



# Les construccions relatives en llengua de signes catalana (LSC)

Marta Mosella Sanz



Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- Compartigual 3.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - Compartigual 3.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0. Spain License.**

---

# LES CONSTRUCCIONS RELATIVES EN LLENGUA DE SIGNES CATALANA (LSC)

---

**Marta Mosella Sanz**

Tesi presentada per optar al grau de **Doctor en Lingüística**  
dins del programa de doctorat de  
*Ciència Cognitiva i Llenguatge*

sota la supervisió de

**Dra. Joana Rosselló Ximenes**  
Universitat de Barcelona

**Dr. Josep Quer Villanueva**  
ICREA - Universitat Pompeu Fabra

Departament de Lingüística General  
**Universitat de Barcelona**, març del 2012



*Als meus pares Jordi i Isabel,  
que m'han donat l'oportunitat de ser aquí*



## AGRAÏMENTS

Primer de tot cal dir que sense els meus supervisors, la Joana Rosselló i el Josep Quer, aquesta tesi no hagués estat possible. Vull agrair-los tot el que he après amb ells, des de com elicitar dades fins a millorar la meua redacció, passant pels nombrosos comentaris que han millorat significativament el contingut d'aquest treball. Especialment vull agrair la dedicació de la Joana, amb qui he tingut l'oportunitat de treballar més properament.

Quan es treballa amb una llengua que no és la materna, és imprescindible comptar amb uns informants pacients i dedicats, per això mateix vull agrair l'ajuda inestimable del Santi Frigola i la Delfina Aliaga, ja que sense ells i les seves intuïcions lingüístiques aquest treball no hagués estat tampoc possible.

També he d'esmentar el Departament de Lingüística General de la Universitat de Barcelona, que m'ha proporcionat un espai per poder treballar, i el professorat docent i investigador que el forma. A més, vull mencionar els altres doctorands que han compartit més o menys temps la sala de becaris aquests últims anys amb mi: la Nora, la Mila, la Marina, l'Eduard i la Cristina.

No puc deixar d'anomenar tampoc els altres estudiants de doctorat que treballen sobre la llengua de signes catalana i amb qui hem compartit dades, esforços, viatges i il·lusions: la Gemma, la Celia, la Raquel, el Guillem, la Lali i l'Oriol. I als membres del grup Gen07, que treballen sobre la llengua de signes espanyola, el Brendan, el Javi, el Saúl, el Rubén, l'Ana i la Marta.

També he d'agrair els comentaris que van sorgir sobre el meu treball al *Venice FEAST* de Roland Pfau, Elena Benedicto, Okan Kubuş, Carlo Geraci i Chiara Branchini. A més, vull agrair a la Chiara i a l'Okan la breu però útil correspondència que hem mantingut.

En darrer lloc, encara que no menys important, vull agrair a la meua família i a l'Alfonso el seu suport incondicional, ja que durant els darrers anys s'han trobat amb una filla, néta, germana, neboda, cosina, parella que sovint no els ha dedicat tot el temps que mereixen i, per contra, m'han donat tot allò que necessitava cada moment.

Aquest treball ha estat també possible gràcies a la beca de Formació de Personal Investigador (FPI) del Ministerio de Educación y Ciencia (MEC) i al projecte on s'ha adscrit, HUM2006-08164/FILO: *The structure of grammar and interface conditions: agreement, null arguments, topicality and ellipsis in sign languages* del MEC.

## RESUM

Aquesta tesi presenta la primera descripció de les construccions relatives (CR) restrictives en llengua de signes catalana (LSC) i una proposta d'anàlisi en el marc de la gramàtica generativa transformacional informada tipològicament.

Respecte a la tipologia sintàctica de les CR, aportem proves que mostren que aquestes construccions, en LSC, són estructures circumnominals, és a dir, amb el pivot (o antecedent) dins de l'oració relativa (OR). Això contrasta amb les CR més comunes a les llengües indoeuropees, les adnominals, en què el pivot apareix fora de l'OR. Les CR circumnominals de la LSC, d'acord amb el que diu la tipologia, presenten un determinant que nominalitza l'estructura.

Les CR circumnominals de la LSC no apareixen mai a la seva posició bàsica dins de l'oració matriu. Han d'aparèixer o bé avantposades o bé posposades. Aquesta mateixa distribució s'observa a les CR circumnominals d'altres llengües de signes, com ara la llengua de signes italiana (LIS).

L'anàlisi que presentem és essencialment la d'elevació, en la línia de Kayne (1994). Hi introduïm algunes modificacions per tal de donar compte de les dades de la LSC. Aquesta anàlisi, en principi, seria d'aplicació a les CR circumnominals en general, es tracti de llengües orals o signades.

Aquest treball representa, doncs, una contribució tant a la tipologia com a la lingüística teòrica.





# ÍNDEX DE CONTINGUTS

<b>1. INTRODUCCIÓ I METODOLOGIA</b> .....	<b>1</b>
1.1 CARACTERÍSTIQUES GENERALS DE LES LLENGÜES DE SIGNES.....	1
1.1.1 <i>La modalitat gestual-visual</i> .....	1
1.1.1.1 La simultaneïtat .....	2
1.1.1.2 L'espai signic .....	4
1.1.1.3 El processament.....	6
1.1.2 <i>Variació a les llengües de signes</i> .....	6
1.2 ASPECTES SOCIOLINGÜÍSTICS DE LES LS I DE LA LSC .....	7
1.3 ASPECTES METODOLÒGICS DEL TREBALL .....	10
1.3.1 <i>Tipus de dades emprades</i> .....	10
1.3.2 <i>Recol·lecció de les dades</i> .....	11
1.3.2.1 Informants .....	11
1.3.2.2 Procediment i tasques d'elicitació .....	11
1.4 ALTRES ASPECTES TÈCNICS SOBRE LES GRAVACIONS I GLOSSES .....	16
1.5 APARTATS DE LA TESI .....	17
<b>2. LES CONSTRUCCIONS RELATIVES: DEFINICIÓ I TIPUS</b> .....	<b>19</b>
2.1 DEFINICIÓ DE CONSTRUCCIÓ RELATIVA I IL·LUSTRACIÓ.....	20
2.2 TIPOLOGIA SINTÀCTICA: ESTRATÈGIES DE RELATIVITZACIÓ .....	25
2.2.1 <i>Adnominals</i> .....	26
2.2.1.1 Postnominals .....	27
2.2.1.2 Prenominals .....	28
2.2.2 <i>Circumnominals</i> .....	29
2.2.3 <i>Correlatives</i> .....	31
2.2.4 <i>Altres estratègies</i> .....	33
2.2.4.1 Relatius lliures .....	33
2.2.4.2 El fenomen de l'extraposició .....	34
2.2.5 <i>Taules-resum de les diferències rellevants entre estratègies</i> .....	37

2.2.6	<i>Indicis per distingir l'estratègia relativitzadora</i>	39
2.3	ELS ELEMENTS RELATIUS	42
2.3.1	<i>Els elements relatius i la relativització</i>	42
2.3.2	<i>Tipus d'elements relatius</i>	44
2.3.3	<i>Combinacions d'elements relatius i estratègies</i>	49
2.4	LA SEMÀNTICA DE LES ORACIONS RELATIVES	50
2.4.1	<i>Restrictives</i>	51
2.4.1.1	<i>Semàntica restrictiva</i>	51
2.4.1.2	<i>Propietats sintàctiques de l'estructura</i>	52
2.4.2	<i>Apositives</i>	58
2.4.2.1	<i>Semàntica</i>	58
2.4.2.2	<i>Propietats de l'estructura</i>	59
2.4.3	<i>Maximalizing</i>	64
2.4.4	<i>Esquema d'estratègies sintàctiques i semàntiques</i>	68
2.5	ANÀLISIS PRINCIPALS A LA LINGÜÍSTICA TEÒRICA	69
2.5.1	<i>Introducció</i>	69
2.5.2	<i>Les anàlisis principals</i>	71
2.5.2.1	<i>L'anàlisi de nucli extern o d'adjunció</i>	71
2.5.2.2	<i>L'anàlisi per identitat</i>	72
2.5.2.3	<i>L'anàlisi per elevació</i>	74
2.5.3	<i>L'anàlisi per elevació i les construccions relatives circumnominals</i>	78
2.6	RESUM DEL CAPÍTOL	81

### **3. ESTRATÈGIES SINTÀCTIQUES DE RELATIVITZACIÓ A LES LLENGÜES DE SIGNES 83**

3.1	SOBRE LA DIFICULTAT DELS DIAGNÒSTICS ESTRUCTURALS A LES LLENGÜES DE SIGNES.	84
3.2	ASPECTES GRAMATICALS RELLEVANTS DE LES LS RELACIONATS AMB LES CR	85
3.2.1	<i>Aspectes pròpiament sintàctics</i>	86
3.2.1.1	<i>L'estructura bàsica de constituents (S, O, V)</i>	86
3.2.1.2	<i>Els determinants a les LS: el signe ÍNDEX</i>	88
3.2.1.3	<i>Subordinació i LS</i>	90

3.2.2	<i>Els marcadors no manuals</i> .....	92
3.2.2.1	Sintaxi i prosòdia .....	92
3.2.2.2	Usos específics dels MNM .....	94
3.2.3	<i>Organització del discurs i estructura sintàctica</i> .....	95
3.3	LES CONSTRUCCIONS RELATIVES A LES LLENGÜES DE SIGNES .....	96
3.3.1	<i>L'element relatiu</i> .....	96
3.3.1.1	La relativització zero a les llengües de signes .....	97
3.3.1.2	Els elements relatius a les LS .....	100
3.3.2	<i>Els marcadors no manuals relatius</i> .....	110
3.3.2.1	Descripció dels marcadors no manuals relatius .....	110
3.3.2.2	L'escampament dels marcadors no manuals .....	112
3.3.2.3	Aproximació unitària als marcadors no manuals relatius .....	115
3.3.3	<i>Posició de la CR respecte la matriu</i> .....	117
3.3.4	<i>La semàntica de les CR a les LS</i> .....	125
3.3.5	<i>Estratègies de relativització de les LS</i> .....	131
3.3.5.1	Breu resum de les estratègies tipològiques de les LO i diagrames de les estructures .....	132
3.3.5.2	Distinció de les estratègies a les LS .....	133
3.3.5.3	Descripció de la tipologia a les LS i anàlisi dels autors .....	138
3.4	RESUM DEL CAPÍTOL .....	153
<b>4.</b>	<b>LES CONSTRUCCIONS RELATIVES RESTRICTIVES EN LSC</b> .....	<b>155</b>
4.1	ASPECTES GRAMATICALS RELLEVANTS .....	155
4.1.1	<i>L'estructura bàsica i el fenomen de desordenament</i> .....	155
4.1.2	<i>El signe MATEIX</i> .....	161
4.1.3	<i>La interrogació parcial</i> .....	167
4.1.4	<i>La subordinació completiva</i> .....	170
4.2	ESTRATÈGIA TIPOLÒGICA I PROPOSTA D'ANÀLISI .....	172
4.2.1	<i>L'estratègia tipològica</i> .....	173
4.2.1.1	Posició del pivot a l'estructura i ordre dels elements a l'estructura .....	173

4.2.1.2 El signe <i>MATEIX</i> a les construccions relatives.....	176
4.2.2 <i>Funcions sintàctiques de la construcció relativa</i> .....	185
4.2.3 <i>L'anàlisi sintàctica de l'estructura</i> .....	189
4.2.3.1 L'anàlisi per elevació.....	189
4.2.3.2 L'anàlisi de Branchini (2006) i Branchini i Donati (2009) .....	190
4.2.3.3 L'anàlisi en LSC.....	192
4.3 <b>ELS MARCADORS NO MANUALS I LES ORACIONS RELATIVES</b> .....	195
4.3.1 <i>Descripció</i> .....	195
4.3.2 <i>Patrons d'escampament dels marcadors no manuals</i> .....	195
4.3.3 <i>Interacció dels marcadors no manuals relatius amb altres marcadors no manuals</i> .....	199
4.4 <b>LA POSICIÓ DE LA CONSTRUCCIÓ RELATIVA RESPECTE LA Matriu</b> .....	203
4.4.1 <i>Les construccions relatives avantposades</i> .....	204
4.4.1.1 Interacció de les construccions relatives amb els tòpics .....	204
4.4.1.2 Interacció de les construccions relatives amb els elements interrogatius ..	207
4.4.2 <i>Les construccions relatives posposades</i> .....	209
4.4.2.1 Interacció dels MNM relatius i interrogatius .....	209
4.4.2.2 Interacció de les relatives amb els interrogatius qu- finals.....	211
4.4.2.3 La posició a l'estructura de la construcció relativa posposada .....	213
4.4.3 <i>Altres consideracions sobre l'estructura posposada: Les construccions relatives sandvitx</i> .....	213
4.5 <b>ALTRES CONSIDERACIONS SOBRE L'ESTRUCTURA SINTÀCTICA DE LA CONSTRUCCIÓ RELATIVA</b> .....	215
4.5.1 <i>La represa del pivot a la matriu</i> .....	216
4.5.2 <i>Les construccions relatives complexes</i> .....	219
4.5.3 <i>Construccions relatives, el signe ÍNDEX i les illes</i> .....	222
4.6 <b>ALGUNES PARTICULARITATS SEMÀNTIQUES DE L'ESTRUCTURA RELATIVA</b> .....	223
4.6.1 <i>Les construccions relatives de semàntica restrictiva</i> .....	223
4.6.2 <i>Hi ha construccions relatives de semàntica apositiva en LSC?</i> .....	228
4.7 <b>RESUM DEL CAPÍTOL</b> .....	231

<b>5. CONCLUSIONS.....</b>	<b>233</b>
<b>REFERÈNCIES CITADES.....</b>	<b>239</b>
<b>GLOSSARI.....</b>	<b>249</b>
A. MOTS TÈCNICS I GLOSSES DE LES LO.....	249
B. LENGÜES DE SIGNES MENCIONADES .....	250
C. GLOSSES DE LES LS.....	251
D. ANOTACIONS DE LES IMATGES.....	252

## ÍNDEX DE TAULES

<b>Taula 1:</b> Diferències principals entre estratègies .....	37
<b>Taula 2:</b> Comparació de les estratègies circumnominal i correlativa .....	38
<b>Taula 3:</b> Combinacions d'estratègies .....	43
<b>Taula 4:</b> Combinació d'elements relatius .....	48
<b>Taula 5:</b> Combinació d'estratègies amb elements relatius .....	49
<b>Taula 6:</b> Propietats sintàctiques derivades de la semàntica de les estratègies sintàctiques .....	68
<b>Taula 7:</b> Combinació d'estratègies i la semàntica permesa (de Vries 2002; 2005b) 69	
<b>Taula 8:</b> Similituds dels elements relatius a les LS .....	109
<b>Taula 9:</b> MNM descrits com a obligatoris a les CR restrictives de les LS .....	112
<b>Taula 10:</b> Posicions possibles de la CR respecte de la matriu a les LS.....	124
<b>Taula 11:</b> Propietats de les CR de semàntica restrictiva i apositiva a la tipologia i a la LIS .....	129
<b>Taula 12:</b> Propietats de les circumnominals i correlatives aplicades a les LS .....	136
<b>Taula 13:</b> Posició del pivot a les CR de les LS.....	139
<b>Taula 14:</b> Preferències d'ordre de la CR i el signe <i>MATEIX</i> .....	179

## ÍNDIX DE FIGURES

<b>Figura 1:</b> Els MNM marquen l'aspecte verbal.....	3
<b>Figura 2:</b> Morfologia de <i>COIXÍ</i> .....	4
<b>Figura 3:</b> Els MNM de tòpic.....	96
<b>Figura 4:</b> Configuració del signe <i>ÍNDEX</i> i de l'element relatiu en LIS, TiD i DGS .....	100
<b>Figura 5:</b> Classificador humà i element relatiu [+ animat] en DGS .....	102
<b>Figura 6:</b> Configuració del signe <i>THAT</i> en l'ASL.....	107
<b>Figura 7:</b> Signe <i>MATEIX</i> amb els MNM bàsics i amb els d'informació compartida..	162

# Capítol 1

---

## Introducció i metodologia

En aquest primer capítol introduïm els aspectes essencials de les llengües de signes (LS) que crearan el marc on cal situar aquest treball. Així doncs, a §1.1 donem les característiques bàsiques de les LS que difereixen de les llengües orals (LO); a §1.2 fem una breu pinzellada sobre els aspectes sociolingüístics de les LS; a §1.3 ens centrem en els aspectes metodològics del treball; a §1.4 esmentem altres consideracions prèvies a l'inici del cos del treball relacionades amb les gloses i les gravacions i, finalment, a §1.5 enumerem els apartats que conformen la tesi.

### **1.1 Característiques generals de les llengües de signes**

Les LS tenen unes característiques generals que les diferencien de les LO, principalment a causa de la modalitat en què s'expressen i de la joventut de les LS, només equiparable potser a les llengües criolles orals. A §1.1.1 donem una breu explicació de les conseqüències que deriven de la diferència de modalitat i a §1.1.2 il·lustrem la variació sintàctica que es produeix a les LS.

#### **1.1.1 La modalitat gestual-visual**

La diferència més evident entre les llengües de modalitat oral-auditiva i gestual-visual queda recollida en la denominació mateixa de tots dos tipus de llengües: unes utilitzen el canal vocal-auditiu i les altres, el gestual-visual. Els termes ja indiquen també quins són els articuladors que fan servir unes i altres. A les llengües de modalitat oral-auditiva el senyal el produeixen els òrgans vocals (llavis, llengua, laringe, dents, etc.) i el percep l'oïda i a les de modalitat gestual-visual el produeixen diversos òrgans de la part superior del cos (les extremitats superiors, el



tors, el cap i la cara) i el percep la vista. Aquesta diferència de canal fa que les LS i les LO siguin a primera vista extraordinàriament diferents. Tot i això, és tasca de la investigació actual determinar fins a quin punt aquestes diferències són merament d'externalització del senyal acústic o són més profundes i afecten el sistema de coneixement subjacent.

Sigui com sigui, està clar que les LS treuen diferent partit de dues dimensions físiques essencials, el temps i l'espai. Pel que fa a la primera, veurem que seqüencialitat i simultaneïtat es combinen mentre que les LO estan restringides a una seqüencialitat molt més estricta, com veurem a §1.1.1.1. Pel que fa l'espai, a §1.1.1.2 mostrarem com, a més de permetre la simultaneïtat, dóna lloc a una sèrie de possibilitats inaudites pel que fa a la referència i anàfora. Quant al processament, apuntarem breument les diferències entre tots dos tipus de llengües al darrer subapartat, §1.1.1.3.

#### 1.1.1.1 La simultaneïtat

El fet que en la modalitat signada, l'emissor disposi de diversos articuladors permet l'expressió simultània d'aspectes que a les LO s'han d'externalitzar seqüencialment. Amb altres paraules, a les LS l'anomenada *linealitat del signe lingüístic*,<sup>1</sup> una característica inherent a les LO, es veu considerablement rebaixada a favor de l'expressió simultània. Això es fa palès en múltiples i diversos aspectes lingüístics.

Per exemple, donada la fonologia de les LO, els parells mínims de tipus *pala vs. bala; rosa vs. roca; casal vs. casat*, etc. comporten una única diferència en un dels segments, unitats seqüencials, del morfema/mot. A les LS, en canvi, els parells mínims comporten una única diferència en un dels ingredients essencialment simultanis del morfema/mot. Aquests ingredients, anomenats *paràmetres* per

---

<sup>1</sup> Aquest és un dels dos principis que es proposa a Saussure (1916) per les LO. Segons l'autor, el significat sempre és lineal, *i.e.* una cadena de sons que se succeeixen temporalment, cosa que comporta que no hi puguin haver dos significants simultanis.

## Introducció i metodologia

Stokoe (1960), serien la configuració de la mà, el moviment i el lloc d'articulació.<sup>2</sup> Així, a les LS els parells mínims consisteixen en signes que varien únicament en un d'aquests paràmetres simultanis. Amb un exemple, un moviment i configuració de la mà idèntics poden produir dos signes diferents si s'articulen en un lloc diferent. Ni que sigui de passada, convé dir que el test dels parells mínims va constituir la prova de la naturalesa plenament lingüística de l'arquitectura de les LS. En concret, aquest test, presentat per Stokoe (1960), prova que les LS tenen el tret de la dualitat de patró (Hockett 1958) o, altrament, que els signes tenen estructura sublèxica i no són, doncs, mímica o gestos, com es creia fins aleshores.

També a la morfologia pot veure's aquesta més gran simultaneïtat en l'externalització lingüística característica de les LS. Així, en general, l'expressió de l'aspecte sol consistir en la superposició de certs marcadors no manuals<sup>3</sup> (MNM) sobre el signe en la seva forma bàsica. D'aquesta manera les LS resulten cert sentit afins a llengües com les semítiques que presenten el que s'anomena morfologia de plantilla (McCarthy 1984). En aquestes LO, en lloc d'afixos (prefixos o sufixos) hi trobem infixos que s'insereixen a l'arrel consonàntica. Fixem-nos en les il·lustracions següents:



**Figura 1:** Els MNM marquen l'aspecte verbal

A la primera imatge observem el signe en la seva forma bàsica, sense cap aspecte associat. A la segona, l'aspecte iteratiu (*anar sovint*) s'expressa amb una repetició

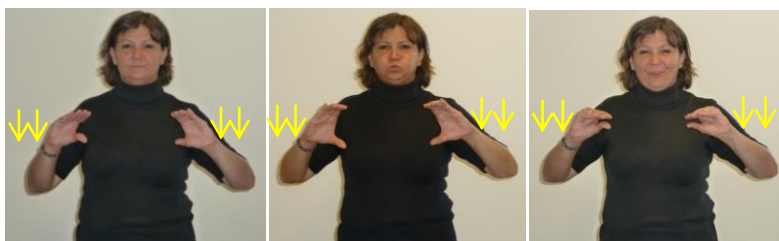
---

<sup>2</sup> Posteriorment a Stokoe (1960) es va afegir a la llista de paràmetres els marcadors no manuals.

<sup>3</sup> Els marcadors no manuals engloben tots els articuladors diferents de les mans del signant, *e.g.* cap, tors, ulls, celles, etc.

múltiple tant del signe manual com del no manual, “galtes inflades”, que s’hi superposa.

També és el cas del diminutiu i l’augmentatiu, com veiem a les il·lustracions següents. A la fotografia de l’esquerra hi apareix el signe lèxic *COIXÍ* sense cap morfema. A la del centre, hi apareix el morfema augmentatiu, que consisteix en inflar les galtes i arrufar les celles. En canvi, a la de la dreta s’hi incorpora el morfema diminutiu *petit* mitjançant dos MNM: un “component bucal” que consisteix en mostrar la punta de la llengua i un empetitiment dels ulls.



**Figura 2:** Morfologia de *COIXÍ*

Cal dir també que no tota l’expressivitat facial té caràcter pròpiament lingüístic. Com s’observa també en el seu paper d’acompanyant de les LO, l’expressió facial que coapareix amb els signes pot expressar emocions i sentiments de caràcter paralingüístic. Tot i que unes i altres manifestacions, les lingüístiques i les paralingüístiques, es diferencien sovint prou clarament, no sempre és així. En els casos menys clars, però, la duració i intensitat solen ser suficients per distingir-les.

Al capítol §3.2, dedicat a certs aspectes gramaticals de les LS, veurem més usos dels MNM. Passem ara a veure en què consisteix l’espai sígnic i quin paper juga a les LS.

#### 1.1.1.2 L’espai sígnic

L’espai sígnic és la zona tridimensional situada davant del tors del signant que comprèn des de la cintura fins més o menys un pam per sobre del cap i aproximadament la llargària dels braços semiflexionats cap endavant i cap els costats. Dins d’aquest espai és on s’articulen les LS i on certs referents discursius es

## Introducció i metodologia

poden associar a diversos punts, per tal de poder reprendre'ls posteriorment sense haver de repetir el signe lèxic. Aquestes associacions van canviant a mesura que el signant ja no necessita reprendre'ls. Així doncs, quan un nou signe s'associa a una localització prèviament identificada a un altre signe executat anteriorment, la seva localització s'esborra i deixa pas al nou referent associat.

La localització dels elements a l'espai sígnic pot ser descriptiva, quan es projecta a mode de mapa a les localitzacions on es troben objectes reals, o bé no descriptiva, quan localitza entitats dels discurs no presents al context discursiu i els hi atorga una localització abstracta dins l'espai sígnic. En aquest darrer cas, la localització es pot produir o bé a l'espai neutre, al davant del pit del signant, o bé en un punt concret dins l'espai sígnic. Aquest *locus* servirà per diferenciar-lo de la resta d'elements que ja tenen un espai fixat.

A les LS hi ha diversos mecanismes de localització i represa dels elements. D'aquests, volem destacar l'ús del signe *ÍNDIX*, que consisteix en apuntar amb el dit índex vers un *locus* abans o després d'executar un signe lèxic. El signe *PERSONA* té un funcionament similar que *ÍNDIX* però només apareix amb signes que tenen el tret [+ humà]. Els classificadors són un altre mecanisme anafòric present gairebé a totes les LS. Un classificador "reprodueix característiques visuals de les situacions, accions o objectes de què es parla" (Quer *et al.* 2005). Un cop introduït, amb el signe lèxic corresponent, un classificador hi fa referència autònomament. I encara una altra manera de permetre la represa posterior d'un referent el signe del qual no estigui ancorat al cos<sup>4</sup> és signar-lo no a l'espai neutre sinó directament en el *locus* en què posteriorment es reprendrà amb una de les estratègies que acabem d'esmentar (*ÍNDIX*, *PERSONA* o classificador). En canvi, si es troba ancorat, es pot fer servir el moviment del tors cap a la localització per tal de marcar-la.

Amb els verbs justament anomenats de concordança, aquesta concordança serveix per identificar inequívocament els arguments verbals. De forma similar amb els verbs anomenats invariables es pot recórrer als auxiliars.

---

<sup>4</sup> *Ancorat al cos* vol dir que se signa tenint la mà en contacte sobre alguna part del cos, cara o braços del signant.

### 1.1.1.3 El processament

Segons s'apunta a Boutla *et al.* (2004), estudi que recull parlants de l'ASL i de l'anglès, hi ha diferències en la capacitat de memòria a curt termini segons que els ítems s'expressin en la modalitat oral-auditiva o en la gestual-visual. Pel que sembla, el sistema auditiu és molt més eficient a l'hora de retenir els ítems presentats en l'ordre en què s'han donat originàriament. Per contra, el sistema visual permet memoritzar la distribució espacial. Així, si els ítems signats s'han situat en llocs diversos, el subjecte, normalment, si bé pot presentar problemes per recordar l'ordre en què han estat col·locats, serà perfectament capaç de recordar el lloc en què han quedat situats.

Un altre treball, el de Geraci *et al.* (2008), arriba a conclusions semblants amb experiments sobre la LIS i l'italià, que inclouen la memòria de llistes d'emblemes acceptats tant per oients com signants, *e.g.* llançar un petó amb la mà. Troben que tant en un grup com a l'altre, a través d'aquest experiment i d'altres, la memòria és més limitada al recordar estímuls visuals que estímuls auditius. Aquesta troballa, com la de Boutla *et al.* (2004), reafirma que la memòria seqüencial a curt termini és més limitada en la modalitat gestual-visual. Aquesta circumstància seria la causa de la gran resistència que presenten les LS a qualsevol estructura que comporti una sobrecàrrega d'aquest tipus de memòria, com ara la inserció central d'una oració subordinada o les extraccions qu- a llarga distància.

### **1.1.2 Variació a les llengües de signes**

És un fet prou conegut que les LS presenten, en general, força menys variació tipològica entre si que les LO (Newport i Supalla 2000; Aronof *et al.* 2005). A pesar d'això, no hem d'oblidar que també presenten certa variació tipològica en diversos aspectes, com ara l'ordre de constituents, que si bé en la majoria de les LS és SOV, com a la DGS, la LIS, la LSE i la LSC, en altres llengües com l'ASL i la LIBRAS és SVO.

A la bibliografia, més concretament, a Meier (2002), es donen els dos factors principals que poden donar compte d'aquesta diferència. El primer factor, i menys

## **Introducció i metodologia**

rellevant segons l'autor, és que les propietats gramaticals de les LS estan condicionades per la modalitat gestual-visual. En relació amb això, s'ha dit que la variació tipològica de certs fenòmens com ara la pronominalització, la concordança verbal i els morfemes aspectuals, estan fortament condicionats per la modalitat pròpia de les LS, ja que els dos primers empren l'espai signic i el darrer els MNM de forma simultània. L'ús de les estratègies pròpies de les LS implica que translingüísticament la variació sintàctica a les LS sigui relativament menor que a les LO, si més no descriptivament.

El segon factor que apunta Meier (2002), i que considera clau, és que la majoria de les LS són llengües força joves. A més, cal tenir en compte que les LS descrites fins ara apareixen en unes condicions molt semblants, cosa que podria afavorir uns processos glossogènics similars. Tot seguit ens centrarem en els aspectes sociolingüístics de les LS i de la LSC en concret.

### **1.2 Aspectes sociolingüístics de les LS i de la LSC**

Les LS, són llengües naturals que sorgeixen i es desenvolupen quan un grup de persones sordes han pogut tenir un contacte prou regular al llarg d'unes quantes generacions. És sabut que el paper dels infants és clau per a la formació de llengües noves, com succeeix amb les llengües criolles orals. Aquest és el cas de la llengua de signes nicaragüenca (ISN), sorgida a causa la interacció lingüística d'un gran nombre de nens sords de tot el país que van començar a ser reunits en una escola específica per a nens sords. Moltes LS europees també van emergir o desenvolupar-se en aquesta mena d'escoles, sobretot a mitjans i finals del segle divuit, quan es va posar de moda reunir els nens en aquesta mena d'internats, per tal d'instruir-los en la LO del seu territori.

A Europa, en un primer moment, les LS s'empraven en l'educació dels nens sords. Inaugura aquesta tradició Charles-Michel de l'Épée, que al 1760 va fundar a París la primera escola per a nens i joves sords d'Europa. En aquesta institució, la llengua d'instrucció no era pròpiament la llengua de signes francesa (LSF) sinó un codi

especial que s'hi basava. L'havia ideat l'Épée mateix perquè els alumnes poguessin aprendre més fàcilment la LO, el francès. Fora de l'aula, però, els nens sords no empraven aquest codi per comunicar-se entre ells, sinó la LSF, com va recollir Laurent Clerc. Uns anys més tard, arran del Congrés de Milà (1880), hi va haver a Europa un fort corrent oralista que considerava que la LS era un impediment a l'hora d'aprendre la LO. Aquesta visió va portar a la prohibició de la LS i dels codis signats dins i fora de les aules. A pesar d'això, els nens van continuar signant d'amagat dels professors en la seva llengua, fet que va seguir contribuint a la transmissió de les LS a Europa. La posició oralista va dominar fins a mitjans del segle XX i, fins i tot, avui en dia, encara en certs sectors de la població, fins i tot professionals, existeix el mite que la LS perjudica greument l'aprenentatge de la LO.

Les LS també sorgeixen en comunitats petites on un percentatge més o menys alt de la població és sorda, com la llengua *Kata Kolok*, a Bali, que té uns quants centenars d'anys (Marsaha 2008); la LS de *Martha's Vineyard*, que data de finals del segle XVII, a Massachusetts, EUA, i es considera extingida al 1952; o la LS d'Adamorobe, a Ghana, on el 15% de la població és sorda.<sup>5</sup> En aquest tipus de comunitats, la LS conviu amb total normalitat amb la LO, fins a tal extrem que la LS és usada pels oients fins i tot quan no hi ha sords presents.

Passem ara a parlar de la LSC. Es té constància que hi ha uns 25.000 signants de LSC, d'ells, aproximadament 7.000 són sords<sup>6</sup> o CODA,<sup>7</sup> la resta són persones oients que per diversos motius han après la LSC com a segona llengua. A diferència de la LO, el català, que es parla a la Catalunya Nord, al País Valencià i a les Illes Balears, entre d'altres territoris, la LSC es limita al Principat. Si bé antigament, com succeïa a Europa, els nens sords s'educaven en escoles exclusives per a ells, actualment la llei d'integració fa que els nens sords s'eduquin a les escoles ordinàries juntament amb els nens oients. Això comporta que no tots els sords tinguin accés a la llengua

---

<sup>5</sup> Segons l'*Ethnologue*: [http://www.ethnologue.com/show\\_language.asp?code=ads](http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ads)

<sup>6</sup> A diferència de l'anglès que usa Deaf per referir-se als membres de la comunitat lingüística i cultural que comporta l'ús d'una LS, nosaltres emprarem el terme *sord signant*.

<sup>7</sup> Els CODA (*Children of Deaf Adults*) són els fills oients de persones sordes signants, que han après doncs la LS com a primera llengua.

## Introducció i metodologia

signada, normalment per decisió dels pares, generalment oients, que consideren més convenient educar els nens exclusivament en la LO del seu entorn. Aquestes persones s'anomenen sords oralistes per oposició als sords signants, que són els usuaris de la LS. Tot i això, hi ha escoles d'educació bilingüe, on la LSC, com a llengua vehicular dels alumnes sords, coexisteix amb la LO, el català.

Cal tenir en compte que hi ha molts pocs nens sords que neixen en un nucli familiar on almenys un dels progenitors sigui sord signant. A Catalunya encara no hi ha cap estudi quantitatiu al respecte. A Euskadi, però, s'estima que són menys d'un 5% aproximadament els nens sords que neixen de pares sords signants.<sup>8</sup> Això comporta que en molts casos els nens sords, al néixer i a l'edat més primerenca — fins als 3 anys, l'edat de l'escolarització obligatòria actualment—, no estiguin exposats a la LS ni, òbviament, a la LO. Tenint en compte que hi ha estudis recents, com ara Boudreault i Mayberry (2006), que presenten que els signants mostren mancances en la competència lingüística en diferent grau si l'adquisició de la LS s'ha produït després dels 3 anys, és obligat concloure que una gran majoria de sords signants no serien nadius "purs". Donada aquesta situació, sembla recomanable (vg. Costello *et al.* 2009) que a l'hora d'investigar les LS des de la teoria lingüística es triïn aquests signants autènticament nadius.

Resumint, hi ha signants amb diversos nivells de LSC, ja siguin sords signants que l'han adquirit a diverses edats com oients que la tenen com a segona llengua. Això comporta que els signants nadius "purs", que són amb els que es treballa normalment a la recerca lingüística, siguin força tolerants a l'hora d'acceptar construccions lingüístiques que potser no són les ideals. Dels signants que han participat en aquest treball en parlarem al capítol següent.

---

<sup>8</sup> Per certes comunitats s'ha arribat a estimar-ne un 10% i, fins i tot, un 15%.



### 1.3 Aspectes metodològics del treball

#### 1.3.1 Tipus de dades emprades

A l'inici de la recerca vam estar fent una cerca exhaustiva d'estructures susceptibles de ser construccions relatives (CR). Bàsicament vam examinar notícies del canal de televisió per Internet en LSC anomenat *Webvisual*.<sup>9</sup> Desafortunadament, i suposem, en part a causa del desconeixement exacte de les estructures relatives no vàrem trobar cap dada que ens pogués ser útil.

Tot i això, sospitem que les CR no són tan freqüents en LSC com ho són en altres llengües com el català, on es fan servir contínuament. A les notícies del canal televisiu, en els contextos susceptibles d'emprar-se una CR, s'hi empraven estructures més senzilles, consistents en dues oracions principals. Creiem que, en part, això es fa per tenir un estil més directe i que sigui més fàcil d'entendre, tenint en compte que la majoria de parlants de la LSC segurament poden considerar-se no nadius. Tot i això, en una gravació d'una xerrada, que va fer una signant nativa, vam trobar la següent oració, que posteriorment hem constatat que es tracta d'una CR:<sup>10</sup>

rel<sup>11</sup>

(1) VIDENT MATEIX BRUIXA BOLA-DE-VIDRE VEURE-A-TRAVÉS

‘Una vident és una bruixa que hi veu a través d'una bola de vidre.’

Aquesta dada confirma que les CR poden emprar-se en llengua espontània, però a falta d'un nombre suficient de dades espontànies, per a aquest treball vam decidir emprar exclusivament dades elicitades. Aquesta mena d'obtenció de les dades, presenta grans avantatges que no trobem a les dades espontànies, ja que permet entrar en tots els aspectes que es creguin convenients de l'estructura a estudiar, cosa que condueix a una descripció més precisa i detallada dels fenòmens que es

---

<sup>9</sup> [www.webvisual.tv](http://www.webvisual.tv)

<sup>10</sup> Volem agrair a la Rosa Maria Boldú la cessió de la gravació de la xerrada *Viven* per tal de poder-la examinar i recollir l'exemple.

<sup>11</sup> La línia superior a la glossa representa l'expressió facial. *rel* vol dir “relatiu”.

## **Introducció i metodologia**

decideixin abordar. Tot i això, queda pendent contrastar les nostres troballes amb més dades espontànies de la llengua.

### **1.3.2 Recol·lecció de les dades**

#### **1.3.2.1 Informants**

Les dades recollides en aquest treball les hem extret dels dos informants que treballen al projecte al qual s'adscriu aquesta tesi. Tots dos són signants nadius de la LSC amb més de tres generacions anteriors ja signants. Respecte la seva vida laboral fora del projecte, cal dir que són professors consolidats de LSC i que participen activament dins la comunitat sorda signant. Tots dos tenen prou coneixements i intuïcions lingüístiques per entendre els conceptes lingüístics que entren en joc en aquest treball i la mecànica de les tasques d'elicitació. No hem emprat intèrprets per comunicar-nos sinó que els hem entrevistat directament en LSC. Per últim, cal dir que cadascun d'ells pertany a una associació diferent de sords signants, cosa que pot aportar a les dades certa variació dialectal.<sup>12</sup>

En un primer moment havíem pensat fer servir més informants de característiques similars, però en vista de la dificultat de l'elicitació de les dades, que comentarem tot seguit, vam decidir centrar-nos en els informants dels projecte per tal d'obtenir dades sòlides.

#### **1.3.2.2 Procediment i tasques d'elicitació**

Primer de tot, abans de començar amb les tasques d'elicitació, es va fer una recollida de dades preliminar que va consistir en la traducció d'unes oracions del català oral escrit a la LSC. Vam fer servir la traducció perquè desconexíem completament amb quina mena d'estructura estàvem tractant. Un dels informants va llegir cada frase en català i la va traduir a la LSC, i posteriorment les va enregistrar. Amb aquesta primera recollida de dades, vam tenir una idea preliminar

---

<sup>12</sup> Per no dir idiolectal, ja que les LS presenten força variació lèxica entre signants.

de l'organització de la CR respecte la matriu i vam descobrir algun element clau a l'estructura.

Un cop vam tenir una idea general de com eren les CR en LSC, vam preparar un seguit de situacions en què s'elicitaven CR de semàntica restrictiva. Vam emprar dues tasques diferents. La primera consistia en crear contextos signats que forcessin els informants a emprar una CR, mètode d'elicitació similar al que s'empra a Branchini (2006). Bàsicament consisteix en presentar dos ítems iguals al signant, per exemple, dos gossos, que només tenen una petita diferència entre ells. Aleshores, tenint en compte el context, es fa una pregunta, de tal manera que el signant es vegi forçat a usar una CR per contestar-la. Vegem-ne un exemple tot seguit, que presentem aquí per escrit en LO.

- (2) “Tens dos gossos que estan malalts. Un fa dies que menja molt poc i l'altre fa dies que menja molt. Els portes al veterinari i li expliques el cas dels dos gossos. El veterinari té molta feina i et diu que només pot atendre un dels dos gossos. Digues-li què vols que faci.”

*Possibles respostes:* ‘Tracta el gos que fa dies que no menja.’

‘Tracta el gos que fa dies que menja molt.’

La segona tasca consistia a presentar als informants una sèrie de dibuixos on un mateix personatge, un gat,<sup>13</sup> feia dues accions diferents. Sobre el primer dibuix hi havia l'adverbi *AHIR* i sobre el segon, *AVUI*. Pel que fa al primer, demanàvem a l'informant que s'imaginés que l'acció representada l'havia vist ell el dia anterior juntament amb un amic. Pel que fa a l'acció situada al segon dibuix, li demanàvem que aquest cop s'imaginés que havia presenciat l'escena ell sol. A continuació, l'informant s'havia de figurar que es trobava amb l'amic del dia anterior i que li havia d'explicar què havia fet el gat aquell matí. Això fàcilment portava l'informant a produir frases amb CR com les següents:

---

<sup>13</sup> Els dibuixos, els hem extret del còmic *Simon's cat*, de Simon Tofield.

## Introducció i metodologia

(3) El gat que ahir va caçar el ratolí, avui ha tirat tots els llibres del prestatge.

A partir de dades d'aquest tipus, vam confeccionar variacions de les estructures bàsiques obtingudes fent servir contextos negatius, interrogatius, etc. per tal de completar la descripció i precisar l'anàlisi. En general, primer el·licitàvem sobre glossa, per tal de descartar oracions clarament agramaticals. A continuació, gravàvem les ben formades i les dubtoses i les sotmetíem al judici propi i creuat dels dos informants. Quan calia, els proporcionàvem el context adient per afavorir que les dades fossin prou naturals. Generalment, a més, hem reconfirmat les dades obtingudes temps després d'haver-ne fet les gravacions corresponents.

Volem remarcar la importància de treballar essencialment sobre dades enregistrades en vídeo perquè treballant sobre glossa, els informants, a causa del context sociolingüístic esmentat més amunt, miren sempre d'aconseguir algun tipus d'interpretació que segons i com pot no ser la pretesa, ni en el sentit ni en la forma. L'enregistrament s'ha fet sempre —excepte en la fase inicial, com acabem de comentar— a partir de glosses prèviament discutides amb els informants. Amb això, minimitzem la influència de la LO.

Al llarg de l'elicitació, ens hem trobat certs problemes, sobretot amb les CR que apareixen després de la matriu, *i.e.* les posposades. Quan intentàvem el·licitar CR posposades seguint el procediment habitual, trobàvem estructures molt diverses que no sempre eren CR, sinó construccions paratàctiques formades per dues oracions simples.

Il·lustrem la problemàtica amb dos exemples del català:

(4) a. Ara cuino el peix que he comprat aquest matí.

b. Ara cuino el peix. L'he comprat aquest matí.

A (4a) trobem una oració complexa amb una subordinada relativa i a (4b) trobem un conjunt bioracional on les oracions es relacionen paratàcticament, sense subordinació. Fixem-nos que només que traguéssim el complementador *que*, la

seqüència en tots dos casos seria idèntica. En LSC, pel fet que no tenim elements relatius manifestos, ens trobem fàcilment amb seqüències com les següents:

- \_\_\_\_\_ rel
- (5) a. IX<sub>loc</sub> MATÍ PEIX COMPRAR MATEIX AVUI CUINAR  
 'Ara cuino un/el peix que he comprat aquest matí.'



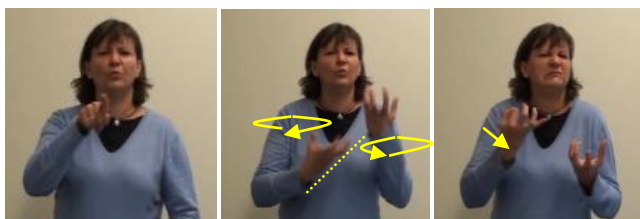
- \_\_\_\_\_ t                      \_\_\_\_\_ t
- b. IX<sub>loc</sub> MATÍ PEIX COMPRAR MATEIX ARA CUINAR  
 'Aquest matí he comprat (el/un) peix. Ara el cuino.'



## Introducció i metodologia

Aquestes dues seqüències, que crucialment mostren MNM diferents, són paral·leles a (4a) i (4b), respectivament. En vista de la semblança entre les construccions de (5), vam haver de dedicar un temps a explicar als nostres informants què era una CR i, consegüentment, a descartar exemples que ja havíem enregistrat pel fet de no ser CR. Un test que ens ha estat de gran utilitat tant per mostrar als signants la diferència entre tots dos tipus de construcció com per aïllar correctament les estructures objecte d'aquest treball, *i.e.* les de tipus (4a), és el següent. En relació amb les estructures mostrades més amunt, fèiem una pregunta com ara (6):

qu  
(6) IX<sub>2</sub> CUINAR QUÈ  
'Què has cuinat?'



Naturalment, (6) només admet una resposta conforme al tipus (5a) tot i que el tipus en qüestió es presenti en forma de fragment, com a (7).<sup>14</sup> És de notar que una versió fragmentària de (5b) resulta del tot inviable, a (8):

rel  
(7) IX<sub>loc</sub> MATÍ PEIX COMPRAR MATEIX  
'Un/El peix que he comprat aquest matí.'

<sup>14</sup> En LSC, els nostres informants només acceptaven respostes fragmentàries, a diferència del català, que acceptaria també una resposta total, com la que trobem a (4a).



\_\_\_\_\_t                      \_\_\_\_\_t  
 (8) \*AVUI MATÍ PEIX COMPRAR MATEIX

‘Aquest precis matí he comprat (el/un) peix.’

Pel que fa al tractament de les dades obtingudes, les hem glossat mitjançant el programa ELAN (*EUDICO Linguistic Annotator*).<sup>15</sup> Aquest producte gratuït permet segmentar els vídeos signats emprant diverses tires alhora, una per a cada articulador o tret que es necessiti contemplar. A nosaltres ens ha estat especialment útil per veure la interacció dels diferents MNM i així poder distingir quins eren els MNM propis de la CR i quins no. També ens ha permès veure on s’iniciava l’oració matriu.

#### **1.4 Altres aspectes tècnics sobre les gravacions i glosses**

Més enllà de les CR, la combinació de gravacions i glosses és obligada quan es treballa sobre una LS. Això no és d’estranyar atès que només les primeres poden mostrar adequadament tota la gamma de paràmetres no lineals que una glossa, per força, no pot recollir amb prou precisió. Ens referim a aspectes com els MNM, la localització dels referents a l’espai i les estructures de classificador, entre d’altres.

---

<sup>15</sup> L’ELAN és un producte del *Max Planck Institute of Psycholinguistics*, inicialment dissenyada per a la transcripció de les LO.

## **Introducció i metodologia**

Hem d'esmentar també que a la bibliografia, generalment, les glosses només recullen l'aportació de la mà activa, descartant la de la mà passiva. Així ho hem fet també nosaltres. Tot i això, tant a les gravacions com a les imatges incorporades al text, es pot observar el seu comportament. En qualsevol cas, quan algun dels autors que citem sí que hi afegeix una segona tira a la glossa per a la mà passiva, la reproduïm.

Les glosses dels exemples dels altres autors, ja siguin sobre LO o LS, les copiem tal i com apareixen a l'original amb la seva notació. Com que les notacions són diverses, per tal de facilitar la interpretació al lector, les expliquem breument en notes a peu de pàgina. A més a més, hem confeccionat un glossari on hem recollit tant la notació dels altres autors com la nostra. Vegeu-ho a l'annex. Dels exemples que no són nostres, en donem la llengua i l'autor al costat de la glossa, a menys que apareguin al cos del treball. Al glossari també s'hi recullen les sigles emprades.

Sobre la representació de les dades, al cos del treball afegim sempre la glossa de les estructures amb la seva traducció al català. A més, quan creiem convenient i és possible, afegim fotografies extretes dels vídeos que permeten evocar les estructures signades. Al glossari hi ha l'explicació dels dibuixos que apareixen amb les fotografies. No incloem totes les dades fotografiades per motius tècnics i d'espai.

No hem afegit al text les imatges de les oracions i frases agramaticals, ja que els signants se senten incòmodes tant a l'hora de gravar-les com de veure-les per la falta de naturalitat que comporten. Per aquest mateix motiu, no serviren tampoc al lector.

### **1.5 Apartats de la tesi**

Aquest treball s'estructura en cinc capítols. En aquest primer capítol introduïm els aspectes essencials de les LS que crearan el marc on cal situar aquest treball. Al segon, donem una visió general del fenomen de la relativització, tenint en compte la tipologia de les LO i les anàlisis principals proposades per a les CR. Al tercer



capítol ens centrem en les estratègies de relativització descrites per a les LS i les propostes d'anàlisi presentades. Al quart descrivim les CR en LSC i en donem una proposta d'anàlisi. Finalment al capítol cinquè concluïm el treball. A mode d'annex, al glossari expandim les abreviatures i les sigles que apareixen al cos del text i expliquem què indiquen els dibuixos que acompanyen les imatges.

## Capítol 2

---

### Les construccions relatives: definició i tipus

En aquest capítol donarem una visió general sobre el fenomen de la relativització. En vista que les construccions relatives (CR) a les llengües de signes (LS), tal i com veurem al punt 3, no sempre segueixen el patró més estudiat i contemplat a les anàlisis de la lingüística teòrica, el de les llengües indoeuropees, ens hem vist obligats a considerar també la tipologia lingüística. Aquest tipus d'investigació, a pesar que pren en consideració una gamma de llengües més àmplia que la lingüística teòrica, sovint no és tan precís en l'anàlisi dels fenòmens que contempla. Per això mateix, en aquest capítol s'hi conjuminaran totes dues disciplines. La tipologia lingüística ens proporcionarà una visió més global de la relativització i la lingüística teòrica ens permetrà situar-nos en un marc formal i aprofundir en l'anàlisi de l'estructura relativa.

En aquesta línia, el contingut d'aquest capítol el basarem en treballs ja existents que ja han aplicat la teoria sintàctica a la tipologia. Seguim, així, les tesis de Branchini (2006) i de Vries (2002), així com de Vries (2005b). Remetem el lector a aquests treballs per a una visió més àmplia del que ve a continuació.

Hem dividit el capítol en els apartats següents. A §2.1. veurem en què consisteix una CR; tot seguit, a §2.2 definim els diferents tipus segons l'estratègia de relativització que se segueix. A §2.3 introduïm els diversos elements relatius que poden aparèixer a les CR. A §2.4 en fem la caracterització semàntica i, per últim, al punt §2.5 resumim les principals anàlisis de les CR proposades a la lingüística teòrica.

## 2.1 Definició de construcció relativa i il·lustració

Considerem la següent definició de CR de Branchini (2006):

- (1) a. A relative clause is a dependent clause.
- b. A relative clause is connected to the matrix clause by a syntactically and semantically shared pivotal element. Such pivot can be overtly realized in either one of the two clauses, in both of them or neither one of them.

(Branchini 2006)

A la primera part de la definició es diu que una *construcció relativa*<sup>1</sup> sempre és dependent. Aquesta dependència és respecte d'una oració *matriu*, ja sigui per mitjà de la subordinació o de la parataxi.

A la segona part de la definició s'introdueix el terme *pivot*. Aquesta denominació, com que expressa prou bé la funció de l'element en qüestió, *i.e.* la connexió sintàctica i semàntica entre els dos predicats, serà la que emprarem en el nostre treball.<sup>2</sup> En canvi, Branchini, a la resta del seu treball fa servir el terme *antecedent*. La terminologia que empra l'autora és la que s'usa tradicionalment a les llengües indoeuropees, que presenten el pivot fora de l'oració relativa (OR). Com que les LS no són llengües indoeuropees i, com veurem més endavant, no sempre tenen el pivot fora de l'OR, descartem aquest terme. Hi ha encara una altra forma possible d'anomenar el pivot: *head* (nucli), nom que ve donat per la tradició tipològica. Aquest terme té un sentit ben diferent del que té en gramàtica generativa on per *head* s'entén nucli de sintagma. Per evitar confusions, preferim descartar-lo. Així doncs, quan esmentem les principals estratègies de relativització, desenvolupades per tipòlegs, no farem servir els termes típics *nucli intern* (*internally headed*) i *nucli*

---

<sup>1</sup> No fem servir el terme "de relatiu", encara que és l'usat tradicionalment, ja que pressuposa que hi ha un element relatiu present a la CR. Tal i com veurem, no sempre és així.

<sup>2</sup> El terme també l'empra de Vries, que el pren de van Riemsdijk (2000).

## Les construccions relatives: definició i tipus

*extern* (*externally headed*), sinó que emprarem els termes *circumnominal* (*i.e.* al voltant del nom) i *adnominal* (*i.e.* al costat del nom), respectivament.

També respecte a la terminologia, farem servir el terme *CR* quan ens referim a l'OR pròpiament dita més la part implicada de l'oració matriu, *i.e.* el pivot a les adnominals o el determinant a les circumnominals, com veurem en detall més endavant. Deixarem el terme *OR* quan esmentem només els elements situats per sota de SC.

Aclarida la qüestió terminològica, vegem què és el pivot. Com diu a la segona part de la definició expressada a (1), en una CR l'oració matriu i la relativa estan connectades a través del pivot que comparteixen. Això no treu, però, que tant el rol semàntic com la funció sintàctica que duu a terme el pivot a l'OR i a la matriu siguin independents. Considerem l'exemple següent del català, on marquem el pivot en negreta i l'OR en cursiva:

(2) Anirem al **cinema** *que l'alcalde va inaugurar dilluns passat*

En aquest exemple el pivot *cinema* apareix realitzat manifestament a l'oració matriu, amb el paper temàtic de meta i la funció sintàctica de complement de lloc. Dins de l'OR, en canvi, tot i no aparèixer realitzat manifestament, s'interpreta com a tema del predicat i fa la funció d'objecte directe.

Tot i la independència funcional a cadascuna de les oracions que integren la CR, la gamma de funcions gramaticals disponibles per al pivot dins de l'OR segueix una pauta restrictiva recollida en l'anomenada jerarquia d'accessibilitat de Keenan i Comrie (1977), que trobem reproduïda a continuació:

(3) Subject > Direct Object > Indirect Object > Oblique > Genitive > Object of comparative

(Keenan i Comrie 1977)

Segons la jerarquia d'accessibilitat, que s'ha d'entendre com una forta tendència més que com un universal estricte, si una llengua permet relativitzar el terme de comparació, l'últim graó de l'escala, permetrà que el pivot faci qualsevol de les funcions superiors a ell. I així successivament, de forma que, si en una llengua el pivot no pot fer la funció d'oblic, segurament tampoc podrà fer les funcions de genitiu i de terme de comparació, per posar només un exemple.

Per últim, la definició de Branchini esmenta les diferents possibilitats de realització del pivot segons que ho faci a l'OR i/o a la matriu. Recull així els tipus bàsics de CR que presenten les llengües del món: les adnominals, amb el pivot realitzat fonèticament a l'oració matriu, les circumnominals, que el realitzen manifestament a la relativa, les correlatives, que el poden mostrar al mateix temps tant a l'oració matriu com a la relativa i, finalment, les relatives lliures, que apareixen sense pivot. Marquem l'OR en cursiva i el pivot en negreta:

(4) L'*home* que viu aquí al costat practica ioga **adnominal**

(5) *Tənaɣ* **ʔəwa:/ø** ʔəwu:w-pi-<sup>Ly</sup> ʔciyawx **circumnominal**

Yesterday house-DO I saw-DEF-in I will sing

'I will sing in the house I saw yesterday.'

(Diegueño: Keenan 1985)

(6) *Jis* **a:dmi** ka kutta bema:r hai us **a:dmi** ko mai ne dekha **correlativa**

COR man GEN dog sick is that man DO I ERG saw

'I saw the man whose dog is sick.'

(Hindi: Keenan 1985)

(7) *Quien la hace*, la paga **lliure**<sup>3</sup>

<sup>3</sup> Autors com de Vries (2002) consideren que no forma un tipus bàsic de relativa i que la seva relació amb l'oració matriu pot ser de parataxi o de subordinació, depenent del tipus de relativa lliure que sigui.

## Les construccions relatives: definició i tipus

A part de les diferències sintàctiques que hem vist succintament, les CR també presenten diferències semàntiques. En virtut d'aquest criteri se solen distingir els tipus restrictiu, apositiu i *maximalizing*. Observem com els il·lustra de Vries (2005b):

- |  |                            |
|--|----------------------------|
| (8) a. John looked at the mice that were in the cage   | <b>restrictiva</b>         |
| b. John looked at the mice, which were in the cage     | <b>apositiva</b>           |
| c. John looked at the mice that there were in the cage | <b><i>maximalizing</i></b> |

A (8a) i a (8b) trobem un exemple d'OR restrictiva i d'OR apositiva, respectivament. Aquests dos tipus són els que s'han emprat tradicionalment per tal de classificar semànticament les CR. El predicat de la CR de (8a) expressa una restricció en el conjunt d'entitats (*i.e.* ratolins) que serveix per delimitar l'abast referencial del pivot (*i.e.* el pivot es refereix als ratolins que estan dins la gàbia). En canvi, a (8b), on la referencialitat del pivot ja ha estat fixada prèviament, la CR es limita a afegir una informació vinculada a aquest referent. El tall entonacional, que la coma reflecteix, és necessari per distingir un tipus semàntic de l'altre.

El tercer tipus semàntic, el *maximalizing*, va ser proposat relativament fa poc, a Grosu i Landman (1998). Inclou diversos subtipus, com la relativa de grau o de quantitat,<sup>4</sup> que trobem a (8c). Aquest subtipus va ser esmentat per primera vegada a Carlson (1977) i ha aparegut posteriorment en altres treballs, com el de Heim (1982). A l'exemple (8c) la presència de *there* força aquesta lectura. Notem que la semàntica de (8c) no és restrictiva en el sentit usual perquè, a diferència del que observàvem a (8a), no es pressuposa que hi hagi ratolins fora de la gàbia, sinó que la CR denota tots els ratolins concernits en l'univers de discurs. A §2.3 donarem una visió més detallada dels tres tipus semàntics.

---

<sup>4</sup> En anglès, *degree relatives* i *amount relatives*, respectivament.

Per últim, en aquesta aproximació general, hem de destacar que una CR pot tenir un element especialitzat que s'encarregui de marcar la construcció com a relativa, o bé pot no tenir-lo. Considerem les oracions següents de l'anglès:

- (9) a. The man that I saw yesterday
- b. The man whom I saw yesterday
- c. The man I saw yesterday

A (9a) i a (9b) s'exemplifiquen dos dels diversos tipus d'element relatiu que trobem a la tipologia. A (9a), trobem un complementador, que és una marca de subordinació, i a (9b) un pronom relatiu, que substitueix el pivot dins de l'OR. A diferència dels exemples anteriors, a (9c), no hi trobem cap element relatiu. Aquesta estratègia de relativització tradicionalment s'ha anomenat *de relativització zero* o *OR reduïda*.

Aquests tres criteris de variació que hem vist fins ara, la variació relativa a la posició del pivot, la variació semàntica i la variació en el recurs de l'element relatiu interaccionen entre ells i generen diferents tipus de CR. De fet, no són els únics criteris disponibles a la tipologia: segons de Vries (2002), les CR varien en tots els aspectes que apuntem a (10), alguns dels quals estan inclosos dins els tres criteris de variació que hem apuntat més amunt. Al costat de cada criteri, anem les diferents opcions que poden presentar les CR a les llengües del món:

- |                                     |  |
|-------------------------------------|--|
| (10) a. Tipus de modificació        | restrictiva/apositiva/ <i>maximalizing</i> |
| b. Estatus jeràrquic de la CR       | subordinat dins SD/correlatiu              |
| c. Presència del pivot              | amb pivot/relatives lliures                |
| d. Presència d'un pronom relatiu    | sí/no                                      |
| e. Presència d'un complementador    | sí/no                                      |
| f. Presència d'un pronom de represa | sí/no                                      |
| g. Posició jeràrquica del pivot     | extern/intern a l'OR                       |

## Les construccions relatives: definició i tipus

h. Ordre lineal del pivot i l'OR <sup>5</sup>	amb el pivot inicial/ final
i. Finitud de la CR	CR finites/no finites
j. Posició del determinant <sup>6</sup>	inicial/medial/final
k. Posició del marcador (de cas)	al N/al N i a la CR

Com diu de Vries, si tots aquests criteris poguessin interaccionar entre ells de forma lliure, hi hauria més de quatre mil tipus de CR, un nombre increïblement elevat si tenim en compte que les llengües descrites al món són unes sis mil.<sup>7</sup> Això sense tenir en compte variacions de l'estructura relativa com les OR extraposades i altres estructures similars com les oracions clivellades i les pseudo-clivellades. La variació lògicament possible que expressa de Vries, com és d'esperar, no es produeix d'aquesta manera sinó que depèn d'uns patrons establerts, alguns dels quals esmentarem breument a les seccions §2.2 i §2.3.

Dels criteris de (10), a les seccions §2.2, §2.3 i §2.4 ens centrarem en els que apareixen de (10a) a (10h), ja que seran els que ens serviran a les seccions §3 i §4, per fer la tipologia de les CR de les LS en general i per descriure les de la LSC, respectivament. En canvi, deixarem de banda els esmentats a (10i), a (10j) i a (10k) perquè estableixen unes característiques que no semblen rellevants per a les LS.

Per a §2.2 i §2.3, ens basarem en la tipologia establerta per de Vries (2002; 2005b), que, recordem, reinterpreta la tipologia clàssica en un marc generativista.

### **2.2 Tipologia sintàctica: estratègies de relativització**

Al llarg d'aquest apartat entrarem amb més detall a presentar les diferents estratègies de relativització que hem introduït més amunt. Els tres primers subapartats inclouen els tipus bàsics de CR. Recordem que són l'adnominal

---

<sup>5</sup> No aplicable en el cas de les circumnominals.

<sup>6</sup> En relació amb el pivot i l'OR.

<sup>7</sup> Aquí no exemplificarem tots els paràmetres que mostra de Vries (2002) però convidem al lector a consultar-los.



(§2.2.1), que inclou com a subtipus la postnominal (§2.2.1.1) i la prenominal (§2.2.1.2); la circumnominal (§2.2.2); i la correlativa (§2.2.3). En canvi, el darrer subapartat (§2.2.4) inclou les relatives lliures (§2.2.4.1), una estructura que pot derivar de qualsevol de les estratègies anteriors, i el fenomen de l'extraposició (§2.2.4.2). En tots aquests subapartats, a partir d'un esquema de l'estructura pertinent<sup>8</sup> i un exemple, comentem les característiques bàsiques de la construcció en qüestió (*i.e.* si el pivot es realitza dins o fora de la relativa i si és un SN o un SC) i altres aspectes rellevants, si cal.

Totes aquestes estratègies de relativització que acabem d'enumerar poden aparèixer, en principi, en una mateixa llengua. Així passa en diegueño, l'hurrita i el sànscrit. És més freqüent, però, que se'n faci servir un subconjunt, fins al punt que se n'utilitzi una sola, com en català, que empra només l'adnominal postnominal.<sup>9</sup>

### 2.2.1 Adnominals

Les CR adnominals estan inserides dins de l'oració matriu i se solen analitzar com a SN o SD.<sup>10</sup> Tenen el pivot situat a l'exterior de l'OR. De fet, segons de Vries (2005b), les relatives no apositives (*i.e.* les restrictives) no poden tenir un SN intern que reprengui el pivot, com per exemple un hiperònim. Això ho recull l'universal que apuntem a (11):

(11) *The relative gap of a nonappositive adnominal relative clause cannot be filled by a lexical NP.*

En canvi, les oracions de semàntica apositiva, en certs casos sí que permeten reprendre el pivot amb un hiperònim, com veiem al següent exemple de

---

<sup>8</sup> Adaptat de de Vries (2002).

<sup>9</sup> No incloem les relatives lliures ni el fenomen de l'extraposició.

<sup>10</sup> En el cas de les oracions de semàntica apositiva (§2.4), pot ser un sintagma de qualsevol tipus: SC, SV, SA, etc.

## Les construccions relatives: definició i tipus

l'holandès. Observem el contrast entre una relativa apositiva, a (12a) i una restrictiva, a (12b):

(12) a. *De avonden*, welk **boek** van Reve veel gelezen wordt, is herdrukt  
*De avonden*, which book of Reve much read is, has been reprinted  
'*De avonden* [the evenings], which **book** by Reve is read by many people, has been reprinted.'

b. \**Deze roman* welk **boek** Reve geschreven heeft, is herdrukt.  
this novel which book Reve written has has been reprinted  
\*'This **novel** which **book** Reve has written, has been reprinted.'

(Holandès: de Vries 2005b)

Passem ara a veure els dos subtipus de relatives adnominals que existeixen: les postnominals i les prenominals.

### 2.2.1.1 Postnominals

Les CR postnominals formen amb el pivot una construcció amb l'estructura consignada a (13) i exemplificada a (14):

(13) [<sub>SC</sub>-matriu ... [<sub>SD/SN</sub> SN<sub>pivot</sub> [<sub>SC-OR</sub> PROR/pronom de represa ... buit...]] ]

(14) ha-isha she-Yoav ohev ot-a...  
the-woman REL-Yoav loves ACC-her  
'The woman that Yoav loves ...' (Hebreu israelià: de Vries 2005b)

Les CR postnominals estan situades per definició després del pivot. A (14) veiem com el pivot precedeix l'OR, que està encapçalada per un element relatiu.

El determinant que introdueix l'OR pot situar-se en diverses posicions recollides esquemàticament als esquemes següents que apareixen originalment a de Vries (2002):

(15) D + N + OR (anglès; holandès)

(16) N + D + OR (suec; albanès)

(17) N + OR +D (éwé; indonesi)

Respecte a la semàntica, la postnominal és la més flexible de totes les estratègies. És també l'estratègia més estesa a les llengües del món.

### 2.2.1.2 Prenominals

Les CR prenominals formen amb el pivot una construcció amb l'estructura consignada a (18) i que s'il·lustra a (19):

(18) [<sub>SC</sub>-matriu... [<sub>SD</sub>/<sub>SN</sub> [<sub>SC</sub>-OR ... *e*....] <sub>SN</sub><sub>pivot</sub>] ...]

(19) Wǒ bǎ nǐ gěi wǒ de shū diūdiào-le.

I ACC [you give I NR] book loose-PERF

'I have lost the book you gave me.'

(Xinès mandarí: de Vries 2005b)

Com s'observa a (16), un exemple prototípic d'aquest tipus de construcció, l'OR apareix abans del pivot —*shu* a l'exemple— i conté una marca nominal —*de*— que marca l'extrem de la relativa i nominalitza l'oració.

De forma similar al que tot just observàvem per a les postnominals, el determinant que introdueix l'OR pot situar-se en diverses posicions recollides esquemàticament als esquemes següents, que també són de de Vries (2002):

(20) D + OR + N (tigré; yurok)

(21) OR + D + N (coreà; abkhaz)

(22) OR + N + D (basc; ijo)

## 2.2.2 Circumnominals

Les CR circumnominals s'integren dins l'oració matriu com s'observa a (23) i s'il·lustra a (24). És de destacar la presència, en general, d'un element nominalitzador i/o un determinant extern, aquí representat per D:

(23) [<sub>SC</sub>-matriu... [<sub>SD/SN</sub> [<sub>SC</sub>-OR ...<sub>SN</sub><sub>pivot</sub> ...V...] D] ...]

(24) [<sub>SD</sub>[<sub>SC</sub> Peeme thep khii]-pa] the nee yin  
Peem(ERG) book(ABS) carry-PART the(ABS) I(GEN) be  
'The book Peem carried is mine.'

(Tibetà: Keenan 1985)

A la frase de (24), com que el pivot apareix situat entre l'argument amb cas ergatiu i el verb, és clar que el pivot és intern a l'OR. A més, veiem que l'OR, que hem marcat entre claudàtors,<sup>11</sup> està nominalitzada, ja que rep la marca de participi *pa*.

Una OR circumnominal presenta per definició tres característiques bàsiques. La primera és que està inserida a l'oració matriu; la segona, que el pivot es troba dins de l'OR, encara que no sempre està situat *in situ* (Basilisco 1996), i la tercera és que normalment està nominalitzada a través d'algun element relatiu. A més, si una llengua té relatives circumnominals, haurà de tenir també un altre tipus de construcció nominalitzada amb les mateixes propietats morfològiques.

En algunes llengües que empren CR circumnominals s'hi han observat problemes d'ambigüitat a l'hora de determinar quin element és el pivot, és a dir, quin element té una funció sintàctica tant dins la relativa com dins la matriu. Així, en una oració com (25), del mohave, no se sap què és de color negre, si la pedra o el gos.

---

<sup>11</sup> Hem decidit deixar el nominalitzador fora perquè s'ha de situar en una posició prou elevada per poder atorgar estatus nominal a tota l'OR.

- (25) [DP [CP hačtoq ʔavi:-m ʔ-u:ta:v] -n<sup>y</sup> -č ] n<sup>y</sup>əʔ i:l<sup>y</sup>-pč  
 [ [ dog stone-INST SBJ.1-hit] -DEF-NOM] black-REAL  
 ‘The stone with which I hit the dog was black.’  
 (o ‘The dog which I hit with the stone, was black.’)

(Mohave: Lehmann 1984 *apud* de Vries 2002)

A certes llengües s’ha trobat que a les CR circumnominals el pivot pot estar avantposat a la resta de l’estructura. Basilisco (1996) afirma que és una estratègia per tal de desambiguar el pivot. La trobem com a principal a la llengua yavapai i com a secundària al gaididj, al mohave, al diegueño, al llatí i al sànscrit. Així doncs, a l’exemple segurament el pivot seria *hačtoq* (gos). S’ha dir que potser aquestes construccions són un estadi previ a les CR postnominals (Lehmann 1984 *apud* de Vries 2002).

De Vries (2002) apunta que algunes llengües que segueixen l’estratègia circumnominal, no presenten efectes d’illa respecte els SN complexos, com ara l’extracció d’un SQu des de dins d’una OR. Les llengües descrites fins el moment són el japonès i el lakota. A pesar d’això, l’autor afirma que encara no hi ha proves per extreure’n conclusions clares.

Altres propietats atribuïdes a l’estructura circumnominal són: (i) que no hi ha elements de relatiu a excepció dels afixos relatius; (ii) que si el determinant extern és visible ha de seguir necessàriament l’OR,<sup>12</sup> i (iii) que el pivot és indefinit. El japonès, però, qüestiona que la indefinitud sigui una propietat necessària de la construcció perquè permet pivots definits, com s’observa als exemples següents:

- (26) a. [[subete-no usagi]-ga deteki-ta] no-o tukamae-ta  
 [[all-Gen rabbit]-Nom come.out-Past] Nmn-Acc catch-Past  
 ‘I caught all the rabbits, which came out.’

<sup>12</sup> Per a una explicació més detallada d’aquesta darrera característica vegeu de Vries (2002).

## Les construccions relatives: definició i tipus

b. [[kono usagi]-ga deteki-ta ] no-o tukamae-ta  
[[this rabbit]-Nom come.out-Past] Nmn-Acc catch-Past  
'I caught this rabbit, which came out.'

c. [[daibubun-no usagi]-ga deteki-ta ] no-o tukamae-ta  
[[most-Gen rabbit]-Nom come.out-Past] Nmn-Acc catch-Past  
'I caught most of the rabbits, which came out.'

(Japonès: Fuji 2010)

A diferència del que s'observava a les construccions adnominals, el determinant, com queda palès a (23), només pot ocupar una posició, la final. Això, si més no, és el que afirma de Vries (2002):

(27) OR + D

Respecte la seva semàntica, les construccions circumnominals poden ser restrictives o *maximalizing*. Grosu i Landman (1998) afirmen que si no hi ha un determinant extern en una CR circumnominal, la semàntica serà necessàriament *maximalizing*. I al contrari, si el determinant és manifest, la semàntica serà restrictiva.

Contràriament al que s'havia afirmat en tipologia (Cole 1987), les construccions circumnominals poden aparèixer en llengües que no presenten l'ordre OV i que no necessàriament legitimen pronoms fonèticament buits.

### 2.2.3 Correlatives

Les CR correlatives tenen l'estructura que s'observa a (28) i que s'il·lustra a (29), (30) i (31) amb les tres possibilitats d'aparició del pivot:

(28) [<sub>SC</sub>-matriu [ ... <sub>SC</sub>-correl [<sub>SC</sub> PROR ... ( <sub>SN</sub><sub>pivot</sub> )... ] [<sub>matriu</sub> ... Dem... ( <sub>SN</sub><sub>pivot</sub> )]]]

- (29) [Jo **laRke** KhaRe hai], ve/sab/\*kuch/\*adhiktaṃ lambe haiN  
 REL boys standing are those/all/\*few/\*most tall are  
 lit. 'Which boys are standing, they/all/\*few/\*most are tall.'

(Hindi: de Vries 2005b)

- (30) [Jo vahaaN khaRii hai] Raam us **laRii**-ko jaanta hai  
 REL there standing is Ram that girl-ACC know is  
 'Ram knows the girl who is standing there.'

(Hindi: Lipták 2009)

- (31) Jo **laRkii** khaRii hai vo **larkhii** lambii hai  
 REL girl standing is that girl tall is  
*lit.* Which girl standing is that girl tall is  
 'The girl who is standing is tall.'

(Hindi: Lipták 2009)

Com hem apuntat a la secció §2.1, una oració correlativa no es troba mai pròpiament inserida dins l'SC matriu i no té cap marca nominal, *e.g.* un determinant, ja que és un SC que està adjuntat a l'oració matriu. A més, el pivot ha d'aparèixer o bé dins de l'OR, com veiem a (29), o bé fora de seu, com veiem a (30), o bé a dins i a fora seu, com veiem a (31).

Una correlativa no és necessàriament l'element que apareix més a l'esquerra respecte a la principal, sinó que certs elements de l'oració matriu (*e.g.* un adverbi de temps) poden aparèixer a la seva esquerra.

Pel que fa a la seva estructura interna, a la majoria de les llengües del món aquesta estratègia exigeix un pronom relatiu obligatori dins l'OR, amb les excepcions següents: el diegueño, el gaididj, el mohave, el wappo i el warlpiri. A més, també es necessita una represa en forma de demostratiu a l'oració principal que pot ser buida si la llengua és *prodrop*.

## Les construccions relatives: definició i tipus

L'estratègia correlativa és la primària en moltes llengües. Amb freqüència sol presentar-se amb alguna altra, encara que no sempre és així. Com veurem a l'apartat semàntic, aquestes construccions només poden tenir una semàntica de tipus *maximalizing*.

Hi ha autors que han considerat erròniament que aquesta estratègia era similar a l'extraposició, com veurem a la secció §2.2.4.2.

### 2.2.4 Altres estratègies

#### 2.2.4.1 Relatives lliures

Per definició una CR lliure no té un pivot nominal manifest. Recordem que aquestes relatives poden ser de qualsevol dels tipus principals que hem vist a les seccions anteriors (*i.e.* inserida o adjuntada a la matriu).

A (32) donem l'esquema de l'estructura si la CR està inserida a la matriu i a (33) donem l'estructura que rep si està adjuntada a la matriu:

(32) [<sub>SC-matriu</sub> ... [<sub>SC-rel</sub> REL ] ... ]

(33) [<sub>SC-matriu</sub> [<sub>SC-rel</sub> REL ] [<sub>SC-matriu</sub> ...]]

Reproduïm un exemple de cada tipus bàsic d'estratègia (extrets de de Vries 2002:42), que pren de Lehmann (1984). Els exemples següents són del malgaix (25a), del lahu (25b), del yavapai (25c) i l'hitita (25d):

(34) a. Saka [izay tia trondo] **postnominal**  
cat REL loves liquor  
'Who loves liquor is a cat.'

b. [Bù? phî? ā ve] có mâ hé' **prenominal**  
wrong write PERF NR are many probably  
'There are probably many wrongly written ones.'



c. [Kuʔu puva-k k-ono:-ha] T. lowa:-v-č̣ yu-m **circumnominal**  
 basket braid-ss REL-AUX-FUT T. wife-DET-NOM be-ASS  
 ‘Who will braid a basket, is Tokatoka’s wife.’

d. [Nu kwit LUGALu-s tezzi] nu apat iyāmi **correlativa**  
 CON REL:ACC. king-NOM says CON D3.ACC. do:I  
 ‘What the king says, I do even that.’

(Diverses llengües: Lehman 1984 *apud* de Vries 2002)

No totes les llengües tenen relatives lliures. N’hi ha unes quantes com el japonès, el djirbal i el bambara, que han d’emprar per força un pivot lleuger (persona, cosa, etc.).

Hi ha molts subtipus de relatives lliures, encara que aquí no en parlarem. Remetem al lector a de Vries (2002) per una discussió sobre la classificació més pertinent dels subtipus de les relatives lliures.

Per últim, respecte la semàntica, les relatives lliures només poden tenir una semàntica *maximalizing*.

#### 2.2.4.2 El fenomen de l’extraposició

Considerem l’estructura de (35) i l’exemple de (36), on el pivot està en negreta i l’OR en cursiva:

(35) [ [<sub>oració matriu</sub> ... [SN]<sub>i</sub>...SX...] [<sub>OR</sub> Rel-SX...]<sub>i</sub> ]

(36) De repente, apareció un **individuo** en la reunió *que parecía sacado de una película de terror* (Brucart 1999)

A (36) veiem que el pivot *individuo* queda separat de l’OR *que parecía sacado de una película de terror* pel constituent *en la reunió*. L’extraposició és el fenomen a través del qual el pivot resta a la matriu mentre que l’OR se situa a la perifèria

## Les construccions relatives: definició i tipus

dreta. Això es fa obvi quan el pivot i l'OR es troben separats per un o més constituents, com a l'exemple comentat. L'extraposició és un fenomen que es dona no només en el cas de les OR, sinó que pot afectar el segon membre de qualsevol construcció que pugui dividir-se en dues parts. Així, sota certes condicions, poden extraposar-se les aposicions, les oracions comparatives i les oracions resultatives, entre d'altres estructures. Alguns autors també han argumentat que hi pot haver extraposició d'estructures que no s'integren ben bé en construccions bipartides. Seria el cas, per exemple, dels SN pesants, i altres sintagmes de llargària considerable.

Segons de Vries (2002), l'extraposició no comporta moviment, sinó que és analitzada<sup>13</sup> com una coordinació especificativa que té, a més, una el·lipsi. Vegem l'anàlisi aplicada al següent exemple de l'holandès:<sup>14</sup>

(37) [<sub>SC</sub> Ik heb [<sub>&:S</sub> [<sub>SConcO-1</sub> de man gezien]]&: [<sub>SConcO-2</sub> [<sub>SD</sub> ~~de man~~ die zijn tas  
verloor] gezien]]]]

'I have seen the man who has lost his bag.'

(Holandès: de Vries 2002)

A la frase de (37), els constituents concordats són SConcO-1 i SConcO-2. El segon és més específic que el primer, ja que conté l'OR. El material repetit s'esborra fonèticament i &: simbolitza un nucli coordinatiu amb semàntica especificativa, una anàlisi semblant aplicable a les CR de semàntica apositiva.

De Vries (2002) afirma que tots els tipus semàntics de CR que hem vist permeten l'extraposició i dona un exemple en holandès de cadascun. Brucart (1999), en canvi, esmenta que en castellà hi ha força restriccions per a les CR de semàntica apositiva

---

<sup>13</sup> Remetem al lector a de Vries (2002:7) per una justificació de l'anàlisi

<sup>14</sup> S'ha de tenir en compte que de Vries (2002) a l'apartat de l'extraposició es concentra en cercar una anàlisi per a les OR postnominals i deixa la resta de possibilitats (*i.e.* les apositives, *maximalizing*, i les possibles altres estratègies) per a futures investigacions.

i que en el cas de les restrictives només és possible si la relativa forma part d'un SN indeterminat, com el que trobem a (36).

Respecte als tipus sintàctics, sembla ser que no tots permeten l'extraposició. L'única estratègia de la qual es té certesa que es pot extraposar és la postnominal. De les prenominals s'ha dit que algunes llengües sí que la presenten, però totes són llengües que també tenen una estratègia secundària postnominal, de tal manera que també podrien derivar d'aquesta darrera estratègia i no de l'altra. El problema de l'estratègia circumnominal és que el pivot, en ser intern a l'OR, es desplaça junt amb ella i, per tant, ja no podem parlar d'extraposició perquè, recordem-ho, l'extraposició requereix una partició que, amb una CR circumnominal, òbviament ja no es produeix. En aquest cas, doncs, sembla més adequat considerar que es tracta del desplaçament propi d'un SN pesant.

Pel que respecta a les correlatives, també s'ha dit que es poden extraposar en algunes llengües, però, com hem vist que passava amb les prenominals, a la majoria d'elles, com l'hindi, també hi ha disponible una estratègia postnominal secundària. Són dos els factors que fan que de Vries consideri que les extraposicions deriven de l'estratègia postnominal i no de la correlativa. El primer és que en aquestes llengües que aparentment permeten l'extraposició de les correlatives, les OR extraposades, com diu la seva caracterització, tenen el pivot a la matriu, separats sempre de l'OR i recordem que, a les correlatives, també el poden tenir situat dins de l'OR. El segon factor és que la semàntica de les extraposades és restrictiva i l'estratègia correlativa és sempre de semàntica *maximalizing*. Tot i així, sembla que almenys per al warlpiri<sup>15</sup> i el wappo cal concedir que és possible tenir OR extraposades en absència de l'estratègia secundària postnominal manifesta. Per a aquests dos casos, de Vries es veu obligat

---

<sup>15</sup> La llengua warlpiri conviu amb una LS que és emprada per la immensa majoria de la comunitat lingüística.

## Les construccions relatives: definició i tipus

a defensar l'existència d'una estratègia postnominal no manifesta a la base de l'extraposició.<sup>16</sup>

Per últim, segons de Vries (2002) totes les funcions sintàctiques permeten l'extraposició sense cap problema.

Als esquemes següents, que traduïm i adaptem de Lipták (2009), es mostra la diferència estructural que hi ha entre les correlatives, les relatives amb pivot i les relatives extraposades:

- (38) a. [o. matriu ... [o. correlativa PROR ... (SN<sub>pivot</sub>) ...] [o. matriu ... Dem... (SN<sub>pivot</sub>))] **correlativa**
- b. [o. matriu ... [SN (SN<sub>pivot</sub>) [OR Rel-SX... ] (SN<sub>pivot</sub>))] **amb pivot extern**
- c. [o. matriu ... [SN [OR SN<sub>pivot</sub> ...] Rel]] **amb pivot intern**
- d. [o. matriu ... [SN SN]<sub>i</sub> ... SX... ] [OR Rel-SX...]<sub>i</sub>] **extraposada**

### 2.2.5 Taules-resum de les diferències rellevants entre estratègies

La següent taula expressa les diferències bàsiques que presenten les diverses estratègies principals que hem esmentat a §2.2:

	postnominal	prenominal	circumnominal	correlativa
pivot intern	no	no	sí	sí
nominalitzada	sí	sí	sí	no

**Taula 1:** Diferències principals entre estratègies

(extret de de Vries 2001)

<sup>16</sup> Un altre fet interessant que separa aquestes dues llengües de la resta de llengües que segueixen una estratègia correlativa és que no usen un pronom relatiu.

Les construccions correlatives i les circumnominals, al seu torn, poden distingir-se ulteriorment per les característiques llistades a la taula següent extreta de de Vries (2002):

PROPIETAT	Correlativa	Circumnominal
pronomen relatiu dins l'OR	sí	no
pronomen a la matriu	sí <sup>17</sup>	no <sup>18</sup>
la CR és troba necessàriament avantposada respecte la matriu	sí	no <sup>19</sup>
la CR es troba en una posició de SD (a la matriu)	no	sí
categoria de la CR	SC	SD
la CR està nominalitzada	no	sí
determinant extern	no	possible
marcador de cas extern	no	possible
adposició externa	no	possible
restricció d'indefinitud del pivot	no	possible
la semàntica de la CR és <i>maximalizing</i> <sup>20</sup>	sí	no necessàriament

**Taula 2:** Comparació de les estratègies circumnominal i correlativa  
(extret de de Vries 2002:146)

<sup>17</sup> Però és possible que sigui nul.

<sup>18</sup> Excepte si la llengua permet doblament de pronoms, com el lakota.

<sup>19</sup> Pot trobar-se avantposada casualment o bé perquè l'OR ocupi la funció sintàctica que s'ordena la primera respecte les altres funcions, per exemple un subjecte en una llengua d'ordre SVO, o bé perquè es produeixi el fenomen de desordenament (*scrambling*) i a causa d'això l'OR quedi en primera posició.

<sup>20</sup> Mireu l'escala de Grosu i Landman §2.4.3

## Les construccions relatives: definició i tipus

Fins aquí hem vist les diferències més rellevants entre els diferents tipus de CR. Tot seguit discutirem els indicis que tenim a les llengües orals (LO) per distingir les diferents estratègies, sobretot en referència a la posició del pivot, extern o intern, i en l'estatus de la CR, un SC o un SD/SN.

### 2.2.6 Indicis per distingir l'estratègia relativitzadora

A les LO, les CR gairebé sempre presenten alguna marca morfosintàctica que mostra quina estratègia se segueix. Si tenim alguna mena d'element relatiu que se situï als extrems de la CR, la marcaran i sabrem si el pivot apareix dins de l'SC o fora.

Com veurem a la secció §2.3, els nominalitzadors apareixen normalment amb l'estratègia circumnominal a la dreta de la CR<sup>21</sup> i, en menys casos, amb la prenominal; els pronoms relatius amb la postnominal i la correlativa; i els complementadors poden aparèixer amb qualsevol d'aquestes.

A les llengües indoeuropees, que acostumen a tenir un pronom relatiu manifest, no és difícil esbrinar si la posició del pivot és intern o extern a l'OR. Avancem dues coses: que els pronoms relatius de les llengües que tenen moviment de SQu se situen a l'especificador de SC<sup>22</sup> (§2.3; §2.5) i que aquesta posició a les LO és a la l'esquerra de C<sup>23</sup> (Kayne 1994; Bianchi 1999). Vegem el següent exemple de l'anglès:

(39) The kid<sub>SC[spec]</sub> who [came yesterday]] is my cousin

---

<sup>21</sup> Segueix l'universal de de Vries següent, que extreu d'una generalització de Culy (1990):

(i) *If the external determiner of a circumnominal relative construction is visible, it follows the RC.*

<sup>22</sup> Hi ha llengües no indoeuropees que deixen els SQu i els pronoms relatius *in situ*. En són exemple el bambara, el maninka, el mandinka i el vai, que ho fan obligatòriament, i també l'hindi, de manera opcional (de Vries 2005). A les primeres el pronom relatiu se situa obligatòriament *in situ*; en canvi, en hindi, pot aparèixer o en aquesta posició o desplaçat a l'esquerra. Vegeu secció §2.3.

<sup>23</sup> Vegeu §3.2.1.1 per una proposta de posició de l'especificador a les LS.

Aquí, com que el pivot se situa linealment abans del pronom relatiu i queda fora de l'OR no hi ha dubte que se segueix una estratègia adnominal (de pivot extern). En canvi, si el pivot aparegués després del pronom relatiu, voldria dir que se situa dins de la relativa i que per tant se segueix una estratègia de pivot intern, *i.e.* la correlativa, com en el següent exemple de l'hindi, on el pronom relatiu *jo* precedeix el pivot *laRkii*:

- (40) Jo laRkii khaRii hai vo larkhii lambii hai  
 REL girl standing is that girl tall is  
 Lit. Which girl standing is that girl tall is  
 'The girl who is standing is tall.' (Hindi: Lipták 2009)

Així mateix, a les llengües on hi ha evidència que el complementador se situa a l'esquerra de l'oració, com en català, és indubtable la posició del pivot, *i.e.* fora de l'OR:

- (41) El nen [<sub>sc</sub> que va venir l'altre dia] és el meu cosí

Les marques de cas també ajuden a l'hora de situar el pivot a la relativa o a la principal, ja que ens mostraran si el pivot aconsegueix la funció sintàctica demandada per la matriu o per la relativa. Com que sovint el cas d'aquest element nominal serà només compatible amb l'exigència d'un dels dos predicats, esbrinarem la seva posició inequívocament. Considerem (42):

- (42) a. ηayi-ɹe n<sup>y</sup>in<sup>y</sup>i ηu-n<sup>y</sup>i-baɖ-nu t<sup>y</sup>u kumukur-te ...  
 1sg-erg 2sg.abs 1sg-2sg-strike-fut weapon club-instr  
 ... [yile ηayi mam -ŋa -wata ηayi-nu]  
 [father 1sg 3sg.perf-1sg.ben-make 1sg-dat]  
 'I will hit you with the club my father made for me.'

## Les construccions relatives: definició i tipus

b. [mutyinga-ɛe ɲayi pan-ɲi-baɖ] paŋanduwi mundakɲayya  
[woman-erg 1sg.abs 3sg.perf-1sg-hit] 3sg.perf.arrive earlier

‘The old woman who hit me arrived earlier.’

(Murrinh-patha: Walsh 1976, *apud* WALS)

A (42a) l’afix instrumental *-te* indica que el pivot, *kumukur* (garrot), pertany a l’oració matriu i no a la relativa, on hauria de tenir un cas absolutiu. En canvi, a (42b), el pivot *mutyingga* (dona) pertany a l’OR, ja que rep el cas ergatiu *-ɛe*, el que li pertoca dins l’OR.

A les LO, la informació prèvia sobre l’ordre estructural de la llengua, sobretot si aquest és fix també és informatiu a l’hora de d’establir a quina de les dues oracions pertany el pivot. Considerem l’exemple següent del quítxua, una llengua d’ordre fix SOV:

(43) a. [[nuna ranti-shaq-n]<sub>SC</sub> [bestya]<sub>SD</sub>]<sub>SD</sub> alli bestya-m ka-rqo-n  
man buy-PERF-3 horse (NOM) good horse-EVID be-PASS  
‘The horse that the man bought was a good horse.’

b. [nuna bestya-ta ranti-shaq-n]<sub>SD</sub> alli bestya-m ka-rqo-n  
man horse-ACC buy-PERF-3 good horse-EVID be-PASS  
‘The horse that the man bought was a good horse.’

(Quítxua: Cole 1987, *apud* Basilisco 1996)

A (43a), l’ordre SV + pivot objecte, ja ens indica que el pivot ha de ser necessàriament extern; i així ho corrobora el cas nominatiu requerit per l’oració matriu. En canvi, a (43b) el pivot és necessàriament intern, ja que es troba situat abans del verb de la relativa i a més rep cas acusatiu, com demana el verb de la relativa.



En aquesta secció hem vist les principals estratègies que es poden aplicar a les LO per tal de saber si el pivot és extern o intern a l'OR. A continuació, a la següent secció ens centrem en els diversos tipus d'element de relatiu que poden aparèixer.

## 2.3 Els elements relatius

### 2.3.1 Els elements relatius i la relativització

L'ús d'un element relatiu específic és una tendència universal que se segueix a la majoria de LO estudiades. A pesar d'això, una dotzena de LO del món empren com a estratègia primària l'anomenada *relativització zero*. Es diu que s'empra aquesta estratègia quan en una CR no hi ha cap element manifest que indiqui que estem davant d'una CR. Hi ha diverses llengües, com ara l'anglès, que també la poden emprar com a estratègia secundària (de Vries 2002:177).

A vegades s'ha especulat erròniament que certes llengües no tenien CR pel fet de no disposar de cap marca relativa explícita. Aquesta conclusió, òbviament, és precipitada, en vista de llengües com l'anglès que permeten la relativització zero al costat d'altres estratègies. Això ens ha de portar a actuar amb cautela a l'hora d'examinar construccions susceptibles de ser relatives que no duguin marques relatives.

A les oracions de l'anglès a (44) veiem tres possibilitats semànticament equivalents d'element relatiu. Els marquem en negreta i explicitem el tipus al costat de l'exemple.

- |  |                            |
|--|----------------------------|
| (44) a. The man <b>that</b> you saw yesterday has died | <b>complementador</b>      |
| b. The man <b>who</b> you saw yesterday has died       | <b>pronom relatiu</b>      |
| c. The man <b>∅</b> you saw yesterday has died         | <b>relativitzador buit</b> |

La taula següent adaptada de de Vries (2002) relaciona les llengües que empren la relativització zero amb el tipus d'estratègia sintàctica que segueixen. A més,

## Les construccions relatives: definició i tipus

s'inclou si a la llengua en qüestió hi ha una altra estratègia amb marques relatives plenes:

Llengua	S,O,V	Tipus de CR	Relatiu	Altres estratègies
<b>komso</b>	SOV	postnominal	∅	-
<b>mbum</b>	?	postnominal	∅	-
<b>yucatec</b>	VSO	postnominal	∅	-
<b>alekano</b>	?	prenominal	∅	-
<b>ijo</b>	SOV	prenominal	∅	-
<b>saho-afar</b>	SOV	prenominal	∅	-
<b>lakota</b>	SOV	postnominal	∅	circumnominal
<b>moore</b>	SVO	postnominal	∅	circumnominal
<b>quítxua (Cuzco)</b>	SOV	prenominal	∅	circumnominal
<b>japonès</b>	SOV	prenominal	∅	circumnominal
<b>finès</b>	SVO	prenominal	∅	postnominal
<b>yurok</b>	?	prenominal	∅	postnominal

**Taula 3:** Combinacions d'estratègies

A la taula veiem que les llengües que empen la relativització zero com a estratègia única són d'una banda el komso, el mbum, i el yucatec, que empen CR postnominals; i de l'altra, l'alekano, ijo i saho-afar, que empen CR prenominals. Altres llengües que la fan servir com a primària però no com a única són: el lakota, el moore, el cuzco, el japonès, el quítxua, el finès, el nama i el yurok.

Un altre exemple de LO que empra la relativització zero com a única estratègia i que no queda recollida a la taula de Vries (2002) és el hixkaryana:<sup>24</sup>

---

<sup>24</sup> Sembla ser que la glossa només recull el significat de les expressions sense donar compte dels elements que les conformen.

(45) a. nomokno harha kanihnohnyenhiyamo  
 he-came back one-who-destroyed-us  
 ‘The one who was destroying us all, has come back.’

b. nomokno harha xofrye, kanihnohnyenhiyamo  
 he-came back sloth one-who-destroyed-us  
 ‘The sloth, who was destroying us all, has come back.’

(Hixkaryana: Derbyshire (1979) *apud* de Vries 2005b)

### 2.3.2 Tipus d’elements relatius

De Vries (2002), prenent com a base Lehmann (1984), explica que un element relatiu duu a terme com a mínim una de les tres funcions següents: fer palès que hi ha dependència (*subordination*); mostrar alguns dels trets de concordança del pivot (*attribution*) i, per últim, marcar la situació que ocuparia el pivot dins de l’OR amb un element que el representi (*gap construction*). Aquestes tres funcions que acabem d’esmentar es poden combinar de diferent forma, de tal manera que, segons quines funcions es combinin, tenim un tipus d’element relatiu o un altre. Hi hauria tres tipus d’elements relatius a les LO: els pronoms relatius, els pronoms de represa i les partícules relatives. Vegem-los un per un a continuació:

**Els pronoms relatius**, com ja avançàvem a §2.1, són sensibles al moviment qu-. Així doncs, a les llengües que en tinguin, aquests pronoms es mouran a l’especificador de SC (vg. Kayne 1994). En canvi, a les llengües que deixin el SQu *in situ*, el pronom relatiu romandrà a la seva posició bàsica. Aquest és el cas de les llengües bambara —a l’exemple (46)— el maninka, mandinka i vai.<sup>25</sup> Per últim, a les llengües on el moviment qu- és opcional, també ho serà el moviment del pronom relatiu, com en hindi.

---

<sup>25</sup> Cal notar que aquestes llengües estan emparentades.

### Les construccions relatives: definició i tipus

Els pronoms relatius només els trobem amb l'estratègia postnominal i la correlativa. Freqüentment, des del punt de vista morfosintàctic, estan relacionats amb els demostratius o amb els elements interrogatius, encara que també poden tenir una forma especialitzada, com en hindi *jo*. Comrie (2006) apunta que els pronoms relatius són propis de les llengües indoeuropees i també d'algunes de les llengües d'altra tipologia que hi han tingut contacte lingüístic.<sup>26</sup> A (46) il·lustrem el pronom relatiu *in situ* del bambara, que marquem en negreta:

(46) n ye    tyε\_    **mìn** ye,    ò be    fìnì    fère  
[I COMPL man    REL see]    D3 IMPERF cloth:DEF sell  
'The man who I saw was selling the cloth.'

(Bambara: de Vries 2005b)

**Els pronoms de represa** són pronoms demostratius o personals. Fan servir aquest tipus d'element de relatiu llengües com el xinès i el diegueño. També hi recorren l'àrab clàssic i l'escocès, llengües en què el pronom de represa adopta la forma de clític. A diferència dels pronoms relatius, que poden ocupar la posició inicial de l'oració, aquests sempre apareixen *in situ* i dins de l'OR, tret del cas de les correlatives. En efecte, a les construccions correlatives, el pronom de represa apareix a la matriu de forma manifesta o com a *pro*, si és que la llengua ho permet. A l'exemple de (47) de l'irlandès, trobem un pronom de represa marcat en negreta, que sempre va acompanyat del complementador especialitzat *aN*:

(47) An scrébhneoir aN    molann na mic léinn é  
the writer    C-RES praise the students **him**  
'The writer that the students praise.'

(Irlandès: Ager i Ramchand 2005)

---

<sup>26</sup> Un exemple d'aquest fenomen és la llengua evenki parlada a Sibèria, que no és de la família indoeuropea però que va entrar en contacte amb el rus, que sí que hi pertany i que emprava un pronom relatiu amb marques de cas. L'evenki, si bé té una CR tradicional sense element relatiu, en té una de més nova que fa ús d'un pronom relatiu que duu marques de cas, com el del rus.

**Les partícules relatives**, per últim, són els elements relatius que no poden encabir-se en els dos grups anteriors. A diferència dels altres dos tipus, una partícula relativa no ocupa el buit del pivot dins de l'OR a cap pas de la derivació. Hi hauria tres subtipus: el complementador relatiu, els marcadors relatius i els afixos relatius.

El complementador relatiu seria la partícula relativa canònica, no té cas ni concorda amb el pivot, ocupa la posició de complementador i no hi ha moviment involucrat. Pot ser que sigui un subordinador que tingui la mateixa forma que un altre tipus de subordinador a la llengua, com en anglès, *that*; una partícula especialitzada per a les OR, com en txec, *co*; una partícula nominalitzadora que també s'usi en altres contextos que no sigui a les relatives, com en xinès mandarí, *de*; o bé una partícula atributiva que també es fa servir a les OR, com en accadi, *su* com veiem a l'exemple (48), que apareix glossat com *SUBORD*. Els complementadors normalment apareixen amb l'estratègia postnominal, però també hi ha casos amb la circumnominal i la correlativa.

- (48) [se'-am mala ina eqel PNAME ibba -su] l-ibirru  
 barley-ACC REL in field.of PNAME 3msgS:exist-SUBORD mpl:determine  
 'They should determine the barley, as much as (there) was in PNAME's  
 field.'  
*i.e.* 'They should determine how much barley was available in PNAME's  
 field.'

(Accadi: Dixon 2006)

Passem ara a parlar dels marcadors relatius. Aquests elements ocupen la primera posició a l'OR i mostren algun tipus de concordança amb el pivot. No obstant això, no es consideren pronoms relatius perquè no sembla que hagin fet un moviment qu- des de la posició del buit. Es divideixen en dos grups: els marcadors relatius en llengües que no tenen classificadors, com en àrab clàssic; i els marcadors relatius que són classificadors, a vegades amb algun morfema determinant, com en hungana.

## Les construccions relatives: definició i tipus

Per últim, en el grup dels afixos relatius s'hi inclouen molts subtipus que no han estat encara ben estudiats. Tot seguit esmentem els diferents subtipus que s'han establert, sense entrar-hi en detall: els afixos de concordança, que reemplacen la concordança de subjecte o d'objecte al verb de l'OR, com en hopi i en kongo; afixos de temps especialitzats, que sobre el verb produeixen, en comptes de la forma finita ordinària, una forma nominal relativa de tipus participial; els afixos nominalitzadors, que poden o bé reemplaçar un afix temporal o bé combinar-se tots dos per transformar la relativa en un participi relatiu; els afixos atributius; els afixos subordinants; els afixos classificadors relatius i els afixos relatius especialitzats.<sup>27</sup>

A la llengua luganda,<sup>28</sup> es fa servir un afix relatiu. L'element relatiu en aquesta posició sintàctica consisteix en una vocal (a-, e-, o-) que fa harmonia amb la mora següent. Veiem la comparació entre una declarativa, a (49a), i una relativa de subjecte, a (49b).

(49) a. abawala ba-a-luka emikeeka

2.girl 2-pst-plait 4.mat

'The girls plaited the mats.'

b. n-daba abawala a-ba-a-luka emikeeka

1s-see 2.girl rel-2-pst-plait 4.mat

'I see the girls who plaited the mats.'

(Luganda: Ashton *et al.* 1954 *apud* Pak 2007)

De Vries (2002) argumenta que totes les OR tenen moviment qu-. Això implica necessàriament la presència d'un pronom relatiu i d'un complementador. A les llengües que fan servir afixos relatius, aquests elements són abstractes, però

---

<sup>27</sup> Per una visió una mica més detallada vg. de Vries (2002)

<sup>28</sup> Llengua bantu parlada a Uganda.

probablement hi són presents. Llavors, l'afix relatiu aporta informació extra que no és supèrflua, ja que fa que la relativa estigui marcada de manera manifesta.

Parlem ara de la combinació dels elements relatius. L'ús d'un element relatiu no exclou necessàriament l'ús d'un altre. La combinació de dos elements relatius de diferent tipus no és gaire freqüent, ja que no és necessari expressar més d'un cop que una oració és una CR. Tot i així, quan es produeix una combinació d'elements, la més freqüent és un pronom relatiu amb un complementador relatiu. En aquest cas, les tres funcions (dependència, atribució i reconstrucció del buit) estan dividides entre aquests dos elements. A l'exemple següent del farsi (persa), veiem una altra combinació possible, la del complementador obligatori *ke* junt amb al pronom de represa optatiu *urā*.

(50) Hasan mardi-rā ke zan (u-rā) zad mišenāsad

Hasan man-ACC [that woman he-ACC hit] knows

'Hasan knows the man that the woman hit.'

(Farsi: de Vries 2005b)

També es permeten altres combinacions d'elements relatius. La taula 4 recull totes les possibilitats:

	Pronom relatiu	Pronom de represa	Complementador
Afix relatiu	+	+	-
Complementador	+	+	
Pronom de represa	-		

**Taula 4:** Combinació d'elements relatius

Fixem-nos que els pronoms de represa no poden coocórrer amb pronoms relatius. Vegem-ho al contrast següent del català, llengua que, cal dir-ho, presenta algun contraexemple:

(51) a.\*Aquest és un tema del **qual en** vam parlar

## Les construccions relatives: definició i tipus

b. Aquest és un tema **què en** vam parlar

Hi ha dos universals exposats per de Vries (2005b) que expressen incompatibilitats de combinació d'elements relatius que s'han de tenir en compte. Vegem-los:

(52) A relative pronoun excludes a resumptive pronoun, and *vice versa*.

(53) A relative complementizer excludes a relative particle, and *vice versa*.<sup>29</sup>

### 2.3.3 Combinacions d'elements relatius i estratègies

Recapitulant, hem de tenir en compte que els pronoms relatius no apareixen mai a les estratègies circumnominals, ni amb les adnominals prenominals. Apareixen només amb les adnominals postnominals i les correlatives. A més, els complementadors normalment apareixen amb l'estratègia postnominal. En canvi, amb la circumnominal, la correlativa i la prenominal, també se'n troben però són més rars. L'única estratègia que no es pot combinar amb els pronoms de represa és la circumnominal i totes les estratègies es poden combinar amb els afixos relatius i l'estratègia de relativització zero. A la taula següent ho trobem resumit:

ELEMENT RELATIU	ESTRATÈGIA SINTÀCTICA			
	Postnominal	Prenominal	circumnominal	correlativa
<b>Pronom relatiu</b>	SÍ	NO	NO	SÍ
<b>Pronom de represa</b>	SÍ	SÍ (rar)	NO	SÍ
<b>Complementador</b>	SÍ	SÍ (rar)	SÍ (raríssim)	SÍ (molt rar)
<b>Afix relatiu</b>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ (rar)
[Ø]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

Taula 5: Combinació d'estratègies amb elements relatius

(adaptat de de Vries 2001)

<sup>29</sup> Com que un complementador és una partícula relativa, hem d'entendre que un complementador no pot coocórrer amb un altre element del mateix tipus.



## 2.4 La semàntica de les oracions relatives

En aquesta secció il·lustrem la semàntica dels tres tipus de CR que existeixen a la bibliografia i en donem les propietats més rellevants. A §2.2.1 ens centrem en les construccions de semàntica restrictiva, a §2.2.2 en les apositives<sup>30</sup> i a §2.2.3 en les *maximalizing*.

A (54) tornem a il·lustrar cada tipus semàntic en anglès:

- (54) a. Jill spoke to the lecturers that failed the test on didactics      **restrictiva**  
 b. Jill spoke to the lecturers, who failed the test on didactics      **apositiva**  
 c. Jill spilled the milk that there was in the can      **maximalizing**

(de Vries 2005a)

Segons l'universal de de Vries (2005b), expressat a (55), totes les llengües del món tenen o bé relatives restrictives o bé *maximalizing*. En canvi, no succeeix el mateix amb les construccions de semàntica apositiva, ja que no a totes les llengües del món se n'han trobat. De Vries (2005b) nota que les d'aquest darrer tipus poden ser parafrasejades més fàcilment.

- (55) All languages have nonappositive (*i.e.* restrictive or *maximalizing* relative clauses)

Branchini (2006) esmenta que hi ha bastantes propietats sintàctiques que diferencien les CR restrictives de les apositives, encara que ens fa l'efecte que aquestes propietats només s'han estudiat en profunditat amb les CR de pivot extern. Dins de les subseccions referides a la semàntica restrictiva (§2.4.1.2) i a l'apositiva (§2.4.2.2), incloem les propietats sintàctiques més rellevants

---

<sup>30</sup> Aquí seguim la terminologia de de Vries (2005) i fem servir *apostiva* enlloc de *no-restrictiva*, ja que aquest terme, segons ens sembla, pot incloure també les CR de semàntica *maximalizing*.

## Les construccions relatives: definició i tipus

característiques de cadascuna.<sup>31</sup> Aquestes propietats es relacionen amb l'antecedent (el pivot), els pronoms relatius, l'abast de certs fenòmens, la reconstrucció i el fenomen del lligam, i altres propietats diferents de les anteriors.

### 2.4.1 Restrictives

#### 2.4.1.1 Semàntica restrictiva

Aquest tipus semàntic és el més estudiat de tots tres. Segons de Vries (2005b) és compatible amb l'estratègia adnominal i la circumnominal i no és possible ni amb la correlativa ni amb les relatives lliures.

Una CR restrictiva contribueix a delimitar la referència del pivot i pot restringir el conjunt d'entitats de l'univers del discurs del mateix tipus que el pivot. Observem l'exemple de (54), que repetim aquí com a (56):

(56) Jill spoke to the lecturers that failed the test on didactics

Aquesta oració expressa que la Jill només ha parlat amb el conjunt de professors que han suspès l'avaluació de didàctica. Consegüentment, es desprèn que hi ha un altre conjunt de professors en l'univers del discurs que no ha suspès l'avaluació.

A pesar d'això, l'assumpció que les CR restrictives pressuposen l'existència en l'univers d'entitats de la mateixa classe que no compleixen la restricció esmentada a l'OR, és precisada per autors com Brucart (1999), que afirma que no sempre és així. Considerem la frase següent del castellà:

(57) Tráeme el cenicero que he dejado encima de la mesa, por favor

(Brucart 1999)

A l'exemple anterior, es pot donar el cas que l'interlocutor a qui va dirigida la proposició desconegui l'existència del cendrer fins just abans de ser anomenat per

---

<sup>31</sup> Per una visió més detallada conduïm al lector a consultar Branchini (2006) i Bianchi (1999).

l'interlocutor i que tampoc se sobreentengui per context que n'hi hagi d'haver més d'un. Brucart afirma que frases com l'anterior mostren la insuficiència de la bipartició tradicional entre apositives i restrictives.

Brucart també apunta que una altra font de crítiques d'aquesta divisió semàntica és, que sota certs contextos, la diferència semàntica queda neutralitzada. Per exemple, quan el pivot és indefinit, a les llengües on és possible marcar-ho, com en català i en castellà, la noció de restricció queda fortament afeblida, ja que no se'n desprèn tan fàcilment la pressuposició que existeixi un conjunt complementari d'entitats ni l'OR ajuda a identificar el pivot. Als exemples de (58) no hi ha gaires diferències semàntiques entre l'oració restrictiva, a (58a) i l'oració apositiva, a (58b).

(58) a. Va venir un home que duia una jaqueta vermella

b. Va venir un home, que duia una jaqueta vermella

Altres autors com Espinal (1991) i Grosu (2002) han afirmat que una de les diferències entre les CR restrictives i les apositives és que les primeres impliquen un lligam sintàctic amb l'oració matriu, al contrari de les segones on el lligam és més aviat el d'una anàfora discursiva.

#### 2.4.1.2 Propietats sintàctiques de l'estructura

Els elements que conformen aquest tipus semàntic de CR tenen certes propietats sintàctiques, que enumerem i exemplifiquem a continuació. Recordem que les hem extret sobretot de Branchini (2006), que en part recull les de Bianchi (1999) i, en menor part, les de de Vries (2002). La majoria de les propietats que esmentem ens seran d'utilitat posteriorment.

## Les construccions relatives: definició i tipus

### PROPIETATS RELACIONADES AMB EL PIVOT

El pivot en una CR de semàntica restrictiva:

#### - No pot modificar un referent únic (de Vries 2002)

Vegem el contrast de (59):

(59) a. \*John that I love fainted **restrictiva**

b. John, whom I love, fainted **apositiva**

(de Vries 2002)

L'oració de (59) és agramatical perquè la interpretació restrictiva del pivot *John*, que és un referent únic, comportaria una quantificació vàcua. Però vegem ara les oracions del català següents:

(60) La Maria que conec no ho faria mai

(61) A la Barcelona que m'agrada no hi ha turistes

En el cas de (60) i (61), el fet de col·locar els noms propis en una estructura restrictiva fa que perdin el seu valor de referent únic i que se pressuposi forçosament que hi ha un conjunt de "Maries" o de "Barcelones", que la relativa restringeix i que cal identificar amb l'ajuda de la CR.

La diferència de gramaticalitat entre l'exemple de l'anglès, a (59a), i el del català, a (60), té a veure, en part, amb l'ús del determinant, que és requerit per a la bona formació de les CR amb noms propis en aquestes dues llengües.

#### - No pot ser un pronom

(62) a. \*Els que van venir a sopar són amics meus

b. Els nois que van venir a sopar són amics meus

Els pronoms personals són referencialment complets i, doncs, no admeten la modificació que una OR comporta.

**- Pot estar modificat per un quantificador**

(63) Perdrem cada partit que juguem a casa

A més, en aquest cas, els quantificadors fan que el pivot es torni inespecífic (de Vries 2002)

**- Ha de ser un SN**

Les altres combinacions són agramaticals:

(64) \*Intensament que plovia vam ballar a l'envelat (SAdv)

(65) \*Llegir (contes) que abans li agradava molt ara el cansa (SV)

(66) \*Els empresaris pactaren amb què crearen un nou entramat (SC)

(67) \*Sarah is famous that I am not (SA)

CONSTRUCCIONS RELATIVES RESTRICTIVES I ABAST:

Una CR restrictiva:

**- Es troba sota l'abast del determinant o quantificador que l'introdueix**

(68) Els estudiants que copiïn suspendran

(69) Es processaran totes les proves que hem trobat a l'escena del crim

A (68), interpretem que no tots els estudiants suspendran, sinó només la part del conjunt d'estudiants que facin l'acció del predicat de la relativa, és a dir, copiar.

Segons (69), les proves que es processaran només seran aquelles que formin part de l'escena del crim, la resta, si també existeixen, no es processaran.

## Les construccions relatives: definició i tipus

### - Es troba sota l'abast de la negació de l'oració matriu

(70) A l'Eva no li agrada el gelat que li ha comprat el seu germà

A (70), la negació de l'oració matriu té abast sobre la CR, així doncs, s'interpreta que a l'Eva no és que no li agradi cap tipus de gelat, sinó que no li agrada precisament el que li ha comprat el seu germà.

### - Pot dur elements de polaritat negativa legitimats per la negació matriu

(71) I did not expect to meet a woman who had any suggestion to make<sup>32</sup>

### - Pot tenir un antecedent (pivot) precedit d'un ordinal que la modifiqui

(72) The first house I bought has been built in 1890

A (72), l'ordinal *first*, no només modifica l'SN *house*, sinó que modifica la relativa sencera, *the house I bought*.

### - Estan sota l'abast dels verbs intencionals

(73) El Raül pensa que el Joan només surt amb persones que estan casades

El verb *pensar* també té abast sobre el predicat que s'expressa a la relativa, és a dir, el Raül pensa que totes les dones amb què surt el Joan estan casades.

## CONSTRUCCIONS RELATIVES RESTRICTIVES I RECONSTRUCCIÓ

El fenomen de la reconstrucció ajuda a mostrar que en cert punt de la derivació, el pivot, element que es troba fora de l'OR a la forma fonètica, en algun punt de la derivació (*i.e.* a la forma lògica) ha d'haver-se situat al seu interior.

---

<sup>32</sup> Els exemples en anglès els hem extret de Branchini (2006) i els que estan en català són nostres, si no es diu el contrari.

**- El principi A**

Una anàfora ha d'estar c-comandada dins la seva oració.

(74) The picture of himself<sub>i</sub> that Richard<sub>i</sub> showed me was embarrassing

La gramaticalitat de l'exemple anterior suggereix que en algun punt de la derivació, el pivot *picture of himself* ha estat situat dins de l'OR, concretament en una posició des de la qual l'expressió-R hagi pogut c-comandar.

Bianchi (1999) mostra que un altre element de la principal no bloqueja el lligam establert entre l'anàfora expressada pel pivot i l'expressió referencial interna a l'OR:

(75) The *photographer* hanged the pictures of *himself*<sub>i</sub> that *John*<sub>i</sub> was more satisfied with.

**- El principi C**

Una expressió referencial no pot estar lligada per una expressió que la c-comandi dins o fora del seu domini local.

(76) \*The proposal approved by Mark<sub>i</sub> that he<sub>i</sub> found on his desk was greatly appreciated

La agramaticalitat d'aquest exemple suggereix que en algun punt de la derivació el pivot, que conté l'expressió referencial *Mark*, es troba dins de l'OR en una posició c-comandada per l'expressió *he*.

**- Reconstrucció de l'antecedent i abast**

Considerem l'exemple següent:

(77) The policeman listened to the two women that every man accused

## Les construccions relatives: definició i tipus

Segons Branchini (2006), a (77) per cada home hi ha dues dones que estan acusades. D'aquesta manera s'explica que el quantificador universal *every* té abast no només sobre el pivot, sinó també sobre el numeral que el precedeix.<sup>33</sup>

### - L'antecedent d'un SV elíptic pot incloure una CR restrictiva

(78) My mother ate the vegetables I cooked, my father didn't (eat the vegetables I cooked)

### - L'extraposició

(79) I talked to the woman yesterday that knows my husband

En algunes llengües amb menys dificultats que d'altres, l'OR pot estar separada de l'antecedent per material lèxic. Cal recordar, que les extraposicions només es troben amb CR de tipus postnominal (de Vries 2002).

### - Apilament (*stacking*)

L'apilament consisteix a apilar dues o més CR reestructives que comparteixen el mateix pivot.

(80) The students who arrived late who have not handed in their paper yet must come to see me

## ALTRES PROPIETATS:

### -No permeten un adjunt oracional

(81) \*Aquest noi que per cert es diu Joan és el nou veí de l'escala

En canvi, com veurem a §2.4.2 les apositives sí ho permeten.

---

<sup>33</sup> En català no sembla possible aconseguir aquesta lectura, fins i tot sense l'article determinat. Això es deu en part perquè *cada* no sempre és una traducció de *every*.



### - Restriccions d'ordre

Al combinar una CR restrictiva i una apositiva, la restrictiva sempre va primer, com observem al contrast següent:

(82) a. El noi que va venir l'altre dia, que per cert es diu Joan, té un dàlmata.

b. #El noi, que per cert es diu Joan, que va venir l'altre dia té un dàlmata.

## 2.4.2 Apositives

### 2.4.2.1 Semàntica

Observem l'oració de (54) que aquí repetim com a (83):

(83) Jill spoke to the lecturers, who failed the test on didactics.

Les oracions apositives no expressen cap mena de restricció sobre el pivot sinó que es limiten a afegir una informació al predicat principal. L'ús de la coma fa palès un tall entonacional, que no té la restrictiva. Així doncs, a (83) s'interpreta que la Jill va parlar amb tots els professors i, a més, tots ells havien suspès el test de didàctica.

Segons de Gobbo (2003), hi ha d'haver una anàfora buida que relacioni l'oració apositiva amb l'antecedent (*i.e.* pivot). L'oració apositiva ha de seguir linealment al pivot, i per això mateix de Vries (2005b) afirma que les apositives són incompatibles amb les estratègies correlativa, circumnominal i prenominal i que, per tant, la combinació amb l'estratègia sintàctica queda restringida a l'adnominal postnominal. Una altra característica que s'ha donat com a pròpia de les CR apositives és l'obligatorietat d'un element relatiu que introdueixi l'OR.

## Les construccions relatives: definició i tipus

### 2.4.2.2 Propietats de l'estructura

Els elements que conformen aquest tipus semàntic de CR tenen certes propietats que s'expressen a Branchini (2006). Enumerem i exemplifiquem a continuació les més rellevants.

#### PROPIETATS RELACIONADES AMB EL PIVOT

El pivot (o antecedent) en una CR de semàntica apositiva:

##### - Pot ser un referent únic

(84) Thomas, who works very hard, has been promoted.

(85) La Maria, que és mestra, anirà a la vaga.

##### - Pot ser un pronom

(86) Nosaltres, que no anem mai a comprar, ignorem els preus del mercat.

##### - No pot estar modificat per un quantificador

(87) \*Perdrem cada partit, que juguem a casa

##### - Pot ser de qualsevol categoria, no cal que sigui un SN

(88) Ahir, que plovia, vam ballar a l'envelat. (SAdv) (Solà 2002)

(89) Llegir contes, que abans li agradava molt, ara el cansa. (SV) (Solà 2002)

(90) Els empresaris pactaren, amb la qual cosa crearen un nou conveni. (SC)

(91) Sarah is famous, which I am not. (SA)

CONSTRUCCIONS RELATIVES APOSITIVES I ABAST:

Una CR apositiva:

**- No es troba sota l'abast del determinant o quantificador que la introdueix**

(92) Es processaran totes les proves, que hem trobat a l'escena del crim.

De l'exemple anterior se'n desprèn que la quantitat total de les proves estaven situades a l'escena del crim, és a dir, que no n'hi havia enlloc més.

**- No es troba sota l'abast de la negació de l'oració matriu**

(93) I don't like the dresses, which my sister bought.

A (93) la negació de l'oració matriu té abast sobre la CR, així doncs, a l'interlocutor no li agrada cap tipus de vestit.

**- No pot dur elements de polaritat negativa llicenciats per la negació matriu**

(94) I did not expect to meet a woman, who had some/\*any suggestion to make.

**- No pot tenir un antecedent precedit d'un ordinal que la modifiqui**

(95) The first house, which I bought, has been built in 1890.

L'ordinal *first*, només modifica l'SN *house*, no modifica la relativa sencera, *the house which I bought*.

**- No estan sota l'abast dels verbs intensionals**

(96) #El Raül pensa que el Joan només surt amb persones, les quals estan casades.

## Les construccions relatives: definició i tipus

El verb *pensar* no té abast sobre el predicat que s'expressa a la relativa i això fa que l'oració no sigui adequada.

### RECONSTRUCCIÓ I EL FENOMEN DEL LLIGAM:

#### - Principi A

Considerem l'exemple següent:

(97) \*The picture of himself<sub>i</sub>, which Richard<sub>i</sub> found in the drawer, was embarrassing.

La agramaticalitat de l'exemple anterior suggereix que, en aquest cas, a diferència del que succeïa amb les restrictives de (74) i (75), el pivot *picture of himself* no sembla que es trobi dins de l'OR en cap pas de la derivació.

#### - Principi C

Considerem l'exemple següent:

(98) The proposal approved by Mark<sub>i</sub>, which he<sub>i</sub> found on his desk, was greatly appreciated.

La gramaticalitat d'aquest exemple, en contrast amb la restrictiva de (76), suggereix que l'expressió referencial *Mark*, no es troba mai dins de l'OR en cap pas de la derivació.

#### - Reconstrucció de l'antecedent i abast

Considerem l'exemple següent:

(99) The policeman listened to the two women, whom every man accused.

A l'oració de (99), els homes acusen a un total de dues dones. A diferència de l'oració restrictiva de (77), no hi ha la possibilitat que hi hagi un total de quatre

dones acusades, dues per cada home. Així doncs, el quantificador universal *every* només té abast sobre el conjunt de dues dones però no sobre els seus membres.

**- L'antecedent d'un SV el·líptic no pot incloure una CR restrictiva**

(100) My mother ate vegetables which by the way I cook very well, my father didn't (eat the vegetables).

Aquí, l'el·lipsi del SV no provoca que s'entengui que el pare no menja verdura i que l'interlocutor cuina molt bé, sinó simplement que el pare no menja verdura.

**- Discrepàncies a la bibliografia sobre si les CR positives permeten una extraposició**

Brucart (1999) per al castellà expressa que hi ha fortes restriccions. En canvi, segons de Vries (2002) sembla ser que es permet en alguns casos, com el següent:

(101) Mary sent me a book yesterday, which I have already finished reading.

**- Apilament (*stacking*)**

Sembla ser que en algunes llengües, com a mínim en alguns casos es permet (de Vries 2002), com veiem al fragment següent.

(102) This man, who came to dinner late, about whom nobody knew anything.

En canvi, a les CR *maximalizing* no es permet mai.

## Les construccions relatives: definició i tipus

### ALTRES PROPIETATS:

#### - Permeten un adjunt oracional

(103) Aquest noi, que per cert es diu Joan, és el nou veí de l'escala.

#### - Restriccions d'ordre

Com ja hem dit, al combinar una CR restrictiva i una apositiva, la restrictiva sempre va primer.

(104) a. El noi que va venir l'altre dia, que per cert es diu Joan, té un dàlmata.

b. <sup>?</sup> El noi, que per cert es diu Joan, que va venir l'altre dia té un dàlmata.

#### - SN genèric

Com apuntàvem a §2.2.1, a diferència de les CR restrictives, les apositives poden tenir un SN intern que sigui un hiperònim del pivot, com observem a l'exemple següent:

(105) a. L'Esther, Ø que viu al cinquè, és molt amiga meva.

b. L'Esther, la veïna que viu al cinquè, és molt amiga meva.

#### - Contorn entonacional

Algunes llengües marquen la interpretació no restrictiva a través d'un contorn fonètic específic i amb dues pauses que separen l'oració apositiva de la resta de la frase. Encara que no sigui un universal específic d'aquest tipus semàntic val la pena tenir-lo en compte, ja que reforça la idea que el pivot no forma constituent amb l'OR apositiva.

### 2.4.3 *Maximalizing*

En aquesta secció il·lustrem les CR de semàntica *maximalizing*, expliquem l'escala semàntica de Grosu i Landman (1998) i en donem les propietats més importants.

*Maximalizing* és un tipus semàntic que inclou diversos subtipus que interpretativament no són ni restrictius ni apositius. Segons de Vries (2005b) permet combinar-se amb qualsevol dels tipus sintàctics que hem vist a §2.2 i s'hi inclouen totes les relatives que expressen quantitat, totes les CR lliures, totes les correlatives i possiblement un subtipus de circumnominals.

A l'oració de (54), que aquí repetim com a (106), es mostra una CR de grau:

(106) Jill spilled the milk that there was in the can (de Vries 2005b)

En aquesta oració no s'hi expressa una restricció, no hi ha més llet a l'univers del discurs que la vessada per la Jill. En aquesta oració de l'anglès, *there* força aquesta lectura *maximalizing*. Per fer-nos-en una idea més clara passem a considerar l'escala semàntica de Grosu i Landman (1998), on s'insereix aquest tipus semàntic.

Grosu i Landman (1998) proposen l'escala semàntica que apareix a (107). Nosaltres la traduïm de Branchini (2006), que a la vegada pren i adapta de de Vries (2002). Cal tenir en compte que el tipus intern/extern no es refereix a la posició del pivot a l'estructura, sinó a la necessitat de l'OR de tenir en compte o no el material extern a ella (*i.e.* el pivot) per obtenir la interpretació de la CR:<sup>34</sup>

---

<sup>34</sup> A pesar d'això, en les estratègies sintàctiques que no tenen pivot o bé que el tenen intern, la semàntica tindrà més possibilitats de ser *maximalizing*. Així doncs, segons de Vries (2005), les relatives lliures i les correlatives són totes *maximalizing* i també una part de les circumnominals.

## Les construccions relatives: definició i tipus

(107) Escala semàntica de Grosu i Landman (1998):

tipus extern			tipus intern	
SX simple	apositives	restrictives	<i>maximalizers</i>	SC simples
1	2	3	4	5

(Branchini 2006)

Les CR formen un paradigma en el qual els tres tipus semàntics es troben entre els dos extrems que es presenten a l'escala. A l'extrem esquerre hi trobem un SX simple aïllat (e.g. un SN) sense cap tipus de CR que l'acompanyi. En canvi, a l'altre extrem, el dret, trobem un SC relatiu, sense cap mena de material extern (i.e. el pivot) que l'acompanyi.

Entre aquests dos extrems es col·loquen els tres tipus semàntics de CR. Les relatives positives i restrictives, com que necessiten bastant material extern a l'oració per recuperar el contingut semàntic del pivot recollit fora de la relativa, a l'esquema de Branchini (2006) són recollits sota el tipus extern. Al centre de l'escala trobem les relatives restrictives, que necessiten la mateixa quantitat de material extern i de material intern per poder-se interpretar. Això és degut al fet que es combinen a través d'una intersecció, una operació que és simètrica per definició. En canvi, les positives, s'han de situar més a prop del SX simple, perquè l'aportació semàntica del material extern (i.e. el pivot) és més important que la de l'OR. Això es produeix gràcies a que la relació semàntica entre tots dos és indirecta. Per últim, les de semàntica *maximalizing*, que al seu esquema Branchini situa sota el tipus intern, gairebé no necessiten material extern per ser interpretades, per aquest motiu se situa al costat de l'SC relatiu sense material extern.

Centrem-nos ara en la semàntica que ens ocupa en aquest punt. L'operació de maximalització consisteix a crear un conjunt únic, que és el que conté el màxim d'individus o entitats que s'esmenten a la CR. Considerem l'oració relativa següent:

(108) Els tres llibres que hi havia sobre la taula



El que fa la “maximalització” és crear un triplet que conté: la cardinalitat de l’expressió, *i.e.* tres, el tipus d’entitat, *i.e.* llibres, i el predicat, *i.e.* sobre la taula, de manera que no es pot interpretar que hi hagin més individus al discurs que els designats a la CR.

Per veure les diferències entre una oració de semàntica *maximalizing* de quantitat i una oració de semàntica restrictiva considerem els exemples de (109):

(109) a. Johanna took the bottles that there were in the box

b. Johanna took the bottles that were in the box

(Branchini 2006)

Si bé totes dues oracions són del mateix tipus sintàctic, adnominals postnominals, la seva semàntica és diferent. A (101a), la *maximalizing*, interpretem forçosament que la Johanna va agafar totes les ampolles que hi havia dins la caixa i que no hi ha més ampolles al discurs. En canvi, a (101b), la restrictiva, hi ha més ampolles al discurs que les presents a la CR i es troben fora de la caixa. Així doncs, mentre que les restrictives denoten un conjunt d’individus que intersecciona amb un altre conjunt d’individus representat pel pivot (*i.e.* les ampolles), l’SC de grau denota un conjunt que no pot interseccionar amb un conjunt d’individus.

Les CR de semàntica *maximalizing* tenen dues característiques bàsiques esteses entre llengües. La primera és que hi ha certes restriccions sobre el determinant extern, de manera que només es poden fer servir aquells que no comprometin l’operació de maximalització. Aquests determinants són *the*, *every*, *the*, i no *some*, *few*, *no*. Grosu i Landman (1998) donen l’exemple següent de l’hindi:

## Les construccions relatives: definició i tipus

- (110) [Jo laRke khaRe hai ], {*pro*, *ve*, *dono*, *sab*, #*do*, #*kunch*, #*adhiktam*}..  
WH boys standing are those, both, all, two, few, most  
... lambe haiN  
tall are  
'Which boys are standing, {they, both, all, two, few, most} are/is tall.'

(Hindi: Grosu i Landman 1998)

La segona característica és el fenomen de l'apilament, que no és possible amb les *maximalizing*, i que sí que es pot donar en restrictives i apositives.<sup>35</sup> Això és degut al tipus d'operació semàntica que pateixen aquests dos últims tipus semàntics, una anàfora de discurs i una intersecció, respectivament, que es poden aplicar a *n* SN amb certa facilitat. En canvi, amb les CR *maximalizing*, la semàntica del material intern prediu les propietats (tipus i cardinalitat) del material extern, de manera que aquest fenomen no es pot produir més d'una vegada i, per aquest motiu, el fenomen de l'apilament no és possible. Aquesta impossibilitat s'exemplifica a de Vries (2005b):

- (111) The mice that there were in the cage (\*that there had been freely walking in the house yesterday)

Fins aquí hem descrit les CR de semàntica *maximalizing*. Aquest tipus està poc estudiat i encara falta recerca per establir quins subtipus contempla.

---

<sup>35</sup> Hi ha llengües com el castellà on no totes les apositives poden ser objecte d'apilament (Brucart 1999).

### 2.4.4 Esquema d'estratègies sintàctiques i semàntiques

Tot seguit presentem dos quadres que posen en comparació les estratègies semàntiques i sintàctiques i les seves propietats.

La següent taula, extreta de Branchini (2006), presenta les diferents propietats sintàctiques derivades de la semàntica de les diverses estratègies sintàctiques:

ESTRATÈGIES DE RELATIVITZACIÓ				
PROPIETATS	Circumnominals	Adnominals	Lliures	Correlatius
Posició de l'antecedent en relació amb el SC relatiu	intern	extern	absent a tots dos SC	intern extern present als dos absent als dos
Distribució del SC relatiu a la frase	nominal	adjunt oracional	nominal	(verificació pendent)
Indefinitud del SD relatiu	sí	sí	no	sí
Definitud del SC matriu	sí	opcional	no present a les estàndard	sí
Apilament	sí	sí	no	no

**Taula 6:** Propietats sintàctiques derivades de la semàntica de les estratègies sintàctiques  
(adaptada de Branchini 2006)

## Les construccions relatives: definició i tipus

El quadre següent que traduïm de de Vries (2002; 2005b) presenta les combinacions possibles entre tipus semàntics i sintàctics: + existeix; - no existeix.

TIPUS SINTÀCTIC	TIPUS SEMÀNTIC		
	Apositiva	Restrictiva	<i>Maximalizing</i>
Postnominal <sup>36</sup>	+	+	+
Prenominal <sup>37</sup>	-	+	+
Circumnominal	- <sup>38</sup>	+	+
Correlatiu	-	-	+
Lliures <sup>39</sup>	-	-	+

Taula 7: Combinació d'estratègies i la semàntica permesa (de Vries 2002; 2005b)

## 2.5 Anàlisis principals a la lingüística teòrica

### 2.5.1 Introducció

En aquest apartat resumim les anàlisis principals que s'han proposat com a representatives de l'estructura sintàctica de les CR restrictives.<sup>40</sup> Actualment encara no hi ha cap anàlisi que resolgui l'estructura de les CR sense presentar certs problemes. A més, a això se li afegeix el fet que algunes d'aquestes anàlisis s'han basat exclusivament en les CR postnominals que es troben a les llengües

<sup>36</sup> L'estratègia postnominal és la més flexible respecte a la semàntica; per aquest motiu podria ser l'estratègia més estesa.

<sup>37</sup> Per algunes llengües s'ha apuntat l'existència d'apositives prenominals, però de Vries (2002) apunta que cal considerar-les relatives lliures seguides d'un nom que les especifica, comparables a la següent estructura: [*she who is our director*], (*viz.*) *Jill*...

<sup>38</sup> Excepcionalment s'ha afirmat que algunes llengües tenen circumnominals apositives, com el japonès i el mohave, però ha estat refutat posteriorment.

<sup>39</sup> Les relatives lliures poden ser de qualsevol tipus sintàctic principal.

<sup>40</sup> Per a una visió més ampliada remetem el lector a Bhat (2005), Bianchi (1999; 2005) i Branchini (2006) d'on hem extret les idees principals i la majoria dels esquemes emprats en aquest punt.

indoeuropees, sense tenir en compte la varietat tipològica que presenta aquesta estructura.

En aquest sentit, la qüestió principal a resoldre ha estat la connectivitat, *i.e.* el doble rol sintàctic i semàntic que duu a terme el pivot dins de l'OR i dins de la principal. De les tres anàlisis que explicarem (l'anàlisi d'adjunció o de nucli extern, l'anàlisi per identitat (*matching*) i l'anàlisi per elevació (*raising*)), considerarem superior la d'elevació ja que soluciona el problema de la connectivitat, dóna compte de la tipologia sintàctica que es troba a les CR i és probablement la que presenta menys problemes. Per això mateix, en aquest apartat hi fem un èmfasi especial.

Actualment, aquestes tres anàlisis assumeixen que l'SD és la categoria funcional d'on penja l'OR, ja hi estigui adjuntada o bé en sigui un complement, com veurem de seguida. L'evidència d'aquest fet s'extreu dels contrastos que trobem a (112) i a (113):

(112) a. Jane has taken (\*the) advantage of the situation

b. \*(The) advantage that Jane has taken of the situation

(Branchini 2006)

(113) a. (\*La) Barcelona m'agrada

b. \*(La) Barcelona que m'agrada és el barri on vaig néixer

Així, a (112), la frase feta *to take advantage of* no inclou l'article *the*. En canvi, a la CR, l'article hi ha d'aparèixer obligatòriament. Quelcom semblant ocorre amb certs noms de ciutats en català, com Barcelona, que si bé no estan introduïts per un article, quan formen part d'una CR l'han de dur obligatòriament, com observem a (113). Els contrastos d'aquesta mena mostren que l'SD que introdueix les CR és propi de l'estructura relativa.

A §2.5.2 donem les característiques bàsiques de les tres anàlisis proposades a la bibliografia. I a continuació, a §2.5.3, ens centrem en l'anàlisi d'elevació i, en

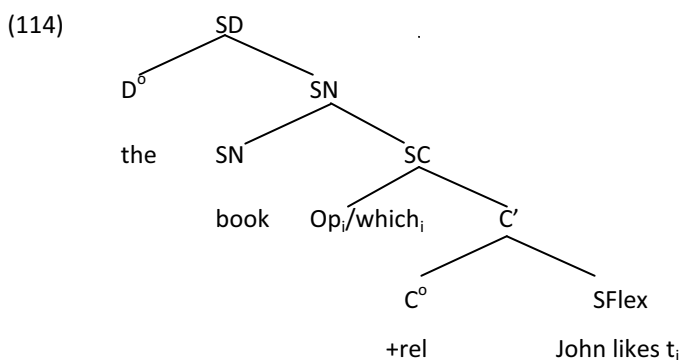
## Les construccions relatives: definició i tipus

concret, en la seva aplicació a les CR circumnominals, que són les que ens interessaran per a les CR de la LSC.

### 2.5.2 Les anàlisis principals

Presentem cadascuna de les propostes d'anàlisi en un subapartat diferent: a §2.5.2.1 l'anàlisi de nucli extern o d'adjunció, a §2.5.2.2 l'anàlisi per identitat i a §2.5.2.3 l'anàlisi per elevació. Cal tenir en compte que estan aplicades per defecte a l'estratègia tipològica postnominal, la més emprada a les llengües indoeuropees.

#### 2.5.2.1 L'anàlisi de nucli extern o d'adjunció



(Bhatt 2005)

Com veiem a (114), a l'anàlisi d'adjunció, el nucli de l'SN, *i.e.* l'antecedent o pivot, s'origina directament fora de l'OR. En canvi, el pronom relatiu o un operador buit es genera a SI, posició des de la qual puja fins a l'especificador de SC. Aquest operador o pronom està lligat pel pivot.

Aquesta anàlisi considera que l'OR es troba adjuntada al SN. Pel que respecta a la semàntica, l'OR i l'SN, *i.e.* el pivot, es combinen semànticament a través d'una modificació intersectiva per tal d'establir la restricció.

Un dels problemes més rellevants que presenta aquesta anàlisi és que no és capaç de donar compte dels efectes de reconstrucció del tipus il·lustrat a (115).

(115) The policeman listened to the two women that every man accused

En una de les interpretacions de (115), *two women* queda sota l'abast de *every man*, de forma que s'interpreta que cada home acusa dues dones. Aquesta interpretació no pot ser capturada si *two women* no apareix mai per sota de *every man* a la derivació.

Un altre inconvenient de l'anàlisi és que només pot donar compte de les estratègies adnominals. Per tant, a les llengües que empen l'estratègia circumnominal, s'hi ha d'assumir una anàlisi completament diferent, cosa que comporta una explicació més costosa per incompleta del fenomen general de la relativització.

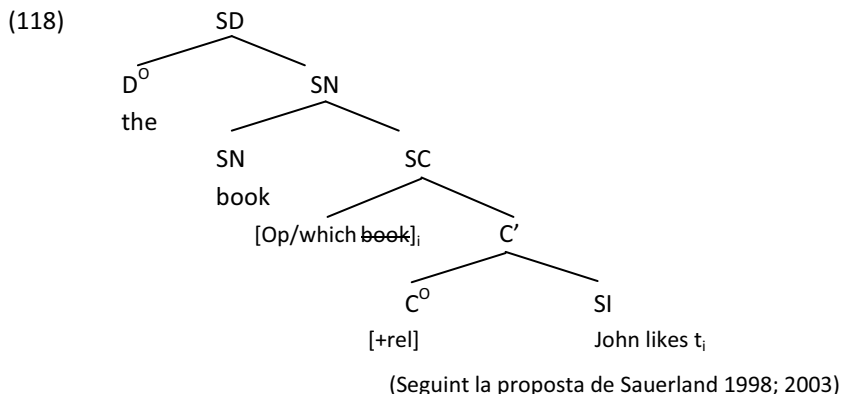
Per últim, Bhatt (2005) argumenta que aquesta anàlisi prediu que les oracions de (116) i de (117), que presenten també el pivot intern a l'OR haurien de ser gramaticals.

(116) a. \*The book [[which book] Mary wrote t]

b. \*The artist [[[which artist]'s writings] [Paula admires t]]

(117) \*The [rolling pin] [[which metal object] Robert uses t]] was made by Alessi (Bhatt 2005)

### 2.5.2.2 L'anàlisi per identitat



## Les construccions relatives: definició i tipus

Aquesta anàlisi intenta solucionar el problema de la connectivitat, *i.e.* que el pivot tingui un doble rol a la construcció, a la relativa i a la principal. Això s'aconsegueix amb una doble representació del pivot, un SN, un a la matriu i l'altre dins de l'OR. Aquests dos SN no formen una cadena, sinó que estan ajuntats (*merged*) directament en la posició on són interpretats dins del seu propi SC.

A la proposta de Sauerland (1998; 2003) l'SN intern es mou des de la seva posició bàsica a l'especificador de SC on s'esborra fonèticament sota identitat amb l'SN extern, i és reemplaçat pel pronom relatiu apropiat, que pot ser elidit sota certes circumstàncies.

A la proposta de Grimshaw (1975) i Bresnan (1976), es pot elidir l'SN intern directament a la seva posició *in situ*. Des d'aquesta posició, l'element relatiu *qu-*, que reemplaça l'SN elidit, és desplaçat a l'esquerra de l'OR, a l'especificador de SC.

Un dels problemes d'aquesta anàlisi és la determinació del sintagma "idèntic" que entra en joc en la construcció. Així, si a (119) consideréssim que el sintagma és *all the boys*, (119) hauria d'implicar (120), contràriament als fets.

(119) All the boys who left early missed the fun

(120) All the boys left early

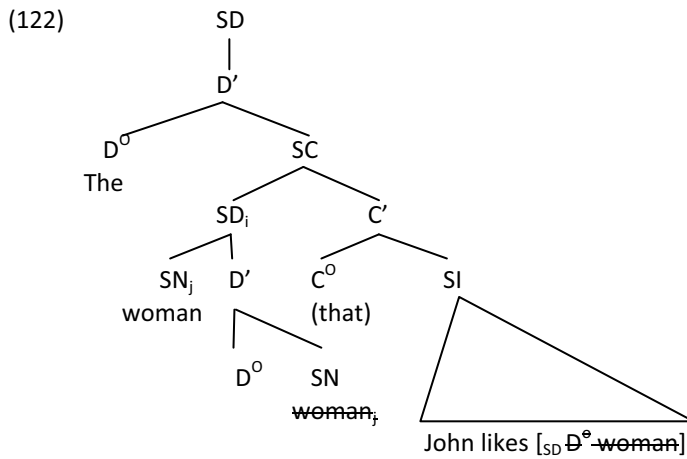
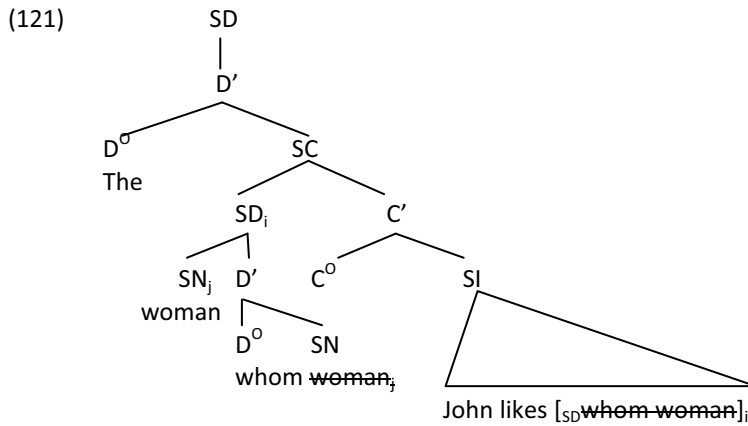
(Bianchi 2005)

Una solució passaria per considerar que la part compartida per la matriu i la relativa seria només la capa nominal *boys*, que exclouria el quantificador.

Un altre problema de l'anàlisi per identitat té a veure amb l'elisió de l'SN. Perquè un SN s'elideixi hi ha d'haver una relació local entre els dos elements però a l'estructura proposada en aquesta anàlisi, els dos SN no tenen aquesta mena de relació.



2.5.2.3 L'anàlisi per elevació



La idea central de l'anàlisi per elevació és que el pivot s'origina en una posició interna a l'OR. Des d'aquesta posició, s'argumenta que el pivot puja cíclicament a l'estructura fins a situar-se a l'especificador de SC, deixant còpies seves als diferents passos de la derivació. Així doncs, el buit (*gap*) és el graó més baix d'un moviment de cadena no argumental, que conté una còpia de l'SN mogut, el pivot.

## Les construccions relatives: definició i tipus

Un avantatge clar d'aquesta anàlisi respecte de la de nucli extern és que dona compte de la posició interna que té el pivot dins la relativa i, per tant, se soluciona el problema de la connectivitat. A més, una única anàlisi pot donar compte tant de les CR adnominals, *i.e.* amb el pivot extern a la relativa com de les CR circumnominals, *i.e.* amb el pivot intern a la relativa. La diferència entre una adnominal i una circumnominal resideix en la còpia que finalment es pronuncia, de tal manera que a les adnominals es pronuncia la còpia més alta i a les circumnominals la còpia més baixa.

A diferència de l'anàlisi de nucli extern, en què l'OR és adjunta per la dreta al SN pivot, l'OR, aquí ha de ser complement. En efecte, en el marc de Kayne (1994) les adjuncions a la dreta són impossibles.<sup>41</sup>

Com que la CR no té paper temàtic, el node que la introdueix ha de ser un complement d'una categoria funcional. S'escull l'SD ja que en certes llengües s'ha vist que un SC pot ser complement d'un determinant. El paper del determinant extern, situat a SD, és nominalitzar la CR i dotar-la d'un estatus nominal.

Kayne (1994) assumeix que a les OR amb element *qu-*, el pronom relatiu és el determinant que introdueix l'SN que fa de pivot. Tant el pronom relatiu com l'SN s'originen a dins del SI per tal de pujar successivament fins l'especificador de l'SC relatiu i comprovar els trets [+rel] que conté el nucli de C. Segons Kayne (1994), Bianchi (1999) i de Vries (2002) l'SN puja per comprovar el tret nominal del determinant extern. En canvi, per altres autors, com Zwart (2000), l'elevació de l'SN és motivada per la semàntica.

---

<sup>41</sup> Això és degut a que les adjuncions són considerades especificadors i segons el *linear correspondence axiom* (LCA) entre altres restriccions, preveu que la precedència lineal dels elements que conformen un sintagma ha de ser la d'especificador - nucli - complement. El LCA el trobem a (i):

(i) For any two non-terminals X, Y, if X asymmetrically c-commands Y, then all terminals x dominated by X precede all terminals y dominated by Y.

Kayne (1994) assumeix dues estructures diferents per a les CR que involucren un element relatiu de tipus *qu-* i per a les que apareixen amb complementador. Si bé a la primera hi ha un moviment d'un SD (mot *qu-* + pivot), a la segona només hi ha un moviment d'un nom escarrit, és a dir, l'element *qu-* no s'ha generat. En canvi, a les propostes de Bianchi (1999; 2000) i de Vries (2002) hi ha una derivació unificada d'aquests dos tipus d'element relatiu, que a més inclou les CR amb relativització zero, *i.e.* sense element relatiu manifest. En tots els casos, es genera un SD format per l'element *qu-* i el pivot. A les OR amb complementador, s'ha elidit l'element *qu-* i s'hi ha materialitzat un complementador. En canvi, a les CR que segueixen l'estratègia de relativització zero s'han elidit tant l'element *qu-* com el complementador.

Bhatt (2005), mostra un problema per a l'anàlisi per elevació, expressat en oracions com (123):

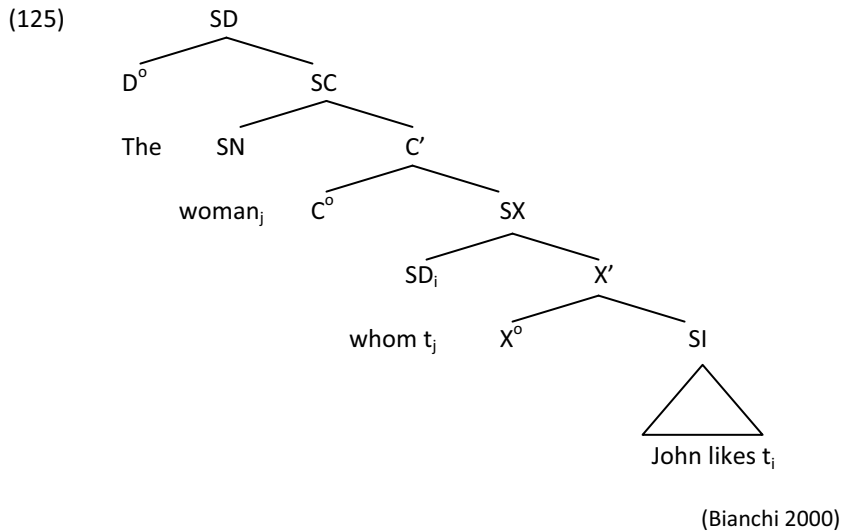
(123) The woman whom John likes and whom Beth hates

(123) és una prova que el pivot, *i.e.* *woman* i el pronom relatiu, *i.e.* *whom*, no formen constituent. Si fos així, no es podrien separar en la coordinació que mostra l'exemple. Així doncs, a la segona part de la coordinació, si formessin constituent, el pivot que en aquest cas és *woman* també hi hauria d'aparèixer, cosa que com veiem a l'exemple següent no és possible.

(124) \*The woman whom John likes and woman whom Beth hates

Bianchi (2000) per tal de salvar el problema de constituència interposa a l'estructura un sintagma funcional sense especificar-ne la categoria, d'aquí que l'anomeni SX.

Les construccions relatives: definició i tipus



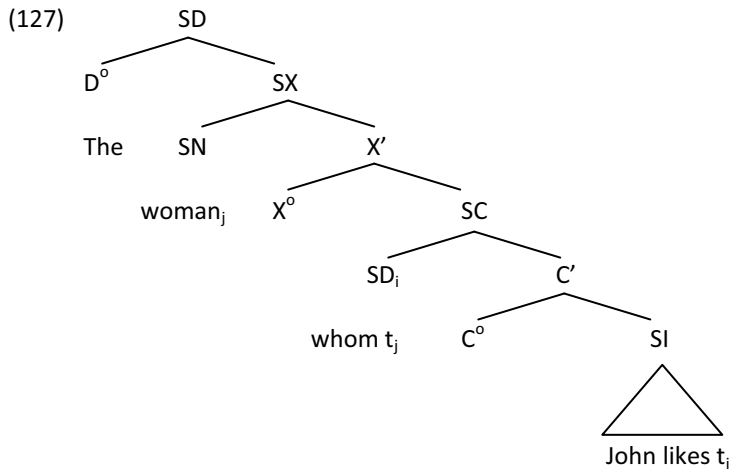
Bhatt (2005) considera els exemples de (126) del noruec i l'hindi, que presenten el relativitzador per sobre del complementador, i proposa l'estructura de (127) que, a diferència de la de Bianchi, també contempla aquestes dues llengües:

- (126) a. Det huset der som John bor  
the house Rel SOM John lives  
'The house where John lives.'

(Noruec: Åfarli 1994:88)

- b. vo tasviir jo ki Bill-ko pasand hai  
Dem picture Rel Comp Bill-Dat like prs  
'That book which Bill likes.'

(Hindi: Bhatt 2005:21)



Per últim, el que fa especialment rellevant aquesta anàlisi és que dóna compte de certs fenòmens com la reconstrucció, el lligam i l'abast, que s'han il·lustrat a §2.4.

### 2.5.3 L'anàlisi per elevació i les construccions relatives circumnominals

Un dels avantatges de l'anàlisi per elevació és que permet analitzar diverses estratègies tipològiques, com la prenominal, la lliure i la circumnominal. Precisament l'existència de les CR d'aquest darrer tipus, el circumnominal, és un argument fort a favor de l'anàlisi per elevació. A més, en llengües com el japonès, que permet CR tant prenominals com circumnominals, aquesta anàlisi permet donar compte de les dues estructures com un fet unitari.

En aquest apartat ens centrarem en com s'aplica l'anàlisi per elevació a les CR de tipologia circumnominal i deixarem la resta d'estratègies de banda, ja que tal i com veurem, les CR de la LSC segueixen aquesta estratègia i és, doncs, la que ens serà d'utilitat posteriorment.

Per tal de refrescar l'estratègia circumnominal reprenem l'oració de (24) amb la corresponent estructura (23), ara a (128) i (129), respectivament:

**Les construccions relatives: definició i tipus**

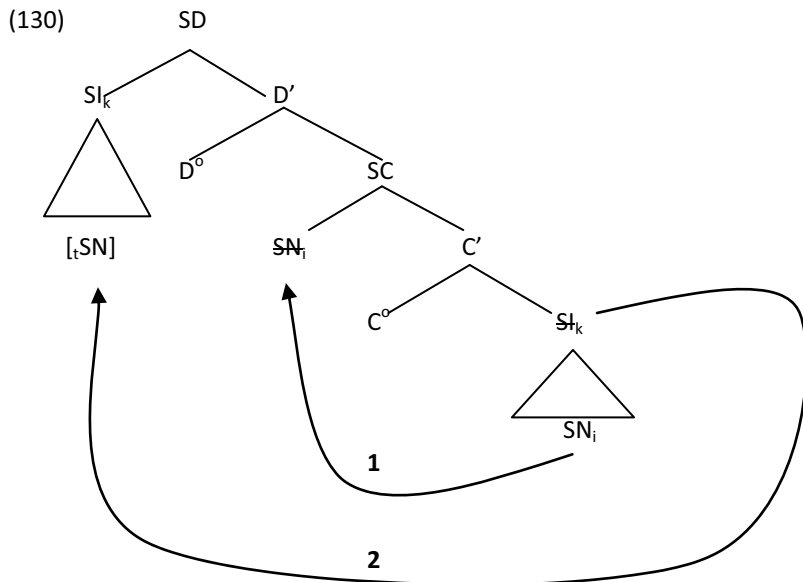
- (128) [<sub>SD</sub>[<sub>SC</sub>Peemε **thep** khii] -pa] the nee yin  
 Peem(ERG) book(ABS) carry-PART the(ABS) I(GEN) be  
 ‘The book Peem carried is mine.’

(Tibetà: Keenan 1985)

- (129) [<sub>SC</sub>-matriu... [<sub>SD/SN</sub> [<sub>SC</sub>-OR ...<sub>SN</sub><sub>pivot</sub> ...<sub>V</sub>...] D] ...]

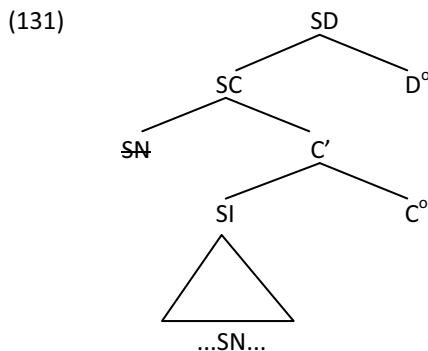
L’anàlisi per elevació de CR com la de (128) pot adoptar dues formes, segons que s’assumeixi o no l’axioma de correspondència lineal (LCA) de Kayne (1994). Suposem que s’adoptés el LCA. Detalls tècnics al marge, el c-comandament asimètric que el sustenta comporta que sigui la jerarquia el que determini l’ordre lineal. D’aquesta manera, en una estructura simple d’especificador, nucli i complement, la linearització resultant és sempre especificador-nucli-complement. Com s’obtenen, en aquest marc, els altres ordres lineals observats a les llengües del món? Per força, amb trasllats ulteriors que alterin les relacions de c-comandament asimètric de l’estructura bàsica.

Vegem com s’obtidria concretament una CR circumnominal com la de (128).



Naturalment, seguint la proposta de Kayne hem hagut d'aplicar el moviment extra 2, l'anomenat *moviment de romanent*. Quant al trasllat 1, notem que d'acord amb el que hem dit més amunt, a les circumnominals la còpia nominal (pivot) que es pronuncia és la que apareix a la posició originària; la que s'esborra és la de dalt, la no originària. El pivot, doncs, tot i acabar linearitzat davant de l'especificador d'SC al qual s'ha traslladat inicialment, ho fa com a conseqüència del trasllat de romanent posterior.

Suposem, per contra, que no adoptem el LCA. En aquest cas, l'únic que realment s'esdevé és que el trasllat 2 de més amunt no s'aplica: l'estructura prèvia ja ens permet la linearització que s'observa a (128), amb el pivot pronunciat internament a l'OR, que al seu torn precedeix el nominalitzador, situat a  $D^0$ . És només per comoditat que aquest ordre apareix ja expressat a la representació bidimensional de l'arbre. La jerarquia i les operacions efectuades abans de 2, recalquem-ho, són exactament les mateixes que a (130).



Un possible avantatge d'aquesta segona proposta, que examinarem en el seu moment (vg. §4.2.3), és que ens permetria obtenir l'ordre  $D^0 + SC$ , amb la resta idèntica, sense cap diferència derivacional respecte de l'opció  $SC + D^0$ . A la proposta d'acord amb el LCA, per contra, l'opció de nucli final requereix una passa més a la derivació.

## Les construccions relatives: definició i tipus

En el cas de les CR circumnominals, com que el pivot és intern i l'estructura no presenta cap pronom relatiu o complementador, sembla ser que no és necessari postular el SX que es proposa a Bianchi (1999) i Bhatt (2002).

### **2.6 Resum del capítol**

En aquest capítol hem revisat la tipologia de les CR a les LO i les anàlisis principals que trobem a la bibliografia. Pel que fa la tipologia, hem vist que les CR poden ser adnominals, circumnominals i correlatives. Les dues primeres són SD, mentre que les correlatives són CP que s'adjunten a l'oració matriu. La diferència entre les adnominals i les circumnominals rau en la posició del pivot, a les primeres fora de l'SC i a les segones, dins. A part d'aquests tipus principals, trobem les relatives lliures, sense pivot. Un fenomen relacionat que, aparentment, només afecta les postnominals, és l'extraposició, que consisteix en la posposició a la dreta de l'OR, mantenint el pivot *in situ*.

Pel que fa a la semàntica de les estructures, hem vist que les CR poden ser restrictives, apositives i *maximalizing*. També hem observat la interacció d'aquests tres tipus semàntics amb els tres tipus sintàctics esmentats més amunt. Les adnominals postnominals poden combinar-se amb qualsevol tipus semàntic, les adnominals prenominals i les circumnominals amb les restrictives i *maximalizing*; i les correlatives i les lliures només amb el *maximalizing*.

Pel que fa a les propostes d'anàlisi, hem descrit les principals. Ens hem centrat sobretot en l'anàlisi per elevació de Kayne (1994) aplicat a les CR circumnominals, anàlisi en què ens basarem per a la nostra proposta, al capítol 4.





## Capítol 3

---

### Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

A la seccions prèvies hem vist que la variació tipològica de les construccions relatives (CR) a les llengües orals (LO) és increïblement vasta. En aquesta secció, aprofundirem sobre la variació tipològica sintàctica i semàntica de les CR a les llengües de signes (LS) fins al punt que els escassos estudis existents sobre aquest aspecte ens ho permetin. Temptativament, hi introduïrem també algunes dades sobre CR aparegudes en treballs que tracten altres qüestions. Tot això ens permetrà donar una visió tipològica parcial d'aquest fenomen.

Com hem dit a l'apartat §1.1.2, les LS presenten en general força menys variació que les LO. Els dos factors que segons Meier (2002), propicien aquesta homogeneïtat en la variació tipològica de les LS: la modalitat gestual-visual i la joventut, a primer cop d'ull sembla que no afectin tant les estructures relatives. Així doncs, a l'estudi tipològic de Pfau i Steinbach (2005), s'hi apunta que hi ha tanta variació a les CR en les LS com en les LO. Aquesta variació es dona en les estratègies de relativització emprades, en les possibles col·locacions de la CR respecte de l'oració que expressa el predicat principal i també en la possibilitat d'ús dels elements relatius.

A pesar d'això, a les poques LS estudiades fins el moment, no s'hi han observat totes les possibilitats tipològiques trobades a les CR de la LO. Per exemple, no s'ha trobat l'estratègia prenominal, que, d'altra banda, està poc estesa a les LO. A més, tenint en compte les dades de què disposem actualment, sembla que a les LS hi ha

una certa predilecció per un tipus d'estratègia, com la relativització zero, que a les LO és bastant infreqüent.

A les següents subseccions ens centrarem en els temes següents: a §3.1 tractarem de la dificultat dels diagnòstics estructurals, a §3.2 donarem les característiques bàsiques generals sobre les LS que ens serviran per emmarcar l'apartat següent, a §3.3 ens centrarem en la variació tipològica de les CR a les LS estudiades. Tot això ho exposarem fent al·lusions a les LO quan sigui pertinent.

### **3.1 Sobre la dificultat dels diagnòstics estructurals a les llengües de signes**

A l'hora d'enfrontar-nos a una determinada estructura en qualsevol LS, ens trobem diversos entrebancs a causa de l'escassa morfologia que presenten aquestes LS. Concretament, amb les CR ens trobem que el fet de decidir si una determinada seqüència de signes presenta subordinació o parataxi no és trivial en absolut. Per exemple considerem les dues oracions següents de la llengua de signes espanyola (LSE). La primera l'aportem nosaltres:

\_\_\_\_\_rb

(1) a. TELEVISIÓN TÚ QUERER YO COMPRAR

'Vols una televisió. Te la compro.'

\_\_\_\_\_rb<sup>1</sup>

b. TELEVISIÓN TÚ QUERER YO COMPRAR

'La televisión que querías la he comprado yo.' (Herrero 2010)

Mentre que l'oració d'(1a) portada per nosaltres presenta parataxi, l'oració d'(1b) és una frase que conté una CR. Com veiem, ho hi ha cap signe, com ara un element relatiu, que mostri explícitament que la segona oració és subordinada. La diferència entre les dues estructures, la trobem en el MNM, que en el cas de la LSE, s'ha d'escampar per tota la CR.

---

<sup>1</sup> Els MNM de les gloses de la LSE els introduïm nosaltres a partir de les imatges del document on hem extret les dades.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

Un cop determinat que ens trobem davant d'una CR, establir quina estratègia segueix no és quelcom automàtic. Considerem les dues oracions següents de la DGS i de la LIS, respectivament:<sup>2</sup>

top

(2) BOOK RPRO-NH<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ INDEX<sub>1</sub> BUY  
'The book that my father is reading, I bought (it).'

(Steinbach i Pfau 2005)

rel

(3) CHILD<sub>i</sub> PE<sub>i</sub> COMPETITION WIN TEACHER PRIZE GIVE  
'The teacher gave the prize to the child who won the competition.'

(Branchini 2006)

Al veure aquestes dues estructures podríem pensar que segueixen la mateixa estratègia de relativització, ja que a simple vista l'estructura sembla idèntica. En canvi, tal i com veurem a 3.3.5 segueixen una estratègia diferent. Mentre que l'oració de la DGS és adnominal, la de la LIS és circumnominal. Altra vegada la morfologia hi juga un paper important. Com que a les LS no hi ha cap marca de cas, no sabem en quina oració es troba realitzat el pivot. Llavors, els respectius autors arriben a les seves conclusions al tenir en compte la resta d'estructures de la llengua. Com veurem, les seves anàlisis són conseqüents amb el conjunt de dades presentades. Aquesta problemàtica ens porta a actuar amb molta cura a l'hora de tractar amb les estructures de les LS.

Aquest apartat ha estat un esbós dels problemes en concret que detallarem a §3.3. Abans d'això, però, passem a veure els aspectes gramaticals propis de les LS que es relacionen amb les CR.

### **3.2 Aspectes gramaticals rellevants de les LS relacionats amb les CR**

Com ja hem vist, és un fet indiscutible que les LS i les LO comparteixen les complexitats estructurals del llenguatge humà, és a dir, totes les llengües tenen

---

<sup>2</sup> RPRO-NH<sub>3</sub> és un element relatiu i PE<sub>i</sub> és un determinant, §3.3.1.2.

una estructura fonològica, morfològica i sintàctica. En aquesta subsecció ens limitarem a repassar els aspectes gramaticals concrets de les LS que ens seran d'utilitat per la posterior descripció de la seva tipologia, a §3.3 i també com a marc general de §4 on ens centrarem a la descripció i anàlisi de l'estratègia de relativització en LSC.

A §3.2.1 ens centrarem en els aspectes gramaticals de les LS, a §3.2.2 revisarem l'ús sintàctic i prosòdic dels marcadors no manuals (MNM) i, per últim, a §3.2.3. donarem una breu explicació de com s'ha dit que s'estructura el discurs a les LS.

### **3.2.1 Aspectes pròpiament sintàctics**

Entre els aspectes pròpiament sintàctics ens centrem en l'estructura bàsica, a §3.2.1.1, la definitud i l'SD a les LS, a §3.2.1.2 i la subordinació de les LS, a §3.2.1.3.

#### **3.2.1.1 L'estructura bàsica de constituents (S, O, V)**

És un fet prou contrastat que les LS presenten força variació en l'ordenació dels elements oracionals en una mateixa llengua, sense que encara se li hagi pogut atribuir una motivació funcional o pragmàtica en la majoria dels casos. Aquest fenomen, anomenat desordenament (en anglès *scrambling*), no es troba exclusivament a les LS, sinó que també el trobem a LO com el japonès i l'alemany.

Especialment, a les LS hi ha un parell de factors que poden propiciar aquest fenomen de desordenament, un és l'ús de l'espai, derivat de la modalitat gestual-visual, i l'altre és que les LS semblen ser llengües orientades al discurs.

Perquè es pugui considerar que una llengua pateixi el fenomen de desordenament, s'han de trobar restriccions en l'ordenació dels elements gramaticals que mostrin que hi ha una jerarquia de constituents; si no, es podria considerar que la llengua és no configuracional en el sentit d'ordre absolutament lliure.

Així doncs, en llengües com el japonès, gràcies a la seva morfologia, es poden moure tots els SN de l'oració, de tal manera que només el verb i les categories funcionals han de restar en la seva posició bàsica (Saito 1985). A les LS, sembla ser

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

que fins i tot el verb pot ocupar diferents posicions a l'estructura, com veiem als següents exemples de l'ASL, que no presenten canvis entonatius:

(4) a. BOY LIKE ICE-CREAM (SVO)

b. BOY ICE-CREAM LIKE (SOV)

c. ICE-CREAM LIKE BOY (OVS)

d. LIKE ICE-CREAM BOY (VOS)

e. ICE-CREAM BOY LIKE (OSV)

(ASL: Fisher 1975 *apud* Sandler i Lillo-Martin 2006)

Segons Fisher (1975), això és permès si només hi ha una forma plausible d'interpretar les relacions gramaticals de l'estructura, com en el cas de l'exemple, on pragmàticament és als nois a qui agraden els gelats i no a l'inrevés. Tot i això, en ASL s'ha assenyalat que no totes les ordenacions de constituents són possibles, com la \*VSO (Sandler i Lillo-Martin 2006). A més, sembla ser que els elements negatius i els modals han d'ocupar unes posicions fixes, que segons sembla depenen del tipus bàsic de constituents que presenti la llengua. En algunes LS, com en LSE s'ha suggerit que l'ordenació VO, en lloc de la canònica OV serveix per fer èmfasi sobre l'objecte (Herrero 2009). Dades com aquestes confirmen que les LS tenen una estructura jeràrquica i que són, doncs, llengües configuracionals.

Tot i que hem vist que les LS poden presentar desordenament sota certes circumstàncies, a la bibliografia s'hi han esmentat dos ordres estructurals bàsics dels elements a l'oració: l'SOV, que segons sembla és el més estès, i l'SVO, en un nombre menor de llengües.

Són SOV la DGS, la LSC, la LIS i la llengua de signes austríaca (ÖGS), entre altres. En consonància amb aquest ordre canònic, en aquestes llengües la negació sembla que és sempre postverbal. Similarment, els verbs modals a les llengües descrites, la DGS i la LSC, també apareixen obligatòriament després del verb principal. En canvi, llengües com l'ASL, la LIBRAS i la llengua de signes croata (HZJ) es consideren SVO. Els elements negatius en ASL sembla ser que sempre apareixen en una posició

preverbal. En canvi, en LIBRAS la posició de la negació sembla ser que depengui del tipus de verb de l'oració, de tal manera que quan aquest és simple, *i.e.* no expressa concordança morfològicament, és obligatòriament postverbal (Quadros 1999 *apud* Sandler i Lillo-Martin 2006). Respecte els verbs modals, en ASL, normalment apareixen en una posició preverbal, encara que hi ha la possibilitat que apareguin a la dreta de l'oració a causa d'un fenomen general de doblament d'elements al final de l'oració (Petronio 1993).

Una altra qüestió rellevant és la posició dels especificadors a les LS, atès que, com veiem a §2.3, aquesta és una posició susceptible de poder allotjar un element relatiu. Per a algunes LS, tant de tipus SVO com SOV, s'ha proposat que l'especificador de SC se situa a la dreta, (Neidle *et al.* 2000 per l'ASL; Cecchetto *et al.* 2009 per a la LIS; Alba 2010 i Mosella 2011 per a la LSC). Aquest plantejament va contra Kayne (1994), que postula un ordre especificador - nucli - complement per a totes les llengües (encara que l'autor només contempla les LO). Amb independència de la proposta de Kayne, hi ha tanmateix altres autors que sostenen que l'especificador de SC se situa a l'esquerra també a les LS, com Petronio i Lillo-Martin (1997) per a l'ASL i Brunelli (2011) per a la LIS.

### 3.2.1.2 Els determinants a les LS: el signe ÍNDEX

Hem vist que a les LO sovint és necessari un determinant que introdueixi l'oració relativa (OR) i que en marki la definitud. A més, a altres LS analitzades, l'element que s'ha establert com a relatiu té força semblança amb el signe ÍNDEX, que entre les diverses funcions que pot tenir, hi ha la de determinant. A més, com veurem a §3.3, a la LIS s'hi ha identificat un determinant que introdueix les OR força semblant al signe ÍNDEX.

Les gramàtiques més descriptives afirmaven que les LS no tenien determinants, però a partir dels anys setanta, s'ha començat a defensar a la bibliografia que el signe glossat ÍNDEX, pot tenir la funció de determinant. En aquests casos, cal notar que el signe ÍNDEX sempre acompanya el nom. Al discurs, si hi torna a haver un ÍNDEX orientat cap al mateix punt de l'espai sígnic (o *locus*), es considera que fa la

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

funció de pronom, establint una coreferència amb el nom prèviament associat al *locus*. Una altra funció associada a aquest signe és l'ús adverbial (Bahan *et al.* 1995).

Tot i que s'ha constatat l'aparició del signe *INDEX* com a determinant a diferents LS, aquest element encara que el seu ús és molt habitual, té en general un caràcter opcional a primer cop d'ull. Així doncs, es pot signar el nom tot sol, ubicant-lo o bé directament en un *locus* concret de l'espai signic si ha de ser reprès posteriorment, o bé a l'espai neutre, si no caldrà referir-s'hi de nou al discurs.

Una altra característica del signe *INDEX* és que pot aparèixer tant abans com després de nom i fins i tot simultàniament (Wilbur 1979). Certs autors com MacLaughlin (1997), per a l'ASL, han trobat una distinció entre els *INDEX* que precedeixen i que segueixen els noms, de tal manera que mentre que els prenominals només poden ser definits, els postnominals poden ser tant definits com indefinits o bé tenir una funció adverbial (Neidle *et al.* 2000). En canvi, la distinció entre definits i indefinits segons la posició del determinant en relació al nom no s'observa en altres llengües, com la LSC (Barberà 2007).

A Zimmer i Patschke (1990), que es centra en certs tipus de signe *INDEX* de l'ASL, s'argüeix que aquest signe es pot fer servir per introduir tant elements definits com indefinits i el que realment marca quan hi apareix és l'especificitat. Altres autors, per a la LIS i la LSC arriben a unes conclusions semblants, *i.e.* els signes *INDEX* contribueixen a codificar la informació d'especificitat (Bertone 2009; Barberà 2012). En definitiva, sembla ser que l'*INDEX* apareix opcionalment quan la interpretació és específica. Així doncs la definitud no s'infereix directament de l'ús d'un *INDEX* sinó que s'ha d'extreure per context, cosa que també succeeix amb les CR en LSC, a §4.6.1.

Un signe semblant a l'*INDEX* que trobem a la LIS, com apuntàvem més amunt, és el glossat com a PE. Es glossa així a causa de l'acompanyament bucal que rep, "pe". En aquesta llengua, tal i com veiem a (5), s'empra en contextos específics, com ara a les oracions clivellades i les CR, a §3.3.



(5) HOUSE<sub>i</sub> PE<sub>i</sub> ANNA BUY WANT

‘It is a house that Anna wants to buy.’

(LIS: Branchini 2006)

A més, aquest element s’ha afirmat que és un determinant que pot nominalitzar constituents, com veiem tot seguit.

(6) a. FIRST PE

‘The first one.’

b. SMALL PE

‘The small one.’

c. RED PE

‘The red one.’

d. POSS PE

‘Mine.’

(LIS: Branchini 2006)

Amb característiques i usos similars, tenim en LSC MATEIX, que analitzarem amb deteniment a §4.1.2 i §4.2.1.2, encara que en LSC no prové del signe *INDEX*.

### 3.2.1.3 Subordinació i LS

El primer estudi que va parlar sobre la subordinació a les LS, Thompson (1977), tenia com a objecte l’ASL. En aquest article s’afirmava rotundament que no existia cap tipus de subordinació en aquesta llengua, incloent-hi la relativització. S’hi postulava que les estructures complexes estaven formades per cadenes d’estructures coordinades. Poc després, aquesta proposta, va ser rebatuda per Liddell (1977), que afirmava que certs verbs com *MAKE* (fer), *FEEL* (sentir) i *KNOW* (saber) poden introduir una subordinada completiva en aquesta llengua. Un dels arguments que donava contra Thompson era que no hi havia pauses entre el verb principal i l’oració subordinada, a diferència del que ocorre entre dues oracions simples o coordinades.

Un dels motius que va dur Thompson a fer aquesta afirmació va ser la manca d’elements subordinants manuals. Tal i com veurem a §3.3, Liddell va afirmar que

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

la marca de subordinació de les CR l'aporten els MNM. A partir d'aquest moment, altres autors com Petronio (1993) i Fontana (1990), van continuar aquesta línia d'investigació que considerava que les CR comportaven subordinació. Una excepció, però, és Coulter (1983), que en fa una anàlisi "conjuntiva" (*conjoined*).

A les LS on s'ha estudiat la subordinació completiva, com ara l'ASL, la LIS i la DGS, es conclou que les oracions completives no poden aparèixer en una posició *in situ*, i.e. a la posició on s'originaria l'argument verbal sinó que sempre s'han de situar o bé avantposades o bé posposades a la principal, amb una clara preferència per a la posició inicial. Ens ho il·lustren perfectament aquests exemples de la DGS i la LIS:

(7) a. \*INDEX<sub>3</sub> [INDEX<sub>2</sub> HELP<sub>3</sub> MUST] SAY

'He says that you must help him.'

b. INDEX<sub>3</sub> SAY [INDEX<sub>2</sub> HELP<sub>3</sub> MUST]

(DGS: Branchini *et al.* 2007)

(8) a. \*PAOLO [MARIA HOUSE BUY] WANT

'Paolo wants Maria to sell her car.'

b. PAOLO WANT [MARIA HOUSE BUY] te<sup>3</sup>

c. [MARIA HOUSE BUY] PAOLO WANT te

(LIS: Branchini *et al.* 2007)

Totes les LS estudiades fins el moment prohibeixen la inserció central a les subordinades completives, que només es poden situar en aquestes dues posicions que acabem d'exemplificar. Això pot atribuir-se a l'estratègia genèrica de no sobrecarregar la memòria a curt termini, que, segons sembla, a la modalitat gestual-visual és inferior a l'observada a la modalitat oral. Tot i això, la DGS permet que les CR -encara que no a les completives- apareguin en una posició *in situ*, tal i com veurem a §3.3.

---

<sup>3</sup> *te* vol dir "tensed eyes". Considerem que és el mateix MNM que altres autors glossen "squinted eyes".

### 3.2.2 Els marcadors no manuals

#### 3.2.2.1 Sintaxi i prosòdia

Tal i com hem vist a §1.1, anomenem marcadors no manuals (MNM) els articuladors diferents de les mans del signant, *e.g.* cap, tors, ulls, celles, etc. Aquí ens centrarem en el seu valor sintàctic i prosòdic i fem una revisió del que es diu a la bibliografia sobre el seu ús sintàctic.

S'ha dit que els MNM poden exercir funcions sintàctiques, de tal manera que poden estar associats amb trets sintàctics abstractes i escampar-se per la resta de l'oració seguint certs patrons (NKMBL 2000) d'acord amb les generalitzacions de (9):

- (9) a. Nonmanual syntactic markings are frequently associated with syntactic features residing in the heads of functional projections.
- b. The nonmanual marking may spread over the c-command domain of the node which it is associated (reflecting relations at Spell-Out).
- c. Spread of the nonmanual marking is optional if manual material is available locally. However, in the absence of such manual material, the marking spreads obligatorily so that it may be coarticulated with manual material.
- d. The intensity of nonmanual marking is greatest at the node of origin and decreases as distance from the source increases.
- e. As in the manual channel, perseveration (maintenance of a particular articulation that will recur later) is found with nonmanual expressions.

(Neidle *et al.* 2000)

Aquestes generalitzacions no són absolutes. Així contra (9d), van Gijn (2006) desmenteix en una nota al peu de pàgina que el grau d'intensitat del MNM en ASL tingui una relació directa a la proximitat jeràrquica al nucli de SC. Alba (2010), per la

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

seva banda, mostra contra (9e) que no sempre hi ha d'haver una preservació dels MNM a les interrogatives dobles de la LSC.<sup>4</sup>

- (10)  $\frac{qu}{}$  QUÈ JOAN  $\frac{qu}{}$  COMPRAR QUÈ  
'Què va comprar el Joan?' (LSC: Alba 2010)

Altres autors, com Cecchetto *et al.* (2009) han argumentat que l'escampament del MNM també es pot produir entre el peu i la sonda de la cadena A' que s'estableix quan un element manual es mou cap a una posició més elevada des de la que pugui tenir abast sobre l'oració. Aquest és el cas, per exemple, de les interrogatives de la LIS, com veiem a continuació:

- (11)  $\frac{wh}{}$  GIANNI  $t_{WHAT}$  EAT WHAT  
'What does Gianni eat?' (LIS: Cecchetto *et al.* 2009)

En aquesta oració, s'argumenta que quan el SQu se situa a SC, el MNM que duu associat s'escampa per tots els elements que se situen jeràrquicament per sota seu. En aquest cas, tal i com s'expressa a Alba (2010) també s'hi hauria d'incloure el subjecte en l'escampament. Conseqüentment, la generalització de (6b) tampoc sembla sostenir-se.

Altres autors han considerat que els MNM no tenen una funció pròpiament sintàctica sinó només prosòdica. Segons Dachkovsky i Sandler (2009), una de les funcions bàsiques de l'expressió facial és assignar postlèxicament significats a les tires fòniques que a les LO són duts a terme per l'entonació. Els MNM també poden formar part del component fonològic de certs signes i expressar les emocions del signant, però segons les troballes d'aquestes autores no sembla que codifiquin informació sintàctica.

---

<sup>4</sup> A §4 mostrarem que en LSC tenim altres dades sense perseveració amb les interrogatives quan es combinen amb les CR. Els MNM interrogatius els glossem *qu*, en anglès *wh*, i consten principalment de "celles arrufades" i "cap inclinat".

En LSC s'ha trobat que a les oracions qu- el MNM interrogatiu pot presentar diversos escampaments que no segueixen un patró sintàctic, sinó que sembla que estiguin motivats per qüestions informatives (Alba 2010; 2011).

Aquí, posant en joc les nostres troballes sobre els MNM relatius, volem donar suport a la hipòtesi que els MNM potser són marques prosòdiques reflex de la sintaxi, com succeeix amb l'entonació a les LO. A diferència d'aquestes, però, sembla que a les LS es permet crear significats complexos, ja que els MNM poden unir-se componencialment (Coulter 1979). Com veurem a §4, en LSC, l'escampament dels MNM relatius pot ser parcial i no seguir un patró estrictament sintàctic, com s'ha dir per a les interrogatives. Les dues úniques restriccions que han de seguir el MNM relatius són, d'una banda, no tallar cap constituent i, de l'altra, no sobrepassar l'estructura sintàctica que marca. Aquestes dues restriccions són compatibles amb el fet de considerar-los marques prosòdiques que es recolzen en l'estructura abstracta sintàctica.

### 3.2.2.2 Usos específics dels MNM

Fisher (1975) s'adonà que els canvis entonacionals (*intonational breaks*) es marquen a través de pauses i de canvis en els MNM. Posteriorment molts altres autors han donat compte d'aquest fenomen. Normalment els canvis bruscos dels MNM marquen la frontera del domini dels elements de l'oració que s'han mogut de lloc, com ara els tòpics i els focus, i també es produeixen quan hi ha un canvi d'oració. Un MNM que s'associa als límits oracionals i de tòpic és l'aclucament dels ulls o parpelleig, així com el manteniment de l'últim signe manual de la seqüència, fenomen que també ocorre després d'un tòpic i de la fi de l'oració.

Es pot argumentar que l'escampament màxim d'un MNM és la totalitat de l'oració situada en una posició normal, és a dir, sense comptar els segments instal·lats a STòpic, de tal manera que un MNM no pot escampar-se més enllà de l'SC que el conté. Els marcadors entonatius en principi coincideixen amb els límits sintàctics, sent les LS, especialment reticents als desajustaments entre els límits sintàctics i prosòdics (Pfau i Quer 2010). Observant el comportament dels MNM, sembla que

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

aglutinin tires de signes per tal de contrastar-les amb altres tires de signes que no els duuen.

A part d'això s'ha dit que certs MNM tenen unes funcions concretes a les LS. Per exemple, el MNM "celles aixecades" s'usa en molts tipus d'estructures sintàctiques diferents, ja estigui acompanyat d'altres MNM o s'articuli tot sol. Una visió global que dóna compte de l'ús d'aquest MNM és la proposada per Dachkovsky i Sandler (2009), que afirmen que "celles aixecades" indica una relació de dependència entre el sintagma o oració amb aquest MNM i el sintagma o oració següent. Aquesta definició inclou els tòpics i les oracions subordinades que depenen de la principal.

El MNM "ulls tensos" (*squinted / tensed eyes*) s'ha associat a la informació compartida en diverses LS, com a la Israelian Sign Language (ISL) (Dackovsky i Sandler 2009) i a la Danish Sign Language (DSL) (Engberg-Pedersen 1990). Altres autors, en canvi, afirmen que és el MNM per excel·lència dels elements que han estat topicalitzats. Nosaltres, però, deixarem de banda aquesta darrera hipòtesi i a §4 veurem que "ulls tensos" s'associa a la informació compartida de les CR.

### 3.2.3 Organització del discurs i estructura sintàctica

Sovint s'ha argumentat que les LS són llengües orientades al discurs, com el xinès i el japonès. En aquest tipus de llengües, el que prioritza l'ordenació dels constituents és l'organització del discurs. El primer element que hi apareix és el tema sobre el qual versarà tant l'oració que acaba de començar com les oracions posteriors, fins que no s'introdueixi un altre element marcat d'aquesta manera. En llengües com el japonès el tema es marca amb la partícula *-wa*. En canvi, a les LS, es marca a través dels MNM que típicament s'han anomenat de "tòpic": celles aixecades, ulls oberts (*i.e.* més oberts que en una posició normal) i avançament del cap i/o del tors.



**Figura 3:** Els MNM de tòpic

Per les LS, s'ha dit que diverses estructures complexes, *i.e.* amb més d'un predicat, tenen una organització de tòpic-comentari. Així ho ha defensat Rosenstein (2001) per a la ISL. Aquest seria el cas, per exemple, de les oracions condicionals, alguns adjunts adverbials i certes oracions subordinades, que fan de "tòpic" i que se situen en una posició avantposada respecte l'oració principal, que fa de "comentari".

Aquesta organització del discurs permet un ús extens dels arguments nuls. En ASL, Lillo-Martin (1991) proposa que estan llicenciats pels tòpics, ja que no sempre es poden recuperar per la concordança verbal, com en el cas dels verbs simples.

### **3.3 Les construccions relatives a les llengües de signes**

Passem ara a veure els diferents elements que componen la tipologia de les LS. A §3.3.1 descrivim els elements relatius a les LS, a §3.3.2, establim del paper dels MNM a les CR, a §3.3.3 revisem les possibles posicions de l'OR respecte de l'oració matriu, a §3.3.4 ens centrem en la semàntica i, per acabar amb la descripció tipològica, a §3.3.5 esmentem les estratègies de relativització a les diferents LS i les comentem.

#### **3.3.1 L'element relatiu**

Revisada la bibliografia, sembla que a les LS la relativització zero està força més estesa que a les LO. Això ens obliga a demanar-nos per què les LS no segueixen el

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

patró establert a les LO, *i.e.* si és a conseqüència de la diferent modalitat, de la joventut de les LS o d'altres possibles factors.

Aquest punt es divideix en dos subapartats. L'apartat §3.3.1.1 versa sobre la relativització zero a les LS i a §3.3.1.2 es descriuen els elements relatius que apareixen a les diverses LS estudiades.

### 3.3.1.1 La relativització zero a les llengües de signes

Com ja hem vist a la secció §2.3.2, el fet de marcar la relativització amb un element relatiu és una tendència prou estesa a les LO. Recordem que només una dotzena de llengües d'aquesta modalitat segueixen la relativització zero com a estratègia primària i que moltes altres, com ara l'anglès, la poden emprar de manera secundària (de Vries 2002). De fet, si l'aparició d'un element relatiu fos una tendència universal a les LO, potser hauríem d'esperar que les LS aquesta la relativització zero fos emprada també de forma minoritària, però segons les dades recollides a la bibliografia no sembla que sigui així. Les LS que poden emprar aquesta mena de relativització són la brasilera (LIBRAS), l'espanyola (LSE), l'americana (ASL), la israeliana (ISL), la turca (TiD) i la italiana<sup>5</sup> (LIS).

Vegem-ne una mostra a (12) i (13). Notem en tots els casos, a l'OR marcada entre claudàtors, no apareix cap element relatiu explícit:

(12) a. GIRL [FALL BICYCLE] STAY HOSPITAL

'The girl that fell off from the bicycle is in hospital.'

(LIBRAS: Nunes i de Quadros 2004 *apud* Branchini *et al.* 2007)

\_\_\_\_\_ rb/tilt  
b. [BOOK^THERE INDEX3 WRITE] INTERESTING

'The book he wrote is interesting.'

(ISL: Sandler 1999)

---

<sup>5</sup> Segons es desprèn de Brunelli (2006) contra el que s'expressa a Cecchetto *et al.* (2006) i Branchini (2006).



- c.  $\overline{\text{rb}}$   
 [COCHE AYER VER] HOY COMPRAR  
 ‘Hoy he comprado el coche que vi ayer.’ (LSE: Herrero 2009)

- (13) a.  $\overline{\text{rb}}$   
 $\overline{\text{s}}$   
 [BOOK THAT<sub>LFT</sub> YESTERDAY FATHER<sub>RGT</sub> LFTBUY<sub>RGT</sub>] TOMORROW I<sub>1</sub>  
 READ<sub>LFT</sub>  
 ‘Tomorrow I will read the book that my father bought yesterday.’  
 (LIS: Brunelli 2006)

- b.  $\overline{\text{rel}}$   
 [RECENTLY DOG CHASE CAT] COME HOME  
 ‘The dog which recently chased the cat came home.’  
 (ASL: Liddell 1977)

- c. [IN-THE-PAST HOUSE ;MOVE<sub>j</sub>] LEVENT<sub>k</sub>MOVE<sub>i</sub>  
 ‘Levent has moved to the house from which (l) moved out.’  
 (TiD: Kubaş 2010)

Les oracions de (12) ens mostren exemples de llengües en què només s’han trobat CR sense cap element relatiu explícit. Com que tots tres casos corresponen o bé a llengües que en aquest punt les CR no han estat estudiades, com la LIBRAS i la ISL, o encara la investigació és molt incipient com la LSE, no es pot descartar que s’hi emprí alguna mena d’element relatiu. Hem de dir que a totes tres llengües les relatives són de semàntica restrictiva, i que, de moment, no hi ha cap exemple conegut en aquestes llengües que tingui una semàntica apositiva.

Els exemples de (13) pertanyen a la LIS, la ASL i a la TiD, llengües on també hi ha disponible un element relatiu. A diferència de l’ASL, on hi ha acord sobre l’opcionalitat de l’element relatiu, sobre la LIS hi ha discrepàncies. Només Brunelli (2006) troba exemples de relativització zero en aquesta llengua. Els altres autors afirmen que l’element relatiu hi apareix obligatòriament. En discutirem els detalls a

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

§3.2.2. Per a la TiD, només hi ha un treball, que indica l'opcionalitat de l'element relatiu.

Fins ara hem vist que amb les CR de semàntica restrictiva, la relativització zero és prou estesa entre llengües, permetin o no un element relatiu opcional. Respecte a les CR apositives, s'ha observat que a la DGS i a la LIS, s'empra la relativització zero. Fixem-nos en els exemples següents:

- (14) CITY-CITY<sub>LFT</sub> ENGLAND ITS<sub>LFT</sub> parenthetical expression THOSE<sub>LFT</sub> VERY-BEAUTIFUL THOSE<sub>LFT</sub>  
cities English poss. they [are] very beautiful they  
COST HIGH VERY-MUCH<sup>6</sup>  
cost/price very high  
'English cities (which are very beautiful) are all very expensive.'

(LIS: Brunelli 2006)

- (15) EIGHTEEN CENTURY EIGHT NINETY, EIFFELTOWER, [app INDEX<sub>2</sub> KNOW PARIS INDEX<sub>3</sub>], BUILD  
'In 1889, the Eiffeltower, which is in Paris, was built/completed.'

(DGS: Happ i Vorköper 2006 *apud* Branchini *et al.* 2007)

La presència de relativització zero en relatives apositives contradiu l'universal observat a les LO, segons el qual les CR de semàntica apositiva han de dur sempre un element relatiu (Vries 2005c). Volem apuntar que potser el signe glossat *THOSE* de l'exemple (14), podria considerar-se un pronom relatiu.<sup>7</sup> Deixem la discussió per a l'apartat de la semàntica §3.3.4.

<sup>6</sup> LFT i RGT indiquen les posicions on se signen els elements lèxics a l'espai signic, esquerra i dreta, respectivament, encara que la forma més usual és assignar a cada espai signic una lletra. Recordem que cada posició està assignada a un referent discursiu. Els números, en canvi, indiquen la persona gramatical dels pronoms o determinants. A l'exemple de Brunelli hi apareix la primera persona i en el de Happ i Vorköper, la segona i la tercera.

<sup>7</sup> Recordem que els pronoms relatius a llengües com l'holandès, l'alemany i l'hindi (§2.2.2) el pronom relatiu estan relacionats amb els demostratius.

#### 3.3.1.2 Els elements relatius a les LS

Passem ara a parlar de les LS que poden tenir un element relatiu. Aquestes són la DGS, la LIS, l'ASL i la TiD. Primer de tot, hem de dir que els elements relatius a la LIS, la DGS i la TiD presenten, respecte els paràmetres fonològics, una configuració idèntica. En canvi, la configuració de l'element relatiu de l'ASL és diferent.

En la DGS, la LIS i la TiD, l'element relatiu possiblement deriva d'un altre signe, l'ÍNDIX, del qual hem parlat a §3.2.1. Aquests signes s'articulen amb el dit índex estirat i la resta de dits en forma de puny. Apareix representat a la figura següent:



**Figura 4:** Configuració del signe ÍNDIX  
i de l'element relatiu en LIS, TiD i DGS

Recordem que aquest signe té la funció d'assignar a les entitats que apareixen per primera vegada al discurs un lloc dins l'espai sígnic per tal de poder reprendre'ls posteriorment. L'element relatiu en aquestes tres llengües, sempre apunta cap a l'espai sígnic on s'ha situat el pivot, cosa que mostra una mena de concordança entre aquests dos elements semblant a la verbal, que també fa ús de l'espai sígnic per mostrar les relacions gramaticals entre els elements oracionals.

Els tipus d'elements relatius recollits a la tipologia oral que poden o que han de fer obligatòriament concordança amb el pivot són tres, §2.2.2: els pronoms relatius, que en certes LO com en holandès o alemany tenen la mateixa forma que els demostratius i que se situen sempre en posició inicial; els pronoms de represa, que se situen sempre *in situ* i a la majoria d'estratègies sintàctiques dins de l'OR, i, per

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

últim, els marcadors relatius. Tot fa suposar que els elements relatius emprats a les LS, formaran part d'un d'aquests tipus.

### La llengua de signes alemanya: DGS

Segons Pfau i Steinbach (2005), en DGS les CR restrictives sempre van introduïdes per un pronom relatiu que apareix al marge esquerre de l'OR, seguint immediatament el pivot, sense que s'hi pugui interposar cap element. Aquesta és la posició habitual d'aparició d'aquest tipus d'element a les LO.<sup>8</sup> A l'exemple següent el pronom relatiu es glossa *RPRO-NH*:<sup>9</sup>

\_\_\_\_\_ rb  
(16) BOOK [*RPRO-NH*<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ]] INTERESTING

‘The book that my father is reading is interesting.’

(DGS: Pfau i Steinbach 2005)

A la DGS trobem dos pronoms relatius diferents, segons l'animacitat del referent. Amb els referents inanimats, el pronom se signa amb un *ÍNDEx* que fa coreferència en l'espai amb el pivot. Aquest element presenta una forma idèntica als pronoms demostratius de les LS, el signe *ÍNDEx*, que apareix a la figura 4.

En canvi, amb els referents animats s'usa un pronom relatiu que és idèntic al classificador d'entitats humanes: un *ÍNDEx* orientat cap amunt, com veiem a la figura 5. Quan funcionen com a elements relatius, aquestes formes van acompanyades obligatòriament dels MNM corresponents, paràmetre que els diferencia dels usos no relatius.

---

<sup>8</sup> Recordem que els pronoms relatius se situen a l'especificador de Comp, que segons Kayne (1994) sempre és a l'esquerra. En canvi, diversos estudis esmenten que a les LS aquest element podria estar a la dreta i que mostren especificadors múltiples, com a Alba (2010), entre d'altres.

<sup>9</sup> *NH* són les inicials de *non human* [-humà], emprades per diferenciar la glossa de l'altra forma del pronom relatiu [+humà] glossat *PRO-H*.



Figura 5: Classificador humà i element relatiu [+ animat] en DGS

Els pronoms relatius en aquesta llengua no tenen una forma especialitzada pel plural, sinó que s'empra la mateixa forma indistintament del nombre del pivot que substitueix el pronom relatiu. Aquest fet ratifica l'ús funcional d'aquest element, ja que els pronoms no relatius sí que expressen el nombre.

Per últim cal dir que la DGS no permet una represa del pivot dins de l'OR, com mostra l'exemple (17):

(17) \_\_\_\_\_rb  
 \*MAN (IX<sub>3a</sub>) [RPRO-H<sub>3a</sub>] WOMAN IX<sub>3b</sub> (\*IX<sub>3a</sub>) LIKE <sub>3b</sub>PAM<sub>a</sub><sup>10</sup>

'The man who the woman likes.'

(DGS: Pfau i Steinbach 2005)

Recordem, com vèiem a §2.3.2, que les llengües no indoeuropees que tenien contacte amb llengües indoeuropees podien desenvolupar un pronom relatiu, ja que aquest tipus de relatiu només és observat en aquestes llengües. Com que la DGS, com la resta de LS, estan en contacte permanent amb una LO indoeuropea, en aquest cas, l'alemany, no ens ha d'estranyar que s'hi empri un pronom relatiu.

### La llengua de signes italiana: LIS

Els tres treballs existents sobre les CR en LIS, (Branchini 2006; Brunelli 2006 i Cecchetto *et al.* 2006), no coincideixen en l'anàlisi del signe susceptible de ser un element relatiu. Aquest signe, glossat de manera diferent per tots tres autors, té la

<sup>10</sup> El signe glossat *PAM* expressa les inicials de *personal agreement marker*, un auxiliar de concordança verbal.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

mateixa configuració d'ÍNDIX que ens trobàvem amb els elements inanimats de la DGS, però té un moviment intern que consisteix en un rebot repetitiu del canell de dalt a baix. De tots tres autors, només Branchini (2006) especifica que s'executa amb el component bucal "pe". Com en DGS, aquest signe s'orienta cap al lloc en què s'ha situat el pivot a l'espai signic. Si prenem aquesta indicació de la coreferència com a concordança, l'element en qüestió podria ser en principi un pronom relatiu, un pronom de represa o un marcador relatiu, tal com advertíem a §2.2.2. Com veurem immediatament, totes tres possibilitats han estat contemplades a la bibliografia.

Respecte a la posició que ocupa aquest element a l'estructura, hem de dir que, a diferència del que observàvem en DGS, en LIS normalment se situa en la posició final absoluta de la CR. A pesar d'això, a Cecchetto *et al.* (2006) i a Branchini (2006) s'hi esmenta la possibilitat que aparegui *in situ*, *i.e.* adjacent al pivot amb què és coreferent, encara que no és gaire freqüent i alguns informants la consideren agramatical, com veiem a l'exemple següent que ja ha aparegut a (3):

\_\_\_\_\_ rel  
(18) CHILD<sub>i</sub> PE<sub>i</sub> COMPETITION WIN TEACHER PRIZE GIVE<sup>11</sup>

‘The teacher gave the prize to the child who won the competition.’

(Branchini 2006)

Cecchetto *et al.* (2006) i Branchini (2006) troben que el signe en qüestió és un element obligatori, però més enllà d'això discrepen. Així, els primers consideren que és un pronom relatiu, mentre que Branchini (2006) argüeix que és un determinant que nominalitza l'oració i la transforma en un SN, ús identificat amb altres sintagmes susceptibles de ser nominalitzats, §3.2.1.2. Tot seguit, reproduïm un exemple de cada autor, cadascun amb la seva glossa: PE a Branchini (2006) i PROR a Cecchetto *et al.* (2004).

---

<sup>11</sup> El subíndex *i* indica coreferència.



## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

“smiling” expression  
(20) MAN YESTERDAY<sub>1</sub>SIGN<sub>MID</sub> THAT-THAT<sub>MID</sub> SISTER-I ENGAGED TOGETHER<sub>MID</sub>  
<ind.><sub>MID</sub> <ind.><sub>MID</sub> 14

‘The man/boy to whom I spoke (signed) yesterday and my sister are engaged together.’

‘The man/boy to whom I spoke (signed) yesterday is engaged with my sister.’

(Brunelli 2006)

A (20) veiem que la posició del signe que glossa *THAT-THAT* és la mateixa que la que troben els altres dos autors, la dreta de la CR. Això pot dur a pensar que es tracta del mateix signe. Fixem-nos en (21):

raised eyebrows  
“smiling” expression  
(21) BOOK THAT<sub>LFT</sub> YESTERDAY FATHER<sub>RGT</sub> RDG BUY TOMORROW I<sub>1</sub> READ<sub>LFT</sub>

‘Tomorrow I will read the book that my father bought yesterday.’

(Brunelli 2006)

A l'exemple veiem que el signe que glossa *THAT-THAT*, no és imprescindible a l'estructura com ja veiem a l'exemple (13), §3.2.1, a diferència del que afirmen els dos altres treballs. Malauradament, a Brunelli (2006) no es mostra cap patró d'optativitat d'aparició d'aquest element. Aquesta diferència en l'optativitat, ens condueix a pensar que o bé és un signe diferent dels altres dos o bé que realment és el mateix signe que realment pot ser opcional en certs casos.

En resum, sembla que a tots tres treballs es presenti el mateix element relatiu. A l'apartat §3.3.5 reprendrem el fil d'aquesta qüestió. De moment, però, podem avançar que no sembla plausible que sigui un pronom de represa, ja que aquest tipus d'element sempre apareix *in situ*, cosa que no coincideix amb les dades trobades a la LIS.

---

<sup>14</sup> Aquesta segona línia de la glossa es correspon a la mà passiva. IND és l'abreviatura d'ÍNDIX i MID de *middle*. La localització MID a l'espai sígnic es correspon a una localització neutra, al centre del pit del signant.



### La llengua de signes americana: ASL

A la bibliografia de l'ASL diversos signes que van ser esmentats per primera vegada a Liddell (1977), s'han vist com a possibles elements relatius. Es tracta de *REMEMBER*, *SELF* i *THAT*. Només Liddell esmenta el signe *REMEMBER* com a element relatiu. Treballs posteriors (vg. Fontana 1990) rebutgen la idea que formi part de la relativa i l'analitzen, en canvi, com un verb que introdueix una oració subordinada, que és la que contenia la relativa. El segon signe, *SELF*, Liddell esmenta que apareix amb les CR de semàntica apositiva, però no el considera un element relatiu. En canvi, Fisher (1990) l'analitza com un pronom relatiu. En tenim un exemple a (22):

(22) LONG-AGO KING, **SELF** LOVE PIE, DECIDE TAKE PIE CONTEST

'Long ago a king, who loved pies, decided to take a pie contest.'

(ASL: Liddell 1977)

El darrer signe amb un paper rellevant a la relativització és el signe glossat *THAT*. Liddell troba tres variants del signe, amb la mateixa configuració que trobem representada a la figura 6 però amb un moviment i MNM diferents. L'autor, per distingir-los, els glossa *THATa*, *THATb* i *THATc*. *THATa* és de caràcter opcional i pot aparèixer o a l'inici de la CR o bé acompanya al pivot amb la possibilitat de desambiguar-lo. Segons Liddell (1978) pot ser o bé una marca de subordinació o bé un demostratiu.

Respecte als altres dos signes, *THATb* i *THATc*, als treballs posteriors es va arribar a la conclusió que eren un de sol, glossat *THATc* o *THAT* (vg. Coulter 1979; Fisher 1990; Petronio 1993). *THATc* Apareix sempre a la dreta de la CR i se signa amb un cop de canell articulat cap al punt de l'espai sígnic on es situa el pivot. El NMM que l'acompanya obligatòriament és anomenat *head node*, que consisteix en un sol "cop de cap".<sup>15</sup>

<sup>15</sup> Cal remarcar que altres autors distingeixen entre *head node*, que expressa un moviment de cap repetit suaument de forma contínua i *head thrust*, que consisteix en un sol moviment sec. Amb aquesta distinció, el que expressa l'autor seria un *head thrust*, ja que té un sol moviment.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes



Figura 6: Configuració del signe *THAT* en l'ASL

Com ja hem esmentat a 3.2.1, en ASL, l'element relatiu és opcional. A (23a) tenim un exemple sense element relatiu i a (23b) un exemple similar amb un element relatiu ple:

(23) a.  $\overline{\text{DOG}}_{\text{left left}} \text{BITE}_{\text{right}} \text{CAT}_{\text{right right}} \text{COME HOME}^{16}$   
'The cat the dog bit came home.'

b.  $\overline{\text{DOG}}_{\text{left left}} \text{BITE}_{\text{right}} \text{CAT}_{\text{right}} \text{THATc} \text{CLAW}_{\text{x:PRO1}}$   
'The cat which the dog bit clawed me.' (Liddell 1977)

Encara que no s'ha establert un patró clar en l'optativitat, alguns autors coincideixen que *THATc* té més possibilitats d'aparèixer si la CR està situada en una posició posposada respecte a la matriu que no pas si hi apareix avantposada. Tanmateix, Liddell (1977) afirma que a les posposades, si no hi apareix el signe manual, com a mínim hi ha d'aparèixer el MNM que anomena *head node*. Altres observacions que s'han fet és que *THATc* apareix més freqüentment amb les CR d'objecte que amb les de subjecte, encara que també trobem aquest signe en CR avantposades de subjecte, com veiem a l'exemple de (23b).

Respecte al tipus d'element relatiu, hi ha diverses anàlisis. Fisher (1990), considera que tant *THATc* com *SELF*, són tots dos pronoms relatius. Aquesta afirmació és rebutada per Petronio (1993), que argumenta que si fossin dos elements del mateix

<sup>16</sup> Hem adaptat les glosses per a una major claredat.

tipus, no apareixerien a la mateixa oració en dues posicions diferents, com veiem a l'exemple (24):

(24) MAN        r        nod  
 (24) MAN **SELF** RICH **THATc** BUY MY HOUSE

'The man who is rich bought the house.'

(ASL: Petronio 1993/Fisher 1990)

Petronio (1993) analitza l'element relatiu **THATc** com un complementador que se situa al nucli de SC. El fet que aparegui sempre a la dreta de l'oració, dóna suport a la seva hipòtesi que l'ASL és una llengua de nucli a la dreta. En canvi, a Coulter (1979) es considera que juntament amb el MNM "assentiment", aquest signe és un pronom o un demostratiu que no forma part de la CR, i que es pot traduir com "És aquest".

### La llengua de signes turca: TiD

Per últim, fixem-nos en el següent exemple de la TiD:

(25) SECOND THIRD MARRIED MARRIED SAME PROREL(2h) CHAT

'Second and third women, both of whom are married too, were chatting.'

(TiD: Kubuş 2010)

L'element relatiu, que és opcional en TiD, és considerat un pronom relatiu. La seva execució consisteix en el signe **INDEX** articulat amb les dues mans alhora, encara que també pot articular-se amb una sola mà.

Un cop descrits els elements relatius restrictius a les diverses llengües on s'hi ha observat, fixem-nos en el quadre següent, que mostra les semblances i diferències entre llengües:

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

	DGS	LIS	ASL	TiD
Coreferència espacial de l'element relatiu amb el pivot	X	X	X	?
Configuració <i>ÍNDIX</i>	X	X		X
Configuració idèntica de l'element relatiu amb un demostratiu de la llengua	X	X	X	X
Associat a certs MNM	X	X	X	?

**Taula 8:** Similituds dels elements relatius a les LS

D'aquest quadre volem destacar que hi ha més similituds que diferències entre els elements relatius entre llengües. L'element relatiu podria provenir d'un demostratiu de la corresponent LS, que en DGS, LIS i TiD té una configuració *ÍNDIX* i en ASL una altra. Tipològicament això assimilaria les LS a les LO, com ara l'alemany, l'holandès i l'hindi entre d'altres. Una altra semblança és que els elements relatius sembla que duguin associats uns MNM propis que coincideixen amb els de l'estructura relativa.

Per acabar aquest punt, hem de dir que una altra característica comuna als elements relatius de totes les LS investigades, és la concordança de l'element relatiu amb el pivot a través de la localització a l'espai sígnic, afavorida per la modalitat gestual-visual. Si aquest patró se seguís a la resta de LS, tindríem una característica que aglutinaria les LS en un grup més homogeni que les LO, ja que a les llengües parlades no és obligatòria la concordança amb el pivot.

La predilecció de les LS per la relativització zero, com a mínim en una de les opcions, contrasta clarament amb la tendència de les LO a usar un element relatiu. A més, no sembla que hi hagi patrons regulars per a aquesta optativitat. Això podria estar connectat amb la joventut de les LS, el segon factor que s'apunta a Meier (2002), que ja hem esmentat a §1.3. Això és, la gramaticalització dels elements funcionals duu cert temps i sempre pren elements lèxics ja existents. Entre aquests elements també prenen el component gestual (Pfau i Steinbach

2006). D'altra banda, l'existència de LO antigues que també empren la relativització zero de forma optativa, com l'anglès, mostra que el factor de la joventut podria no ser el causant d'aquesta manca de relativitzador.

### 3.3.2 Els marcadors no manuals relatius

A les LS estudiades, s'ha observat que els MNM són una marca imprescindible a l'hora d'identificar les CR. Això és degut a que aquestes estructures no presenten gaires diferències morfosintàctiques respecte a les oracions simples. Tal i com succeeix amb altres fenòmens de les LS que impliquen l'ús dels MNM, com la interrogació o les oracions clivellades, els MNM de les relatives restrictives no sembla que presentin gaire variació entre llengües. Respecte als MNM de les apositives, encara falta investigar-los amb més detall per poder intentar donar-ne una aproximació tipològica.

A §3.4.1.1 descrivim els MNM de les CR de semàntica apositiva i restrictiva, a §3.4.1.2 presentem les diferències d'escampament dels MNM entre llengües i a §3.4.1.3 intentem donar una visió unificada dels MNM restrictius a la tipologia de les LS.

#### 3.3.2.1 Descripció dels marcadors no manuals relatius

Els MNM involucrats en la relativització difereixen segons el tipus semàntic de la CR, ja sigui apositiva o relativa. Tot seguit, els descrivim per cada LS. Cal apuntar que amb freqüència, els MNM relatius apareixen a les glosses sota un sol nom que aglutina els diferents MNM emprats, sense especificar quins MNM diferents el componen i l'abast dels diferents MNM

Els MNM apositius no han estat estudiats amb prou detall. Només tenim algunes indicacions al respecte per a la LIS, la DGS i, potser, per a l'ASL. En el cas de la LIS, Brunelli (2006) els caracteritza com ulls oberts, celles aixecades i cap inclinat lleugerament cap endavant. En canvi, en el cas de la DGS s'han descrit uns MNM diferents, que consisteixen en llavis arrufats i un lleuger assentiment amb el cap (Happ i Vorköper 2006:487 *apud* Branchini *et al.* 2007). Cal apuntar, però que a

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

Branchini *et al.* (2007) s'afirma que es podria tractar d'una estructura parentètica i no pas d'una CR i que cal més investigació sobre l'estructura apositiva en general. En ASL, Liddell (1978) troba uns MNM similars als de la DGS a les estructures de semàntica apositiva que anomena "*SELF clauses*". A pesar d'això, l'autor conclou que aquestes oracions no són relatives, sinó una altra mena d'estructura apositiva que implica coordinació en lloc de subordinació.

Passem ara a caracteritzar els MNM que acompanyen les CR restrictives. A la bibliografia s'estableix que són un o més dels següents: "celles aixecades", tensió de la part superior de la cara (que inclou "ulls tensos"<sup>17</sup> i "galtes cap amunt") i una lleu inclinació del cap o del tors.

Respecte a la LIS, si bé a Cecchetto *et al.* (2006) només es parla del MNM "celles aixecades",<sup>18</sup> a Branchini (2006) i a Brunelli (2006), es diu que tant "celles aixecades" com "ulls tensos" són propis de la CR restrictiva. I només a Branchini (2006) afegeix com a obligatori "*a slight forward head tilt*". Al treball de Brunelli (2006), a més, es troben CR que només duen el MNM "celles aixecades", que l'autor relaciona amb un altre tipus semàntic.

En ASL, Liddell (1978; 1980), considera que hi ha tres MNM que identifiquen inequívocament les CR. Aquests són "celles aixecades", "tensió de la part superior de la cara", que considerem que també inclou "ulls tensos", i "*head tilt*". A més, a les CR posposades, el final de la construcció és marcat per un "*head node*" o "assentiment".

En DGS, es consideren que els MNM relatius són els mateixos que els de tòpic, "celles aixecades", i una inclinació del cos cap al mateix punt de l'espai sígnic on se situa el pronom relatiu (Branchini *et al.* 2007).

---

<sup>17</sup> Cal dir que la terminologia dels MNM no és en absolut homogènia respecte el MNM que traduïm com "ulls tensos", ja que apareix a la bibliografia com *squint eyes*, *tensed eyes* i fins i tot com *smiling expression*. Aquest darrer nom inclou també "celles aixecades".

<sup>18</sup> Cal puntualitzar que Cecchetto *et al.* (2006) consideren les CR de la LIS de semàntica *maximalizing*, encara que mostren la mateixa estructura que les CR estudiades a Branchini (2006).

Respecte la ISL, Dachkovsky i Sandler (2009), en el seu estudi sobre prosòdia, troben que el MNM “ulls tensos” apareix en el 85% de les CR restrictives recollides a les seves dades. En canvi, el 15% restant de CR restrictives duen només el MNM “celles aixecades”. També afirmen que han trobat algun cas de CR sense el MNM “celles aixecades”, només marcat amb “ulls tensos”.

Al quadre següent es relacionen els MNM descrits com a obligatoris a les CR:

	celles aixecades	cara o ulls tensos	inclinació del cos o del cap
LIS	X	X	X
DGS	X		X
ASL	X	X	X
ISL	X		X

**Taula 9:** MNM descrits com a obligatoris a les CR restrictives de les LS

Com hem vist en aquest punt, no sempre apareixen tots els MNM descrits per a totes les LS. A l'apartat §3.3.2.3 intentarem donar una versió unificada dels MNM pròpiament restrictius. Passem ara a parlar de l'escampament dels MNM a les CR a les LS, que a la bibliografia només apareix descrit pels MNM restrictius.

### 3.3.2.2 L'escampament dels marcadors no manuals

Recordem §3.2 que a la bibliografia s'apunta que certs trets sintàctics són inherents a certs elements funcionals i es troben allotjats a l'SC. Des d'aquesta posició, l'element funcional juntament amb el seu MNM té abast sobre la resta de l'oració i pot escampar-se sobre seu (NKMBL 2000, entre d'altres).

A totes les LS investigades fins el moment, el MNM relatiu restrictiu s'empra com a mínim sobre l'element relatiu ple o sobre el determinant que introdueix la CR. Aquest és el cas de la LIS, on autors com Branchini (2006) consideren que el MNM relatiu s'allotja al determinant, situat en una posició jeràrquica superior de l'estructura, des d'on el MNM té abast sobre la CR i s'hi pot escampar.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

El grau d'escampament que el MNM pot assolir és diferent segons la LS tractada. Per exemple, en la seva mínima expressió, els MNM poden no escampar-se, limitant-se a aparèixer simultàniament només sobre l'element relatiu, com en DSG i LIS. En aquestes LS hi pot haver un escampament de caràcter opcional, que pot ser o bé només total (*i.e.* per tota l'OR), com en DGS, o bé total o parcial, com en LIS. Segons les dades trobades en altres llengües, com l'ASL, l'escampament sembla ser obligatori i total.<sup>19</sup> En cap cas el MNM pot estendre's més enllà de l'OR i incloure, per exemple, el pivot d'una relativa adnominal. Passem a parlar de totes les LS estudiades una per una.

En DGS, el MNM relatiu, pot aparèixer o bé sobre el pronom relatiu, com veiem a (26a) o pot escampar-se per tota l'OR, com a (26b). Crucialment, el MNM relatiu no pot escampar-se per sobre del pivot, ja que les CR en DGS són postnominals, §3.5, i el pivot doncs, resta fora de l'OR.

(26) a. TOMORROW [MAN (INDEX<sub>3a</sub>) rel RPRO<sub>3a</sub> TIE BUY]] CONFERENCE<sub>3b</sub> GO TO<sub>3b</sub>  
'Tomorrow the man who is buying a tie will go to a conference.'

b. YESTERDAY CITY INDEX<sub>3a</sub> INDEX<sub>1</sub> [MAN [RPRO<sub>3a</sub> SIGN COURSE<sub>3b</sub> VISIT<sub>3b</sub>]] rel MEET  
'Yesterday I met the man in the city who is attending the sign language course.'

(DGS: Pfau i Steinbach 2005)

En canvi, quan la CR postnominal apareix avantposada, el MNM "celles aixecades" ha d'aparèixer obligatòriament per tota la CR, incloent doncs el pivot, que no forma part de l'OR estricta. En aquest cas, Pfau i Steinbach (2005) consideren que hi ha hagut una topicalització de la CR. Així doncs, el MNM que rep la CR seria el de tòpic, que, recordem §3.2, serveix per marcar que un element ha sofert un moviment no argumental cap a una posició avantposada respecte de l'oració principal.

---

<sup>19</sup> A excepció del pivot que quan apareix en primera posició dins de l'OR pot estar o no inclòs dins dels MNM.



\_\_\_\_\_top

(27) [BOOK [RPRO-NH<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ]] INDEX<sub>1</sub> BUY

‘The book that my father is reading, I bought (it).’

(DGS: Pfau i Steinbach 2005)

En LIS, l’escampament del MNM relatiu depèn de la posició del determinant, glossat *PE*. Segons Branchini, si aquest element apareix en la posició més habitual, la final, l’escampament és opcional, podent aparèixer només sobre l’element relatiu, com observem a (28) o bé escampar-se per tota la CR, com a (29), o bé pel material lèxic situat entre el pivot i *PE*, com observem a (30) i (31):

.....rel

(28) DOG<sub>i</sub> CAT CHASE PE<sub>i</sub> HOME RETURN

‘The dog that chases the cat came home.’

\_\_\_\_\_rel

(29) DOG<sub>i</sub> CAT CHASE PE<sub>i</sub> HOME RETURN

‘The dog that chased the cat came home.’

\_\_\_\_\_rel

(30) STUDENT<sub>i</sub> EXAM DONE PE<sub>i</sub> ALL<sub>i</sub> PASS

‘The students that took the exam all passed.’

\_\_\_\_\_rel

(31) MARIA TABLE<sub>i</sub> BURN PE<sub>i</sub> NEAR CHILD PLAY

‘The child plays near the table that Maria burnt.’

(LIS: Branchini 2006)

En canvi, en el cas que *PE* aparegui *in situ*, *i.e.* al costat del pivot, l’escampament serà obligatori per tota l’OR, com a l’exemple (32), que ja ha aparegut prèviament a (3) i a (18):

\_\_\_\_\_rel

(32) CHILD<sub>i</sub> PE<sub>i</sub> COMPETITION WIN TEACHER PRIZE GIVE

‘The teacher gave the prize to the child who won the competition.’

(LIS: Branchini 2006)

L’anàlisi que en fa Branchini és que el MNM connecta el cap i el peu de la cadena del moviment a què se sotmet *PE*. Així mateix, en un exemple com el de (32), on

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

l'element relatiu no se situa a la seva posició bàsica, l'escampament del MNM és l'única forma de marcar la cadena i, per tant, és obligatori.

En ASL, el MNM s'ha d'escampar per tota la CR, a excepció del pivot, que a vegades apareix fora de l'abast del MNM. Això ha servit per afirmar que el pivot pot trobar-se o bé a dins l'OR o bé a la matriu, a la CR, com a Liddell (1978). En canvi, Coulter (1983) considera que el fet que el pivot no s'executi simultàniament amb els MNM no marca necessàriament que el pivot no pertanyi a l'OR.<sup>20</sup> Segons la seva argumentació, l'inici dels MNM no és precisa, a diferència del final, on s'interrompen brusquement quan s'acaba la construcció que marquen. Tenint en compte l'afirmació d'aquest darrer autor, i l'existència de LS que permeten un escampament parcial del MNM, com en LIS, no hem de descartar que l'escampament del MNM en ASL, pugui ser similar a aquestes llengües.

En altres LS, com la TiD i, tal i com veurem a §4, la LSC, el MNM relatiu presenta moltes més possibilitats d'escampament, sense cap mena de restricció que sembli imposada per la sintaxi. En aquests casos, segurament, hi entren en joc altres factors, segurament de caràcter prosòdic (Kubuş: comunicació personal).

### 3.3.2.3 Aproximació unitària als marcadors no manuals relatius

Com hem vist a §3.4.1.1, si bé la majoria dels autors inclouen el MNM "celles aixecades" en les seves caracteritzacions,<sup>21</sup> la resta de MNM no apareixen uniformement a la bibliografia. Això ens condueix a contemplar la possibilitat que alguns dels MNM de les OR restrictives no hagin d'estar sempre presents.<sup>22</sup> Aquest segurament és el cas del MNM "ulls tensos", recollit a la ISL, la LIS i l'ASL. Alguns autors han intentat establir la funció d'aquest MNM en algunes d'aquestes llengües, com comentem tot seguit.

---

<sup>20</sup> Salvant les distàncies, ja que considera que a les CR posposades la relació entre l'oració principal i la relativa és de dos elements units (*conjoined*) en lloc de subordinats.

<sup>21</sup> Potser a excepció de la ISL (Dachskovsky i Sandler 2009).

<sup>22</sup> Recordem que els MNMs poden tenir diverses funcions gramaticals i prosòdiques, a part de les emotives, §3.2.2.

Respecte a la LIS, Brunelli (2006), que també troba OR amb i sense el MNM “ulls tensos”, considera que la inclusió o exclusió d’aquest MNM marca dos tipus semàntics diferents independents de l’apositiu. Segons ell, les OR pròpiament restrictives se signen obligatòriament amb els MNM “ulls tensos” i “celles aixecades” i són les que distingeixen el pivot d’entre uns possibles candidats establerts a l’univers del discurs. En canvi, l’altre tipus d’OR, que anomena “*non-restrictive relative clauses*”, se signen només amb el MNM “celles aixecades” i la seva funció és exclusivament identificar el pivot, sense restringir cap conjunt d’entitats.<sup>23</sup>

Respecte la ISL, a Dackovsky i Sandler (2009), es conclou que el MNM “ulls tensos” a les OR restrictives de la ISL, s’afegeix a la relativa només si és precís recuperar una informació que, si bé és coneguda per tots dos interlocutors, no es troba accessible en el moment del discurs. Recordem que, tal i com hem vist a §3.2.2, aquesta és la funció general que té el MNM “ulls tensos” a les LS estudiades, en què també s’empra en altres estructures com les de tòpic. Aquestes dades apunten que aquest MNM pot no estar associat directament a la noció de restricció i que per tant no sigui intrínsec de les CR.

D’acord amb la posició de Dackovsky i Sandler (2009), que sembla més plausible que no pas la de Brunelli (2006), que ha de crear un nou grup semàntic sembla que el MNM “ulls tensos” dugui a terme exclusivament una funció pragmàtica i que només s’inclogui a la CR si és pertinent. Per tant, seria possible que “ulls tensos” no fos un MNM propi de les CR restrictives, com a mínim, en ISL i LIS, sinó que s’hi afegís per marcar que s’està davant d’una informació compartida entre els dos interlocutors. Aquesta hipòtesi, però, s’hauria de comprovar per tal de poder-ho afirmar amb certesa.

El MNM que sí que és recurrent a la bibliografia sobre les relatives és l’ús de “celles aixecades”. Un enfocament unitari de l’ús d’aquest MNM el trobem a Dachkovsky i Sandler (2009) i Pfau i Quer (2010). Aquests autors apunten que l’ús del MNM

---

<sup>23</sup> Com veurem a l’apartat §3.3.5, considerem que aquests dos grups semàntics que es proposen haurien de quedar recollits en un de sol, el restrictiu.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

“celles aixecades” relaciona les CR avantposades amb altres tipus d’estructures que també se situen en una posició inicial respecte a una de principal. Aquestes són d’una banda les subordinades adverbials i les condicionals, que es componen d’una oració avantposada respecte a una de principal, i de l’altra les estructures de tòpic-comentari, on la relació s’estableix entre un sintagma i la resta de l’oració.<sup>24</sup> Crucialment, en totes aquestes estructures hi ha una dependència de l’estructura inicial respecte la principal que sembla ser marcat pel MNM “celles aixecades”. En aquest sentit és plausible suggerir que aquest MNM més aviat expressa dependència entre la CR i la matriu. Això, de moment, només s’ha esmentat per les avantposades, ja que és l’estructura més habitual a les LS. Però, en vista que aquest MNM també apareix per sobre de les CR situades *in situ* i les posposades, creiem plausible considerar que “celles aixecades” podria marcar també la dependència de la CR respecte de la matriu.

### 3.3.3 Posició de la CR respecte la matriu

A la bibliografia de les LS trobem documentades tres possibles posicions de la CR respecte la principal: la *in situ* (i.e. a la posició argumental del pivot, que varia segons l’ordre de constituents de la llengua), l’avantposada i la posposada, que poden coexistir en una mateixa LS. Recordem que com que no tenim gaires dades disponibles, s’ha de vigilar de no caure en falses generalitzacions. Així doncs, trobem exemples a certes LS en què no podem determinar quina posició ocupa la CR respecte la matriu.

Una diferència remarcable entre les LS i les LO és la freqüència d’aparició de les posicions. Si bé a les LO s’assumeix que les CR<sup>25</sup> apareixen per defecte *in situ* amb la possibilitat d’aparèixer desplaçada a les altres posicions, en algunes LS sembla que la més freqüent és precisament la desplaçada. Així doncs, de totes les LS investigades fins el moment, només s’ha trobat clarament la posició *in situ* a les CR

---

<sup>24</sup> Recordem que moltes LS s’han considerat llengües de tòpic-comentari, com el xinès.

<sup>25</sup> A excepció de les correlatives, que apareixen sempre en una posició avantposada a la principal.

de la DGS. A la resta de les LS de les que disposem diversos exemples de CR, sembla que només es permeten l'avantposada i la posposada, amb una clara preferència per l'avantposada en llengües com la LIS i l'ASL.

Recordem (§1; §3.2.1) que s'ha suggerit que a causa de la modalitat gestual-visual, l'abast de la memòria a curt termini és inferior a la de la modalitat oral-auditiva. Això té com a conseqüència la preferència d'ús de les posicions perifèriques per tal d'evitar la inserció central oracional (*center embedding*), que suposaria una càrrega cognitiva extra al signant. En aquesta línia, a totes les LS estudiades les oracions completives *in situ* són agramaticals, i han d'aparèixer obligatòriament en una posició perifèrica. Respecte a les CR, en LS com la LIS, s'ha observat la agramaticalitat de la posició *in situ* i s'ha relacionat aquest fet amb la agramaticalitat que presenten les oracions subordinades en aquesta posició (Cecchetto *et al.* 2006; Branchini 2006). A la tipologia de les LS, sembla ser que les CR funcionen com les completives, a excepció de la DGS, que si bé tampoc permet la posició *in situ* a les subordinades completives, sí que permet aquesta posició amb les CR. Per això mateix creiem pertinent parlar per separat d'aquesta llengua. Així doncs, primer tractarem la DGS i tot seguit ens centrarem en la resta de LS.

Considerem els exemples de (33) a (35), que ens mostren les tres possibilitats d'aparició de les CR en DGS:

(33) a.  $\overline{\text{rel}}$  INDEX<sub>1</sub> [BOOK [RPRO-NH<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ]] BUY ***in situ* (objecte)**  
 'I bought the book that my father is reading.'

b.  $\overline{\text{rel}}$  [BOY [RPRO-H<sub>3a</sub> CAT STROKE] POSS<sub>1</sub> BROTHER] ***in situ* (subjecte)**  
 'The boy who is stroking the cat is my brother.'

(34)  $\overline{\text{top}}$  [BOOK [RPRO-NH<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ]] INDEX<sub>1</sub> BUY **avantposada**  
 'The book that my father is reading, I bought (it).'

(35) INDEX<sub>1</sub> [BOOK INDEX<sub>3</sub>] BUY  $\overline{\text{rel}}$  [RPRO-NH<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ] **posposada**  
 'I bought the book that my father is reading.'

(Branchini *et al.* 2007)

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

Es considera que la posició *in situ* és la posició per defecte de les CR en DGS, tal i com succeeix amb l'alemany oral.<sup>26</sup> L'OR està adjuntada a l'SD a la seva posició bàsica i el pivot es troba generat a la base, fora de l'OR. Les altres dues posicions s'han produït com a conseqüència d'algun fenomen que ha desplaçat o bé la CR sencera o bé només l'OR estricta a la perifèria.

L'anteposició es considera que es produeix a causa d'una topicalització de la CR sencera, *i.e.* pivot inclòs. Així doncs, en contrast amb (34), l'exemple de (36), és agramatical, ja que el pivot apareix *in situ*, en lloc d'avantposar-se amb la resta de la construcció.

\_\_\_\_\_ top

(36) \* [RPRO-NH<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ] INDEX<sub>1</sub> **BOOK BUY**

(DGS: Branchini *et al.* 2007)

La posposició de l'OR en DSG es produeix a causa d'una extraposició (35), fenomen on el pivot resta a la matriu mentre que l'OR se situa a la perifèria dreta, §2.2.4.2. A conseqüència d'això, el pivot pot quedar separat de l'OR per un o més constituents de l'oració principal, en el cas de (35) pel verb, que se situa entre el pivot i l'OR. A (37), es mostra la impossibilitat que la CR sencera, *i.e.* pivot inclòs, aparegui posposada.<sup>27</sup>

\_\_\_\_\_ rel

(37) \* INDEX<sub>1</sub> BUY [BOOK [RPRO-NH<sub>3</sub> POSS<sub>1</sub> FATHER READ]]

(DGS: Branchini *et al.* 2007)

Steinbach i Pfau (2005), contempnen la possibilitat que les OR posposades amb el pronom relatiu [-humà], no siguin realment extraposades, sinó una oració simple que en segueixi una altra i que la interpretació restrictiva es produeixi per la combinació de les dues. Considerem l'exemple que fan servir:

\_\_\_\_\_ rel

(38) IX<sub>1</sub> BOOK GREEN IX<sub>3</sub> LIKE [RPRO-H<sub>3</sub>/DEM<sub>3</sub> TABLE LIE-ON]

(DGS: Pfau i Steinbach 2005)

---

<sup>26</sup> L'alemany oral també permet les tres posicions atestades en DGS.

<sup>27</sup> Recordem que la DGS és una llengua SOV.

Aquesta possible ambigüïtat estructural és deguda a dos factors, el primer és que el pronom relatiu [-humà] és idèntic al demostratiu en DGS i el segon que el MNM en els exemples considerats només s'escampa pel pronom relatiu, que és "celles aixecades" i que pot marcar senzillament un demostratiu en posició de tòpic. Així doncs, en exemples com el de (35), on l'escampament del MNM per tota l'OR, no hi ha dubte que estiguem tractant amb un OR posposada.

Passem ara a tractar de forma unitària les posicions perifèriques de la CR a la LIS, la LSE, la ISL i l'ASL. Primer parlarem de la posició avantposada i, tot seguit, de la posposada.

De les avantposades, en tenim exemples clars procedents de la LIS, la LSE i la ISL. Sabem que estan avantposades perquè encara que no siguin subjectes, estan situades abans de la principal.

\_\_\_\_\_ rel

(39) [YESTERDAY DOG<sub>i</sub> FOUND PE<sub>j</sub>] PAOLO<sub>k</sub> IX<sub>k</sub> (IX<sub>i</sub>) WASH  
 'Paolo washed the dog that I found yesterday.' (LIS: Branchini 2006)

\_\_\_\_\_ rb

(40) TELEVISIÓN TÚ QUERER YO COMPRAR  
 'La televisión que querías la he comprada yo.' (LSE: Herrero 2009)

\_\_\_\_\_ squint

(41) HOUSE INDEX I TOGETHER-WITH-YOU SEE INDEX RENT  
 'Finally, we rented the apartment that I'd seen together with you.'  
 (ISL: Dachkovsky i Sandler 2010)

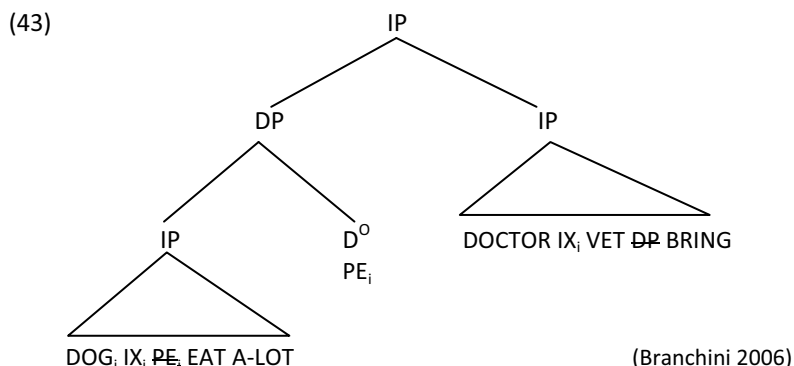
\_\_\_\_\_ r

(42) DOG CHASE CAT JOHN LIKE  
 'John likes the dog that chased the cat.'  
 'John likes the cat that chased the dog.' (ASL: Coulter 1979)

Per a la LIS, Branchini (2006), que només contempla CR avantposades, ha suggerit que s'originen dins de l'oració matriu a la posició on s'interpreten i que des d'aquí es desplacen cap a la perifèria esquerra, possiblement per tal d'evitar la inserció

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

central oracional. S'ha dit que la CR està adjuntada al SI de l'oració principal, com veiem a l'esquema que reproduïm a continuació.<sup>28</sup>



Respecte a la interacció de les CR amb els elements situats a tòpic i a focus, les dades presenten molta variabilitat de combinacions. A més, la semblança dels MNM de focus, tòpic i dels elements relatius impedeix a l'autora esbrinar la posició de la CR dins de les capes de l'SC, que encara no han estat ben estudiades en aquesta llengua.

A Cecchetto *et al.* 2006, que com veurem a §3.3.5 fa una anàlisi correlativa de la CR, també es considera que la CR està adjuntada a l'SP de la principal, però amb la diferència que aquí es considera que la construcció s'ha generat directament en aquesta posició.

Respecte a l'ASL, Liddell (1977) afirma que les CR poden aparèixer en una posició de tòpic. A pesar d'això, a les seves dades trobem que les CR situades davant de la matriu fan totes la funció de subjecte a la matriu i no es poden distingir a través dels MNM, ja que són molt semblants. En canvi, altres autors, consideren que les oracions avantposades estan relacionades directament amb les estructures de tòpic-comentari i la dislocació a l'esquerra, com Fontana (1990), que afirma que no estan inserides a la matriu. Coulter (1979), també suggereix que la posició de les CR avantposades és la topicalitzada.

<sup>28</sup> Sobre el moviment que fa l'element PE, en parlarem a §3.3.5





## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

(46) TEACHER PRIZE GIVE<sub>i</sub>  rel  
[CHILD<sub>i</sub> COMPETITION WIN PE<sub>i</sub>]

‘The teacher gives a prize to the child who wins the competition.’

(LIS: Branchini *et al.* 2007)

(47) DOG BITE<sup>[X:pro.1]</sup>  rel  
[[ Ø CHASE CAT BEFORE]<sub>S</sub> THAT<sub>C</sub>]<sub>NP</sub>

‘The dog bite me, (the one) that chased the cat.’

(ASL: Liddell 1978)

Com observem a (46) i a (47), tant en LIS com en LSE trobem CR posposades que inclouen el pivot, com les produïdes per un desplaçament d’un SN pesant. En canvi, en ASL, trobem una extraposició, com succeeix en DGS. Crucialment, per a l’ASL, s’ha establert que pot seguir l’estratègia postnominal a part de la circumnominal. A Liddell (1977) s’afirma que en ASL, no es poden trobar CR posposades que incloguin el pivot dins seu, com veiem a (48):

(48) a. \*BITE<sup>[X:pro.1]</sup>  r  
DOG CHASE CAT BEFORE THAT<sub>C</sub>

b. \*JOHN KICK Ø YESTERDAY  r  
DOG CHASE CAT BEFORE THAT<sub>C</sub>

(ASL: Liddell 1978)

Recordem que l’ASL té una estructura argumental SVO, a diferència de les altres LS (DGS, LIS i LSE), que són SOV. Així doncs, mentre que una CR en posició final s’ha de considerar clarament posposada en una llengua SOV, en ASL pot no estar posposada sinó aparèixer *in situ*. Aquesta ambigüitat estructural pot desfer-se seguint el raonament anterior, que comporta que si les OR posposades han d’estar sempre extraposades, llavors, un exemple com (49), que conté el pivot dins l’OR, potser s’hauria de considerar *in situ*. Si fos així, l’ASL s’acostaria a la DGS i s’allunyaria de la resta de LS. Malauradament no tenim més exemples i a (49) l’OR no queda enmig de dos constituents, com sí que s’ha trobat en DGS.<sup>30</sup>

<sup>30</sup> Hem de notar, però, que en aquest exemple el MNM s’escampa per sobre del pivot, cosa que en DGS, de tipologia adnominal, no succeeix, vg. (37).

$$\begin{array}{c} \text{ints} \\ \text{rel} \quad \text{nod} \\ \text{ME FEED DOG BITE CAT THAT}_b \text{ THAT}_c \end{array}$$

‘I feed the dog that bit the cat.’

‘I feed the cat that the dog bit.’

(ASL: Liddell 1977)

Creiem convenient descartar que la posició posposada es trobi dislocada a la dreta, ja que les LS no acostumen a permetre aquesta posició, o com a mínim està molt restringida. Llavors, la posició de l’OR-CR haurà de ser necessàriament una altra d’inferior en la jerarquia.

Respecte les posicions possibles de la CR, per la LSE s’ha suggerit que la diferència entre avantposades i posposades les dóna l’estructura informativa. Les avantposades s’empren per donar una informació ja sabuda o bé que sigui nova però inesperada. En canvi, les posposades només s’empren per tal de mostrar una informació com a nova. En altres llengües com en LIS i en ASL s’ha dit que hi ha una clara preferència cap a la posició avantposada.

A continuació presentem una taula resum de les llengües i les seves posicions:

	AVANTPOSADA	POSPOSADA/EXTRAPOSADA	<i>in situ</i>
DGS	X	X (OR)	X
ASL	X	X (OR) <sup>31</sup>	X <sup>32</sup>
LSE	X	X (CR)	
LIS	X	X (CR)	
TiD	X	X	
ISL	X		

**Taula 10:** Posicions possibles de la CR respecte de la matriu a les LS

Si bé sembla ser que les CR avantposades se situen clarament a tòpic, encara cal investigar amb més deteniment quines posicions ocupen a l’estructura les OR-CR

<sup>31</sup> S’hi ha documentat un sol exemple extraposat.

<sup>32</sup> Un sol possible exemple.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

posposades. Un altre tema a investigar és la diferència entre llengües com la DGS (i potser l'ASL), que permeten la posició *in situ* de les CR i llengües com la LIS que impedeixen una inserció central.<sup>33</sup>

### 3.3.4 La semàntica de les CR a les LS

Recordem que a la tipologia de les LO, §2.4, s'han trobat tres tipus semàntics de CR, les restrictives, les apositives i les *maximalizing*. Respecte a les LS, a totes les llengües d'on tenim exemples, s'hi han trobat com a mínim CR de semàntica restrictiva, en algunes LS també se n'han trobat d'apositives, però en canvi, no hi ha cap autor que esmenti explícitament que l'estructura relativa que troba sigui *maximalizing*.<sup>34</sup> De les LS estudiades, la LIS és la que ha rebut més atenció en aquest punt. Per exemple, Brunelli (2006) sembla que trobi un altre tipus semàntic diferent dels tres establerts a la tipologia oral, que anomena no-restrictiu. Passem ara a parlar dels tipus semàntics restrictiu i apositiu a les LS, per després aprofundir en les apreciacions semàntiques fetes sobre la LIS.

Trobem CR de semàntica restrictiva a l'ASL, la LIBRAS, la ISL, la TiD, la LSE, la LIS i la DGS. En canvi, només trobem CR apositives a la LIS (Brunelli 2006) i a la DGS (Happ i Vorköper 2006:487 *apud* Branchini *et al.* 2007). L'ASL té una estructura que, com ja hem dit, Liddell (1978) anomena *SELF clauses*, que tenen la mateixa semàntica que les CR apositives, encara que no les considera pròpiament CR, sinó una altra mena d'estructura apositiva que implica coordinació en lloc de subordinació.

Les diferències morfosintàctiques entre les CR restrictives i les apositives són dues: els MNM, vg. §3.4.2 i la presència d'un element relatiu, tractada a §3.4.1. Respecte els MNM, els de les CR restrictives es poden definir interlingüísticament com celles aixecades, cap inclinat i, de forma optativa, ulls tensos. Els MNM de semàntica apositiva no han rebut una descripció uniforme. Si bé, a la LIS es caracteritzen com

---

<sup>33</sup> A §4.2.3.3 en donem una hipòtesi, basant-nos també en les dades de la LSC.

<sup>34</sup> Encara que potser es pot desprendre de l'anàlisi de Cecchetto *et al.* (2006) per les CR de la LIS, ja que argumenta que l'estratègia que se segueix és la correlativa, que només pot ser del tipus semàntic *maximalizing*.

a ulls oberts, celles aixecades i cap inclinat lleugerament cap endavant, a la DGS i a les *SELF clauses*<sup>35</sup> de l'ASL, es descriuen amb llavis arrufats i lleuger assentiment amb el cap.

Respecte a l'ús d'un element relatiu, les CR restrictives casen amb el que es presenta a la tipologia oral, és a dir, la seva presència manifesta no és obligatòria. En canvi, les CR apositives a les LS no sembla que segueixin el mateix patró que a les LO. Així doncs, a la tipologia oral s'estableix que les CR de semàntica apositiva d'una banda han de seguir l'estratègia tipològica postnominal (§2.4.2.1) i, de l'altra, han d'estar introduïts obligatòriament un element relatiu ple (§2.4.2.1). Recordem els exemples trobats a les LS:

- parenthetical expression
- (50) CITY-CITY<sub>LFT</sub> ENGLAND ITS<sub>LFT</sub> THOSE<sub>LFT</sub> VERY-BEAUTIFUL THOSE<sub>LFT</sub>  
 cities English poss. they [are] very beautiful they  
 COST HIGH VERY-MUCH<sup>36</sup>  
 cost/price very high  
 'English cities (which are very beautiful) are all very expensive.'  
 (LIS: Brunelli 2006)

- app
- (51) EIGHTEEN CENTURY EIGHT NINETY, EIFFELTOWER, [INDEX<sub>2</sub> KNOW PARIS INDEX<sub>3</sub>], BUILD  
 'In 1889, the Eiffeltower, which is in Paris, was built/completed.'  
 (DGS: Happ i Vorköper 2006 *apud* Branchini *et al.* 2007)

Com veiem als exemples, l'oració susceptible de ser relativa segueix al pivot i els MNM, segons la glossa, no s'estenen per sobre seu, per tant, la glossa pot coincidir amb una CR d'estratègia postnominal.<sup>37</sup> En canvi, respecte a l'ús d'un element relatiu, sembla ser que segueixin la relativització zero (§3.3.1.1), a excepció potser

<sup>35</sup> Sembla que no són possibles amb tots els tipus de predicats.

<sup>36</sup> LFT i RGT indiquen les posicions on se signen els elements lèxics a l'espai sígnic, esquerra i dreta, respectivament, encara que la forma més usual és assignar a cada espai sígnic una lletra. Recordem que cada posició està assignada a un referent discursiu. Els números, en canvi, indiquen la persona gramatical dels pronoms o determinants. A l'exemple de Brunelli hi apareix la primera persona i en el de Happ i Vorköper, la segona i la tercera.

<sup>37</sup> Notem, però, que qualsevol aposició encara que no sigui una CR necessita seguir l'element al qual afegeix informació.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

de la primer exemple, on *THOSE* es podria considerar un pronom relatiu. La falta d'un pronom relatiu ple, pot fer-nos sospitar que aquestes estructures no siguin pròpiament OR sinó una altra mena d'estructura que tingui una funció semàntica apositiva. En relació a això, a Liddell (1978) s'hi esmenta que en una LO com l'anglès també hi ha estructures no relatives que realitzen la funció associada a les OR apositives, *i.e.* afegir una informació. Vegem que entre (52) i (53) no hi ha contrast semàntic i que la diferència es dona a l'estructura sintàctica:

(52) John, who is the smartest one in the office, recommends this stock.

(53) John, and he is the smartest one in the office, recommends this stock.

(Liddell 1978)

Per tant, és plausible que aquestes LS no mostrin una estructura relativa apositiva sinó una altra mena de construcció similar a (53). D'altra banda, la manca d'elements funcionals plens, ja siguin subordinants, coordinants o d'altra mena és tan freqüent a les LS que no podem determinar amb claredat si la seva absència a les estructures apositives és compatible amb aquesta característica de les LS.

Passem ara a parlar de l'altra estructura trobada a la LIS, la que es empra l'element relatiu ple *PE*, que presenta forces discrepàncies en l'anàlisi semàntic. Al primer treball que es feu sobre la LIS, Cecchetto *et al.* (2006),<sup>38</sup> van considerar que les CR obtingudes tenien una semàntica no-restrictiva. Això es refuta a la tesi de Branchini (2006), que aporta proves sintacticosemàntiques<sup>39</sup> que mostren que aquesta estructura realment té una semàntica restrictiva. L'origen de la discrepància entre tots dos treballs, és l'ambigüitat respecte de la (in)definitud del pivot i conseqüentment, la de tota la CR. Aquest problema sorgeix a causa de la manca d'ús dels articles definits i indefinits a les LS. A l'apartat de tipologia semàntica §2.4, quan parlàvem de les CR restrictives, dèiem que si el pivot és indefinit, la noció de restricció d'aquestes oracions queda fortament afeblida i ja no se'n desprèn tan

---

<sup>38</sup> La primera versió de l'article data del 2004.

<sup>39</sup> Que apareixen en part a l'apartat 2.4.

fàcilment que l'OR estigui delimitant el pivot, sinó que també pot estar afegint una informació, funció que fan les apositives. A més, tant les CR amb un pivot indefinit com les apositives, permeten la reversibilitat dels predicats sense canvis en les pressuposicions. Un dels arguments que dóna precisament Cecchetto *et al.* (2006) per afirmar que les CR en LIS són no restrictives és que es poden intercanviar els predicats de la principal i de la relativa sense cap canvi en les pressuposicions. Vegem els exemples següents de Branchini (2006) i de Branchini i Donati (2009), que traduïm al català:

(54) a. La Maria va besar un noi que va marxar.

b. Un noi que la Maria va besar va marxar.

(55) a. El noi, que la Maria va besar, va marxar.

b. La Maria va besar el noi, que va marxar.

(56) a. La Maria va besar el noi que va marxar.

b. El noi que la Maria va besar va marxar.

A (54), amb lectura restrictiva, veiem que si el pivot és indefinit, podem intercanviar els predicats sense que hi hagi canvi en les pressuposicions. També a (55), amb una CR apositiva amb el pivot definit, resulten reversibles els predicats sense que hi hagi cap afectació pressuposicional. En canvi, a (56) amb una CR restrictiva amb pivot definit, els predicats no són reversibles: si els intercanviem, hi ha un canvi en la pressuposició associada a (56a). Concretament, a (56a), es pressuposa que marxa un sol noi mentre que a (56b) aquesta pressuposició és absent.

En vista del que s'observa a (54)-(56), Branchini (2006) i Branchini i Donati (2009), conclouen que el fet que amb l'intercanvi dels predicats no s'alterin les pressuposicions no constitueix una prova suficient per afirmar que les oracions en joc són de semàntica apositiva: més amunt, només els exemples de (55), sense alteració de les pressuposicions, reben una lectura apositiva mentre que els de (54), sense alteració, i els de (56), amb alteració, són en tots dos casos d'interpretació restrictiva.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

D'altra banda, s'ha de tenir en compte que Branchini elicit les dades a través de contextos que forcen una resposta amb una CR restrictiva. En canvi, a Cecchetto *et al.* (2006), les dades s'eliciten a partir d'oracions escrites en italià oral, que segons sembla duen el pivot indefinit.

Branchini (2006) va més enllà, de fet, i comprova exhaustivament que les CR elicitades siguin restrictives i no apositives. Tot seguit reproduïm el quadre de les proves que aporta:

	CR restrictiva	CR apositiva	CR de la LIS
Pivot pronominal	no	sí	no
Pivot nom propi	no	sí	no
Antecedent quantificat	sí	no	n.a. <sup>40</sup>
Pivot ordinal	sí	no	sí
Negació de la matriu	sí	no	sí
Verbs intensionals	sí	no	sí
Reconstrucció de l'el·lipsi	sí	no	sí
Adverbis oracionals	no	sí	no
Qualsevol categoria del pivot	no	sí	no

**Taula 11:** Propietats de les CR de semàntica restrictiva i apositiva a la tipologia i a la LIS

A més, Branchini (2006) i Branchini i Donati (2009) aporten dues dades clau per descartar que les CR siguin *maximalizing*, l'altre tipus semàntic no apositiu que es pot donar amb les CR circumnominals (§2.4). Recordem, com s'ha dit a §2.4.4, que a les CR *maximalizing* no es pot interpretar que hi hagi més individus al discurs que els designats dins de la CR ni permeten l'apilament o *stacking* de relatives del

<sup>40</sup> Aquesta prova no és aplicable, ja que el quantificador, al ser intern a l'OR, *i.e.* es troba per sota de l'SC, mai podrà tenir abast sobre el pivot.



mateix tipus. Els resultats de totes dues proves mostren que les CR en LIS no són *maximalizing*, sinó restrictives. A (57) veiem dos exemples d’apilament de CR:

\_\_\_\_\_ rel \_\_\_\_\_ rel  
 (57) a. PAOLO BOOK<sub>j</sub> GIVE PE<sub>j</sub> YESTERDAY EVENING IX READ PE<sub>j</sub> BEAUTIFUL

‘The book that Paolo gave me that I read yesterday is beautiful.’

\_\_\_\_\_ rel \_\_\_\_\_ rel  
 b. PAOLO MARIA IDEA<sub>j</sub> SUGGEST PE<sub>j</sub> PRESIDENT CHOOSE PE<sub>j</sub> BEAUTIFUL

‘The idea that Paolo suggested to Maria that the president chose is beautiful.’

(LIS: Branchini 2006)

Un altre aspecte destacable de la semàntica de les CR a la LIS té a veure amb el tercer tipus semàntic que troba Brunelli, a part de l’apositiu i el restrictiu. És el que anomena *no restrictiu* seguint una terminologia pròpia, que no necessàriament coincideix amb la de Cecchetto *et al.* (2006). L’autor introdueix aquest nou tipus perquè segons ell cal fer una distinció entre les CR pròpiament restrictives, que impliquen una restricció en el conjunt d’entitats des del que s’identifica el pivot, i les no-restrictives, aquelles que simplement identifiquen el pivot, sense que hi hagi més entitats al discurs. Els MNM són els que ajuden a distingir aquests dos tipus, §3.3.2. Així doncs, en un exemple com el de (58), que duu el MNM “smiling expression” (ulls tensos), l’OR restringeix el conjunt d’homes que pugui conèixer l’interlocutor a l’home amb qui va signar ahir. D’altra banda, a (59), que només duu el MNM “celles aixecades” només hi ha un ratolí a l’univers del discurs.

\_\_\_\_\_ raised eyebrows  
 \_\_\_\_\_ “smiling” expression  
 (58) MAN YESTERDAY<sub>1</sub>SIGN<sub>MID</sub> THAT-THAT<sub>MID</sub> SISTER-I ENGAGED TOGETHER<sub>MID</sub>  
 <ind.><sub>MID</sub> <ind.><sub>MID</sub>\_\_\_\_\_ <sup>41</sup>

‘The man/boy to whom I spoke (signed) yesterday and my sister are engaged together.’

‘The man/boy to whom I spoke (signed) yesterday is engaged with my sister.’

<sup>41</sup> Recordem que Brunelli (2006) també inclou la mà passiva a la glossa.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

\_\_\_\_\_ raised eyebrows  
(59) MOUSE<sub>MID</sub> YESTERDAY I<sub>1</sub> CATCH<sub>MID</sub> THAT<sub>MID</sub> HAND BITE<sub>LFT</sub>

‘The mouse I caught yesterday has bitten my hand.’

(LIS: Brunelli 2006)

Brunelli (2006) també troba aquesta diferenciació semàntica a les CR de l’italià. Això no obstant, com hem vist a la tipologia oral (§2.4.1), les CR restrictives a vegades poden no pressuposar que existeixi un conjunt complementari d’entitats al discurs. Sembla, doncs, que els dos subtipus esmentats a Brunelli (2006) els podem considerar restrictius.

En definitiva, podem afirmar sense cap dubte que a les LS existeixen CR de semàntica restrictiva. En canvi, no és tan clar que les estructures considerades apositives siguin realment CR, ja que les estructures trobades no casen amb el que s’ha dit per a la tipologia oral. Tanmateix, si realment no existís el tipus semàntic relatiu apositiu en una o diverses LS, no suposaria una contradicció a l’hora d’establir una tipologia unitària per a les LO i LS ja que, segons l’universal expressat de Vries recollit a §2.4, que repetim a (60), si bé totes les llengües tenen CR de semàntica no-apositives, *i.e.* restrictives o *maximalizing*, no necessàriament en tenen d’apositives, estructura que es pot parafrasejar amb més facilitat.

(60) All languages have nonappositive (*i.e.* restrictive or maximalizing) relative clauses

### 3.3.5 Estratègies de relativització de les LS

Tot seguit ens centrarem les estratègies de relativització a les LS. A §3.3.5.1 farem un breu resum sobre la tipologia de les estratègies de relativització a les LO. A §3.3.5.2, en vista que les LS tenen menys marques morfosintàctiques que assenyalin una CR com a tal, enumerarem i comentarem les estratègies que se segueixen a les LO per distingir les diferents estratègies. Finalment, a §3.3.5.3 descriurem quines estratègies han trobat els diferents autors a les LS. En cas de discrepància a la bibliografia, intentarem aportar una visió global que intenti donar-ne una versió unificada.

3.3.5.1 Breu resum de les estratègies tipològiques de les LO i diagrames de les estructures

A § 2.2, hem vist que les estratègies de relativització es poden separar atenent dos criteris: la posició del pivot a la CR i la categoria sintàctica de la CR. Recordem que quan la CR és nominal tenim dues possibilitats, o bé que el pivot sigui intern a la CR i aleshores és circumnominal, o bé que el pivot sigui extern i aleshores és adnominal. Aquesta darrera estratègia es divideix en dues subestratègies: la postnominal, on l'OR se situa després del pivot i, la prenominal, on l'OR se situa abans del pivot. D'altra banda, si la relativa és una oració sense marques nominals, se segueix l'estratègia correlativa. Amb aquesta estratègia, el pivot pot situar-se en diverses posicions: a dins i a fora de la relativa, només a fora, o només a dins. En aquest darrer cas, hi haurà una represa a l'oració principal que només serà opcional si la llengua en qüestió permet l'elisió de pronoms. També cal recordar l'existència de les CR lliures, *i.e.* sense pivot i del fenomen de l'extraposició. Per últim, hem d'esmentar que, com que les correlatives freqüentment apareixen amb el pivot intern a la relativa i en algunes LS no és clara la seva distinció de les circumnominals, constantment farem referència a l'estratègia de pivot intern per referir-nos a totes dues indistintament al preu, naturalment, de perdre precisió en el diagnòstic.

A l'esquema següent repetim els diagrames de l'apartat 2.2 que sintetitzen els diferents tipus de CR.

(61) Estratègies principals de relativització a la tipologia oral:

- |   |                       |
|---|-----------------------|
| a. [SC-matriu...[SD/SN SN <sub>pivot</sub> [SC-OR PROR/PROREP <sup>42</sup> ...buit...]]]                       | <b>A. postnominal</b> |
| b. [SC-matriu... [SD/SN [SC-OR ... buit....] SN <sub>pivot</sub> ] ...]   | <b>A. prenominal</b>  |
| c. [SC-matriu... [SD/SN [SC-OR ...SN <sub>pivot</sub> ...V...]] D]  | <b>Circumnominal</b>  |
| d. [SC-matriu [... SC-correl [SC PROR ...(SN <sub>pivot</sub> )...] [matriu ...Dem... (SN <sub>pivot</sub> )]]] | <b>Correlativa</b>    |

---

<sup>42</sup> Pronom de represa.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

### 3.3.5.2 Distinció de les estratègies a les LS

Abans de centrar-nos en la descripció tipològica de les LS, hem d'explicar com s'arriba a la conclusió que en una determinada llengua se segueix una estratègia de relativització de nucli intern o de nucli extern. Lògicament, només seran problemàtiques les CR on el pivot coincideixi amb els límits oracionals de l'OR, ja que si hi apareix envoltat d'altres elements, *e.g.* un objecte en una llengua SOV, la CR serà sense cap mena de dubte de pivot intern. Una problemàtica afegida és que ús de l'estratègia zero de relativització, és a dir, de la falta d'elements relatius manifestos a les LS és força estesa.

Un cop determinada la posició del pivot, si resulta ser intern a la CR, haurem d'aclarir si l'estratègia que se segueix és la circumnominal, *i.e.* la relativa és un SD/SN, o bé si és correlativa, *i.e.* la relativa és una oració sense marques nominals. En aquest cas només seran problemàtiques les CR que se situïn en una posició avantposada a la principal, ja que les CR correlatives només poden situar-se adjuntades a l'esquerra de la principal. Un factor que juga en contra de la distinció entre aquestes dues estratègies de relativització és l'escassa morfologia que presenten les LS, que no inclou ni marques de cas ni determinants obligatoris, que ajuden a detectar l'estratègia circumnominal.

### **“Nucli extern” versus “nucli intern”: Els elements relatius, els MNM i els adverbis de temps**

Una tàctica per esbrinar la posició el pivot a l'estructura és veure com es relaciona aquest nom amb els elements relatius que apareguin a l'estructura, sobretot el pronom relatiu, que com hem vist a §2 ocupa una posició d'especificador de SC. Si bé a les LO és inicial, *i.e.* a l'esquerra de l'SC (Kayne 1994), a §3.2 hem vist que a les LS s'ha suggerit que pot aparèixer també en una posició final, *i.e.* a la dreta de l'SC (Neidle *et al.* 2000; Cecchetto *et al.* 2009).

Per exemple, en DGS, hi apareix un pronom relatiu en una posició inicial. A (62), com que el nom apareix abans del pronom relatiu, cal dir que el pivot és extern<sup>43</sup> a l'OR, més concretament postnominal, ja que l'OR segueix al pivot (Steinbach i Pfau 2005). Observem-ho a l'esquema següent, que representa l'estructura d'una relativa en DGS:

(62) principal **pivot** [<sub>OR</sub> PROREL + ADV<sub>temps</sub> ...] principal

L'ús d'un pronom relatiu, també s'hi ha descrit per a la LIS, a l'anàlisi<sup>44</sup> de Cecchetto *et al.* (2006), que considera que les CR en aquesta llengua segueixen una estratègia correlativa.<sup>45</sup> Recordem que l'element relatiu en aquesta llengua se situa al final de la CR, sempre després del pivot, que és, per tant, intern a l'OR. En l'hipotètic cas que el pivot aparegués després de l'element relatiu ens trobaríem davant d'una estratègia prenominal.

Igualment, recordem que on realment trobem una dificultat a les LS a l'hora d'establir si el pivot és extern o intern, és quan apareix en posició inicial absoluta. A les estructures amb l'element relatiu final o bé amb relativització zero, s'hi han emprat altres tàctiques per determinar la posició del pivot a la CR. Una d'elles és l'abast dels MNM, proposada inicialment per Liddell (1977). Així doncs, segons l'autor, el pivot només formarà part de l'OR si apareix signat simultàniament amb els MNM propis de l'OR i no uns altres. En canvi, si queda fora del seu abast, es considerarà que pertany a la principal. A l'exemple (63a) trobem una CR amb el pivot intern i un exemple amb el pivot extern a (63b).

\_\_\_\_\_r

(63) a. PRO.1 BUY DOG THATa BITE CAT THATc

'I bought the dog that bit the cat.'

<sup>43</sup> Cal tenir en compte que en una anàlisi d'elevació (*raising*), estrictament, el pivot sempre és intern a l'OR, en el sentit que sempre se situa per sota de SC. Quan diem aquí que el pivot és extern, vol dir que ha pujat al SC (§2.5 i §3.2).

<sup>44</sup> A pesar d'això, per aquesta llengua no hi ha unanimitat en l'anàlisi.

<sup>45</sup> Recordem que l'estratègia correlativa demana sempre un pronom relatiu i que el pivot sigui intern.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

b. PRO.1 BUY DOG <sup>r</sup> BITE CAT THATc

En altres LS, com la DGS, el MNM relatiu mai pot aparèixer per sobre del pivot, que és clarament extern. D'altra banda, en vista que en algunes LS l'escampament del MNM pot ser parcial, no pot descartar-se que en ASL hi succeeixi un fenomen semblant.

L'altra estratègia que s'empra per tal d'establir la posició del pivot a la relativa consisteix a fixar-se en l'aparició dels adverbis de temps interns a l'OR. Observem l'esquema de (64) que representa les OR de l'ASL i de la LIS:

- (64) a. MATRIU [...OR [ADV<sub>temps</sub> pivot ... RELATIU]...]      **pivot intern a l'OR**  
b. MATRIU [... pivot OR [ADV<sub>temps</sub> ... RELATIU] ...]      **pivot extern a l'OR**

Com veiem a l'esquema, s'ha considerat que si l'adverbi de temps de l'OR apareix abans del pivot, aquest darrer element necessàriament forma part del predicat relatiu. En canvi, si l'adverbi de temps apareix després del pivot, aquest element no pertany al predicat de la relativa. S'ha de tenir en compte, però, que en general les LS presenten un ordre molt variable de constituents, ja es consideri pròpiament desordenament o no. Per tant, l'ordre del pivot respecte d'un adverbi de temps interpretat amb el predicat de l'OR no sembla que sigui una prova irrefutable de la posició del pivot a la CR.

En resum, la distinció entre les CR de pivot extern i intern no sembla senzilla, sobretot per la falta d'un element relatiu inicial que faci palesa la seva posició.

### **La distinció entre l'estratègia circumnominal i la correlativa a les LS:**

Com ja hem dit més amunt, a causa de la pobra morfosintaxi de les LS i la predilecció d'algunes LS per desplaçar cap a la perifèria les CR, afavorida per la modalitat de les LS, hi ha discrepàncies en distingir les CR circumnominals de les correlatives. En aquest apartat refresquem els diagnòstics per tal de determinar si

una CR pertany a un grup o a un altre. Reprenem el quadre de de Vries (2002), ja aparegut a §2.2.5, que expressa les diferències entre aquestes dues estratègies. A causa de la falta de morfosintaxi manifesta de les LS, part de les proves són aplicables a les LS. Afegim aquí una tercera columna en què fem servir el símbol ✓ quan el criteri s'aplica a les LS i ×, altrament.

Propietats	CORRELATIVA	CIRCUMNOMINAL	Aplicable a les LS?
Pronom relatiu a l'OR	sí	no	✓
Pronom a la matriu	sí <sup>46</sup>	no <sup>47</sup>	✓
CR necessàriament avantposada respecte la matriu	sí	no <sup>48</sup>	✓ (avantposada vs. posposada)
CR en una posició de SD (a la matriu)	no	sí	no a totes <sup>49</sup>
Categoria de la construcció relativa	SC	SD	×
CR nominalitzada	no	sí	✓ (LIS)
Determinant extern	no	possible	✓
Marcador de cas extern	no	possible	×
Adposició externa	no	possible	?
Restricció d'indefinitud del pivot	no	possible	×
CR de semàntica <i>maximalizing</i> <sup>50</sup>	sí	no necessàriament	✓

Taula 12: Propietats de les circumnominals i correlatives aplicades a les LS

<sup>46</sup> Però és possible que sigui nul.

<sup>47</sup> Excepte si la llengua permet doblament de pronoms, com el lakota.

<sup>48</sup> Pot trobar-se avantposada casualment: o bé perquè la CR ocupi la funció sintàctica que s'ordena la primera respecte les altres funcions, per exemple un subjecte en una llengua d'ordre SVO, o bé perquè es produeixi el fenomen de desordenament (*scrambling*) i a causa d'això la CR quedi en primera posició.

<sup>49</sup> Hi ha LS que no permeten la inserció central de les CR per altres raons.

<sup>50</sup> Mireu l'escala de Grosu i Landman, §2.4.3.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

Recordem que a les LO les estructures correlatives es troben sempre avantposades a l'oració principal. En canvi, les circumnominals només apareixeran en una posició perifèrica si s'ha produït un desplaçament, ja que la seva posició bàsica és la *in situ* (i.e. a la seva posició original). Llavors, només podran ser dubtoses les CR avantposades.

A més, a les circumnominals el pivot només pot aparèixer intern a la relativa. En canvi, a les correlatives pot aparèixer o bé intern o bé extern o també en totes dues posicions alhora. Així doncs, si a la llengua en qüestió trobem exemples on el pivot pugui aparèixer a la principal o a totes dues oracions i no tingui marques nominals de cap mena serà correlativa.

Recordem que hi ha dues diferències cabdals entre correlatives i circumnominals: la semàntica i la categoria (nominal o oracional) de la relativa. Respecte la semàntica, s'ha dit que les correlatives sempre tenen una semàntica *maximalizing*. En canvi, a les circumnominals s'hi ha trobat tant la semàntica restrictiva com la *maximalizing*, aquesta darrera en menys casos.

Respecte la categoria de la relativa, cal recordar que les CR circumnominals són SD, i per tant hi pot aparèixer algun tipus de marca nominal, ja sigui un determinant, un nominalitzador manifest o una marca de cas. En canvi, les correlatives són oracions adjuntades a la principal, sense cap tipus de marca nominal.

A més, a l'estratègia correlativa, en principi hi ha d'aparèixer obligatòriament un pronom relatiu dins l'SC que expressa el predicat de la relativa, però, en vista que a la tipologia oral hi ha unes quantes excepcions, aquest criteri aquí no és absolut.

Vegem ara l'argumentació que sustenta les diverses propostes d'anàlisi per a les CR de les LS.



### 3.3.5.3 Descripció de la tipologia a les LS i anàlisi dels autors

A les LS s'han trobat CR de tipus postnominal, circumnominal i correlativa. S'ha de dir, però, que respecte els dos darrers tipus, hi ha discrepàncies a la bibliografia, de manera que una mateixa estructura ha rebut anàlisis diferents. Aquest és el cas generalitzat de la LIS, i potser per a alguna estructura de l'ASL, com veurem a continuació. També hem de dir que, de moment, no s'ha trobat cap LS on les CR seguissin l'estratègia prenominal.<sup>51</sup> Aquest fet no ens ha de sobtar ja que a les LO aquesta estratègia no és pas gaire freqüent i encara resten moltes LS per estudiar. Tampoc s'ha dit a la bibliografia que s'hi emprin les relatives lliures. Pel que fa a l'extraposició, en canvi, trobem indubtablement en DGS i potser també en ASL, on en trobem un exemple. Per últim, cal esmentar que Herrero (2009) per a la LSE i Coulter (1983) i Fontana (1990), entre d'altres, per a l'ASL esmenten estratègies que no es recullen en la tipologia establerta a les LO, encara que algunes recorden a l'estratègia correlativa. Per acabar amb aquesta introducció, cal dir que tal i com succeeix a les LO, sembla que en una mateixa llengua hi pot conviure més d'una estratègia de relativització. Aquesta acostuma a ser la postnominal amb una de les altres dues trobades, la circumnominal o la correlativa.

La taula següent combina les estratègies de relativització emprades a les LS. Hem dividit la taula segons la categoria de l'OR, *i.e.* si és un SD o si és un SC. Dins de l'SD distingim si són adnominals postnominals o circumnominals i dins de l'SC dividim entre la correlativa o un altre tipus d'estratègia. A més, en el cas que només s'esmenti que l'estratègia és de pivot intern, sense esmentar la categoria funcional de la relativa, combinem les caselles circumnominal i correlativa i situem la X al centre de les dues caselles.

---

<sup>51</sup> Això pot ser degut a que les LS a no permeten la catàfora o com a mínim la tenen molt restringida.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

		SD		SC	
		Adnominal (pivot extern)	Circumnominal (pivot intern)	Correlativa (pivot intern)	altres estratègies (no subordinades)
ASL	Liddell (1977;78;80)	X	X		
	NKMBL (2000) Neidle (2002)			X	
	Fontana (1990) Coulter (1979) Miller (1990)				X
DGS	Pfau i Steinbach (2005)	X			
LIS	Cecchetto <i>et al.</i> (2006)			X	
	Branchini (2006)		X		
	Brunelli (2006)	X			
LSE	Herrero (2009)		X		X
ISL	Branchini <i>et al.</i> (2007)		X		
LIBRAS	Pfau i Steinbach (2005) Branchini <i>et al.</i> (2007)	X	X		

Taula 13: Posició del pivot a les CR de les LS

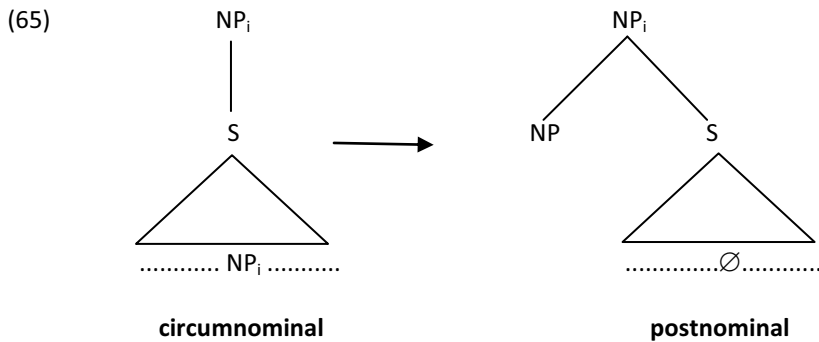
Passem a veure amb més detall les diferents anàlisis fetes a les LS una per una.

### **ASL: propostes**

Cal tenir en compte que a pesar que hi ha una extensa bibliografia sobre l'ASL i que hi ha diverses propostes d'estratègia, la majoria dels autors es basen en els exemples elicitats per Liddell (1977; 1978; 1980) per tal de recolzar els seus suggeriments. Liddell troba CR postnominals i circumnominals. En canvi, a NKMBL (2000) i Neidle (2002) s'ha suggerit que són correlatives, però malauradament no desenvolupen la seva hipòtesi. La resta d'autors han fet anàlisis que s'allunyen de la tipologia establerta. Aquests són: Miller (1990), Coulter (1979; 1983), Fontana (1990) i Wilbur i Patschke (1999). Aquí únicament tractarem les que considerem més representatives.

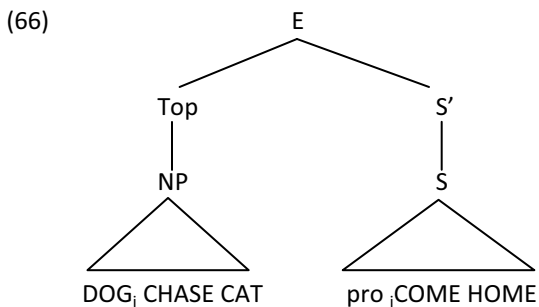
Liddell proposa derivar les dues estratègies que troba des d'una mateixa estructura bàsica, que es correspon a la circumnominal. La postnominal es deriva simplement

amb la pujada el pivot. Aquesta anàlisi recorda a l'anàlisi per elevació (§2.5). Vegem l'esquema que proposa Liddell a continuació:



Respecte a les altres anàlisis que es contempen a la bibliografia, a Coulter (1983) es diu que les dues oracions que formen la relativa estan coordinades (*conjoined*) (Coulter 1979) i que té unes propietats similars al warlpiri, llengua que s'ha dit que segueix una estratègia correlativa (de Vries 2002). Recordem que aquesta LO és una de les poques excepcions d'estratègia correlativa que no emprava un pronom relatiu, tal i com succeeix en ASL, on l'element relatiu és sempre opcional.

Un altre autor, Fontana (1990), se centra en l'anàlisi de les CR avantposades. Proposa una anàlisi unitària de l'ASL amb el diegueño, el quítxua i el lakota, LO que també presenten el "nucli intern" i que s'han considerat a la bibliografia com a circumnominals (de Vries 2002). Fontana afirma que l'OR no és un argument del verb de l'oració principal, que es troben dislocades a l'esquerra i que no estan inserides a l'oració matriu. Vegem-ne l'esquema a (66):



'The dog that chase the cat, it came home.'

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

L'autor suggereix que, aquestes CR avantposades, s'han d'analitzar com a estructures de tòpic-comentari, argumentant que en ASL els MNM relatius i de tòpic són pràcticament idèntics. En aquest sentit, cal comentar que posteriorment a Fontana, diversos autors han fet comparacions similars, que a més relacionen les CR amb altres construccions que apareixen per defecte avantposades com les oracions condicionals.

Volem fer un últim apunt respecte l'ambigüitat d'estructures com a les següents, que ja havia aparegut a (42) i a (49) i que reprenem tot seguit:

- (67) \_\_\_\_\_<sup>r</sup>  
DOG CHASE CAT JOHN LIKE  
'John likes the dog that chased the cat.'  
'John likes the cat that chased the dog.' (ASL: Coulter 1979)

- (68) \_\_\_\_\_<sup>rel</sup> \_\_\_\_\_<sup>ints</sup> \_\_\_\_\_<sup>nod</sup>  
ME FEED DOG BITE CAT THAT<sub>b</sub> THAT<sub>c</sub>  
'I feed the dog that bit the cat.'  
'I feed the cat that the dog bit.' (ASL: Liddell 1977)

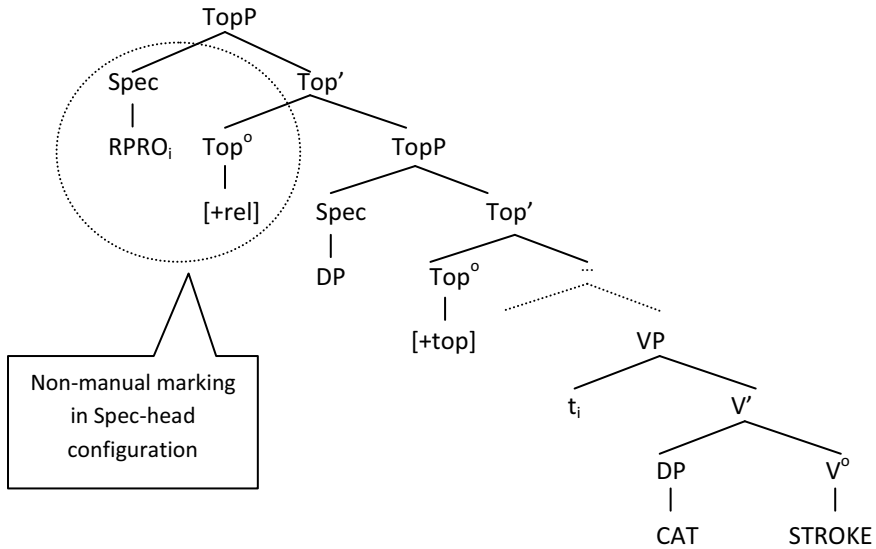
Recordem que a §2.2.2 hem vist que ocorria un fenomen semblant a la llengua mohave, que també segueix l'estratègia circumnominal. El pivot, al trobar-se dins de l'OR sense una marca especial juntament amb d'altres SN, fa que es produeixi una ambigüitat estructural respecte al predicat de la principal. Així doncs, al primer exemple no se sap què li agrada al John, si el gos o el gat. I al segon no se sap a quim dels dos animals va alimentar el subjecte de l'oració. Cal dir que això es produeix perquè els verbs de la principal són de tipus simple, si, en canvi, expressés concordança amb l'espai sígnic, no es produiria aquesta ambigüitat.

### **DGS: propostes**

A la DGS s'ha establert que les CR són postnominals. El fet que en aquesta llengua hi aparegui un pronom relatiu obligatori és crucial a l'hora de determinar que el pivot és sempre extern a l'OR.

Respecte a l'anàlisi, s'assumeix que el pronom relatiu des de la posició on es genera puja a una posició de tòpic dins de l'OR per tal de comprovar el tret [+rel] realitzat pel MNM en una configuració nucli-especificador. Els autors noten que el MNM associat al pronom relatiu és molt similar al de tòpic. Vegem-ne la representació tot seguit:

(69)



(Steinbach i Pfau 2005)

**LIS: propostes**

Als tres treballs que tenim a la bibliografia, es proposen anàlisis diferents per a les CR tot i que, com a mínim, a Cecchetto *et al.* (2006) i a Branchini (2006) la construcció analitzada seria la mateixa. L'estructura contemplada a tots tres treballs és avantposada. Quant a la posposada, la bibliografia no se'n fa cap ressò fins més tard, a Branchini *et al.* (2007).

Considerem, doncs, la CR avantposada. Brunelli (2006) emprà els MNM i els adverbis de temps per concloure que és postnominal. L'autor a les dades troba exemples com el de (13), que repetim a (70), on el MNM *squint eyes*, que anomena "smiling" expression, només s'estén a partir de l'adverbi de temps de la relativa.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

L'adverbi *YESTERDAY* apareix després del pivot, *BOOK* acompanyat d'un signe *ÍNDIX*, glossat *THAT*. Notem que no hi apareix l'element relatiu final, dada que també contrasta amb les presentades pels altres dos autors.

\_\_\_\_\_ raised eyebrows  
\_\_\_\_\_ smiling expression

(70) [BOOK THAT<sub>LFT</sub> YESTERDAY FATHER<sub>RGT</sub> LFTBUY<sub>RGT</sub>] TOMORROW I<sub>1</sub> READ<sub>LFT</sub>  
'Tomorrow I will read the book that my father bought yesterday.'  
(LIS: Brunelli 2006)

Cecchetto *et al.* (2006) i Branchini (2006) també fan servir els adverbis de temps a les seves construccions per determinar la posició del pivot, però, contràriament al que troba Brunelli, només elíciten oracions en què l'adverbi apareix abans del pivot, és a dir, on el pivot és intern a l'OR. Recordem, a més, que aquests dos autors troben que l'element final, glossat *PROR* i *PE*, respectivament, és obligatori. Vegem-ne un exemple de cada treball a continuació.<sup>52</sup>

(71) a. YESTERDAY HOUSE<sub>i</sub> MARIA SEE PROR<sub>i</sub> TODAY BURN  
'A house that Maria saw yesterday burnt today.'  
(LIS: Cecchetto *et al.* 2006)

\_\_\_\_\_ rel

b. YESTERDAY DOG<sub>i</sub> FIND PE<sub>i</sub> PAOLO<sub>k</sub> IX<sub>k</sub> (IX<sub>i</sub>) WASH  
'Paolo washed the dog that I found yesterday.'  
(LIS: Branchini 2006)

Cecchetto *et al.* (2006) analitzen les oracions del tipus (71) com a correlatives, i consideren que l'element final és un pronom relatiu. A falta de marques nominals, llavors, estableixen que es tracta d'un SC de semàntica "no-restrictiva".

En canvi, Branchini (2006) aporta proves que considerem més que suficients per dir que es tracta d'una estratègia circumnominal. D'una banda, argumenta que l'element final *PE*, que a Cecchetto *et al.* es considera un pronom relatiu, és

---

<sup>52</sup> Cal esmentar que a Cecchetto *et al.* (2006) només es fan servir els MNM a la glossa quan ho consideren pertinent, per això mateix no podem incorporar els MNM a l'exemple. Mantenim les glosses de l'element relatiu de cadascun dels autors.

realment un determinant que nominalitza l'oració. Recordem que un dels requisits esmentats a §2.3 per poder afirmar que estem al davant d'un nominalitzador és que l'element en qüestió s'empri a altres estructures amb aquesta mateixa funció. Vegem-ne uns exemples:

(72) a. FIRST PE

'The first one.'

b. SMALL PE

'The small one.'

A §2.4 i a §3.3.5.2 també hem vist que si la semàntica de la CR és restrictiva, no pot tractar-se d'una correlativa, ja que aquest tipus de construcció només pot ser *maximalizing*. Branchini aporta proves que refuten la caracterització semàntica de Cecchetto *et al.* i justifica que realment són restrictives.<sup>53</sup>

Recordem que, a causa de la pobresa de la morfologia funcional manifesta característica de les LS, el criteri interpretatiu i la presència d'un nominalitzador són a penes les úniques proves que hi resulten aplicables. D'altra banda, el fet que, posteriorment, s'hagi trobat la construcció posposada, que presenta una estructura similar a l'avantposada, dóna suport a l'anàlisi de Branchini, ja que la posició posposada a l'oració matriu es considera incompatible amb l'estratègia correlativa, que es presenta obligatòriament sota la forma d'una adjunció a l'esquerra de la matriu. Per tot això, l'anàlisi de Branchini (2006) sembla superior a la de Cecchetto *et al.* (2006).

Arribats a aquest punt, descartada l'anàlisi correlativa, tenim dues opcions: admetre tant la postnominal (Brunelli 2006) com la circumnominal (Branchini 2006) o mirar de derivar-ho tot de la circumnominal. Naturalment, la darrera opció sembla preferent per raons d'economia.

La primera opció, que les CR en LIS poden ser tant adnominals com circumnominals, passaria per negar que en LIS hi hagi desordenament i per fer

---

<sup>53</sup> Vegeu més detalls a §3.3.4.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

dependre la presència obligatòria de *PE* de la naturalesa de la construcció. La segona opció, que l'estratègia circumnominal, sigui l'única operativa en LIS, suposaria acceptar dues coses: que *PE* és opcional, com s'admet per a aquests nominalitzadors a la tipologia oral i que el desordenament<sup>54</sup> és el responsable del fet que el nom i l'adverbi puguin ordenar-se indistintament. Una altra possibilitat per donar compte de l'ordenament d'aquests dos elements passaria per considerar que es produeix un avantposament opcional del pivot per tal de desambiguar-lo, tal i com hem vist que succeeix en algunes llengües de la tipologia oral, a §2.2.2.

Respecte a l'anàlisi sintàctica, a Branchini (2006) i a Branchini i Donati (2009), s'adopta, amb alguna modificació menor, l'anàlisi per elevació. Recordem que les CR presenten dues propietats,<sup>55</sup> d'una banda són estructures clausals dotades amb trets nominals i, de l'altra, comporten una doble funció del pivot. A l'anàlisi per elevació pura i dura, la primera propietat es tradueix en l'ajuntament obligatori d'un determinant a l'estructura; i la segona, en dues còpies del pivot, una còpia a l'OR i una altra a l'oració matriu. Segons que la còpia pronunciada sigui la interna a SC —l'OR pròpiament dita— o l'externa s'obté respectivament una construcció circumnominal o adnominal.

La modificació que suposa la proposta de Branchini (2006) i Branchini i Donati (2009) respecte del que acabem d'exposar és que les dues propietats en joc van a càrrec no de dos elements, el determinant i el pivot, sinó només del primer, el determinant. Aquest element en comptes d'aparèixer al punt jeràrquicament més alt de la construcció per ajuntament extern, hi arriba per ajuntament intern (o moviment) des de la seva posició interna a SC. En efecte, el determinant, a resultes d'un trasllat de nucli a C<sup>o</sup>, nominalitza l'estructura. Recordem que tant a Cecchetto *et al.* (2006) com a Branchini (2006), hi ha exemples en què *PE* apareix adjacent al pivot internament a l'OR. Repetim tot seguit la mostra d'això a (73) que ja ha aparegut a (32):

---

<sup>54</sup> No atestat de moment a la llengua.

<sup>55</sup> A excepció de les correlatives, que no tenen propietats nominals.

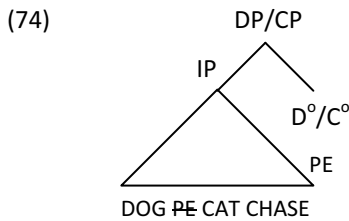


rel  
 (73) CHILD<sub>i</sub> PE<sub>i</sub> COMPETITION WIN TEACHER PRIZE GIVE

‘The teacher gave the prize to the child who won the competition.’

(LIS: Branchini 2006)

L’anàlisi, que esquematitzem tot seguit, dóna compte de certes propietats que les autores consideren específiques de l’estratègia circumnominal i que no es troben a les CR adnominals. El problema que presenta, però, és que es decanten per aquesta anàlisi arran d’una única estructura, que duu el quantificador *TOT* intern a la CR. Creiem que la posició d’aquest element és el causant de les diferències amb les CR adnominals. Deixem la discussió per a més endavant i observem ara l’arbre de l’anàlisi proposada:



(Branchini 2006)

Com dèiem, una de les diferències que s’obté respecte a l’anàlisi per elevació “estàndard”, té a veure amb el determinant. A l’anàlisi de Branchini (2006), aquest element es mou, mentre que a l’estàndard s’ajunta directament a la seva posició final. Aquest moviment de l’element nominal *PE* cap a  $C^0$  provoca que el  $C^0$  adquireixi derivacionalment l’estatus de  $D^0$ , i, com a conseqüència, el  $D^0$  reprojecti l’SD que s’observa a l’estructura.

El fet que la doble funcionalitat del pivot vagi també a càrrec del determinant en la proposta que comentem, fa que el pivot pròpiament dit, *i.e.*, l’SN, no aparegui mai a l’oració matriu. Aquesta diferència al seu torn comportaria, segons les autores mateixes, una forma lògica diferent per a les construccions circumnominals i les adnominals. Segons elles, aquesta diferència, que no s’obté en l’anàlisi per elevació

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

clàssica, és empíricament motivada i vàlida no només per a la LIS sinó de forma general. La justifiquen basant-se en les dades i anàlisi de Shimoyama (1999) per al japonès oral.

D'acord amb aquest autor, el japonès és una llengua que té disponibles els dos tipus d'estratègia, la circumnominal, que és sempre de semàntica *maximalizing*, i l'adnominal prenominal, sempre de semàntica restrictiva. Observem els exemples corresponents a (75) i fixem-nos especialment en el quantificador. A (75a), en què s'il·lustraria l'estratègia circumnominal, com que el quantificador apareix a dins de l'OR junt amb el pivot, la interpretació és que totes les galetes de l'univers del discurs s'han posat dins de la nevera. A (75b), en canvi, l'estratègia adnominal fa que el pivot quedi fora de l'OR i la interpretació, aleshores, pressuposa que hi pot haver més galetes fora de la nevera. Seria precisament el caràcter adnominal de la CR en anglès (i català) el que faria que la traducció de la frase amb la construcció circumnominal, (75a), hagi de recórrer a una coordinació de dues oracions per tal de preservar la interpretació de la pressuposició de l'original.

(75) a. Taro-wa [[Yoko-ga reezooko-ni **kukkii-o hotondo** irete-oita]-no]-o  
TARO-TOP YOKO-NOM FRIDGE-LOC COOKIE-ACC MOST PUT-AUX-NM-ACC  
paatii-ni motte itta  
PARTY-TO BROUGHT  
'Yoko put most cookies in the refrigerator and Taro brought them to  
the party.'

b. Taro-wa [[Yoko-ga reezooko-ni ∅ irete-oita ] **kukkii-o hotondo**]  
TARO-TOP YOKO-NOM FRIDGE-LOC PUT-AUX COOKIE-ACC MOST  
paatii-ni motte itta  
PARTY-TO BROUGHT  
'Taro brought most cookies that Yoko had put in the refrigerator to the  
party.'

(Japonès: Shimoyama 1999)

En la proposta de Branchini (2006), els fets del japonès són perfectament replicables en LIS. Queda ben palès a la traducció de (76), que ha d'optar per la mateixa solució que tot just acabem de comentar en relació amb (75a).

(76) [[ALL BOYS<sub>i</sub> LEAVE] PE<sub>i</sub>] IX<sub>i</sub> CALL<sup>56</sup>

'All the boys left and call.'

(LIS: Branchini 2006)

(77) All the boys that left called

A primera vista, el comportament d'aquests pivots quantificats internament a l'OR sembla, doncs, ben recollit a l'anàlisi de Branchini (2006) i Branchini i Donati (2009), esquematitzat a (74). Ara, no és ni molt menys tan clar que sigui convenient generalitzar (76) a totes les circumnominals en LIS. Menys justificada encara, ens sembla la pretensió d'estendre l'anàlisi (74) a les circumnominals en general. I la raó d'això és que (75a) en japonès presenta una semàntica *maximalizing*, que no és pas la interpretació obligada per a les circumnominals, ni interlingüísticament ni en LIS mateix. Amb altres paraules, l'anàlisi (74) sembla satisfactòria només per a les relatives circumnominals de semàntica *maximalizing*, i, doncs, per a totes les circumnominals japoneses tinguin o no tinguin el pivot quantificat i per a les circumnominals de la LIS amb pivot quantificat. Per a la resta de circumnominals en LIS, que són de semàntica restrictiva, mantindríem l'anàlisi d'elevació clàssica que permet derivar directament aquesta semàntica d'una estructura comuna a circumnominals i adnominals.

En relació amb aquesta qüestió, val la pena tenir present que Branchini (2006) critica que Cecchetto *et al.* (2006) es basin precisament en aquest tipus d'exemple per decretar que les CR de la LIS en general són no restrictives, cosa que, recordem, Branchini no accepta. Naturalment, això, a Cecchetto *et al.* 2006, va lligat a la defensa que les CR en LIS són correlatives.<sup>57</sup> Paradoxalment, però, tota l'anàlisi de

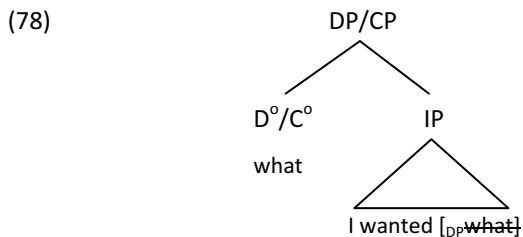
<sup>56</sup> Els parèntesis són nostres. L'exemple és originàriament de Cecchetto *et al.* (2006).

<sup>57</sup> Ni Branchini (2006) ni Cecchetto *et al.* (2006) arriben a explicitar que la semàntica no restrictiva de què parlen sigui la *maximalizing*, l'única a disposició de les correlatives.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

Branchini (2006), i Branchini i Donati (2009) se centra en aquest cas que també elles consideren especial.

Que és preferible limitar l'anàlisi de tipus (74) a construccions *maximalizing* ens ho mostra també el fet que (74) és molt semblant a l'anàlisi proposada per a les CR lliures per Bianchi (2000, 2006), anàlisi que Branchini recull. És aquesta:



Com s'observa fàcilment, (78) és essencialment idèntica a (74). L'única diferència entre les dues és precisament la que justifica parlar de relatives lliures, a saber l'absència d'una categoria nominal lèxica ajuntada al determinant a (78). La identitat estructural es correspon, a més, amb una mateixa semàntica ja que les CR lliures són sempre *maximalizing*. En poques paraules, l'anàlisi independentment motivada de les CR lliures en la línia de (78) reforça la idea que l'anàlisi proposada per a la LIS a (74) s'hauria de circumscriure a les circumnominals *maximalizing*.

Potser encara més problemàtic per a una anàlisi única de tipus (74) per a totes les CR de la LIS és l'existència d'exemples com (79):

\_\_\_\_\_ rel rb  
(79) BOYS EXAM DONE PE ALL PASS  
'All the boys that gave the exam passed.'

(LIS: Branchini 2006)

Aquest tipus d'exemple mostra que el quantificador *ALL* no necessàriament ha de modificar només el pivot en la seva posició interna, amb una interpretació *maximalizing* aleshores, sinó que també pot modificar tot l'SD relatiu i lliurar en aquest cas una interpretació restrictiva. Per això, com s'ha argüït més amunt, ens

sembla preferible mantenir l'anàlisi per elevació clàssica lligada necessàriament a aquest tipus d'interpretació.<sup>58, 59</sup>

**LSE: propostes**

A Herrero (2009) se suggereixen dues estratègies de relativització per a la LSE, la "subordinación interna no argumental", que seria pròpiament subordinada, i la "subordinación externa argumental", que seria una estratègia similar a la coordinació i, doncs, una construcció paratàctica.

Les CR del primer tipus es formen a través d'un doble procés de tematització que desplaça, d'una banda, el pivot a una posició inicial dins de l'OR, i de l'altra, la CR sencera davant de l'oració principal. Creiem que la descripció que fa l'autor es troba en la línia d'afirmar que és una mena construcció correlativa, ja que l'equipara al tamil i a l'hitita, llengües en què s'empra aquest tipus de construcció. Les oracions en LSE, segons comenta l'autor en una nota al peu de pàgina, es trobarien en un estadi previ de gramaticalització, expressat per la doble tematització del nom i de la oració que expressa la relativa. Segons Herrero, el següent pas, que encara no s'ha dut a terme, seria la gramaticalització dels interrogatius, per tal que fessin la funció de pronom relatiu. Respecte d'això, cal

---

<sup>58</sup> Un altre argument per no considerar els exemples amb quantificador intern a l'hora de fer l'anàlisi de l'estructura general és que llengües on les CR són típicament restrictives, *e.g.* l'anglès i el català, podem trobar de forma marginal, el quantificador intern a l'OR amb un significat també de semàntica *maximalizing*:

(i) a. <sup>?</sup>The boys that all left called (Branchini 2006)

b. <sup>?</sup>Els nois que tots van trucar van marxar  
*i.e.* tots els nens van trucar i van marxar

<sup>59</sup> Branchini i Donati consideren que el pivot està format no només pel nom sinó pel quantificador i el determinant. Així doncs, argüeixen que si, tal i com diu l'anàlisi clàssica per elevació, a la matriu hi hagués una còpia externa del pivot, el quantificador podria tenir abast sobre tota la CR i la semàntica seria restrictiva. Nosaltres no creiem que això sigui així, ja que seguint la seva argumentació, les adnominals tampoc es podrien derivar per l'anàlisi clàssica: en cert moment de la derivació, el quantificador seria intern a l'OR i podria provocar una interpretació *maximalizing*. Així doncs, a la següent representació informal, (ii) implicaria necessàriament (iii):

(ii) Tots els nens que ~~tots els nens~~ van marxar van trucar

(iii) Tots els nens van marxar i van trucar

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

recordar que hi ha pronoms relatius que s'han gramaticalitzat a partir dels determinants, com en hindi, que empra l'estratègia correlativa i en holandès i alemany, que empren una estratègia postnominal. Vegem-ne uns exemples:

\_\_\_\_\_rb  
(80) **HOMBRE** AYER VENIR ENVIAR-FAX-a mí<sup>60</sup>

'El hombre que vino ayer me ha enviado un fax.'

\_\_\_\_\_rb  
(81) **HOMBRE** AYER VENIR YO LIBRO DAR YA

'Le he dado el libro al hombre que vino ayer.'

(LSE: Herrero 2009)

L'altra estratègia que esmenta, la que no és pròpiament subordinada, si bé se situa abans de la principal, manté el pivot en una posició *in situ* dins de l'oració no matriu. Herrero diu que és l'única diferència estructural amb l'estratègia subordinada. Els MNM que acompanyen l'estructura també són "celles aixecades". Cal comentar que aquesta darrera estructura l'equipara a les oracions condicionals.

\_\_\_\_\_rb  
(82) AYER **AMIGO** ENVIAR-FAX-a-mí HOY VENIR

'El amigo que me envió un fax ayer, viene hoy.'

(LSE: Herrero 2009)

Creiem convenient esmentar que hi ha unes poques LO al món que no fan servir un pronom relatiu manifest amb les l'estratègia correlativa,<sup>61</sup> entre elles el warlpiri, llengua que esmenta l'autor. En aquesta llengua, el pivot pot estar situat o bé *in situ* o bé avantposat en posició de tòpic, les mateixes posicions observades per la LSE.

### ISL: propostes

Considerem els exemples següents trobats a la ISL:

---

<sup>60</sup> Segons les imatges amb què acompanya la glossa dels exemples que dona, es manté el MNM "celles aixecades" per tota la CR.

<sup>61</sup> Recordem que, en principi, l'ús d'un pronom relatiu a les correlatives és obligatori, amb algunes excepcions, §2.2.3.

rb/tilt

(83) [BOOK^THERE INDEX3 WRITE] INTERESTING

‘The book he wrote is interesting.’ (ISL: Nespor i Sandler 1999)

squint

(84) HOUSE INDEX I TOGETHER-WITH-YOU SEE INDEX RENT

‘Finally, we rented the apartment that I’d seen together with you.’  
(ISL: Dachkovsky i Sandler 2010)

A Branchini *et al.* (2007) se suggereix que l’estratègia podria ser de nucli intern, però donada l’escassetat de les dades de què disposem sembla que el diagnòstic podria ser precipitat.

### **LIBRAS: propostes**

Respecte a la LIBRAS, només trobem un exemple de CR a la bibliografia, que repetim a (85):

(85) GIRL [FALL BICYCLE] STAY HOSPITAL

‘The girl who has fallen off from the bicycle is in hospital.’

(Nunes i de Quadros 2004 *apud* Pfau i Steinbach 2005)

Aquest exemple, segons Pfau i Steinbach (2005) segueix l’estratègia postnominal, encara que no hi ha cap element relatiu que aparegui entre el pivot i la resta de l’oració que verifiqui. A més la glossa no recull els MNM. La possibilitat de l’estratègia de nucli intern (*i.e.* circumnominal o correlativa) s’esmenta a l’estudi tipològic de Branchini *et al.* (2007), però només es constata aquesta possibilitat<sup>62</sup> i no se’n mostra cap exemple.

### **TiD: propostes**

Per la TiD s’ha dit que se segueix una estratègia de pivot intern, com veiem a l’exemple de (86). També se n’han trobat de lliures, com l’exemple de (87).

<sup>62</sup> A través una comunicació personal establerta amb *de Quadros*.

## Estratègies sintàctiques de relativització a les llengües de signes

(86) [INGILIZCE BILMEK] ÖDÜL KAZANMAK [ENGLISH KNOW] PRIZE WIN

‘The one who knows English very well won the prize.’

(87) IKINCI ÜÇÜNCÜ EVLİ EVLİ AYNI O(iki el) SOHBET SECOND THIRD MARRIED  
MARRIED SAME PROREL(2h) CHAT

‘Second and third women, both of whom are married too, were chatting.’

(TiD: Kubuş 2010)

En resum, hem de dir que a causa de la falta de morfosintaxi de les LS, hi ha moltes dificultats per esbrinar quin subtipus d’estratègia de nucli intern es fa servir, si la circumnominal o la correlativa. Sembla, doncs, que en absència d’un nominalitzador a la llengua o d’indeterminació pel que fa a la disponibilitat de la interpretació *maximalizing*, l’estratègia de nucli intern queda irremissiblement subespecificada respecte de les opcions circumnominal i correlativa.

### **3.4 Resum del capítol**

En aquest capítol hem revisat la tipologia de les CR a les LS. Respecte als tipus existents, les CR il·lustren part de la gamma possible. S’han descrit CR adnominals postnominals, en DGS, i circumnominals, en LIS i en ASL. Alguns autors, però, també han analitzat certes CR avantposades de la LIS i de la LSE com a correlatives. Per a les altres LS, o no consta la descripció o se sap únicament si la posició del pivot és interna a l’OR o externa. De moment, no s’han observat ni CR adnominals prenominals ni CR lliures.

Les CR detectades a les LS només poden aparèixer en la seva posició bàsica en DGS. A la resta de LS, sembla que tenen prohibida aquesta posició. Les dues posicions possibles d’aparició de les CR respecte de l’oració matriu que la conté són dues: l’avantposada i la posposada, amb una especial preferència per les avantposades.

La semàntica de les CR analitzades és sempre la restrictiva. També s’han observat estructures de semàntica apositiva que podrien ser CR. Com que no tenen cap



element relatiu que les introdueixi, requisit indispensable a les LO, no es pot afirmar amb total seguretat que siguin pròpiament CR i no pas juxtaposicions.

Fins aquí hem descrit i comentat la tipologia de les CR a les LS. Com ja hem vist al llarg d'aquest capítol, cal més investigació en llengües concretes i estudis tipològics que aprofundeixin la descripció i anàlisi d'aquestes construccions.

# Capítol 4

---

## Les construccions relatives en LSC

La investigació portada a terme ens permet afirmar que en LSC hi ha construccions relatives (CR) de semàntica restrictiva, estructura a la qual dediquem aquest capítol. Hem detectat també una construcció de semàntica apositiva que deixem de banda i que, en qualsevol cas, no podem assegurar que comporti una CR. En aquest capítol, doncs, ens centrem en la CR restrictiva que empra la LSC. Abans, a §4.1 caracteritzarem breument els aspectes gramaticals de la LSC que són rellevants a tal efecte. A continuació, a §4.2, presentem l'estratègia tipològica i l'anàlisi sintàctica, a §4.3 descriuim els marcadors no manuals (MNM) que acompanyen l'estructura, a §4.4 descriuim i analitzem la posició que ocupa la CR amb relació a l'oració matriu, a §4.5 comentem diversos fenòmens relacionats amb les CR i, finalment, a §4.6, donem les característiques semàntiques de l'estructura.

Passem ara a veure els aspectes gramaticals més rellevants de les CR en LSC que ens permetran establir posteriorment les característiques de l'estructura relativa.

### **4.1 Aspectes gramaticals rellevants**

#### **4.1.1 L'estructura bàsica i el fenomen de desordenament**

Com per a la resta de les llengües de signes (LS), el nostre coneixement de la gramàtica de la LSC no és prou satisfactori. Tot i així, disposem d'una primera aproximació general a la *Gramàtica bàsica de la LSC* (Quer et al. 2005), que ens serà d'utilitat aquí.

L'ordre bàsic<sup>1</sup> de la LSC és SOV, tal i com observem a l'exemple següent:

- \_\_\_\_\_ rb+s rb+s
- (1) PERSONA COMPTAR TALÓ PERDRE<sup>2</sup>
- ‘El comptable ha perdut el taló.’ (Quer *et al.* 2005)

A pesar d'això, hi ha diverses variacions en l'ordenació que mostren una distribució regular a la llengua. Per exemple, amb els verbs lèxics de moviment o locatius, els arguments locatius se situen per defecte després del verb principal:

- \_\_\_\_\_ rb
- (2) MES PROPER IX<sub>1</sub> ANAR<sub>3</sub> IX<sub>3</sub> PORTUGAL
- ‘El pròxim mes me n'aniré a Portugal.’ (Quer *et al.* 2005)

A més, la informació temporal i espacial, tendeix a situar-se a l'inici de l'oració, de tal manera que conformen un marc on situar l'acció, com veiem a (59).<sup>3</sup>

- \_\_\_\_\_ rb \_\_\_\_\_ rb+s
- (3) DEMÀ IX<sub>3</sub> MUNTANYA TEMPS BO SEGUR
- ‘Demà a la muntanya segur que farà bon temps.’ (Quer *et al.* 2005)

Tornant als elements temporals i espacials, la *Gramàtica* recull que si són el focus informatiu de l'oració, llavors se situen a la posició canònica de focus, és a dir, al final de l'oració. Ens ho mostra l'exemple (4).

- \_\_\_\_\_ rb
- (4) AUTOBUSOS VAGA PASSAT DOS-SETMANA
- ‘Fa dues setmanes va haver-hi una vaga d'autobusos.’ (Quer *et al.* 2005)

---

<sup>1</sup> Considerem ordre bàsic aquell que es presenta per defecte quan tota la informació expressada a l'oració és nova. Això en principi es mostra també amb l'absència de MNM, encara que a l'exemple de Quer *et al.* (2005) el subjecte i l'objecte apareixen a tòpic.

<sup>2</sup> A l'original es presenten només els enregistraments amb les corresponents traduccions a la LO. A les glosses, que són nostres, intenten recollir els MNM bàsics de l'estructura.

<sup>3</sup> A les nostres dades hem elicitat que com a mínim els temporals, també poden aparèixer sense els MNM. Segurament, la LSC es pot considerar una llengua de tòpic-comentari, com s'ha dit per altres LS. D'aquesta manera el tòpic es presenta a l'inici de l'estructura amb certs MNM, *i.e.* celles aixecades, ulls oberts i cap avançat.

## Les construccions relatives en LSC

Naturalment, en aquesta posició hi poden aparèixer altres constituents. Així, a (5) és l'objecte que hi surt:<sup>4</sup>

- rb
- (5) IX<sub>a</sub> VINENT CAP-DE-SETMANA IX<sub>1</sub> MARXAR MENJAR ARRÒS PAELLA  
'Aquest cap de setmana menjaré paella.' (Quer et al. 2005)

Per últim, a la *Gramàtica* s'hi esmenta que l'ordre pot veure's d'alguna forma afectat amb els verbs amb un classificador d'objecte incorporat, com observem a (6), on el verb torna a incorporar l'objecte directe, *FLORS* a través d'un classificador que aporta més informació sobre l'objecte, *i.e.* especifica que és un ram.

- rb
- (6) IX<sub>1</sub> ÀVIA IX<sub>3a</sub> FLORS CL-donar-ram<sub>a</sub>  
'Porten un ram de flors a la meua àvia.' (Quer et al. 2005)

A més de la variació regular considerada fins aquí, la LSC presenta *scrambling* o desordenament. Considerem que en LSC hi ha desordenament quan precisament l'alteració de l'ordre bàsic no és el resultat de cap de les situacions esmentades més amunt. Segons les dades que hem recollit, sembla ser que aquest fenomen afecta només als elements situats a les projeccions lèxiques, *i.e.* el subjecte, els objectes, el verb i els complements o adjunts de temps, de lloc, etc. Vegem-ne uns exemples a continuació:

- (7) a. LLIBRE VERD CASA PORTAR  
'He portat a casa el llibre verb.'



<sup>4</sup> Per la LSE, s'ha observat un fenomen semblant (Herrero 2009:290).

- b. CASA LLIBRE VERD PORTAR
- c. CASA PORTAR LLIBRE VERD
- d. PORTAR CASA LLIBRE VERD
- e. \*LLIBRE CASA PORTAR VERD<sup>5</sup>

- (8) a. ALUMNE<sub>a</sub> IX<sub>3a</sub> PASTÍS PROFESSOR<sub>b</sub> a REGALAR<sub>b</sub>
- b. PASTÍS ALUMNE<sub>a</sub> IX<sub>3a</sub> PROFESSOR<sub>b</sub> a REGALAR<sub>b</sub>
- c. PASTÍS PROFESSOR<sub>b</sub> ALUMNE IX<sub>3a</sub> a REGALAR<sub>b</sub>
- d. PROFESSOR<sub>b</sub> PASTÍS ALUMNE<sub>a</sub> IX<sub>3a</sub> xREGALAR<sub>b</sub>
- e. PASTÍS PROFESSOR<sub>b</sub> a REGALAR<sub>b</sub> ALUMNE IX<sub>3a</sub>
- f. ALUMNE<sub>a</sub> PASTÍS IX<sub>3a</sub> PROFESSOR<sub>b</sub> a REGALAR<sub>b</sub>

El desordenament, pel que hem pogut observar, no afecta els elements situats a les projeccions funcionals, *i.e.* la negació, els modals, els mots interrogatius i els tòpics. Així, els elements negatius, els modals i els mots interrogatius apareixen canònicament en posició final d'oració mentre que els tòpics se situen en posició inicial. Així doncs, si en una seqüència signada un element de classe lèxica apareix després d'un element funcional, en general cal inferir que aquest element inaugura una altra oració. Vegem-ho a (9) i a (10):

- (9)     t                hs<sup>6</sup>     rb  
 (9) AVUI CÓRRER NO-RES HOME IX<sub>3</sub>  
 'Avui jo no he corregut. I l'home?'

---

<sup>5</sup> La agramaticalitat de l'estructura es deu a que un adjectiu no pot separar-se del seu nom a pesar del desordenament.

<sup>6</sup> El MNM que glossem *hs*, *head shake*, és el MNM negatiu, que consisteix en un moviment de cap horitzontal, molt semblant al gest del cap emprat per dir que no.



\_\_\_\_\_ hs hs  
 c. BERTA VERDURA MENJAR MAI

‘Berta never eats vegetables.’

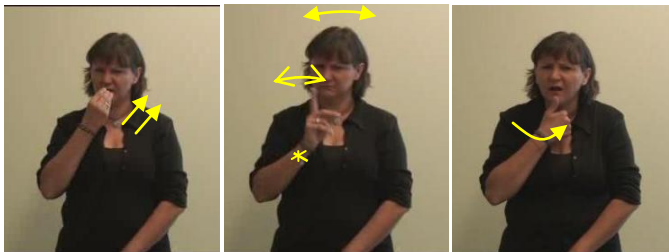
hs \_\_\_\_\_ hs  
 d. \*BERTA VERDURA MAI MENJAR

(Quer i Pfau 2007)

Els interrogatius, com dèiem, tendeixen a situar-se a la dreta de l’oració, en una posició superior als modals i a la negació, com s’observa a (13) i (14). Hi ha d’altres posicions possibles per als elements interrogatius que són rellevants amb vista a la nostra anàlisi. Le tractarem més endavant considerant també els diversos patrons d’escampament del corresponent MNM. Seguim en aquest punt Alba (2010):

\_\_\_\_\_ qu  
 (13) MENJAR NO QUI

‘Qui no ha menjat?’



\_\_\_\_\_ qu  
 (14) MENJAR DEURE QUI

‘Qui ha de menjar?’

Avancem, però, que hi ha interrogatius que apareixen a l’inici de la frase. No es tracta, però, de la posició inicial absoluta ja que els tòpics, quan hi coocorren, se situen al seu damunt. En aquest respecte cal fer notar que el MNM interrogatiu no pot escampar-se per sobre de l’element situat a tòpic, tal i com veiem al contrast següent:

\_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ qu  
 (15) a. PATATA+ QUI MENJAR NO

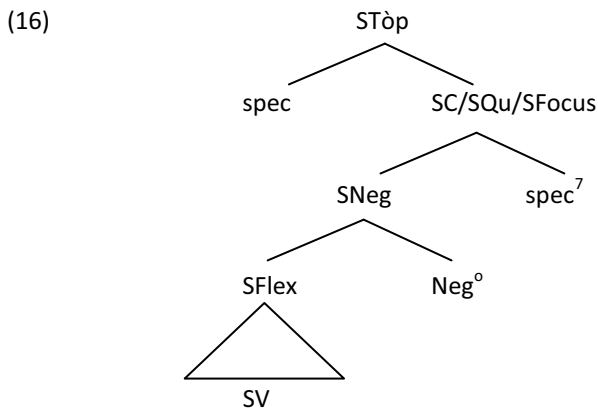
‘De patates, qui no n’ha menjat?’

## Les construccions relatives en LSC



\_\_\_\_\_ qu  
b. \*PATATA+ QUI MENJAR NO

Amb tots aquests elements funcionals mínimament situats, mirem d'esbossar temptativament l'estructura oracional de la LSC a (16) i la corresponent linearització a (17):



(17) Stòpic + SQu + Adv de temps + S + O + V + locatiu + Modal(SFlex) + Neg + focus / SQu

### 4.1.2 El signe *MATEIX*

El signe *MATEIX*, tal i com veurem a §4.2, és un element clau a les CR. Per tal de poder establir quina funció fa a l'estructura relativa, és convenient caracteritzar-lo prèviament. Primer de tot el descrivim i apuntem breument els nombrosos usos

<sup>7</sup> Segons les dades de les interrogatives a Alba (2010) també pot linearitzar-se a l'esquerra, escollim aquesta perquè sembla ser la més idiomàtica.



que presenta a la llengua, fent constar que encara no han estat estudiats amb prou deteniment.

*MATEIX* presenta la configuració “QU”<sup>8</sup> de l’alfabet dactilològic. Es localitza a l’espatlla ipsilateral amb relació a la mà dominant del signant i consta d’un sol moviment de dalt a baix,<sup>9</sup> fregant l’espatlla amb les puntes dels dits. L’execució del signe s’acompanya de l’oralització de “mismo” o “mateix” i de dos MNM lèxics associats: “celles aixecades” i “inclinació del tors”. També se li pot afegir el MNM que expressa informació compartida. Vegem-ho a la figura 7:



**Figura 7:** Signe MATEIX amb els MNM bàsics (a l’esquerra) i amb els d’informació compartida (a la dreta)

En els usos documentats fins el moment, *MATEIX* es relaciona amb un element nominal, de tal manera que o bé l’acompanya o bé el reprèn. La relació entre els dos elements es produeix a través de l’espai sígnic. Com que el component manual del signe s’executa sobre el cos del signant, es fa servir la inclinació del tors per apuntar cap a la posició on s’ha localitzat prèviament l’element nominal.

Aquest signe presenta molts usos pendents de descripció. En la majoria dels casos sembla que sigui una mena de marca nominal, amb propietats similars als determinants. *MATEIX* conviu amb el signe *ÍNDIX*, que a altres LS s’ha considerat a vegades un determinant, com hem vist a §3.2.1.2, malauradament, falta establir

<sup>8</sup> Aquesta configuració s’obté ajuntant tots els dits de la mà de manera que es toquin les cinc puntes.

<sup>9</sup> En alguns contextos pot signar-se amb dos moviments però no està descrit en quins contextos ocorre. Possiblement és un ús emfàtic.

## Les construccions relatives en LSC

encara quina és la diferència entre aquests dos signes. Tot i això, sembla que el signe *MATEIX* només pugui emprar-se en contextos on el nom que acompanya sigui específic, en canvi, el signe *ÍNDEX* tindria uns contextos d'aparició més amplis. Passem ara a veure els usos que s'han identificat del signe *MATEIX* en LSC.

Un dels usos més estesos que trobem a la llengua és l'ús com a recuperador anafòric d'un element ja aparegut prèviament al discurs, recollit a Barberà, Landaluce i Mosella (2008). Amb aquest ús, l'aparició del signe és de caràcter opcional. Vegem-ne un exemple:

(18) DONA<sub>x</sub> ARRIBAR. MATEIX DONA TEMA IMPORTANT <sub>3</sub>EXPLICAR<sub>1</sub>

‘Una dona va arribar. (Aquesta dona/ La dona) em va explicar una cosa important.’

Cal remarcar que en aquest ús, el signe *MATEIX* només s'empra en contextos definits, ja que mai pot introduir un element que no hagi estat prèviament establert al discurs. Això marca una diferència amb el signe *ÍNDEX*, que també pot emprar-se amb elements indefinits (Barberà 2012). Com veurem a §4.6.1, hem trobat que a les CR el determinant *MATEIX* només pot presentar-se amb pivots definits i específics, cosa que concordaria amb la resta d'accepcions considerades fins aquí.

El signe *MATEIX* també s'usa quan es vol marcar emfàticament un nom. Als exemples següents, que presenten oracions simples, veiem que la col·locació d'aquest element dins de l'oració és força lliure, sempre i quan *MATEIX* sigui adjacent al nom, com s'observa a (19a-c) i a (20a-c).<sup>10</sup> Quant a la gramaticalitat de (19d) i (20d), sorprenent a primera vista d'acord amb aquest mateix criteri, sembla que es tracta d'una estructura que únicament seria viable com a CR en certs casos, com per exemple la resposta a una pregunta. Per últim, el caràcter dubtós de (19e)

---

<sup>10</sup> Tal i com veurem més endavant, hi ha només dues distribucions possibles del determinant dins de la CR, la inicial absoluta o bé la final absoluta.

i (20e) seria atribuïble, justament, a la violació d'aquest criteri d'adjacència i a la no recuperabilitat com a CR, a diferència de (19d) i (20d).

(19) a. MATEIX NEN JUGAR

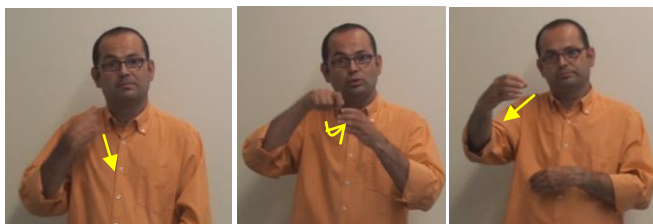
b. NEN MATEIX JUGAR

c. JUGAR MATEIX NEN

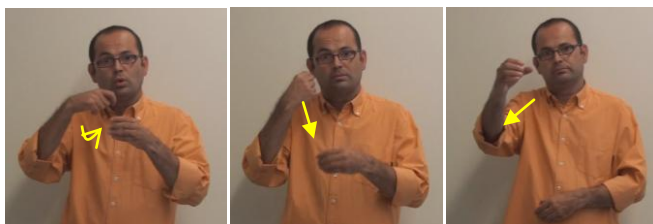
d. NEN JUGAR MATEIX

e. ?MATEIX JUGAR NEN

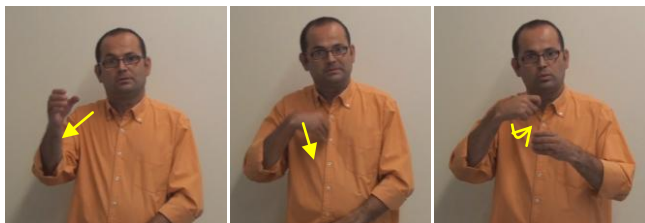
(20) a. MATEIX IOGURT COL·LOCAR-(cl.)



b. IOGURT MATEIX COL·LOCAR-(cl.)



c. COL·LOCAR-(cl.) MATEIX IOGURT



## Les construccions relatives en LSC

### d. IOGURT COL·LOCAR-(cl.) MATEIX



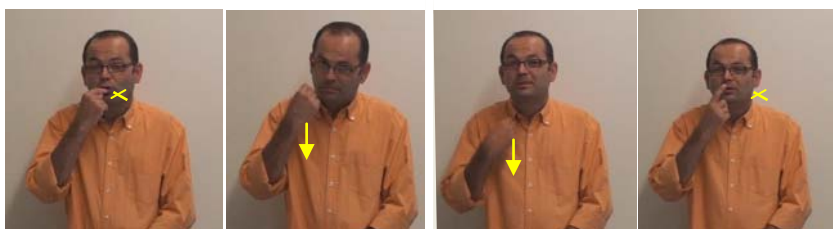
### e. ?MATEIX COL·LOCAR-(cl.) IOGURT

A §4.2.1.2, veurem que es poden trobar dos signes *MATEIX* dins d'una mateixa CR. En la majoria d'aquests casos un dels signes *MATEIX* serà el propi de la CR, mentre que l'altre *MATEIX* tindrà la funció que acabem de descriure més amunt, la d'emfasitzar un nom. Tant en un cas com en l'altre, considerarem que estem sempre al davant d'un determinant.

En un altre context *MATEIX* és un “nominalitzador” —en rigor, un “determinador”, per dir-ho així. A tall d'exemple, donada la pregunta *Quin cotxe vols conduir?* trobem les següents possibles respostes en LSC:

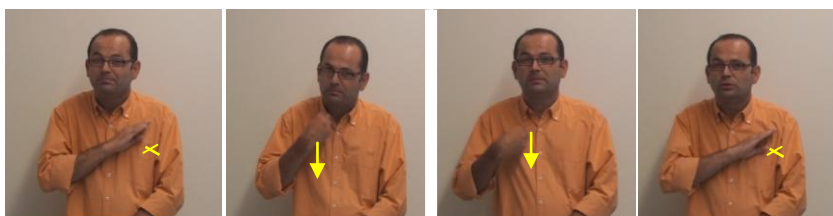
### (21) a. VERMELL MATEIX / MATEIX VERMELL

'El vermell.'



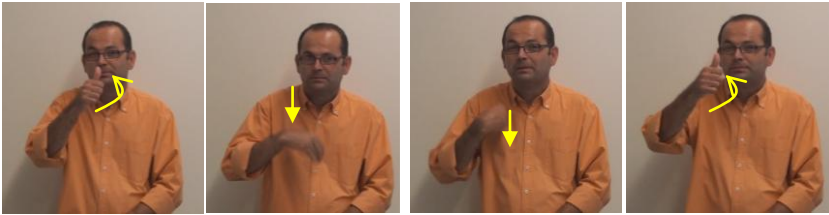
### b. DE MATEIX / MATEIX DE

'El meu.'



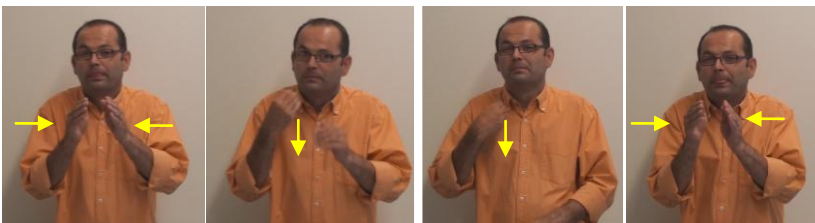
c. PRIMER MATEIX / MATEIX PRIMER

‘El primer.’



d. PETIT MATEIX / MATEIX PETIT

‘El petit.’



Branchini (2006) recull també aquest ús amb el signe *PE*, que recordem està implicat en la relativització de la LIS.<sup>11</sup> La diferència amb la LSC rau en les possibles posicions del determinant respecte del nom. Si bé en LIS, recordem que només podia aparèixer linealment després de l'element nominalitzat, en LSC pot aparèixer tant abans com després de l'element nominalitzat, tal com veiem a (21). Avancem que a les CR, trobem també aquestes dues posicions pel signe *MATEIX* respecte l'oració relativa (OR).

Per últim, aquest signe es fa servir també a les oracions clivellades. En aquest cas, sembla que el signe *MATEIX* és obligatori. Recordem que en LIS també s'empra el signe *PE* en aquests tipus de construccions. Sembla ser que la manca d'elements manifestos a la llengua, en aquest cas la falta d'un verb copulatiu, sigui el que forci l'aparició d'aquest signe. D'altra manera no es distingiria aquesta construcció d'una oració simple.

---

<sup>11</sup> Vegeu §3.3.1.2.

## Les construccions relatives en LSC

\_\_\_\_\_ rb  
(22) CASA MATEIX HOME COMPRAR

‘És una casa el que va comprar.’

Així doncs, tenint en compte els contextos d’aparició del signe *MATEIX*, podem considerar sense cap objecció que és un determinant. A diferència de llengües orals (LO) com el català i el castellà, el determinant *MATEIX* en LSC només apareix en casos molt concrets, com en els casos que hem vist més amunt.

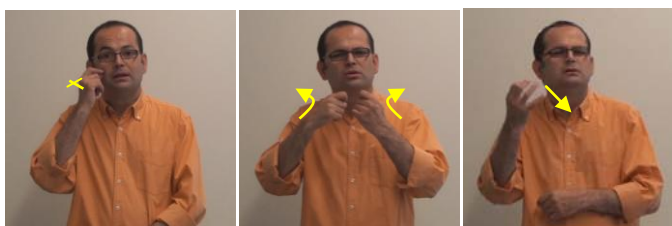
### 4.1.3 La interrogació parcial

En aquest apartat fem un breu resum del funcionament de la interrogació parcial en LSC, estudiada a Alba (2010). Concretament ens centrem en les possibles posicions dels elements interrogatius dins l’oració, cosa que ens serà d’utilitat a §4.4 quan descrivim quina posició ocupen les CR en relació a l’oració matriu.

Passem a descriure les posicions que pot ocupar l’element interrogatiu en LSC. Se n’hi han trobat tres: la final, la inicial i la *in situ*, *i.e.* la posició argumental. L’element interrogatiu pot aparèixer només en una d’aquestes tres posicions o bé en dues alhora. En aquest darrer cas, un dels dos elements interrogatius ha de ser obligatòriament final. Vegem-ne uns exemples:

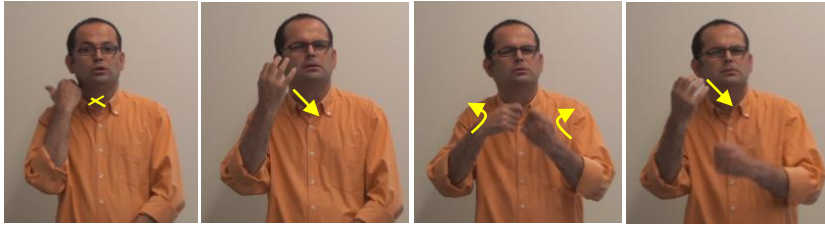
\_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ qu  
(23) a. GEMMA TRENCA QUÈ

‘La Gemma, què ha trencat?’

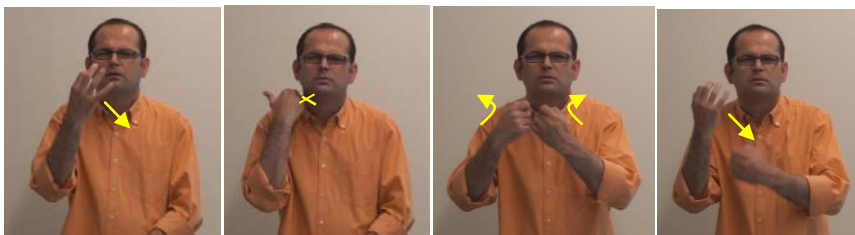


\_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ qu  
b. TONI QUÈ TRENCA QUÈ

‘El Toni, què ha trencat?’



\_\_\_\_\_qu  
c. QUÈ TONI TRENCAR QUÈ<sup>12</sup>



Tal i com veiem a (23) i assenyala Alba (2010), el MNM interrogatiu consta de celles arrufades, ulls semitancats, avançament del cap i un petit moviment d'espatlles. A més, quan el SQu és final, presenta un escampament opcional sobre la resta de la interrogativa, a excepció dels elements que es trobin a STòpic.<sup>13</sup> Quan el SQu apareix *in situ* o a l'inici sense el doblament final, el MNM interrogatiu ha d'estendre's obligatòriament des de l'aparició del SQu fins al final de l'oració. Vegem-ho als exemples següents:

\_\_\_\_\_qu  
(24) TONI QUÈ TRENCAR

\_\_\_\_\_qu  
(25) QUÈ TONI TRENCAR

<sup>12</sup> En aquest cas, el MNM també pot situar-se només per sobre els dos SQu, sense que el material intermedi estigui coarticulat amb cap MNM.

<sup>13</sup> Com és el cas dels noms propis dels exemples (23a) i (23b), marcat amb el MNM "celles aixecades".

## Les construccions relatives en LSC

Alba (2010) apunta que només dues de les tres posicions documentades són genuïnes, la *in situ*, que ocorre en un gran nombre de LO com el xinès, i la final, que s'ha descrit per a altres LS com en LIS, encara que no és gens freqüent a les LO.<sup>14</sup> La posició inicial, en canvi, es considerada un calc de les LO que coexisteixen amb la LSC.

El següent exemple mostra un SQu complex situat a la dreta de l'oració interrogativa:

- \_\_\_\_\_qu
- (26) TONI TRENCA FINESTRA QUIN
- 'Quina finestra ha trencat el Toni?' (Alba 2010)

Com a conseqüència del fenomen del desordenament que pateix la LSC, a l'exemple anterior, l'SN *FINESTRA* podria trobar-se en una posició més baixa de SC. Per això mateix a Mosella (2011) es recorre a una frase amb negació, que ens mostra que el SQu complex postverbal amb funció d'objecte, en aparèixer a continuació de la negació, ocupa una posició alta a la perifèria dreta. El següent exemple, amb dos elements negatius, ens ho mostra:

- \_\_\_\_\_qu
- (27) DEURES ACABAR NO NO-RES NEN QUIN
- 'Quin nen no ha acabat els deures?'

Tal i com hem esmentat a §4.1.1, considerarem que l'especificador d'SC es troba a la dreta de l'oració i que, per tant, el moviment de qu- és també cap a la dreta, contra la LCA (*Linear Correspondence Axiom*) de Kayne (1994), que estableix que universalment tots els especificadors van a l'esquerra. Si s'assumís la LCA per a les LS, forçosament hauríem d'aplicar un moviment de romanent subsegüent al trasllat qu- a l'esquerra per obtenir l'SQu al final de l'oració.

---

<sup>14</sup> Alba recull que les LO on s'han trobat el SQu és possiblement final són el tangale i el ngizim, dues llengües txadianes, i el tenet, una llengua nilosahariana.



Una altra dada rellevant que aporta Alba és que la LSC sembla que permeti especificadors d'SC múltiples ja que a la dreta de l'oració hi poden aparèixer almenys dos elements qu- en preguntes múltiples. Com veurem a §4.4.3, les CR emprades a les interrogatives parcials reforcen aquesta idea. Vegem l'exemple d'Alba:

\_\_\_\_\_qu  
(28) COMPRAR QUÈ QUI  
'Qui va comprar què?' (Alba 2010)

#### 4.1.4 La subordinació completiva

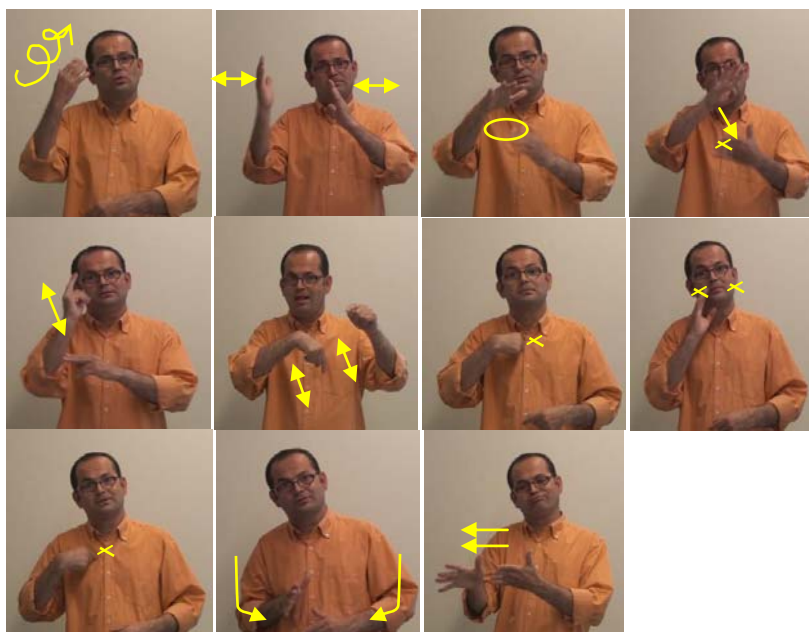
A §1 i a §3.2 hem vist que a les LS la inserció central pot suposar una càrrega cognitiva extra al signant a causa de la modalitat gestual-visual que no ocorre a les LO. En el cas concret de les oracions completives, recordem que totes les LS estudiades fins el moment eviten aquesta posició *in situ* en general. La LSC, com és d'esperar, segueix aquesta tendència, com veiem a (29).

(29) \*IX<sub>1</sub> MARE<sub>a</sub> [PASSAT ÈPOCA ZONA BARCELONA TRAMVIA CIRCULAR] IX<sub>1</sub>  
FILL<sub>b</sub> aEXPLICAR<sub>b</sub>  
'La meva mare li va explicar al meu fill que en èpoques passades els tramvies circulaven a Barcelona.'

Recordem també que a §3.3.3 hem vist que per tal d'evitar aquestes posicions, les subordinades completives a les LS estudiades fins el moment, poden ocupar dues posicions a l'estructura, que també són possibles en LSC: l'avantposada, a (30a) i la posposada, a (30b). Fixem-nos que el MNM que l'acompanya és el de celles aixecades.

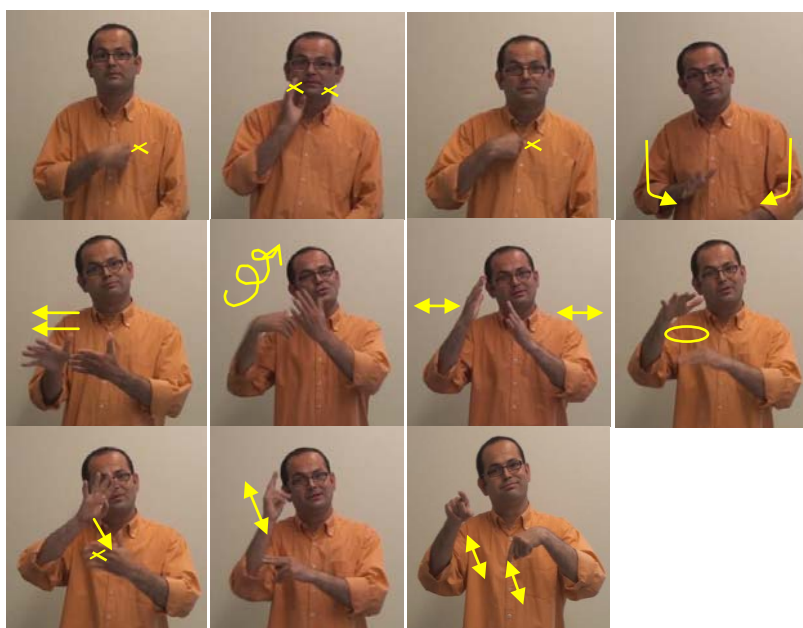
\_\_\_\_\_rb  
(30) a. [PASSAT ÈPOCA ZONA BARCELONA TRAMVIA CIRCULAR] IX<sub>1</sub> MARE<sub>a</sub> IX<sub>1</sub>  
FILL<sub>b</sub> aEXPLICAR<sub>b</sub>

## Les constructions relatives en LSC



\_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_  
 b. IX<sub>1</sub> MARE<sub>a</sub> IX<sub>1</sub> FILL<sub>b</sub> a<sub>1</sub>EXPLICAR<sub>b</sub> [PASSAT ÈPOCA ZONA BARCELONA

\_\_\_\_\_  
 rb  
 TRAMVIA CIRCULAR]



Deixem les consideracions sobre les CR per a §4.2. De moment, però, avancem que en LSC també s'evita la inserció oracional, seguint el mateix patró que la LIS. Altres LS, com ara la DGS, permeten la inserció central a les CR, però no a les completives §3.3.3. A l'apartat de l'anàlisi, a §4.2.3, donem una possible explicació de per què es produeix aquest fenomen a les dues primeres llengües però no a la darrera.

### **4.2 Estratègia tipològica i proposta d'anàlisi**

En aquesta secció argumentem que les CR restrictives en LSC segueixen l'estratègia tipològica circumnominal, com en ASL (Liddell 1977; 1980) i en LIS (Branchini 2006). La derivació de l'estructura que proposem parteix de l'anàlisi d'elevació aplicat a les CR de tipus circumnominal defensat per a la LIS, però amb algunes modificacions.

Recordem, §2.2.2, que les CR circumnominals tenen, per definició, tres característiques bàsiques: anar inserides a l'oració matriu, tenir el pivot dins de l'OR, ja sigui a la seva posició canònica o en alguna altra i, per últim, presentar algun tipus de marca nominalitzadora, ja sigui un relatiu, un determinant o una marca de cas. Recordem també que si una llengua té relatives circumnominals, haurà de tenir també un altre tipus de construcció nominalitzada amb les mateixes propietats morfològiques.

En aquesta secció veurem que les CR de la LSC són circumnominals. A §4.2.2 mostrem que el pivot presenta una posició interna a l'OR. A continuació, a §4.2.3, defensem que la naturalesa nominal de la CR ve donada per l'aparició del determinant *MATEIX*, que, tal i com hem vist a §4.1, apareix també en altres contextos com a nominalitzador.

L'anàlisi correlativa, que no suposa una subordinació estricta —vg. §2—, la descartem perquè (i) el pivot mai pot aparèixer fora de l'OR i (ii) la semàntica de les CR en LSC és restrictiva i no pas *maximalizing*, com veurem a §4.6. Així doncs, considerem que les CR en LSC són pròpiament subordinades, inserides dins la

## Les construccions relatives en LSC

matriu, tot i que apareguin sempre desplaçades a posicions perifèriques, com mostrarem a §4.4.

### 4.2.1 L'estratègia tipològica

#### 4.2.1.1 Posició del pivot a l'estructura i ordre dels elements a l'estructura

En aquest apartat argumentem que la posició del pivot a l'estructura és interna al SC de l'OR, tal i com veiem a l'exemple següent:

\_\_\_\_\_ rel  
(31) AHIR **HOME** VENIR IX<sub>1</sub> AMIC  
'L'home que va venir ahir és amic meu.'



A pesar d'això, tal i com hem vist a §4.1, en LSC els elements oracionals poden ser objecte de desordenament, cosa que comporta que alguns d'aquests elements puguin no seguir l'ordre canònic que segueix l'exemple anterior i que esquematzem tot seguit:

(32) Adv. de temps + S + O + V

A les OR, com que també es produeix aquest fenomen, hem observat diversos desordenaments de l'estructura. D'aquesta manera, per exemple, trobem que el



## Les construccions relatives en LSC

- \_\_\_\_\_ rel+s
- (34) \*MARIA<sub>y</sub> GELAT yDONAR<sub>x</sub> (IX<sub>3x</sub>) MATEIX **NEN**<sub>x</sub> AVUI ESCOLA HAVER-NO<sup>15</sup>  
 ‘La Maria va donar el gelat al nen que avui no ha vingut a l’escola.’

En definitiva, el pivot només pot aparèixer fora de l’OR si es troba topicalitzat a la perifèria esquerra de la frase, com observem als exemples següents:

- \_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ rel + s
- (35) a. NEN<sub>x</sub> MARIA<sub>y</sub> GELAT yDONAR<sub>x</sub> MATEIX AVUI ESCOLA HAVER-NO
- \_\_\_\_\_ rel+s \_\_\_\_\_ t
- b. MARIA<sub>y</sub> GELAT yDONAR<sub>x</sub> IX<sub>3x</sub> MATEIX NEN<sub>x</sub> AVUI ESCOLA HAVER-NO

Hem de notar que l’ordenació entre la CR i el pivot topicalitzat és indistinta. Tal i com argumentarem més endavant, a §4.4, les CR que apareixen avantposades a la matriu se situen a STòpic. No és d’estranyar, doncs, aquesta ordenació indistinta atès que és característica dels constituents topicalitzats. Observem també que el pivot pot ser reprès de forma opcional a la relativa amb un IX<sub>3</sub> dirigit cap a l’espai sígnic que ocupa.

Respecte a la posició del pivot dins l’estructura, recordem que a les CR circumnominals de la LSE, aquest element apareix per defecte en una posició inicial dins de la relativa (Herrero 2009). A la tipologia oral, hem vist que a les CR circumnominals, és possible l’avantposament del pivot per tal de desambiguar-lo. En LSC no sabem si l’aparició del pivot en una posició inicial es deu a un fenomen semblant o bé si aquesta posició inicial és només per efecte d’un desordenament. El que sí hem observat en LSC és que el pivot sempre comparteix espai sígnic amb el determinant *MATEIX*, cosa que evita l’ambigüitat en el cas que a l’OR hi hagi més d’un element nominal susceptible de ser el pivot. De la desambiguació del pivot respecte l’oració matriu en parlem a §4.5.1.

<sup>15</sup> En canvi, si en aquesta posició *NEN* apareix topicalitzat l’oració esdevé gramatical, com veiem a (35b). L’exemple no mostra, però, que la CR sigui prenominal.

4.2.1.2 El signe MATEIX a les construccions relatives

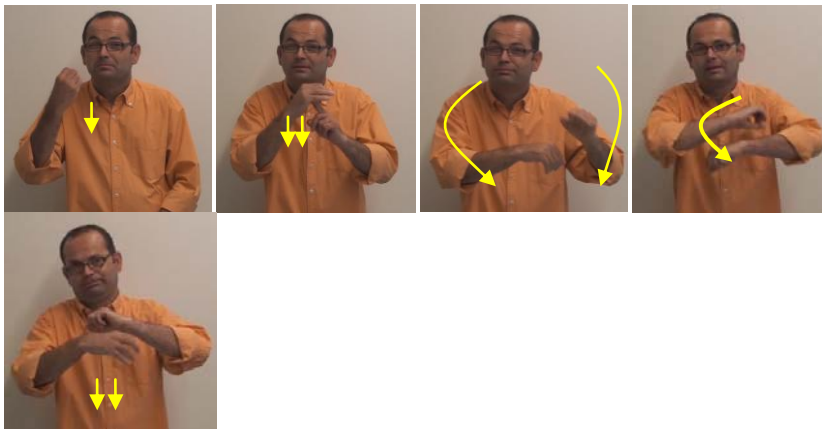
Tal com veurem a §4.2.3.3, el determinant *MATEIX* és el nucli de la CR, responsable del caràcter nominal de les CR circumnominals. Recordem que a §3.3.1 hem vist que a la LIS el signe glossat *PE* té una funció molt similar a la LSC, encara que hi ha certes diferències entre les dues llengües respecte la seva distribució i obligatorietat. Vegem tot seguit com es comporta en LSC.

*MATEIX* és un signe optatiu, de manera que pot no aparèixer a la CR sense que això afecti a la gramaticalitat de l'estructura.<sup>16</sup> Tot i això, els informants mostren una clara preferència a favor de la seva forma manifesta, sobretot en certs contextos on la manca del determinant origina una ambigüïtat. Els exemples següents, que consisteixen en una CR, a (36), i en una oració condicional contrafactual, a (37), encara que tenen uns MNM<sup>17</sup> quasi idèntics, no és difícil distingir-les, ja que el signe lèxic hi apareix en la seva forma manifesta.

\_\_\_\_\_rb+s

(36) MATEIX BOLET+ RECOLLIR++ CISTELL CL-posar-al-cistell++    **relativa**

‘Posaré al cistell els bolets que trobi.’

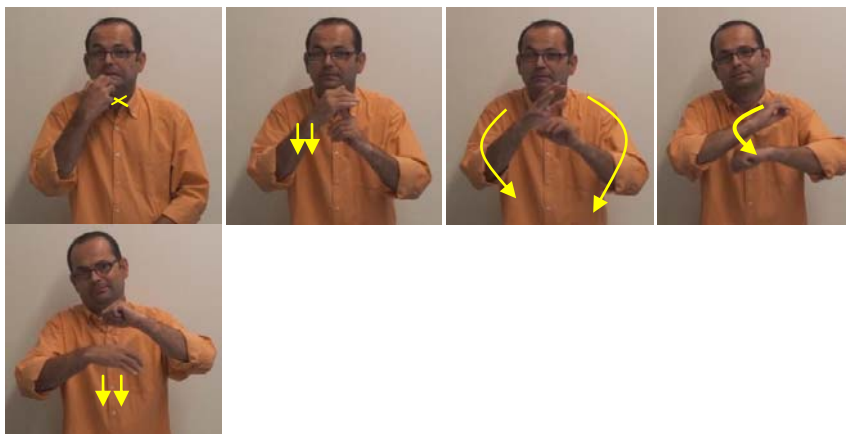


<sup>16</sup> A diferència del que s'ha apuntat per la LIS, on *PE* és obligatori (Branchini 2006).

<sup>17</sup> Per una caracterització dels MNM propis de les CR, vegeu §4.3.1.

## Les construccions relatives en LSC

- rb+s
- (37) SI BOLET+ RECOLLIR++ CISTELL CL-posar-al-cistell++      **condicional**  
'Si hagués trobat bolets els hauria posat al cistell.'      **contrafactual**



En canvi, si el signe lèxic no hi apareix, l'informant no pot distingir quina de les dues estructures es vol produir.<sup>18</sup>

- rb+s
- (38) BOLET+ RECOLLIR++ CISTELL CL-posar-al-cistell++  
'Posaré al cistell els bolets que trobi.' / 'Si hagués trobat bolets els hagués posat al cistell.'



Recordem que hi ha un altre cas on el signe *MATEIX* és imprescindible, a les respostes fragmentàries a una pregunta. Així ho hem vist a §1 (als exemples (6) i (7)), que repetim tot seguit:

<sup>18</sup> A no ser que hi hagi un context suficient.



\_\_\_\_\_qu  
(39) IX<sub>2</sub> CUINAR QUÈ

‘Què has cuinat?’

\_\_\_\_\_rel  
(40) IX<sub>loc</sub> MATÍ PEIX COMPRAR MATEIX

‘Un/El peix que he comprat aquest matí.’

En LSC, hi ha dues possibles situacions del determinant a la CR, la final, *i.e.* després de l’OR, i la inicial, *i.e.* abans de l’OR. Si bé la posició final és la que trobem típicament a l’estratègia circumnominal, la inicial no s’ha trobat encara en cap llengua d’aquesta tipologia, ja sigui oral o signada. La preferència per una d’aquestes dues distribucions de *MATEIX* depèn, en part, de la posició que ocupi la CR a la matriu, que com hem apuntat a §3.4.1.4 i aprofundim a §4.4, pot ser tant avantposada o com posposada.<sup>19</sup> Segons la combinació d’aquests dos factors, *i.e.* d’una banda la posició del determinant dins la CR i, de l’altra, la posició de la CR respecte de l’oració matriu, es produeixen oracions més o menys òptimes. Considerem els exemples següents. A (41), trobem el determinant en posició final i a (42) en posició inicial.

\_\_\_\_\_rel  
(41) a. AHIR BASTÓ COMPRAR **MATEIX** NENA<sub>a</sub> AVI<sub>b</sub> aREGALAR<sub>b</sub>

‘La noia va regalar a l’avi el bastó que vam comprar ahir.’

\_\_\_\_\_rel  
b. NENA<sub>a</sub> AVI<sub>b</sub> aREGALAR<sub>b</sub> AHIR BASTÓ COMPRAR **MATEIX**

\_\_\_\_\_rel  
(42) a. NENA<sub>a</sub> AVI<sub>b</sub> aREGALAR<sub>b</sub> **MATEIX** AHIR BASTÓ COMPRAR

\_\_\_\_\_rel  
b. **MATEIX** AHIR BASTÓ COMPRAR NENA<sub>a</sub> AVI<sub>b</sub> aREGALAR<sub>b</sub>

<sup>19</sup> Les mateixes posicions que hem vist a §4.1.4 que presenten les completives respecte la matriu. Per a una visió més detallada de la posició de l’OR vegeu §4.4.

## Les construccions relatives en LSC

Si la CR es troba avantposada a la matriu, és preferible que el signe *MATEIX* aparegui en posició final, tal i com succeeix en LIS amb *PE*<sup>20</sup> i amb la resta marques nominals de la tipologia circumnominal a les CR. En canvi, si la CR es troba posposada a l'oració matriu, hi ha una clara predilecció perquè *MATEIX* aparegui abans de l'OR. En el cas de les posposades, quan el determinant apareix en la posició no preferida, la final, tendeix a produir-se un tall entonatiu entre l'OR i el signe *MATEIX*.

Al quadre següent esquematitzem les distribucions expressades als exemples anteriors:

	Avantposada: CR + MATRIU	Posposada: MATRIU + CR
inicial: MATEIX + CR	+	++
final: CR + MATEIX	++	+

**Taula 14:** Preferències d'ordre de la CR i el signe *MATEIX*

(+ vol dir gramatical i ++ que és la posició òptima o preferida pels informants)

La distribució del determinant *MATEIX* sembla seguir uns patrons idèntics tant a les CR com a la resta de contextos. Per exemple, recordem que als SD que han estat nominalitzats també hem trobat les dues posicions del determinant, la inicial i la final, com hem vist l'exemple (21), a §4.1.2.

El que no hem trobat en altres contextos és que el determinant aparegui alhora a totes dues posicions disponibles, la inicial i la final. Observem l'exemple següent:

---

<sup>20</sup> A la LIS només s'ha investigat en profunditat la posició avantposada, i no sabem, doncs, si hi hauria una preferència similar a la LSC respecte les CR posposades, on només han estat documentades amb el signe *PE* en posició final.

rel

(43) MATEIX AHIR NEN CARRER DORMIR CL-ajagut-de-costat MATEIX UN  
POMA<sub>3</sub>DEMANAR<sub>1</sub>

‘El noi que ahir dormia al carrer em va demanar una poma.’



Les dades de (41), (42) i (43) duen a plantejar-nos per què els elements situats a SD, tant a les CR com quan simplement acompanyen un nom, poden linearitzar-se tant abans com després de l'OR, i fins i tot estar doblats a totes dues posicions. De fet, l'alternança entre aquestes tres possibilitats no és un fenomen aïllat a la llengua. En aquest punt creiem convenient donar exemples de certes estructures que reproduïen aquest patró, com són alguns exemples d'interrogativa total (44-45) i parcial (46).

\_\_\_\_\_ int<sup>21</sup>  
(44) a. IX<sub>2</sub> NOM IX<sub>2</sub>  
'Com et dius?'

<sup>21</sup> El NMN interrogatiu total (int) que s'empra en aquestes construccions consisteix en celles arrufades i cap endavant.

## Les construccions relatives en LSC

int  
b. IX<sub>2</sub> NOM

int  
c. NOM IX<sub>2</sub>

int  
(45) a. PODER IX<sub>2</sub> PODER

‘Pots?’

int  
b. IX<sub>2</sub> PODER

int  
c. PODER IX<sub>2</sub>

qu  
(46) a. QUI VENIR QUI

‘Qui vindrà?’

qu  
b. QUI VENIR

qu  
c. VENIR QUI

Cal notar que hi ha un patró de repetició en tots aquests casos, això és, sempre ocorre amb l'element linearitzat als marges de l'oració, element que és el que es troba situat en una posició més elevada a la jerarquia sintàctica. Potser, una resposta unitària a aquest fenomen, que des de la perspectiva de les LO pot semblar estranya, la podem trobar en la modalitat de la llengua.<sup>22</sup> A les LO, el canal vocal-auditiu obliga a exterioritzar el senyal de forma absolutament lineal. En canvi, a les LS, la modalitat visual-gestual, permet combinar seqüencialitat i simultaneïtat perquè juga amb més d'un articulador (les dues mans, expressió facial, etc.) i és processada visualment. Tenint en compte aquestes característiques, podria ser que a l'hora de linearitzar els elements jerarquizats hi hagués més permissivitat que a

---

<sup>22</sup> Cal dir que encara no hi ha prou dades que mostrin que la linearització dels elements pugui estar influenciada per la modalitat.

les LO. Aquest podria ser el motiu que expliqués per què un element situat en la posició jeràrquica més elevada de l'oració, possiblement a SC, pot linearitzar-se tant a l'inici com al final i, potser, fins i tot doblar-se, sense que això tingui conseqüències per a la gramaticalitat. Per saber si aquesta idea va ben encaminada caldria investigar-la a fons i veure quins altres factors podrien també intervenir-hi. En aquest sentit, sabem que en altres LS, com ara l'ASL i la LIBRAS, el fenomen de doblament està estretament lligat a la focalització.

Reprenent el fil principal, recordem que el signe *MATEIX*, si bé a les avantposades apareix preferentment al final de la CR, pot ocupar també la posició inicial de la CR. Respecte a les construccions posposades, cal encara establir per què *MATEIX* ocupa preferiblement la posició inicial tot i que, en principi, la final és la posició per defecte a la tipologia de les CR circumnominals i altres LS, com la LIS.

Com ja hem apuntat a §4.1.2, el signe *MATEIX* pot acompanyar qualsevol element nominal, entre ells les CR. Això provoca que a vegades, trobem més d'un exemplar de *MATEIX*. Això no ens ha d'estranyar, ja que a les LO que tenim més a l'abast trobem força elements introduïts per un determinant dins d'una mateixa oració. Als exemples següents es combina un determinant intern a l'OR, marcat en cursiva, amb el determinant de la CR, marcat en negreta. Hem afegit l'adverbi *precisament* a la traducció per tal de marcar el caràcter d'element emfàtic del *MATEIX* no relativitzador a (47)-(49):

rel

(47) AHIR NOI *MATEIX* CARRER DORMIR **MATEIX** UNA POMA<sub>3</sub>DEMANAR<sub>1</sub>  
 'El noi que ahir dormia precisament en aquell carrer em va demanar una poma.'

rel

(48) PERSONA<sub>3a</sub> CONVIDAT<sub>a</sub> *MATEIX* PASTANAGA PETIT AGRADAR-NO **MATEIX**  
 PATATA+ MENJAR  
 'Precisament el convidat que detesta les pastanagues petites menja patates.'

(49) PASTANAGA *MATEIX* PETIT CONVIDAR<sub>a</sub> PERSONA<sub>3a</sub> AGRADAR-NO *MATEIX*  
PATATA+ MENJAR

‘El convidat que detesta precisament les pastanagues petites menja patates.’



Com hem vist, *MATEIX* per tal que determini la totalitat de la CR ha de situar-se en una posició inicial o final absoluta. En aquest darrer cas ha d'aparèixer després de la resta de signes funcionals, com la negació. Així doncs, qualsevol altra ordenació resultarà en una agramaticalitat o en una altra estructura, tal i com veiem als exemples (50) i (51), paral·lels a (11) i (10), respectivament. Les oracions següents, paral·leles a les que acabem d'esmentar, no poden ser exemples de CR aïllades, sinó que són un altra tipus d'estructura.<sup>23</sup>

<sup>23</sup> Tal i com marca la traducció, possiblement siguin dues oracions simples, la segona d'elles interrogativa, marcada per un canvi en els MNM.

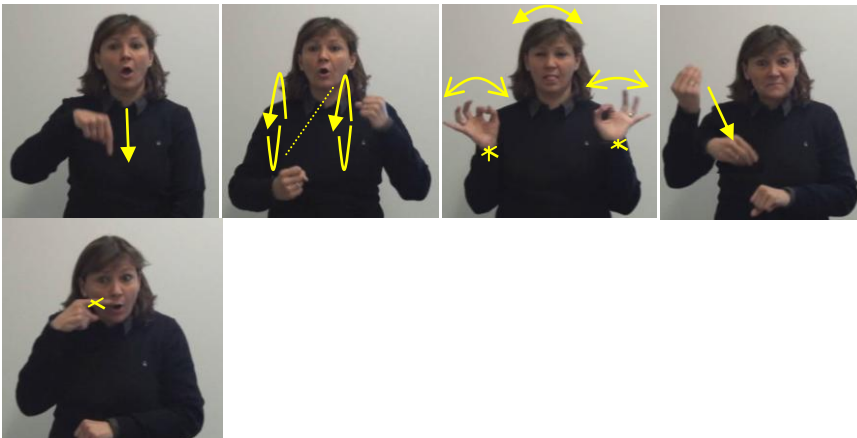
\_\_\_\_\_ s \_\_\_\_\_ rb  
 (50) AHIR SOPAR NO-RES<sub>1</sub> MATEIX NEN

‘Ahir no vaig sopar. I el nen?’<sup>24</sup>



\_\_\_\_\_ rb  
 (51) AVUI CÓRRER NO-RES<sub>1</sub> MATEIX HOME

‘Avui no he corregut. I l’home?’



Respecte a la posició inicial absoluta, cal que el determinant aparegui abans de la resta dels elements oracionals, hi hagi o no desordenament entre ells. Si no hi ha

<sup>24</sup> No sabem si la traducció seria la més adient, ja que resulta estrany que el MNM ulls tenses, que marca la informació compartida se situï per tota una oració sencera.

## Les construccions relatives en LSC

desordenament, l'adverbi de temps serà el següent element situat dins de la CR després de *MATEIX*:

- \_\_\_\_\_ rel
- (52) MATEIX PASSAT GOS<sub>a</sub> PORTAR<sub>b</sub> VETERINARI IX<sub>3b</sub> MENJAR BASTANT  
'El gos que vaig portat al veterinari menja molt.'

### 4.2.2 Funcions sintàctiques de la construcció relativa

Respecte la doble funció sintàctica que duu a terme el pivot, en LSC hem elicitat les combinacions sintàctiques bàsiques tant a la CR com a la matriu, *i.e.* subjecte, objecte, adjunt i locatiu. Ho hem fet tant en el cas de les CR avantposades com a les posposades. Vegem-ne uns exemples combinats a continuació. La primera funció apuntada al títol és la que el pivot duu a terme a la matriu i el segon a la CR.

#### Subjecte-subjecte

- \_\_\_\_\_ rel
- (53) AHIR NEN JOAN REGALAR MATEIX AVUI VENIR  
'Avui ha vingut el nen que ahir li va fer un regal al Joan.'

- \_\_\_\_\_ rel
- (54) CASA ANAR-A<sub>1</sub> MATEIX GOS<sub>a</sub> GAT<sub>b</sub> MOSSEGAR<sub>a</sub>  
'Ha vingut a casa el gos a qui ha mossegat el gat.'

#### Subjecte-objecte

- \_\_\_\_\_ rel
- (55) MATEIX AHIR NEN<sub>a</sub> PROFESSOR<sub>b</sub> NINOT<sub>b</sub> PRESTAR<sub>a</sub> AVUI JUGAR  
'El nen a qui el professor li va donar un ninot avui hi juga.'

- \_\_\_\_\_ rel
- (56) AVUI JUGAR MATEIX AHIR NEN<sub>a</sub> PROFESSOR<sub>b</sub> NINOT<sub>b</sub> PRESTAR<sub>a</sub> DONAR

#### Subjecte-oblic

- \_\_\_\_\_ rel
- (57) EQUIP SETMANA PASSADA DISPUTAR MATEIX AVUI GUANYAR  
'Avui ha guanyat l'equip amb què vam jugar la setmana passada.'



\_\_\_\_\_ rel  
 (58) AVUI GUANYAR MATEIX SETMANA PASSADA EQUIP IX<sub>1</sub> DISPUTAR

Objecte-subjecte

\_\_\_\_\_ rel  
 (59) ARA NOIA IX<sub>3</sub> ZONA CIUTAT VIURE IX<sub>loc</sub> MATEIX AHIR CEBES<sub>3</sub>REGALAR<sub>1</sub>  
 ‘Ahir vam regalar cebes a la noia que ara viu a la ciutat.’

\_\_\_\_\_ rel  
 \_\_\_\_\_ hn  
 (60) AHIR CEBES<sub>3</sub>REGALAR<sub>1</sub> ARA NOIA VIURE ZONA CIUTAT MATEIX

\_\_\_\_\_ rel  
 (61) AHIR NEN<sub>a</sub> JOANA<sub>b</sub> REGALAR<sub>b</sub> MATEIX AVUI VENIR  
 ‘Avui ha vingut el nen a qui ahir la Joana li va fer un regal.’

\_\_\_\_\_ rel  
 (62) AVUI VENIR MATEIX AHIR NEN<sub>a</sub> JOANA<sub>b</sub> REGAL<sub>a</sub>DONAR<sub>b</sub>

Objecte-objecte

\_\_\_\_\_ rel  
 (63) AHIR MENJAR MATEIX ANY PASSAT ÀVIA PLANTA PATATA CL-col·locar en fila  
 ‘Ahir vam menjar-nos les patates que la meva àvia va plantar l’any passat.’

Objecte-oblic

\_\_\_\_\_ rel  
 (64) PASSAT<sub>1</sub>DOS<sub>2</sub> VIURE CINEMA DAVANT IX<sub>3</sub> EDIFICI MATEIX AVUI  
 ENDERROCAR  
 ‘Avui han enderrocat el cinema que es trobava davant de la casa on vivíem.’

\_\_\_\_\_ rel  
 (65) AHIR ENDERROCAR MATEIX PASSAT IX<sub>1</sub> VIURE CASA COSTAT CINEMA EDIFICI

\_\_\_\_\_ rel  
 (66) TELEVISIÓ GERRA CL-a-sobre MATEIX AHIR LLADRE ROBAR  
 ‘Ahir el lladre va robar la televisió que tenia un gerro a sobre.’

\_\_\_\_\_ rel  
 (67) AHIR LLADRE ROBAR MATEIX TELEVISIÓ GERRA CL-a-sobre

## Les construccions relatives en LSC

### Oblic-subjecte

\_\_\_\_\_ rel  
(68) NENA SEMPRES CRIDAR+ MATEIX JOAN JUGAR AL-COSTAT-DRET  
‘El Joan juga al costat de la nena que sempre crida.’

\_\_\_\_\_ rel  
(69) JOAN JUGAR AL-COSTAT- DRET MATEIX NENA SEMPRES CRIDAR+

\_\_\_\_\_ rel  
(70) DONA CASTANYA+ PAPERINA PERSONA<sub>3</sub> VENDRE++ MATEIX PERSONA<sub>2</sub>  
ESPERAR CL-dempeus  
‘Espera’m a prop de la dona que ven castanyes.’

\_\_\_\_\_ ...  
(71) IX<sub>2</sub> ESPERAR CL-dempeus ZONA MATEIX DONA PERSONA<sub>3</sub> CASTANYES

... rel  
PAPERINA VENDRE++

### Oblic-objecte

\_\_\_\_\_ rel  
(72) SETMANA PASSADA TAULA ARREGLAR MATEIX NENA CL-saltar-per-sobre  
‘La nena salta sobre la taula que vam arreglar la semana pasada.’

\_\_\_\_\_ rel  
(73) NENA CL-saltar-per-sobre MATEIX SETMANA PASSADA TAULA ARREGLAR

\_\_\_\_\_ rel  
(74) EDIFICI REHABILITAR MATEIX CADA-DIA JOANA DINAR A-PROP ZONA  
‘Cada dia la Joana dina a prop de l’edifici que està sent rehabilitat.’

\_\_\_\_\_ rel  
(75) CADA-DIA JOANA DINAR ZONA A-PROP MATEIX EDIFICI REHABILITAR

Locatiu-locatiu

\_\_\_\_\_t \_\_\_\_\_rel  
 (76) AVUI JUNT FILLA ANAR MATEIX PARC ANY PASSAT FLORS+ CL-plantar-en-fila

‘Avui he anat amb la meva filla al parc on l’any passat hi van plantar flors.’

\_\_\_\_\_t \_\_\_\_\_rel  
 (77) POBLE SANT-JOAN FOC CL-saltar-per-sobre+ MATEIX GEMMA VIURE<sup>25</sup>

‘La Gemma viu al poble on per Sant Joan se salten les fogueres.’

\_\_\_\_\_...  
 (78) GEMMA VIURE MATEIX POBLE IX<sub>3</sub> ANY\_PASSAT SANT-JOAN FOC CL-saltar-

...\_\_\_\_\_rel  
 per-sobre+

‘La Gemma viu al poble on l’any passat per Sant Joan van saltar fogueres.’

Oblic-oblic

\_\_\_\_\_rel  
 (79) CASA IX<sub>3</sub> DINS FANTASMA MATEIX IX<sub>1</sub> VIURE COSTAT-DAVANT

‘Visc al davant la casa que dins hi ha fantasmes.’

\_\_\_\_\_rel  
 (80) IX<sub>1pl</sub> VIURE COSTAT-DAVANT MATEIX CASA IX<sub>3</sub> DINS FANTASMA

‘Vivim al davant la casa que dins hi ha fantasmes.’

\_\_\_\_\_rel  
 (81) ARMARI ROBA ESTIU CL-roba-penjada MATEIX GAT CL-animal-sobre-  
 ajagut-de-costat

‘El gat descansa sobre l’armari dins del qual hi ha la roba d’estiu.’

\_\_\_\_\_...  
 (82) GAT CL-animal-sobre-ajagut-de-costat MATEIX ARMARI ROBA ESTIU CL-

...\_\_\_\_\_rel  
 roba-penjada

---

<sup>25</sup> En aquesta oració el pivot es troba en posició de tòpic, avantposat a l’OR.

## Les construccions relatives en LSC

### 4.2.3 L'anàlisi sintàctica de l'estructura

Fins aquí hem donat proves que indiquen que en LSC hi ha una estructura relativa circumnominal, és a dir, una estructura on el pivot apareix en una posició interna a l'OR i que té un caràcter nominal representat pel determinant *MATEIX*. Quan és manifest, aquest element pot aparèixer abans o després de l'OR, i, fins i tot, a les dues posicions alhora.

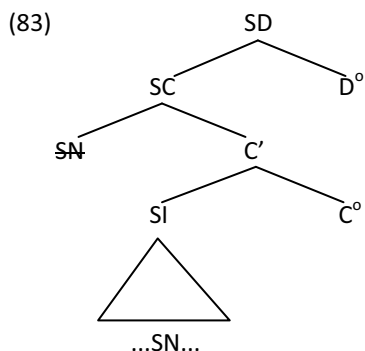
Per tal de donar compte de l'estructura considerarem dos dels anàlisis sintàctics proposats a la bibliografia. Primer de tot, a §4.2.3.1, repassem l'anàlisi per elevació aplicat a l'estratègia circumnominal que hem vist a §2.5.3. Tot seguit, a §4.2.3.2, recordem breument l'anàlisi que presenta Branchini (2006) i Branchini i Donati (2009) per a les CR de la LIS,<sup>26</sup> llengua que presenta una estructura força semblant a la LSC. Finalment, a, §4.2.3.3, prenent els aspectes que considerem més explicatius de les dues anteriors, confeccionarem una proposta d'anàlisi per a la LSC.

#### 4.2.3.1 L'anàlisi per elevació

Sobre l'anàlisi sintàctica per elevació, que ja hem introduït a §2.5.2.3, cal recordar que hi ha dues opcions a la bibliografia, una que seguint el LCA (Kayne 1994) implica un ordre de constituents rígid especificador-nucli-complement i una altra que contempla l'ordre dels constituents com a resultat d'una variació paramètrica. Com que l'estructura linearitzada estàndard de les circumnominals, mostra per defecte el determinant a la dreta de la CR, després del seu complement, creiem que és millor descartar la variant de l'anàlisi que implica el LCA, ja que s'hauria de postular un moviment de romanent ulterior per aconseguir la linearització indicada. Com que a l'altra anàlisi, no és necessari cap altre pas posterior, ja que respecta els altres ordres diferents de l'imposat per l'LCA, serà que el escollim. Reprenem el seu esquema a (83):

---

<sup>26</sup> Per veure el comentari en detall vegeu §3.3.5.3.

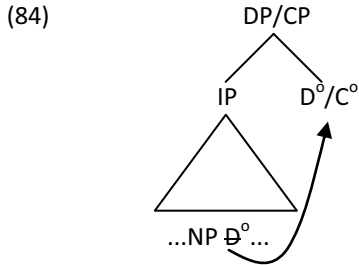


Com veiem a l'estructura, a l'anàlisi per elevació hi ha dues posicions per al pivot (SN). Es dona així compte del doble rol sintàctic que duu a terme aquest element a les CR, un dins de l'OR i l'altre a l'oració matriu. Recordem que un dels avantatges de l'anàlisi per elevació és que l'única diferència entre les CR adnominals i les circumnominals residiria en la còpia que es pronuncia, la més alta en el cas de les adnominals i la que queda in *situ* en el de les circumnominals. L'anàlisi per elevació deriva doncs de la mateixa manera tots dos tipus de CR i els atorga una mateixa forma lògica. Una altra característica de la proposta és que el determinant s'ajunta (*merge*) directament a la seva posició final.

#### 4.2.3.2 L'anàlisi de Branchini (2006) i Branchini i Donati (2009)

Encara hi ha una altra possibilitat d'anàlisi derivada de la d'elevació que ens convé tenir en compte ni que sigui perquè s'ha defensat per a la LIS (Branchini 2006; Branchini i Donati 2009). Recordem que a la seva anàlisi, que hem comentat a §3.3.5.3 i que esquematitzem de nou a (84), les dues propietats de les CR, el valor nominal de l'estructura i la doble posició del pivot, s'aconsegueixen amb una única operació: el moviment del determinant des d'una posició adjacent al pivot cap al nucli de SC, posició on a l'anàlisi per elevació que hem vist a §4.2.3.1 aniria la còpia no pronunciada del pivot. Així doncs, amb aquesta senzilla acció, es dona compte de la funció externa del pivot i es nominalitza l'estructura.

## Les construccions relatives en LSC



A diferència del que veïem en l'anàlisi per l'elevació, però, aquí el pivot (SN) pròpiament dit no apareix en cap moment de la derivació a l'oració matriu, cosa que implica una forma lògica diferenciada de les CR circumnominals respecte les adnominals. Aquesta anàlisi, que pretén donar compte de totes les CR de la LIS de semàntica restrictiva, es recolza en exemples de la LIS que presenten un quantificador intern a la CR que no té mai abast fora de l'OR.

Recordem, però, que precisament a §3.3.5.3 hem considerat que aquests exemples no presenten realment una semàntica restrictiva sinó que es poden considerar *maximalizing*. Per aquest motiu no ens sembla convenient emprar aquests exemples especials com a base de l'anàlisi de les CR restrictives canòniques, ni de la LIS ni de la LSC, on amb aquesta mena de quantificador, s'observa el mateix fenomen, com veurem a §4.6.1.

No volem, però, descartar completament l'anàlisi que fan les autores per a la LIS, ja que la recategorització que implica podria explicar per què les oracions subordinades completives no poden aparèixer *in situ* a cap LS mentre que les CR hi poden aparèixer únicament en DGS. Concretament, partint de la seva proposta podríem derivar la diferència entre les CR adnominals de la DGS i les CR circumnominals de la LSC o la LIS. Vegem-ho.

Si assumim que la categoria originària de la CR és el que força el desplaçament, la recategorització hauria de tenir lloc en un pas posterior de la derivació. La idea és que en LSC i en LIS les CR s'han de desplaçar a les posicions perifèriques donada la seva naturalesa inicial de SC. Un cop desplaçades, tindria lloc la recategorització operada pel trasllat del determinant —seleccionador de l'SN pivot— des de la seva

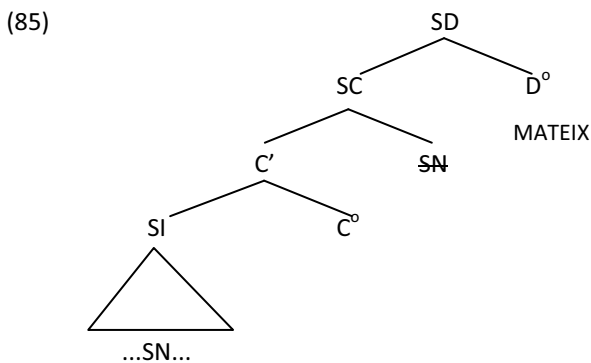
posició interna a l'oració cap al nucli de C. En canvi, a les CR adnominals de la DGS, l'SN pivot és extern a l'SC de la construcció —l'OR pròpiament dita— i, doncs, la construcció sencera és directament nominal i no queda afectada pel trasllat obligatori que pesa sobre els SC intraoracionals ni per la subsegüent necessitat de recategorització d'SC a SD.

Vegem a l'apartat següent la implementació d'aquesta hipòtesi dins de l'anàlisi per elevació estàndard que hem descrit a §4.2.3.1.

#### 4.2.3.3 L'anàlisi en LSC

Per donar compte de la LSC, adoptem essencialment l'anàlisi per elevació de les estructures circumnominals que hem reprès a §4.2.3.1. Hi fem dues variacions, que introduïm progressivament tot seguit. La primera té en compte la posició dels especificadors en LSC i la segona la naturalesa del determinant de la CR, que la nostra anàlisi l'acostarem al de la LIS, tal i com apuntàvem a §4.2.3.2.

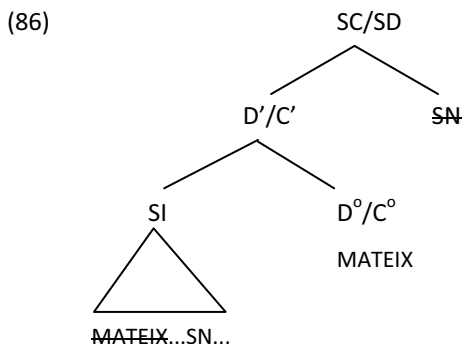
Anem pas a pas. Quant a la posició de l'especificador, assumirem que és a la dreta, com sembla que apunten altres fenòmens en LSC, especialment les preguntes qu. Sigui com sigui, atesa la naturalesa circumnominal de la CR en LSC, la còpia en aquesta posició no es pronuncia. Així doncs, segons l'esquema de (85), que reformula el de (83), tant el nucli com l'especificador d'SC serien finals en LSC.



## Les construccions relatives en LSC

L'anàlisi que presentem recull dues propietats bàsiques de les CR:<sup>27</sup> primer de tot, són construccions de caràcter nominal i, segon, presenten un element, el pivot, amb una doble funció, una interna a l'OR i l'altra a l'oració matriu. El caràcter nominal ens el dona l'ajuntament directe de *MATEIX* a l'estructura i el doble rol del pivot s'obté per la presència de les dues ocurrences de l'SN corresponent, la manifesta (o pronunciada) i la no manifesta (o esborrada).

És precisament en aquest punt on volem acostar les anàlisis de la LSC i de la LIS. Si el determinant s'ajunta directament a l'estructura, com es presenta a (85), perdem l'explicació més amunt (§4.2.3.2) per a la diferència entre la DGS i la LIS i la LSC ja que la CR en LSC també seria nominal ja d'entrada. Una solució de compromís entre l'anàlisi a (85) i a (84) que ens permetria mantenir l'explicació de la diferència en qüestió és considerar que el determinant es mou des de dins d'una posició interna a l'OR cap al nucli de SC, cosa que permet recategoritzar el nucli que passa de C<sup>0</sup> a D<sup>0</sup>. A continuació tindria lloc l'elevació de l'SN que quedaria en la mateixa projecció del determinant, a diferència del que ocorre a (85) on D i SN projecten dos sintagmes diferents. Vegem representada la proposta a continuació:



Així doncs, en aquesta anàlisi cadascuna de les dues propietats bàsiques de què parlem ve donada per una operació de moviment: l'estatus nominal pel moviment de nucli del determinant *MATEIX* des de la seva posició interna a l'OR al nucli de C<sup>0</sup>, que *ipso facto* queda recategoritzat, i el doble rol del pivot —la seva funció a

---

<sup>27</sup> No correlatives.



l'oració matriu en concret— pel trasllat subsegüent de l'SN pivot a la rel de l'estructura, la qual cosa el fa especificador.

Com amb l'elevació clàssica de (83) en què només es mou el pivot, aquesta anàlisi dona compte igualment de la identitat essencial de les adnominals i les circumnominals, que només es diferenciarien en l'ocurrència del pivot que es pronuncia.

Naturalment, caldria examinar si la proposta que ens mostra (86) és extensible a la resta de CR circumnominals (orals o signades). En tot cas, si fos així haurien de presentar una semàntica restrictiva, cosa que sembla ser que va lligada a l'aparició d'un determinant extern, com s'apunta a Grosu i Landman (1998). En tot cas, és ben segur que no la podrem aplicar a les CR circumnominals de tipus *maximalizing*, ja que no presenten mai un determinant extern.

Un altre indicatiu possible a favor d'una anàlisi com la de (86) amb moviment de *MATEIX* seria la distribució d'aquest element. Com altres constituents per als quals se sol assumir que se sotmeten a trasllat, com els elements *qu-* i *focus*, per exemple, *MATEIX* pot ocórrer en tres posicions: al darrere de l'OR, al davant i doblat davant i darrere. Als determinants/nominalitzadors de les CR circumnominals de les LO no els estan permeses cap d'aquestes dues darreres opcions, ja que sempre apareixen en posició final. Ens portaria aquest comportament a la conclusió que el moviment a les LS és menys constret que a les LO? No exactament, ens sembla que el fenomen és més comprensiu i que afecta no només el moviment, *internal merge*, sinó la linearització dels objectes sintàctics obtinguts merament per *external merge*. Sense anar més lluny, *MATEIX* com a nominalitzador simple en estructures corresponents a cat. *el vermell* també pot aparèixer al davant i al darrere de *VERMELL*: pot signar-se tant *VERMELL MATEIX* com *MATEIX VERMELL*, com vèiem a (21). A falta d'una comprensió plenament satisfactòria de la causa última d'aquestes variacions, suggeriríem que les LS presenten una més gran flexibilitat en l'externalització dels elements a causa del pes menor de la linealitat en la modalitat signada i la consegüent augmentada

## Les construccions relatives en LSC

presència de la simultaneïtat, que a través dels MNM subministren més pistes sobre l'estructura.

### **4.3 Els marcadors no manuals i les oracions relatives**

#### **4.3.1 Descripció**

Els MNM que apareixen amb les CR de la LSC són bàsicament dos: celles aixecades i una inclinació del tors orientada cap al punt de l'espai sígnic on se situa el pivot. Recordem que aquests són els MNM propis del signe *MATEIX*, que hem descrit a §4.1.2. Considerem que això no és fortuït, sinó que des de la posició d'aquest determinant, situat jeràrquicament per sobre de l'OR, els MNM poden escampar-se de forma total o parcial per sobre de la CR, seguint uns patrons concrets que discutim a §4.3.2. Val a dir que els MNM apareixen fins i tot quan el signe *MATEIX* no s'executa de forma manifesta, cas en què han d'escampar-se obligatòriament per tota la CR.

Els MNM han d'executar-se sempre a sobre del signe *MATEIX* en la seva forma manifesta. Això ocorre fins i tot, quan els MNM relatius queden reemplaçats per un altre MNM com veurem a §4.4 amb més detall. El fet que aparegui sempre sobre el signe *MATEIX* corrobora la idea que aquests MNM són essencialment lèxics. Passem ara a descriure quines possibilitats d'escampament presenten.

#### **4.3.2 Patrons d'escampament dels marcadors no manuals**

Considerem l'escampament dels MNM a partir de *MATEIX*, l'element que els presenta lèxicament, inherentment. Els MNM inherents de *MATEIX* són celles aixecades i inclinació del tors. Preferiblement, aquests MNM s'escampen per tota la CR, formada per l'OR i el determinant *MATEIX*. La CR queda així perfectament delimitada. Aquesta preferència s'accentua si la manca d'escampament total del MNM dóna lloc a una ambigüïtat, fent possible una interpretació amb dues oracions simples a més de la interpretació relativa.

L'escampament total arriba a ser obligatori en dos casos: quan *MATEIX* no es realitza i quan *MATEIX* apareix a l'inici de la construcció, sigui aquesta avantposada o posposada. En el primer cas, a falta de l'aparició manifesta del determinant, els MNM relatius permeten identificar que ens trobem davant d'una CR. En el segon cas, el patró resulta familiar, és el mateix escampament cap a la dreta que s'observa amb les expressions qu- avantposades, §4.1.3.

Si *MATEIX* ja apareix al límit dret de la CR, els seu MNM inherents ja són suficients per legitimar la CR, que apareix aleshores sense cap tipus d'escampament. Això no treu que un *MATEIX* en posició final pugui desencadenar una altra mena d'escampament, aquesta vegada cap a l'esquerra. A diferència de l'escampament obligatori cap a la dreta, aquest altre no cal que sigui total: és suficient que respecti el principi que no poden trencar-se constituents. Il·lustrem tota la casuística a continuació.

Primer de tot, fixem-nos en l'escampament total obligatori. Com hem vist més amunt, quan el determinant apareix al principi de la CR, l'escampament es produeix obligatòriament per tota la CR, és a dir, englobant tot l'SD, tal i com observem als exemples següents:

\_\_\_\_\_ rel+s \_rb

(87) [<sub>SD</sub> PERSONA<sub>3</sub> FUMAR NO MAI MATEIX] LLEI FUMAR DONAR-SUPPORT  
 'La persona que no ha fumat mai està a favor de la llei del tabac.'

\_\_\_\_\_ rel

(88) LLEI FUMAR DONAR-SUPPORT [<sub>SD</sub> PERSONA<sub>3</sub> FUMAR NO MAI MATEIX]

En aquest cas, qualsevol altre escampament resulta agramatical com a CR, com observem a (89) i (90): Així a (89) s'observa que els casos ben formats no contenen una CR sinó una coordinació oracional tant a (89c) com a (89d); en el primer cas amb un ingredient condicional afegit:

\_\_\_\_\_ rel+s

(89) a. \*MATEIX PERSONA<sub>3</sub> FUMAR NO NO-RES LLEI TABAC A-FAVOR

## Les construccions relatives en LSC

b. \* MATEIX PERSONA<sub>3</sub> rel+s FUMAR NO NO-RES LLEI TABAC A-FAVOR

c. MATEIX PERSONA<sub>3</sub> FUMAR NO rb+s hn NO-RES LLEI TABAC A-FAVOR

‘Aquesta persona fuma. Si no, estaria a favor de la llei del tabac.’

d. rb MATEIX PERSONA<sub>3</sub> FUMAR NO NO-RES LLEI TABAC DONAR-SUPPORT

‘Aquesta persona no fumava i estava a favor de la llei del tabac.’

(90) a. \*LLEI TABAC A-FAVOR rel+s MATEIX PERSONA<sub>3</sub> FUMAR NO NO-RES

b. \*LLEI TABAC A-FAVOR MATEIX PERSONA<sub>3</sub> rel+s FUMAR NO NO-RES

La mateixa obligatorietat d’escampament total s’observa, com acabem d’apuntar, en absència de *MATEIX*:

(91) rel AHIR HOME VENIR IX<sub>1</sub> AMIC

‘L’home que va venir ahir és amic meu’

Per contra, si *MATEIX* és en posició final a la CR, no cal escampament:

(92) [PERSONA FUMAR NO MAI rel MATEIX] LLEI TABAC A-FAVOR<sup>28</sup>

‘La persona que no fuma gens està a favor de la llei del tabac.’

(93) LLEI TABAC A-FAVOR [PERSONA FUMAR NO MAI rel MATEIX]

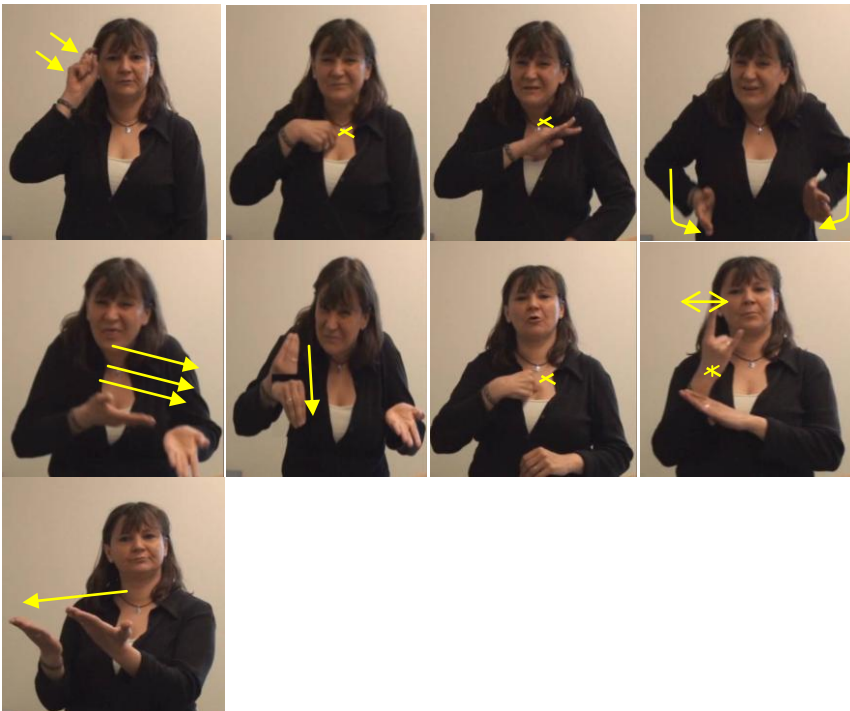
---

<sup>28</sup> Estructures com la de (92) fan de mal analitzar, ja que també es podria considerar que *MATEIX* forma part del predicat que el segueix i tractar-se doncs de dues oracions simples. Fixem-nos, però, que el signant no fa cap tall entonacional entre el signe negatiu i *MATEIX*. Tant per tant, per la coherència amb la resta de les dades, vegeu especialment (94) i (95), ens sembla plausible afirmar que són OR.

L'escampament opcional que el determinant *MATEIX* posposat pot ser total, com veiem a (94a) i (95a) incloent tota la CR, o parcial, només escampant-s'hi per una part. Vegem-ho sobre CR avantposades a (94) i sobre CR posposades a (95):

- (94) a.  $\overline{\text{PROFESSORA}_a \text{ IX}_1 \text{ DE FILL AJUDAR}^{++} \text{ MATEIX IX}_1 \text{ PLANTA}_1 \text{ REGALAR}_{3a}}$  rel+s  
 'Li he regalat una planta a la professora que ha estat ajudant  
 (constantment) al meu fill.'

- b.  $\overline{\text{PROFESSORA}_a \text{ IX}_1 \text{ DE FILL AJUDAR}^{++} \text{ MATEIX IX}_1 \text{ PLANTA}_1 \text{ REGALAR}_{3a}}$  rel+s



- c.  $\overline{\text{PROFESSORA}_a \text{ DE IX}_1 \text{ FILL AJUDAR}^{++} \text{ MATEIX IX}_1 \text{ PLANTA}_1 \text{ REGALAR}_{3a}}$  rel+s

- (95) a.  $\overline{\text{IX}_1 \text{ PLANTA}_1 \text{ REGALAR}_{3a} \text{ PROFESSORA}_a \text{ DE IX}_1 \text{ FILL AJUDAR}^{++} \text{ MATEIX}}$  rel+s

- b.  $\overline{\text{IX}_1 \text{ PLANTA}_1 \text{ REGALAR}_{3a} \text{ PROFESSORA}_a \text{ DE IX}_1 \text{ FILL AJUDAR}^{++} \text{ MATEIX}}$  rel+s

## Les construccions relatives en LSC

\_\_\_\_\_ rel+s

c. IX<sub>1</sub> PLANTA<sub>1</sub> REGALAR<sub>3a</sub> PROFESSORA<sub>a</sub> DE IX<sub>1</sub> FILL AJUDAR++ MATEIX

Com veiem als exemples, l'escampament presenta molta llibertat en la seva possibilitat extensió. L'única restricció que hem trobat és que no pot partir un sintagma, com observem a les agramaticalitats de (96), on *MEU FILL* forma constituent, marcat amb claudàtors:

\_\_\_\_\_ rel+s

(96) a. \*PROFESSORA<sub>a</sub> [IX<sub>1</sub> DE FILL] AJUDAR++ MATEIX IX<sub>1</sub> PLANTA<sub>1</sub> REGALAR<sub>3a</sub>

\_\_\_\_\_ rel+s

b. \*IX<sub>1</sub> PLANTA<sub>1</sub> REGALAR<sub>3a</sub> PROFESSORA<sub>a</sub> [IX<sub>1</sub> DE FILL] AJUDAR++ MATEIX

Fins al moment, no hem trobat diferències d'ús entre els diversos escampaments. Tot i això, cal recordar que els informants prefereixen un escampament total dels MNM, cosa que permet establir pròpiament l'inici i el final de la CR.

Finalment, cal apuntar que l'avantposament d'altres elements de la matriu davant de les CR avantposades no canvia les possibilitats d'escampament. També en aquest cas se segueix la pauta que acabem de presentar. Així doncs, una part de la CR pot quedar sense el MNM relatiu, com veiem a l'exemple següent:

\_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ rel+s

(97) a. AHIR MARIA<sub>a</sub> ARA PERSONA<sub>3b</sub> DONA ZONA CIUTAT MATEIX CEBA+  
3aREGALAR<sub>3b</sub>

'Ahir, la Maria, va regalar unes cebes a la dona que ara viu a la ciutat.'

\_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ rel+s

b. AHIR MARIA<sub>a</sub> ARA PERSONA<sub>3b</sub> DONA ZONA CIUTAT MATEIX CEBA+  
3aREGALAR<sub>3b</sub>

### 4.3.3 Interacció dels marcadors no manuals relatius amb altres marcadors no manuals

Com hem vist a §3.2.2.2, els MNM poden combinar-se per tal de formar significats complexos. Així doncs, als MNM relatius a vegades se li han d'afegir d'altres que

siguin necessaris per a la bona formació de l'estructura. Vegem tot seguit la seva combinació amb dos MNM diferents, els que expressen informació compartida (ulls tensos) i els que expressen negació (*head shake*).

Si la informació que expressa l'OR és compartida per l'interlocutor, s'empra el MNM "ulls tensos". Com ja hem vist a §3.2.2.2, l'ús d'aquest MNM ja ha estat descrit per a altres LS. Cal dir que s'empra molt sovint a l'estructura relativa, ja que normalment en el context hi ha sempre certa informació és compartida entre els interlocutors. Fixem-nos en els dos exemples següents:

\_\_\_\_\_rel  
(98) AHIR MOTO COMPRAR AVUI TRENCAR

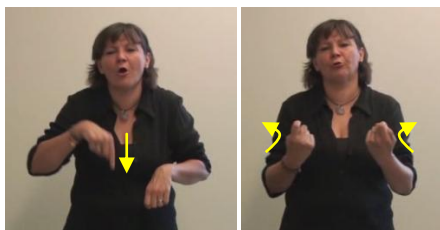
'La moto que vaig comprar ahir avui ja s'ha trencat.'



\_\_\_\_\_rel+s  
(99) AHIR MOTO COMPRAR AVUI TRENCAT



## Les construccions relatives en LSC



Al context d'elicitació que dóna com a resultat l'exemple de (98), els interlocutors no havien parlat abans sobre el tema. En canvi a (99), els dos interlocutors ja havien parlat de la moto o, com a mínim, l'emissor sap o creu que el seu interlocutor en coneixia l'existència.

Per a altres LS s'ha proposat que el MNM *ulls tensos* forma part dels MNM pròpiament relatius. En canvi, en LSC com que l'abast del MNM *ulls tensos* no és sempre paral·lel al relatiu, no podem afirmar que aquest MNM formi part dels MNM relatius. Així, al següent exemple *ulls tensos* s'avança parcialment sobre el verb, mentre que el relatiu només apareix sobre el determinant.

\_\_\_\_\_s  
\_\_\_\_\_rel

(100) PROFESSORA MEU FILL AJUDAR++ MATEIX IX<sub>1</sub> PLANTA REGALAR<sup>29</sup>

'He regalat una planta a la professora que sempre està ajudant al meu fill.'

Passem ara a veure com es combinen els MNM relatius i els negatius. Observem que els MNM negatius poden tenir diversos escampaments per sobre de la CR, com succeeix també a les oracions simples. Vegem els exemples següents:

\_\_\_\_\_rel  
\_\_\_\_\_hs

(101) a. MATEIX PERSONA<sub>3</sub> FUMAR NO MAI LLEI FUMAR DONAR-SUPPORT

'La persona que no ha fumat mai està a favor de la llei del tabac.'

<sup>29</sup> Exemples com aquests, on altres MNM s'escampen més enllà del determinant *MATEIX*, demostren que ens trobem davant d'una OR.





## Les construccions relatives en LSC

També hem elicitat com es comporten els MNM relatius en interacció amb els MNM interrogatius, però com que aquest aspecte va estretament lligat a la posició que ocupa la CR a l'estructura matriu, el comentarem a l'apartat següent, que s'ocupa precisament d'aquest tema.

### 4.4 La posició de la construcció relativa respecte la matriu

La clara tendència de les LS a evitar la inserció oracional fa que a la majoria de les llengües d'aquesta modalitat només quedin disponibles les posicions perifèriques per tal de situar-hi les oracions subordinades. Aquest és el cas de les CR de la LSC que, com veurem tot seguit, només poden ocupar la posició avantposada i la posposada. Així doncs, queda descartada la posició *in situ*, que implica una posició oracional més inserida.

Vegem-ho als exemples següents:

- (103) a. \*JOAN [LLIBRE AHIR COMPRAR MATEIX] PORTAR NO *in situ*  
'El Joan no ha portat el llibre que va comprar ahir.'
- b. \_\_\_\_\_<sup>rel</sup> [LLIBRE AHIR COMPRAR MATEIX] JOAN PORTAR NO **avantposada**
- c. JOAN PORTAR NO \_\_\_\_\_<sup>rel</sup> [MATEIX LLIBRE AHIR COMPRAR] **posposada**

D'entre les dues possibilitats d'aparició que donen un resultat gramatical, la posició avantposada és la preferida pels informants, alhora que sembla ser la més productiva. En canvi, la posició posposada, encara que sol ser acceptada sense problemes, és una estructura menys habitual.

En aquest apartat veurem que les CR avantposades i posposades ocupen una posició clarament diferenciada a l'estructura que les conté, l'oració matriu. Mentre la CR avantposada es troba per sobre de l'oració matriu, en posició de tòpic, les posposades se situen en una posició igual o inferior a SC. Vegem-ho amb més detall

tot seguit, a §4.4.1 ens centrem en la posició de les avantposades i a §4.4.2 en la de les posposades. Per últim, a §4.4.3, donarem més detalls sobre cert tipus de CR posposades, les “sandvitx”, que s’escapen de la descripció bàsica de les CR però que ens donen dades clau per tal de situar aquestes oracions a l’estructura.

#### 4.4.1 Les construccions relatives avantposades

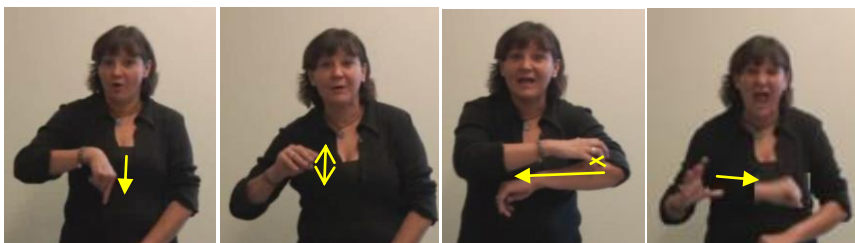
Les CR avantposades de les LS investigades fins al moment se situen sempre per sobre de SC. Per exemple, en DGS, §3.3.3, les CR avantposades es troben indiscutiblement en posició de STòpic. En canvi, en una llengua com la LIS, no s’ha pogut establir quina és la posició de les relatives respecte els tòpics i els focus, ja que tots tres elements poden ordenar-se de manera indistinta davant de l’oració matriu.

En LSC trobem dos indicis que mostren que les CR avantposades es troben a STòpic de l’oració matriu: la interacció amb la resta dels elements topicalitzats de l’oració matriu és indistinta, a §4.4.1.1, i la posició que ocupa la CR respecte els elements interrogatius inicials, *i.e.* que apareixen a l’esquerra de l’oració interrogativa, a §4.4.1.2.

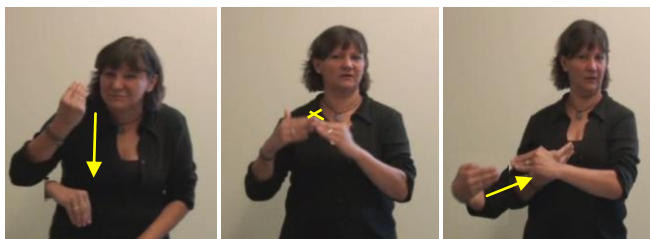
##### 4.4.1.1 Interacció de les construccions relatives amb els tòpics

Primer de tot, vegem la interacció de les relatives amb els tòpics. Tal i com mostrem als exemples següents, els altres tòpics de la matriu tant poden aparèixer abans de la CR com després.

- (104) a.  $\overline{t}$  \_\_\_\_\_  $rel$   
 AVUI [GOS<sub>a</sub> GAT<sub>b</sub> MOSSEGAR<sub>b</sub> MATEIX] CASA ENTRAR<sub>1</sub>  
 ‘El gos que va atrapar el gat avui ha vingut a casa.’



## Les construccions relatives en LSC



\_\_\_\_\_ rel \_\_\_\_\_ t  
 b. [GOS<sub>a</sub> GAT<sub>b</sub> MOSSEGAR<sub>b</sub> MATEIX] AVUI CASA ENTRAR<sub>1</sub>

(105) a. \_\_\_\_\_ t \_\_\_\_\_ rel  
 MARIA<sub>a</sub> POMA TAULA CL-posar IX<sub>3</sub> MATEIX IX<sub>3a</sub> CL-agafar-poma  
 ‘La Maria agafa la poma que han posat sobre la taula.’

\_\_\_\_\_ rel \_\_\_\_\_ t  
 b. POMA TAULA CL-posar MATEIX MARIA<sub>a</sub> CL-agafar-poma

El canvi que s’observa en els MNM distingeix els límits entre els dos tòpics, el que és relatiu i el que no ho és.<sup>31</sup> A (104), el tòpic no relatiu és un adverbí de temps que modifica l’oració matriu i el relatiu és el subjecte. A (105) el tòpic<sup>32</sup> no relatiu és el subjecte de la matriu i el relatiu és l’objecte.

Qualsevol element de l’oració matriu que aparegui per sobre una CR avantposada haurà de situar-se en una posició més elevada de la matriu, *i.e.* per sobre de SC. D’acord amb el que s’espera, un element en aquesta posició normalment va marcat amb el MNM de celles aixecades.<sup>33</sup> Les construccions següents mostren la agramaticalitat de les frases anteriors quan es pretén situar una part de l’oració matriu per sobre de la relativa sense cap MNM:

<sup>31</sup> Com que el MNM de tòpic i el MNM relatiu són força semblants hem afegit el MNM “ulls tensos”, que indica informació compartida, sobre la relativa per distingir-los.

<sup>32</sup> Resta trobar quins són els elements que poden ocupar aquesta posició i si n’hi pot haver més d’un.

<sup>33</sup> És possible que un tòpic també pugui fer-se palès a través d’altres marques, com un parpelleig.

(106) a.  $\frac{\text{rel}}{\text{AVUI GOS}_a \text{ GAT}_b \text{ MOSSEGAR}_b \text{ AHIR MATEIX CASA ENTRAR}_1}$   
 ‘El gos que va atrapar el gat ahir avui ha vingut a casa.’

b.  $\frac{\text{rel}}{\text{MARIA}_a \text{ POMA TAULA CL-posar MATEIX IX}_{3a} \text{ CL-agafar-poma}}$   
 ‘La Maria agafa la poma que (el Joan) ha posat sobre la taula.’

Sobre la quantitat de tòpics que poden aparèixer avantposats en LSC, a les nostres dades n’hem trobat fins a 3, sent un d’ells la CR. En aquest cas, a diferència de quan n’apareixen dos, com hem vist més amunt, l’ordre dels tòpics no és completament indistint. Considerem els exemples següents:

(107) a.  $\frac{\text{t} \quad \text{t} \quad \text{rb/s}}{\text{AHIR MARIA [ARA NOIA PERSONA}_3 \text{ VIURE ZONA CIUTAT] CEBA+}$   
 $\text{}_{3a} \text{REGALAR}_{3b}$   
 ‘Ahir la Maria va regalar unes cebes a la noia que ara viu a la ciutat.’

b.  $\frac{\text{rb/s} \quad \text{t} \quad \text{t}}{\text{[ARA NOIA IX}_{3a} \text{ VIURE ZONA CIUTAT] AHIR MARIA}_{b \ 3a} \text{REGALAR}_{3b} \text{ CEBA+}}$

Tal i com veiem al contrast anterior, els informants prefereixen que la CR se situï en la posició més allunyada de la matriu, i que els altres dos tòpics se situïn en una posició més propera. La raó d’aquesta preferència la podem atribuir al processament de la frase, que és molt més senzill quan se segueix aquesta pauta.

Una altra prova que sembla mostrar que la CR avantposada es troba en posició de tòpic és el tall entonacional que es produeix entre aquesta oració i la matriu. La mateixa que semblen presentar els tòpics no formen estructures complexes.

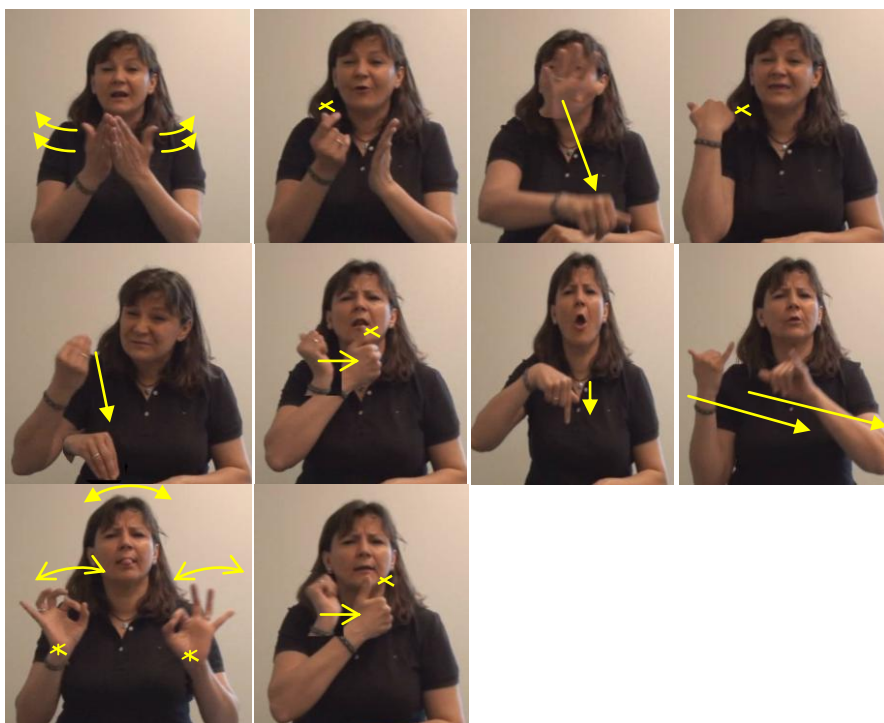
## Les construccions relatives en LSC

### 4.4.1.2 Interacció de les construccions relatives amb els elements interrogatius

L'altre indicatiu que mostra que la CR es troba en una posició més elevada que l'SC de la matriu és la seva interacció amb l'element interrogatiu qu- inicial, posició recollida a Alba (2010).<sup>34</sup>

Considerem el contrast següent:

(108) a. \_\_\_\_\_ rel \_\_\_\_\_ qu  
[LLIBRE COMPRAR AHIR (*MATEIX*)] **QUI AVUI** PORTAR NO-RES<sub>1</sub> QUI  
'Qui no ha portat encara el llibre que vam comprar ahir?'



b. \***QUI** [LLIBRE COMPRAR AHIR (*MATEIX*)] PORTAR AVUI NO-RES<sub>1</sub> QUI

<sup>34</sup> Afegim als exemples l'element qu- final i l'escampament del MNM interrogatiu fins la fi de la interrogativa atès que l'aparició de l'interrogatiu al començament de la frase ho exigeix amb independència de la interacció amb l'oració.

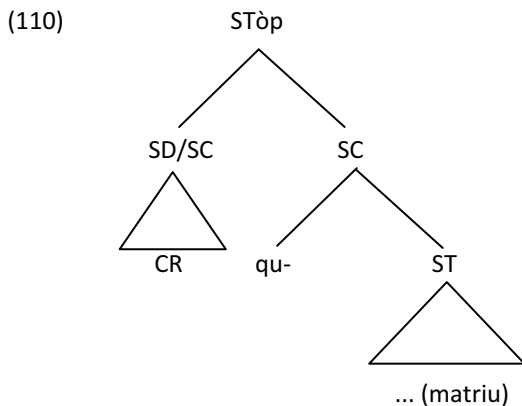
Com podem observar a (108), l'expressió qu- inicial ha d'aparèixer obligatòriament després de la CR, i no pot aparèixer mai abans d'ella. El fet que la CR es trobi necessàriament abans, mostra que es troba en una posició jeràrquica superior a l'SC de la matriu, sintagma que conté l'element qu-.

Encara una altra dada reafirma la nostra anàlisi. Fixem-nos en el contrast següent:

- (109) a.  $\overline{\text{rel}}$   
 [PARC ANY-PASSAT FLOR+ PERSONA JARDINER CL-plantar MATEIX]...
- $\overline{\text{qu}}$   
 ...QUI PASSEJAR FALTAR QUI
- 'Qui no ha passejat (encara) pel parc on el jardiner va plantar flors l'any passat?'
- b.  $\overline{\text{...}}$   
 \*[PARC ANY-PASSAT FLOR+ PERSONA JARDINER CL-plantar MATEIX]...
- $\overline{\text{qu}}$   
 ...QUI PASSEJAR FALTAR QUI

Tal i com veiem a (109), la CR ha de quedar fora de l'abast de l'SC de la matriu, com mostra el fet que el MNM interrogatiu no pot escampar-se per sobre la relativa precedent. Tal i com veurem a §4.4.2.1, a les CR posposades el comportament dels MNM és diferent, ja que el MNM interrogatiu pot escampar-se per sobre de la CR i desbancar, així, el corresponent MNM relatiu.

D'acord amb el que acabem de dir, l'estructura de les CR avantposades seria la següent:



## Les construccions relatives en LSC

### 4.4.2 Les construccions relatives posposades

Vegem ara quina posició ocupen les CR posposades a l'estructura matriu. En aquest cas no podem examinar altres propostes perquè en el domini de les LS a penes hi ha constància de la seva existència. Pel que sabem, únicament ha estat observada en LIS, segons que es fa constar a Branchini *et al.* 2007, on en qualsevol cas no s'analitza. D'altra banda, això no treu que no s'hagin observat CR pròpiament dites extraposades en posició final. Extraposicions d'aquesta mena han estat observades en el cas de la CR adnominal de la DGS, que sota aquesta realització mostra el pivot en posició interna a la matriu i l'OR al final.

En LSC, d'acord amb la nostra anàlisi, les CR se situen per sota de l'SC de la matriu, ja que apareixen abans de l'element interrogatiu matriu final. Altres consideracions porten a aquesta mateixa conclusió, com ara veurem. Primer de tot, a §4.4.2.1 ens ocuparem de la interacció dels MNM relatius i els interrogatius, per després, a §4.4.2.2, considerar la interacció de les CR amb els elements interrogatius situats a la dreta de l'oració matriu. Per últim, a §4.4.2.3, especificarem quina és la posició que ocupen aquestes CR que apareixen a la perifèria oracional dreta.

#### 4.4.2.1 Interacció dels MNM relatius i interrogatius

A les oracions interrogatives que contenen una CR posposada, els MNM interrogatius i relatius es combinen seguint dos patrons. El primer patró és afí al de les avantposades en el sentit que uns i altres marcadors no se superposen. El segon, en canvi, amb superposició d'uns i altres, només s'observa a les posposades.

D'acord amb el primer patró, doncs, el MNM relatiu apareix sobre la CR, mentre que el MNM interrogatiu apareix sobre la resta de l'oració interrogativa. Observem-ho a l'exemple següent:

\_\_\_\_\_ qu \_\_\_\_\_ rel qu  
(111) PORTAR NO-RES [AHIR LLIBRE IX<sub>1</sub> COMPRAR MATEIX] QUI  
'Qui no ha portat el llibre que vaig comprar ahir?'



Tal i com veiem a (111), el MNM interrogatiu a les posposades pot interrompre's per tal que aparegui el MNM relatiu. Encara que aquesta oració és completament gramatical, la violació de la perseveració dels MNM interrogatius fa preferibles altres escampaments dels MNM interrogatius.<sup>35</sup> Una altra opció que respecta la perseveració queda recollida a l'exemple següent, on el MNM interrogatiu només apareix sobre l'element interrogatiu, una opció independentment permesa a les oracions interrogatives.

\_\_\_\_\_ rel qu

(112) PORTAR NO-RES [MATEIX LLIBRE COMPRAR AHIR] QUI

El segon patró, amb superposició, consisteix en l'escampament del MNM interrogatiu per sobre de la CR, de tal manera que el primer se superposa sobre el segon i l'esborra, com podem observar a (113).<sup>36</sup>

\_\_\_\_\_ qu

(113) PORTAR NO-RES [MATEIX LLIBRE AHIR COMPRAR] QUI

A l'apartat §4.2.2, comentàvem que el signe *MATEIX* es torna obligatori en certes circumstàncies. Un d'aquests casos és, precisament, quan el MNM interrogatiu se superposa sobre el MNM relatiu. Així doncs, en una oració com (114) el nominalitzador *MATEIX* ha d'esdevenir obligatori per tal de marcar la relativa apropiadament.

\_\_\_\_\_ qu

\_\_\_\_\_ rel

(114) MENJAR CONVIDAT PASTANAGA ODIAR \*(MATEIX) QUÈ

'Què ha menjat el convidat a qui no li agraden les pastanagues?'

<sup>35</sup> Exemples com aquest donen proves en contra de l'obligatorietat absoluta de la perseveració articulatòria que s'ha esmentat en altres treballs. A pesar d'això, la perseveració és sempre una opció millor que el tall del MNM.

<sup>36</sup> Recordem que això contrasta amb el comportament dels MNM de les avantposades, on la superposició del MNM interrogatiu i consegüent esborrament del MNM relatiu causa una agramaticalitat a l'estructura, §4.4.1.2.

## Les construccions relatives en LSC

En canvi, amb l'altre patró d'aparició dels MNM, no es produeix aquest contrast de gramaticalitat, ja que el MNM relatiu per si sol ja marca apropiadament l'estructura relativa. D'aquesta manera, el signe *MATEIX* pot elidir-se sense conseqüències per a la gramaticalitat de l'estructura, tal i com veiem a (115).

\_\_\_\_\_ rel qu  
(115) MENJAR CONVIDAT PASTANAGA ODIAR QUÈ

Per acabar la descripció d'aquests dos patrons de MNM, cal dir que no tenen una igual acceptació entre els informants. En general, es prefereix el patró de MNM que inclou els MNM relatius, ja que és la forma més clara de marcar apropiadament la CR. A pesar d'això, entre una violació en la perseveració articulatòria del MNM interrogatiu o el desbancament del MNM relatiu per part del MNM interrogatiu, resulta preferible aquesta darrera opció.

### 4.4.2.2 Interacció de les relatives amb els interrogatius qu- finals

La interacció dels elements interrogatius amb les CR ens dóna proves que la CR se situa en una posició no superior a l'SC. Les CR, quan apareixen dins d'una oració interrogativa parcial, sempre han de situar-se abans del darrer interrogatiu qu- situat a la dreta de la interrogativa, tal i com podem observar a (116), exemple que ja hem vist a (112):

\_\_\_\_\_ rel qu  
(116) PORTAR NO-RES [AHIR LLIBRE COMPRAR MATEIX] QUI  
'Qui no ha portat el llibre que vaig comprar ahir?'

En canvi, en cap cas, una CR continguda en una interrogativa parcial pot aparèixer després del darrer element qu-, com veiem a (117).

qu \_\_\_\_\_ rel  
(117) \*PORTAR NO-RES QUI MATEIX AHIR LLIBRE COMPRAR<sup>37</sup>

---

<sup>37</sup> Aquesta darrera estructura no és agramatical, però és una altra mena de construcció que consta de dues oracions. La primera és una interrogativa parcial i la segona és una



## Les construccions relatives en LSC

### 4.4.2.3 La posició a l'estructura de la construcció relativa posposada

A les posposades hem trobat que el SQu ha d'aparèixer després de la CR i que el MNM interrogatiu pot superposar-se a l'interrogatiu. Amb aquests dos fets a la mà, podem afirmar que les CR en LSC es troben en una posició no superior a l'especificador de SC, la posició on se situen els elements interrogatius en LSC.

Una possibilitat seria col·locar la CR, no per sota de l'especificador d'SC sinó precisament en aquesta posició. En aquest cas hauríem de defensar que en LSC podem tenir especificadors múltiples. A l'apartat següent, mostrarem una estructura que ens pot donar més indicis sobre la posició de la CR dins la matriu.

El que és important destacar aquí és la diferència de posició que ocupen les CR avantposades, que apareixen en posició de tòpic i les CR posposades, que apareixen en una posició inferior a SC.

### 4.4.3 **Altres consideracions sobre l'estructura posposada: Les construccions relatives *sandvitx***

A les dades anteriors, (vg. (108a) i (109a)) hem trobat l'estructura representada a l'esquema següent:

(122) matriu + SQu final + CR + SQu final

De les CR que queden en aquesta posició en direm CR *sandvitx*. A (123) i a (124) en tenim uns exemples:

(123) a. qu \_\_\_\_\_ rel qu  
TROBAR QUI AHIR IX<sub>1</sub> CLAU DEIXAR QUI

'Qui ha trobat la clau que vaig deixar oblidada sobre la taula?'

\_\_\_\_\_ qu  
b. TROBAR QUI MATEIX AHIR IX<sub>1</sub> CLAU DEIXAR QUI

(124) DEMANAR PERSONA<sub>2</sub> QUÈ MATEIX AHIR NEN DORMIR CARRER CL-ajagut-

...  
qu  
 -de-costat QUÈ

Si bé els nostres informants accepten les CR *sandvix*, ens sembla plausible considerar que sigui de resultes d'una estratègia de reparació de la seqüència SQu + CR, que és agramatical (vg. (117) i (119)). D'acord amb això, el darrer SQu dels exemples de (123) repararia una estructura com la de (125):

(125) \*TROBAR QUI AHIR CLAU DEIXAR MATEIX

D'altra banda, les CR *sandvix* podrien suggerir que la posició que ocupen les CR posposades és la d'especificador d'SC, la posició on s'allotgen els elements interrogatius (Quer 2007; Pfau i Quer 2007 i Alba 2010). Això ens posaria en la pista —ja assenyalada a Alba 2010— que la LSC té especificadors múltiples. Segons aquest supòsit, a (123) a les CR *sandvix* hi hauria tres especificadors, mentre que a la resta de frases (vg. (116) i (118)) en què es combina un element qu- final (i un *in situ*) amb una CR posposada, n'hi hauria dos.

Si volguéssim descartar l'opció d'especificadors d'SC múltiples, a primera vista, podria considerar-se que el primer SQu de l'estructura *sandvix* es troba en una posició de focus i que el segon se situa en posició d'especificador d'SC. Salta a la vista, però, que aquesta alternativa no és una bona solució ja que ens portaria també a especificadors múltiples, en aquest cas de SFocus.

Sigui com sigui, és prou clar que les CR *sandvix* no poden pas considerar-se construccions amb especificadors d'SC múltiples "normals" pel simple fet que els dos elements qu- que hi surten són necessàriament dues ocurrences del mateix constituent, a diferència del que s'observa en els casos d'especificadors d'SC múltiples "normals", on necessàriament els elements qu- implicats són diferents. Això reforça la idea que estem al davant d'un cas especial, una estratègia de reparació segons el nostre parer.

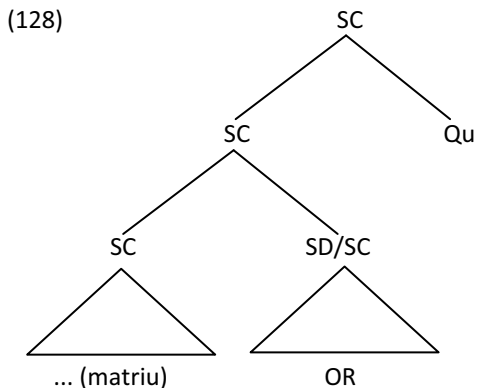
## Les construccions relatives en LSC

(126) \_\_\_\_\_ <sup>qu</sup>  
\*DONAR QUÈ AHIR IX<sub>1pl</sub> NOIA VEURE MATEIX QUI  
'Qui va donar què a la noia que vam veure ahir?'

(127) \_\_\_\_\_ <sup>qu</sup>  
\*DONAR QUI AHIR IX<sub>1pl</sub> NOIA VEURE MATEIX QUÈ

D'altra banda, la posició posposada de les CR, aporta dades que reforcen la idea que l'especificador de SC en aquesta llengua pot linearitzar-se a la dreta de l'oració, afirmació que ja trobem apuntada a Alba (2010) en referència amb els SQu complexos i ratificada a Mosella (2011).

A (128) donem el que podria ser l'esquema de l'estructura de les CR posposades:



### 4.5 Altres consideracions sobre l'estructura sintàctica de la construcció relativa

Aquest subapartat el dediquem a tractar breument altres fenòmens sintàctics relacionats amb les CR que no s'encabeixen en cap dels apartats precedents. A §4.5.1, considerem les possibles repeses del pivot a la matriu, que sota la seva forma manifesta apareix sempre dins de l'OR. A §4.5.2, ens centrem a les CR complexos, en les que fan apilament (*stacking*), i les que es formen a partir de dos pivots diferents. Per acabar, a §4.5.3 fem uns comentaris respecte a la formació d'illes dins de les OR.

#### 4.5.1 La represa del pivot a la matriu

A les llengües que empren CR de tipus circumnominal, el pivot apareix dins de l'OR juntament amb els altres SN que formen el predicat de l'OR. Si el pivot no està marcat de cap manera o situat en una posició especial que l'identifiqui, fàcilment poden produir-se ambigüitats. A (129) il·lustrem la situació amb un exemple del mohave que ja havíem fet servir (vg. §2, exemple (25)). Com mostren les traduccions, tant *?avi:-m*, 'pedra' com *hačtoq*, 'gos', podrien ser el pivot de la relativa.

- (129) [<sub>DP</sub> [<sub>CP</sub> Hačtoq ?avi:-m ?-u:ta:v] -n<sup>y</sup> -č] n<sup>y</sup>ə? i:l<sup>y</sup>-pč  
 [ [ dog stone-INST SBJ.1-hit] -DEF-NOM] black-REAL  
 'The stone with which I hit the dog was black.'  
 (or 'The dog which I hit with the stone, was black.')

(Mohave: Lehmann 1984 *apud* de Vries 2002)

Un altre exemple d'ambigüitat en la selecció del pivot és el que tornem a reproduir (vg. §3, exemple (164)). En aquest cas, procedeix de l'ASL:

- rel  
 (130) DOG CHASE CAT JOHN LIKE  
 'John likes the dog that chased the cat.'  
 'John likes the cat that chased the dog.' (ASL: Coulter 1979)

Per tal d'explicar l'ambigüitat de l'exemple anterior s'argumenta que el verb *LIKE*, de tipus invariable,<sup>38</sup> al no emprar l'espai sígnic, no marca concordança amb els arguments del predicat. Això provoca una situació com la del mohave, que comporta el desconeixement de quin dels SN és el pivot i genera, per tant, una ambigüitat respecte el predicat matriu.

<sup>38</sup> Recordem que la classificació dels verbs a les LS és tripartida, §1. Trobem els verbs fixos o invariables (*plain*), que no tenen flexió de concordança; els verbs de concordança (*agreement*), que es modulen segons la localització dels arguments a l'espai sígnic i els verbs espacials (*spatial*), que mostren concordança amb un argument de tipus locatiu.

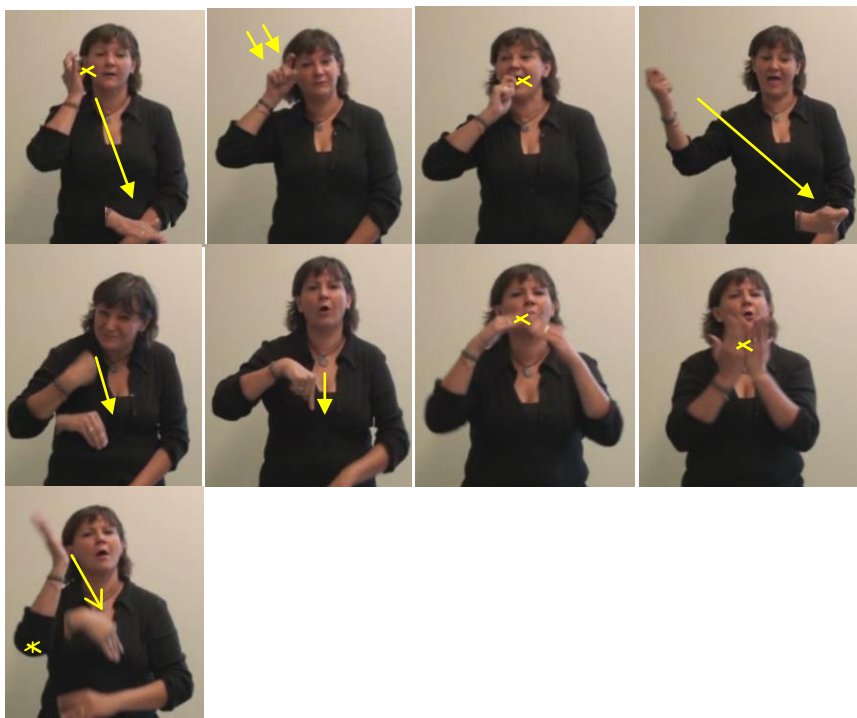
## Les construccions relatives en LSC

En LSC, sempre es pot evitar aquesta ambigüitat, ja que encara que el verb sigui invariable, la llengua sempre té recursos per tal de senyalar de forma inambigua quin SN de la CR participa del predicat de la matriu. A pesar d'això, en principi, també podríem tenir una CR amb un pivot ambigu respecte la funció de la matriu. En l'ús real de la llengua, això només ocorreria si el context determinés prou clarament quina és la interpretació desitjada ja que, altrament, el signant recorreria a alguna de les estratègies desambiguadores disponibles, com les que presentem a continuació.

Una primera estratègia per evitar l'ambigüitat és signar el verb de l'oració matriu a la localització dins l'espai signic corresponent al referent que fa d'argument, com succeeix al següent exemple amb el verb negatiu *HAYER-NO* ('no haver-hi'):

\_\_\_\_\_ rel  
(131) NENA<sub>a</sub> PROFESSORA<sub>b</sub> GELAT<sub>b</sub> DONAR<sub>a</sub> MATEIX<sub>a</sub> AVUI ESCOLA HAYER-NO<sub>a</sub>

'La nena a qui la professora va donar un gelat avui no era a l'escola.'





Una segona estratègia passa per emprar un signe lèxic a la matriu com ara l'auxiliar *PERSONA*, que s'empra sobretot amb verbs de tipus psicològic. Similarment, amb verbs invariables, es pot fer servir un auxiliar de concordança. Així, amb el verb *ODIAR* psicològic i invariable podríem tenir tant (132) com (133), respectivament.

\_\_\_\_\_ rel

(132) ADVOCAT ACUSAT DEFENSAR MATEIX IX<sub>1</sub> ODIAR<sub>1</sub> PERSONA<sub>3</sub>  
 'Odio l'acusat que defensa l'advocat.'

\_\_\_\_\_ rel

(133) GOS<sub>a</sub> GAT<sub>b</sub> PERSEGUIR<sub>b</sub> MATEIX IX<sub>1</sub> ODIAR<sub>1</sub> AUX<sub>3a</sub>  
 'Odio el gat a qui persegueix el gos.'

Una tercera estratègia consisteix a reprendre el pivot a la matriu amb un signe *ÍNDIX* a la matriu que apunti cap al *locus* prèviament associat al pivot dins de l'OR.

\_\_\_\_\_ s/rb

(134) NENA<sub>a</sub> PROFESSORA<sub>b</sub> GELAT<sub>b</sub> DONAR<sub>a</sub> MATEIX AVUI IX<sub>3a</sub> IX<sub>loc</sub> ESCOLA  
 HAVER-NO<sub>a</sub>  
 'La nena a qui la professora va donar un gelat avui no ha anat a l'escola.'

Per últim, l'estratègia que podem considerar mínima és l'ús de certs MNM a l'executar el verb de la matriu. D'aquests, el més inequívoc és la inclinació del tors cap al mateix punt de l'espai sígnic on se situa el pivot, encara que també es pot usar la mirada amb la mateixa finalitat. Vegem-ne un exemple tot seguit:

\_\_\_\_\_ rel    mir<sub>a</sub><sup>39</sup>

(135) ADVOCAT<sub>a</sub> ACUSAT DEFENSAR MATEIX IX<sub>1</sub> ODIAR

Cal dir que aquestes estratègies que senyalen la relació entre els elements del predicat no són específiques de les CR, sinó que s'empren freqüentment a la llengua per tal de salvar ambigüitats a les oracions no complexes. Així doncs, sobre l'anàlisi d'aquests elements, no sembla ser que els puguem encabir dins d'algun grup d'elements propis de les CR, com són els pronoms de represa. Això concorda

---

<sup>39</sup> El MNM *mir* indica un punt de la mirada cap a un punt de l'espai sígnic, designat per la lletra *a* que l'acompanya.

## Les construccions relatives en LSC

amb les troballes fetes per a les LO, on fins el moment no s'ha identificat cap llengua on a les CR d'estratègia circumnominal s'hi emprin pronoms de represa, §2.3.3. Així doncs, considerem que les estratègies de represa del pivot no tenen res a veure amb l'estratègia tipològica relativa que se segueix.

### 4.5.2 Les construccions relatives complexes

Considerem CR complexa aquella que es forma per la coaparició de dues o més CR. N'hem elicitat de dos tipus; d'una banda les que comparteixen el pivot, que anomenem apilades<sup>40</sup> i, de l'altra, les que no comparteixen pivot. Només poden ser objecte d'apilament les OR d'estratègia adnominal i circumnominal, però no les correlatives.

El fet que en LSC les CR puguin apilar-se confirma la idea que són circumnominals i no pas correlatives, estratègia que, recordem, també permet una posició interna del pivot.<sup>41</sup> Aquesta darrera estratègia, però, recordem que no suporta l'apilament de les CR, §2.4.4. Així doncs, aquest tipus d'estructura complexa reforça la idea que ens trobem davant d'una estratègia circumnominal. Hem elicitat tant CR apilades d'avantposades com posposades. Vegem-ne un exemple de cada:

\_\_\_\_\_ rel/s

(136) PAPER TAULA CL-col·locar ESCRIURE LLISTA SUPERMERCAT MATEIX  
SISPLAU<sub>2</sub>DÓNA'M<sub>1</sub>

‘Sisplau, porta'm el paper que hi ha sobre la taula on hi he escrit la llista del supermercat.’

(137) SISPLAU<sub>2</sub>DÓNA'M<sub>1</sub> \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_ rel  
SUPERMERCAT

<sup>40</sup> En castellà *superpuestas* (Brucart 1999) i en anglès *stacking* (de Vries 2002).

<sup>41</sup> Recordem que amb les correlatives el pivot podia aparèixer tant dins l'OR, a la matriu com a totes dues oracions alhora. Aquestes dues darreres possibilitats no apareixen en LSC.

Als exemples anteriors, veiem que els signe *MATEIX* apareix en les posicions que hem elicitat a §4.2.1.2, abans o després de l'OR. Però com que a les complexes hi ha dues CR, també pot aparèixer en mig de les dues, al final de la primera com a l'inici de la segona, com observem a l'exemple següent:

rel  
s

(138) PAPER TAULA CL-col·locar MATEIX ESCRIURE LLISTA SUPERMERCAT  
SISPLAU DÓNA'M

Als exemples anteriors trobem una sola ocurrència del determinant, la forma habitual d'aparició. Recordem que a la LIS, §3.3.4, en exemples com el de (156) del capítol 3, s'hi ha recollit una doble aparició del determinant. Com mostra la traducció de l'exemple de la LIS, sembla que aquesta sigui la manera habitual de presentar les CR apilades, sense que això impliqui un significat especial. En LSC, també s'hi ha trobat la possibilitat que el determinant aparegui per partida doble, però mostra un significat especial que recollim a la traducció dels exemples:

rel/s

(139) a. MATEIX PAPER TAULA CL-col·locar MATEIX ESCRIURE LLISTA SUPERMERCAT  
SISPLAU DÓNA'M

'Sisplau, porta'm el paper que hi ha sobre la taula, el que hi he escrit la llista del supermercat'.

rel/s

b. TAULA CL-col·locar MATEIX ESCRIURE LLISTA SUPERMERCAT PAPER MATEIX  
SISPLAU DÓNA'M

rel/s

c. MATEIX TAULA CL-col·locar ESCRIURE LLISTA SUPERMERCAT PAPER MATEIX  
SISPLAU DÓNA'M

Tal i com ens mostra la traducció, en aquests casos, la semàntica de l'oració canvia una mica. Segons els informants, a les oracions de (139), sembla que l'emissor vol garantir que l'interlocutor segueixi la conversa, a mode d'*afterthought* per confirmar la informació emesa amb l'interlocutor. El fet que en la versió més

## Les construccions relatives en LSC

neutra només aparegui una vegada el signe *MATEIX*, apunta a que aquest element sigui considerat un determinant i no pas un element relatiu, ja que, a les LO que coneixem, ni el determinant ni el pivot no es repeteixen habitualment a les CR apilades. Els elements que es repeteixen són els interns a l'OR com el complementador *que*. El català és paral·lel a la LSC, com veiem al contrast següent, on el primer mostra un feedback normal i el segon un d'insuficient:

- (140) a. **El** noi que va venir l'altre dia que duia una carpeta a la mà és el meu germà  
b. **El** noi que va venir l'altre dia **el** que duia una carpeta a la mà és el meu germà

Passem ara a veure la concatenació de dues CR amb diferent pivot. En LSC sembla ser que també emprin un sol determinant, en canvi a la traducció al català s'hi han d'emprar dos perquè sigui gramatical:

- (141) a. rel  
[CIUTAT JOAN CONEIX] [PERSONA<sub>3</sub> VIURE IX<sub>3a</sub>] MATEIX IX<sub>1</sub> TURISME

'He visitat la ciutat que en Joan coneix una persona que hi viu.'

- b. rel  
[MATEIX [CIUTAT JOAN CONEIX] [PERSONA<sub>3</sub> VIURE] IX<sub>1</sub> TURISME



### 4.5.3 Construccions relatives, el signe ÍNDEX i les illes

Una de les característiques de les CR a diverses les LO és que són illes per a l'extracció. Això provoca que en aquestes llengües, quan intentem extreure un element de dins d'una CR, es produeixi una agramaticalitat. De la mateixa manera, si intentem reprendre a la matriu un element intern a una CR, també podem obtenir com a resultat una agramaticalitat. En canvi, a d'altres llengües, no tots els casos descrits per d'altres formen illes.

En LSC, no sembla que sigui així. Observem els exemples següents:

- (142) a.  $\frac{\text{rel}}{\text{BOTIGA IX}_2 \text{ CONÈIXER NOIA+ TREBALLAR MATEIX AVIAT } {}_1\text{ANAR}_a}$   
 'Aviat aniré a la botiga que coneixes les noies que hi treballen.'
- b.  $\frac{\text{rel}}{\text{BOTIGA}_a \text{ IX}_2 \text{ CONÈIXER NOIA+ TREBALLAR MATEIX AVIAT } {}_1\text{ANAR}_a \text{ IX}_{3a}}$

Així mateix, tampoc es detecta una illa quan fem una represa d'un element intern d'una CR continguda dins d'una oració subordinada completiva. Cal dir que amb aquest context a les LO tampoc es produeix una illa amb la represa del pivot:

- (143) a.  $\frac{\text{rel}}{\text{BOTIGA IX}_1 \text{ SEMBLAR IX}_3 \text{ NOIA+ TREBALLAR MATEIX AVIAT } {}_1\text{ANAR}_a}$   
 'Aviat aniré a la botiga on em sembla que treballen les noies.'
- b.  $\frac{\text{rel}}{\text{BOTIGA}_a \text{ IX}_1 \text{ SEMBLAR IX}_3 \text{ NOIA+ TREBALLAR MATEIX AVIAT } {}_1\text{ANAR}_a \text{ IX}_{3a}}$

Aquestes dades pot ser que mostrin que les restriccions d'illa són diferents a les LS. D'altra banda, hi pot haver una altra explicació de per què que no es formen illes al fer la represa amb un ÍNDEX. Si bé a §3.2.1.2 hem vist que pot considerar-se un pronom, també pot ser un altre tipus d'element, que no ocasioni una illa. Recordem que el signe ÍNDEX, apareix sovint per fer una represa d'un element nominal emprant l'espai sígnic. En vista d'això, només podem dir que encara resta investigar amb més deteniment aquest aspecte de les CR en LSC.

## Les construccions relatives en LSC

### **4.6 Algunes particularitats semàntiques de l'estructura relativa**

Aquest apartat el dividim en dues parts. A §4.6.1, discutim breument la semàntica de l'estructura que hem analitzat a les pàgines precedents, la restrictiva, i considerem un cas concret que codifica una altra semàntica. A §4.6.2 caracteritzem sucintament la que podria ser l'estratègia de relativització de semàntica apositiva en LSC.

#### **4.6.1 Les construccions relatives de semàntica restrictiva**

En LSC, podem afirmar que l'estructura que hem trobat és clarament restrictiva. A §1.3 hem dit que les nostres dades provenen en gran part d'elicitació de contextos que forcen una CR de semàntica restrictiva. Tot i això, comentem breument altres dades que confirmen la nostra elicitació.

L'estratègia tipològica que se segueix a la LSC, la circumnominal, només és compatible amb la semàntica restrictiva i la *maximalizing*, així doncs, la semàntica apositiva queda descartada i no ens cal, aplicar les proves sintacticosemàntiques recollides a §2.4.1.2 i §2.4.2.2, que comproven les diferències entre les CR apositives i restrictives.

També resulta fàcil descartar la semàntica *maximalizing* com a possible candidata per a l'estructura. Recordem que l'operació de maximalització consisteix en crear un conjunt únic, que és el que conté el màxim d'individus o entitats que s'esmenten a la CR. A les dades obtingudes per a aquest treball, quan hem presentat els contextos d'elicitació, ens hem assegurat que hi poguessin haver més individus en joc que no pas els implicats a la CR, per tant la semàntica de les estructures elicitades no pot ser *maximalizing*. Descartats els altres dos tipus semàntics, podem dir que la construcció que hem estudiat és generalment restrictiva.

I diem generalment perquè trobem una estructura en concret que presenta una excepció a aquesta semàntica restrictiva: l'aparició d'un quantificador universal *TOT* per sota de la CR, que també ha estat elicitada per a la LIS, §3.3.5.3. Tal i com

hem argumentat per a la LIS, sembla que en aquests casos, la semàntica es torna *maximalizing*. Mirem uns exemples en LSC i prestem especial atenció a la paràfrasi:

\_\_\_\_\_ rel

(144) TOT NOI+ FESTA QUEDAR-PARAR MATEIX AVORRIR

‘Tots els nois van quedar-se a la festa i es van avorrir.’ (# però els que van marxar s’ho van passar genial)

(=tots els nois van quedar-se a la festa)

\_\_\_\_\_ rel

(145) CELIA<sub>a</sub> TOT PASTÍS<sub>a</sub> GUARDAR<sub>b</sub> IX<sub>3b</sub> NEVERA<sub>b</sub> MATEIX GEMMA<sub>c</sub> PORTAR<sub>d</sub> IX<sub>3d</sub> FESTA<sub>d</sub>

‘La Celia va guardar tots els pastissos a la nevera i la Gemma els va portar a la festa.’ (# però no ha dut els de sobre de la taula)

(= la Celia va guardar tots els pastissos a la nevera)

\_\_\_\_\_ rel

(146) TOT NOIA+ ANAR-TOTS IX<sub>loc</sub> PLATJA MATEIX VERMELL-POSAR-CARA

‘Les noies van anar totes a la platja i es van cremar.’ ( # però les que es van quedar a casa no s’hi van posar)

(=totes les noies van anar a la platja)



## Les construccions relatives en LSC

Notem que als exemples anteriors *TOT* acompanya al pivot, cosa que comporta que se situï dins de la CR, tal i com elicit Branchini (2006) per a la LIS. En aquesta posició interna, *TOT* no pot quedar restringit per l'OR perquè es troba dins seu. Això provoca que la relativa expressi necessàriament el conjunt d'entitats màxim del discurs, tal i com queda recollit a la traducció. En llengües amb CR no circumnominals com el català, no tenim un equivalent sistemàtic de CR amb el quantificador *tot* intern, encara que se'n pot trobar algun quan el context pragmàtic és l'adient, com l'exemple següent:

(147) Els nens que cantaven tots ben contents van tenir un èxit aclaparador.

(# però els que ballaven no)

(= tots els nens cantaven ben contents)

Així doncs, l'exemple anterior també presenta una semàntica *maximalizing* paral·lela als exemples de la LSC, és a dir, implica que no hi ha altres nens a l'univers del discurs dels que s'expressen a la relativa.

En LSC, el quantificador *TOT* també pot situar-se a la matriu,<sup>42</sup> en aquest cas, al tractar amb CR circumnominals, en una posició no adjacent al nom, que possiblement podem considerar flotant. Vegem-ne uns exemples, paral·lels als que hem vist abans:

\_\_\_\_\_ rel  
(148) NOI+ FESTA QUEDAR-PARAR MATEIX TOT AVORRIR

'Tots els nois que van quedar-se a la festa es van avorrir.'

(i els que van marxar van passar-s'ho genial)

---

<sup>42</sup> Una prova de la posició la dona l'escampament del MNM, ja que si el quantificador fos intern el MNM relatiu hauria d'incloure'l.



rel

(149) CELIA<sub>a</sub> PASTÍS<sub>a</sub> GUARDAR<sub>b</sub> IX<sub>3b</sub> NEVERA<sub>b</sub> MATEIX GEMMA<sub>c</sub> TOT<sub>c</sub> PORTAR<sub>d</sub>

IX<sub>3d</sub> FESTA<sub>d</sub>

‘La Gemma va portar a la festa tots els pastissos que la Celia ha posat a la nevera.’

(i no ha dut els de sobre de la taula)

rel

(150) NOIA+ ANAR-TOTS IX<sub>loc</sub> PLATJA MATEIX TOT VERMELL-POSAR-CARA

‘Totes les noies que van anar totes a la platja es van posar vermelles.’

(i les que es van quedar casa no s’hi van posar)

Fixem-nos que en aquests exemples la interpretació és clarament restrictiva i no pas *maximalizing*, ja que és possible l’existència d’entitats del discurs diferents de les indicades per la CR. Això mostra que la diferència semàntica no està relacionada directament amb el quantificador en si, sinó amb la posició que ocupa aquest element. Hem de tenir en compte que al treballar amb CR de tipus circumnominal, si volem que el quantificador acompanyi al pivot, haurà de situar-se inevitablement dins de l’OR, posició des de la qual no pot quedar restringit per l’OR. Cal considerar doncs que la semàntica que presenten les construccions de (144) - (146) són un cas aïllat, provocat per la posició interna del *TOT*. Per això mateix no hem considerat aquests casos a l’anàlisi, §4.2.3.3.

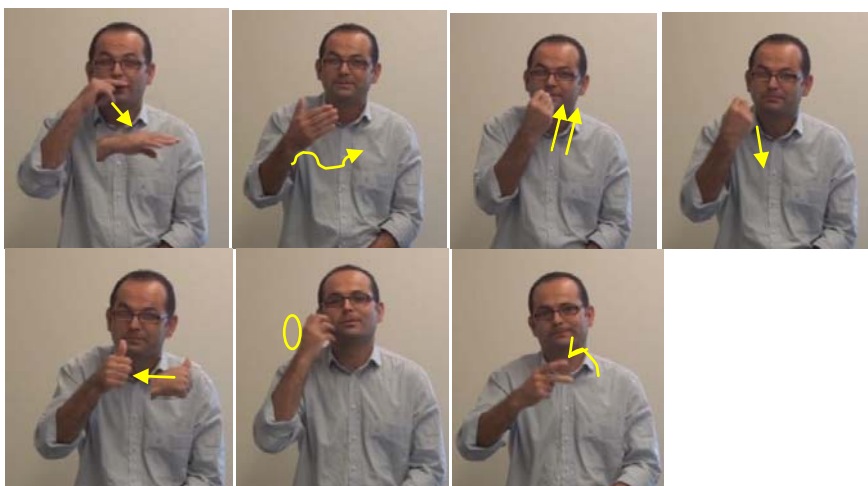
Per tant, podem dir que les CR en LSC, en general, presenten com en LIS una semàntica restrictiva, amb excepció d’alguna estructura, com la que acabem de contemplar. A més, com hem vist a §2.4.3, altres llengües que normalment empen CR de semàntica restrictiva, com el català i l’anglès poden aconseguir CR de semàntica *maximalizing* amb altres estructures diferents del que inclou el quantificador universal, com les construccions existencials, que en anglès trobem introduïda per *there* i en català pel verb *haver-hi*.

## Les construccions relatives en LSC

Aquesta problemàtica no es troba amb altres elements que poden de tenir abast sobre la relativa, com amb un numeral cardinal, *e.g.* *PRIMER*. Aquest signe ha d'anar sempre situat en una posició externa a la CR, però pot situar-se dins de la CR, com veiem a (151).

\_\_\_\_\_ rel  
(151) a. NEN PEIX MENJAR MATEIX PRIMER POSTRES DOBLE

'El primer nen que es mengi el peix tindrà el doble de postres.'



\_\_\_\_\_ rel  
b. NEN PEIX MENJAR PRIMER MATEIX POSTRES DOBLE

En aquesta posició, *PRIMER* queda restringit per la totalitat de l'OR i no només pel pivot. En cap cas pot trobar-se dins de l'OR, ja que l'oració llavors no es podria interpretar, com mostra la agramaticalitat de (152).

\_\_\_\_\_ rel  
(152) \*PRIMER NEN PEIX MENJAR MATEIX POSTRES DOBLES

Respecte a les proves que serveixen per diferenciar les CR de semàntica *maximalizing* de les restrictives, a §4.5.1, hem vist que les CR restrictives es poden apilar per tal de formar una frase relativa complexa i, en canvi, les *maximalizing* no. L'altra prova, la de comprovar quins tipus de determinants poden introduir l'estructura relativa no s'ha pogut dur a terme, en part a causa de la falta de determinants en LSC. A més, dels determinants recollits, com *MATEIX* i, potser,

ÍNDIX i UN, encara resta fer-ne una descripció prou acurada per conèixer-ne les propietats.

Sobre la semàntica de les CR en LSC, com hem avançat a §4.1.2 quan esmentàvem les característiques del signe *MATEIX*, a la CR que hem trobat, el pivot pot ser tant definit com indefinit, però en tots els casos ha de ser específic. Així doncs, no hem pogut elicitar CR inespecífiques amb el determinant *MATEIX*.

Per últim, cal fer una remarca sobre la semàntica del signe *MATEIX* a les CR. Amb les dades amb què comptem, sembla que *MATEIX* només pot aparèixer si el pivot és específic. Observem els exemples següents:

- (153)  $\frac{\text{rel}}{\text{IX}_1 \text{CASAR (MATEIX) NOIA NÈIXER MARROC}}$   
 ‘Em casaré amb una noia que ha nascut al Marroc.’  
 ‘Em casaré amb la noia que ha nascut al Marroc.’

- (154)  $\frac{\text{rel}}{\text{IX}_1 \text{CASAR NOIA REQUERIMENT CARÀCTER NÈIXER MARROC}}$   
 ‘Em casaré amb una noia que hagi nascut al Marroc.’

La primera oració és adequada en un context en què un noi té promesa i explica a un amic seu que es casarà. En canvi, a la segona oració, el noi no té promesa, però té clar que només es casaria amb una noia nascuda al Marroc. Això ens condueix a pensar que el determinant *MATEIX* pot marcar la CR com a específica.

#### 4.6.2 Hi ha construccions relatives de semàntica apositiva en LSC?

Recordem que si bé totes les llengües del món tenen CR de semàntica no apositiva, *i.e.* restrictiva o *maximalizing*, no totes en tenen d’apositives. Aquest fet no suposa cap problema, ja que tal i com nota de Vries (2005b), són prou fàcils de parafrasejar, cosa que comporta que es pugui obtenir la mateixa semàntica que impliquen les CR apositives mitjançant altres estructures, com ara una aposició. Vegem-ne un exemple en català, notem que el contrast semàntic entre els dos exemples és nul i que només canvia l’estructura sintàctica:

## Les construccions relatives en LSC

(155) L'Enric, que és el meu germà, va venir l'altre dia

(156) L'Enric, el meu germà, va venir l'altre dia

Com hem vist a §3.3.4, les estructures apositives que s'han trobat a les LS, concretament a la LIS i a la DGS, podrien ser certament aposicions que no impliquessin una CR, com considera Liddell (1978) per a l'ASL. Recordem que la raó principal per considerar això, és que no hi ha cap element relatiu que introdueixi les CR, un dels requisits establerts a la tipologia oral, §2.4.2.1.

En LSC hem elicitat una estructura que fa, com a mínim, la mateixa funció que les CR apositives, és a dir, afegeix una informació a l'oració matriu. Però com que no hem trobat l'ús d'un element relatiu que les introdueixi no podem afirmar amb total seguretat que es tracti pròpiament d'una CR, com succeeix amb la resta de LS. Vegem-ne uns exemples. Hi introduïm l'adverbi oracional *PER-CERT*, per tal de forçar la interpretació apositiva:

\_\_\_\_\_rb  
\_\_\_\_\_hn  
\_\_\_\_\_t      \_\_\_\_\_

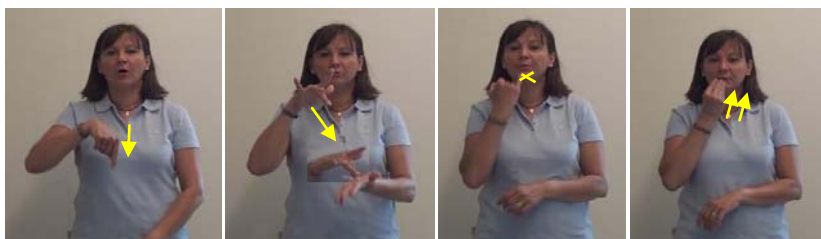
(157) AHIR GOS<sub>a</sub> PER-CERT GAT<sub>b</sub> MOSSEGAR<sub>b</sub> CASA<sub>a</sub> VENIR

'El gos, que per cert ha mossegat el gat, ahir va venir a casa.'

\_\_\_\_\_rb  
\_\_\_\_\_hn  
\_\_\_\_\_

(158) AVUI TOCA PASTA MENJAR PER-CERT ENCANTAR

'Avui toca menjar pasta, que per cert m'encanta.'





           rb  
           hn  
 (159) JOAN PER-CERT GUAPO TREBALL MODEL

‘El Joan, que per cert és molt guapo, treballa de model.’

Òbviament, també en podem trobar sense PER-CERT:

           rb  
           hn  
 (160) NEN GAT AGRADAR CASA ANAR<sub>1</sub>

‘El nen, a qui li agraden els gats, ha vingut a casa.’



Els MNM que trobem en LSC per les estructures apositives són cel·les aixecades i assentiment (*head node*), exactament els mateixos que s’han trobat en LIS. Recordem que en DGS i ASL també es troba un lleuger assentiment amb el cap i llavis arrufats, però no se’ns parla de cel·les aixecades. Al dir que el MNM en LSC, com a la resta de LS no inclou el pivot, cosa que succeeix amb les CR de tipus

## Les construccions relatives en LSC

postnominals descrites en DGS amb semàntica restrictiva. Recordem que les CR apositives només poden seguir l'estratègia adnominal postnominal, així doncs, suposant que ens trobéssim davant d'una CR, seguirien l'estratègia esperada. A falta d'un complementador o d'un pronom relatiu no podem destriar si són una relativa o una aposició simple.

Respecte a les característiques sintacticosemàntiques, n'hem elicitat unes quantes que són pròpies de les CR de semàntica apositiva, que hem vist a §2.4.2.2. Aquestes són: que el pivot pugui ser un nom propi, que hem vist a (159), que pugui ser d'una altra categoria que no sigui un SN, com hem vist a (158), on el pivot és el SV "PATATES MENJAR" i que pugui dur un adverbi com *PER-CERT*, de (157) a (159). Malauradament, això no demostra que l'estructura que hem elicitat sigui una CR.

En vista que hi ha llengües al món on no existeixen les CR apositives, no ens ha d'estranyar el fet que tampoc n'hi hagi en LSC. A pesar d'això, no està de més comentar, que en LSC, al no haver-hi cap element relatiu manifest per les CR restrictives, sembla plausible pensar que tampoc n'hi pugui haver a les apositives, a pesar que no sigui el més habitual. Recordem que la relativització zero, sembla que sigui més freqüent a les LS. Tant per tant, abans de poder arribar a conclusions més contrastades, cal eixamplar la investigació d'aquest tipus d'estructures.

### 4.7 Resum del capítol

En aquest capítol es presenta una descripció i es fa una proposta d'anàlisi de les CR restrictives en LSC.

Les CR restrictives finalment aïllades i identificades en LSC compleixen els requisits que la tipologia estableix per a les CR circumnominals. D'una banda, el pivot apareix sempre dins de l'OR. De l'altra, el determinant que encapçala aquesta estructura, el signe *MATEIX*, pot situar-se tant en una posició inicial absoluta a la CR com en una final absoluta i, fins i tot, aparèixer doblat en aquestes dues posicions que acabem d'esmentar.

Les CR restrictives no poden aparèixer en la seva posició bàsica. Les dues posicions possibles d'aparició de la CR respecte de l'oració matriu que la conté: l'avantposada i la posposada i hem proposat dues posicions diferenciades a l'estructura per a elles. Si bé les CR avantposades se situarien a la posició de tòpic, les CR posposades haurien de situar-se en una posició més baixa a l'estructura sintàctica. Per últim, hem mostrat que en LSC les CR *in situ* no estan permeses.

Fins aquí hem descrit i analitzat les CR en LSC. Ara només ens resta extreure les conclusions pertinents, relacionant les nostres troballes amb la tipologia oral i signada, tasca a complir al darrer capítol d'aquesta tesi, que podem llegir tot seguit.

# Capítol 5

---

## Conclusions

Aquesta tesi presenta la primera descripció de les construccions relatives restrictives (CR) en llengua de signes catalana (LSC) i una proposta d'anàlisi en el marc de la gramàtica generativa transformacional. Aquesta proposta, en principi, és susceptible d'aplicar-se a les CR restrictives circumnominals de qualsevol llengua, oral o de signes. Així, és tant una contribució directa a la tipologia com a la lingüística teòrica. A més a més, es presenten també els possibles efectes de la modalitat gestual-visual sobre la subordinació completiva i relativa, que interaccionen amb les CR. A continuació, detallem totes aquestes aportacions.

Com que les CR a les LS no han estat gaire descrites, no hi ha gaire bibliografia al respecte. Dels treballs existents podem destacar els de la llengua de signes alemanya (DGS) i els de la llengua de signes italiana (LIS). A algunes altres LS, l'estructura es troba tan sols documentada de passada. La falta de qualsevol descripció prèvia de les CR en LSC, ens ha conduït a revisar l'escassa bibliografia existent, amb especial atenció a la referida a les CR en LIS, ja que totes dues llengües són molt semblants en aquest punt. Precisament, la comparació amb la LIS ens ha permès aprofundir en la descripció i anàlisi de la LSC, l'objectiu principal d'aquest treball. Finalment, però, la nostra proposta és aplicable a la LIS i, de fet, segons les dades que trobem a la bibliografia, sembla preferible a la proposta de Branchini (2006). De fet, sostenim que aquesta darrera és apropiada només per a una estructura marginal de la LIS, però no pas per a la canònica.

Tal i com hem mostrat al capítol 4, les CR en LSC són circumnominals. Això és, són construccions de valor nominal (SD) i amb el pivot intern a l'oració relativa (OR). Pel seu estatus d'SD es diferencien de les correlatives, que són SC; i pel pivot intern contrasten amb les adnominals, que el tenen fora de l'OR. A la tipologia, aquest tipus de CR s'ha observat tant en llengua de signes (LS) com en llengua oral (LO).



Així, hi ha CR circumnominals en LIS, d'una banda, i en japonès, tibetà o mohave de l'altra. En algunes d'aquestes llengües (LIS, mohave i LSC), les característiques nominals de l'estructura es fan manifestes a través d'un determinant, que es troba sempre situat sempre al final de la CR. En altres, com ara el japonès, aquesta característica es fa palesa a través d'un nominalitzador i/o una marca de cas situada també al final de l'estructura. Una diferència que hem detectat entre les CR circumnominals en LSC i la resta de llengües descrites a la tipologia és que en aquesta llengua, el determinant no només pot aparèixer al final de la CR, posició fins ara establerta com a única possible, sinó que també pot aparèixer a l'inici de la CR i, fins i tot, en totes dues posicions alhora, és a dir, abans i després de l'OR. Aquesta característica, no ha estat observada a cap LO, tot i l'extensió de la mostra. Aquesta excepcionalitat juntament amb el fet que en LSC hi ha altres estructures amb un doblament similar ens ha portat a atribuir aquesta característica a la modalitat gestual-visual. Concretament, es diria que les LS permeten una més gran laxitud en la linearització de l'estructura jeràrquica dels elements funcionals definidors de determinades construccions, com per exemple els SQu de les interrogatives (Alba 2010) o el determinant de les CR. Malauradament, per a l'altra LS que té CR circumnominals, la LIS, no consta de moment que el determinant pugui aparèixer en cap altra posició més que la final. No cal dir que si futures descripcions (o revisions) de les CR en altres LS fessin palès un comportament similar al de la LSC, la nostra idea guanyaria força.

Sigui com sigui, internament a la LSC, hi ha més pistes que apunten que és la modalitat la responsable de la més gran variació en la linearització. Així ho indicaria també el fet que la preferència en la distribució del determinant no sigui purament aleatòria. Recordem-ho. Com hem mostrat, tant l'ocurrència inicial com la final del determinant (o la de totes dues alhora) dóna un resultat gramatical. Ara, això no treu que hi hagi posicions preferides que depenen exclusivament de la situació que ocupa la CR dins de l'oració matriu, *i.e.* de si la CR es troba avantposada o posposada. Si la CR es troba avantposada a la matriu, el determinant *MATEIX* normalment se situarà després de l'OR, la posició estàndard a la tipologia. En canvi,

## Conclusions

si la CR es troba posposada a la matriu, *MATEIX* tendirà a encapçalar l'OR. Cal establir, doncs, què determina aquest patró de preferències.

En la nostra proposta, la modalitat també seria en part responsable de l'obligatorietat del desplaçament a la perifèria oracional de les CR circumnominals, que s'observa tant en LSC com en LIS. L'altre factor, en aquest cas, seria el caràcter d'SC de la CR circumnominal a l'inici de la derivació. Aquest supòsit permet reduir el cas del desplaçament obligatori de la CR al cas general que fa que a totes les LS de tipus SOV, sigui impossible deixar una oració subordinada (SC) *in situ*. Sense desplaçament, estaríem davant del patró d'inserció central, que, per la limitació de la memòria a curt termini en el processament d'estímuls visuals —en comparació dels verbals— resulta encara més difícil a les LS d'aquest tipus, que rebutgen aquesta mena d'inserció. L'SC inicial constitutiu de les CR posteriorment es recategoritza en un SD mitjançant la pujada del determinant a una posició des de la qual té abast sobre la resta de la CR. Aquesta posició, per a la opció avantposada, és la de tòpic. La posició posposada és en canvi més baixa. Se situaria, concretament, entre la negació i l'especificador interrogatiu a SC. Això apunta cap a la possibilitat que en LSC hi hagi especificadors múltiples, tal com s'esmenta a Alba (2010).

La posició avantposada, que, com hem dit més amunt, és la preferida pels signants, lliga amb l'organització discursiva de tòpic-comentari, ja proposada per a algunes LS. Tenim, però, certes mostres de producció espontània amb CR posposades —vg. introducció. Per això mateix ens demanem si hi ha una diferència entre avantposició i posposició causada per l'estructura informativa. De fet, l'exemple espontani de CR posposada que tenim enregistrat és una definició i, doncs, un exemple en cert sentit especial. En canvi, les CR avantposades constitueixen el tema principal de la frase de què formen part, cosa que dins de l'organització discursiva de tòpic-comentari gairebé obligaria que la posició de la CR fos l'avantposada.

La proposta d'anàlisi de les CR de la LSC que presentem en aquest treball a §2.5.3 parteix de l'anàlisi clàssica per elevació proposada per a les CR adnominals de les

LO amb la consegüent mínima modificació que proposem per a les CR circumnominals. Notem que la unificació de les CR restrictives adnominals i circumnominals aconseguida així, des d'un punt de vista general, constitueix un punt a favor de la nostra proposta. Més important, però, és el fet que la modificació introduïda permet donar compte alhora del funcionament de les CR en LSC i motivar també la diferència bàsica entre les CR d'aquesta llengua i les de la DGS. A més, la nostra proposta seria d'aplicació a la LIS i no presentaria el problema de la proposta original per a aquesta llengua.

Recordem l'essencial de la nostra anàlisi, doncs. La modificació clau introduïda a l'anàlisi per elevació clàssica de les CR consisteix a portar el determinant — recordem que el pivot de les circumnominals és intern a l'OR— a la seva posició final per ajuntament intern (trasllat) en comptes d'ajuntar-lo externament. Això té dues conseqüències. D'una banda, implica una recategorització del nucli C (i la seva corresponent projecció SC), que esdevenint D ens dóna l'SD requerit des del punt de vista de la selecció categorial. D'altra banda, ens permet presentar l'obligatorietat del desplaçament de tota la CR com a resultat de la naturalesa original d'SC. En efecte, seria un cop traslladat l'SC a la perifèria inicial o final de la frase, que tindria lloc l'elevació de D a C i la consegüent recategorització. Només així derivariem tant la necessitat del desplaçament de la CR, esdevingut així un cas particular del bandejament generalitzat a les LS dels complements SC a la perifèria, com la de la satisfacció dels requeriments de selecció categorial.

Quant a la diferència de les CR en LSC i en DGS, el fet que en aquesta darrera llengua les CR puguin mantenir-se *in situ* es derivaria igualment de la nostra proposta. En DGS les CR no necessiten aparèixer desplaçades perquè són adnominals i, doncs, de naturalesa SD. Aquesta naturalesa de SD des de l'inici de la derivació fa que no se'ls apliqui el trasllat obligatori dels complements oracionals (SC) i que d'entrada se satisfaci el requisit de selecció categorial.

La diferència entre la nostra proposta i la de Branchini (2006) per a la LIS, rau en el tipus d'OR que s'analiza. Mentre que al nostre treball ens basem en l'estructura canònica de semàntica restrictiva, la més freqüent a totes dues llengües, la

## Conclusions

proposta per a la LIS se centra en una estructura especial que incorpora un quantificador universal i que és de semàntica *maximalizing*. Això condueix a analitzar les CR de la LIS de forma similar a altres estructures afins semànticament, com ara les CR lliures. En aquestes darreres CR, el pivot no té una posició externa a la CR. La nostra anàlisi, en canvi, contempla per a les circumnominals una doble posició del pivot a la CR, com a l'anàlisi clàssica, cosa que permet recollir la semàntica restrictiva de les CR en LSC i en LIS.

Cal remarcar que la nostra anàlisi per recategorització subsegüent al trasllat de D a C és conceptualment satisfactòria per a totes les CR circumnominals restrictives, les de les LO incloses. La diferència d'aquestes construccions en uns i altres tipus de llengua residiria únicament en el fet que a les LO el trasllat de la CR a la perifèria de la frase no és obligatori de la mateixa manera que no hi és obligatori el desplaçament dels complements oracionals.

Pel que fa als MNM que acompanyen les CR, cal remarcar dues coses: que són idèntics als que acompanyen lèxicament el determinant *MATEIX* i que la seva manifestació canònica és la que comprèn tota la CR. A diferència d'altres LS, no hem trobat cap patró sintàctic que ens expliqui les possibilitats d'escampament parcial; ni l'obligatori, que va forçosament des de l'aparició del determinant fins al límit dret de la CR; ni l'optatiu, que va des del determinant fins al límit esquerre de la CR. Això ens ha portat a concloure temptativament que l'escampament podria ser un fenomen purament fonològic, encara que cal investigar-ho més a fons. Contràriament al que s'ha argumentat per a altres LS, els MNM propis de les CR en LSC no inclouen el MNM ulls tensos. Aquest MNM expressa que la informació donada en la CR és compartida entre els interlocutors. Això es podria extrapolar a altres LS.

Pel que fa a la semàntica, en aquest treball sobre les CR en LSC ens hem centrat en les CR restrictives. Hem observat només una estructura apositiva, que haurà de ser estudiada. En aquest punt, convé remarcar que el determinant extern que presenten les CR restrictives tant en LSC com en LIS corrobora que estem davant de construccions de semàntica restrictiva: la presència de determinant extern és

precisament un dels requisits apuntats per Grosu i Landman (1998) per tal d'obtenir aquest tipus semàntic. Altrament, sense determinant extern, la semàntica resultant seria *maximalizing*, com s'observa a les CR circumnominals del japonès.

Més enllà de l'aportació sobre les CR, col·lateralment, aquesta tesi contribueix a la descripció d'altres aspectes de la LSC que encara no han estat prou estudiats. El cas més rellevant és el del signe *MATEIX*, que encara no havia estat descrit amb prou profunditat. Ens hem centrat en la seva funció de determinant, que acompanya SN específics, ja siguin determinants o indeterminats, distinció que en LSC s'extreu exclusivament per context. El determinant *MATEIX*, per defecte, no es realitza de forma manifesta, sinó que només apareix quan és realment necessari, per exemple, quan nominalitza un element d'una altra categoria diferent del nom. A banda del signe *MATEIX*, també hem hagut de descriure a grans trets com funcionen les subordinades completives i comparar-les amb la resta de LS.

En resum, en aquest treball s'han identificat i descrit sistemàticament les CR restrictives de la LSC, un tipus de construcció que ni havia estat observat en aquesta llengua potser en part perquè, finalment, han resultat ser circumnominals en comptes d'adnominals, a diferència del que ocorre a les LO més estudiades. Subsegüentment, se n'ha fet una anàlisi teòrica que és susceptible d'aplicar-se a les CR circumnominals de qualsevol llengua. Pot afirmar-se, doncs, que presenta una contribució tant a la tipologia general, amb una èmfasi especial en les LS, com a la teoria de les CR. És d'esmentar també l'aportació que fa a la investigació de la incidència de la modalitat gestual-visual sobre la subordinació completiva i relativa.

## REFERÈNCIES CITADES

---

- Áfarli, T. 1994. A promotion analysis of restrictive relative clauses. *The Linguistic Review* 11, 81-100.
- Ager, D. i G. Ramchand. 2005. *Dialect variation in Gaelic Relative Clauses*. Unpublished paper.
- Alba, C. 2010. *Les oracions interrogatives parcials en LSC. Bases per a una anàlisi*. Treball de màster. Universitat de Barcelona.
- Alba, C. 2011. "Wh-questions in Catalan Sign Language: Evidence for Rightward movement". Paper presentat a *Formal and Experimental Approaches in Sign Language Theory (FEAST)*. Venècia, juny.
- Aronof *et al.* 2005. The paradox of sign language morphology. *Language* 81, 301-344.
- Ashton, E.O. *et al.* 1954. *A Luganda grammar*. London: Longmans, Green and Co.
- Bahan, B. *et al.* 1995. "Convergent Evidence for the Structure of Determiner Phrase in American Sign Language". Dins *Proceedings of the Sixth Annual Meeting of the Formal Linguistics Society of Mid-America*, L. Gabriele, D. Hardison, and R. Westmoreland (eds.), a cura de FLSM VI., vol. 2: Syntax II & Semantics/Pragmatics. Bloomington: Indiana University Linguistics Club, 1-12.
- Barberà, G. 2007. *La cohesió discursiva i l'espai en la llengua de signes catalana*. Tesina. Universitat Pompeu Fabra.
- Barberà, G. 2012. *The meaning of space in Catalan Sign Language (LSC). Reference, specificity and structure in signed discourse*. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra.

- Barberà, G; J. Fernández i M. Mosella. 2008. Deixis and Definiteness in LSC and LSE. *IV Workshop on Sign Linguistics*. UPV/EHU Vitoria- Gasteiz.
- Basilico, D. 1996. "Head position and internally headed relative clauses". *Language* 72 (3), 498-531.
- Bertone C. 2009. "The syntax of noun modification in Italian Sign language (LIS)". Dins L. Brugè (ed.), *University of Venice Working Papers in Linguistics*, Vol. 19, 7-28.
- Bhatt, R. 2002. The Raising analysis of Relative Clauses: evidence from adjectival modification. *Natural Language Semantics* 10: 43-90.
- Bhatt, R. 2005. *Three theories of Relative Clauses*. LOT Summer School. University of Leiden.
- Bianchi, V. 1999. *Consequences of Antisymmetry: Headed relative clauses*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Bianchi, V. 2000. The Raising Analysis of Relative Clauses: A Reply to Borsley. *Linguistic Inquiry* 31, 123-140.
- Bianchi, V. 2002. Headed Relative Clauses in Generative Syntax. *Glott International*, vol. 6, núm. 7.
- Boudreault, P. i R.I. Mayberry. 2006. Grammatical processing in American Sign Language: age of first-language acquisition effects in relation to sign language structure. *Language and cognitive processes* 21, 608-635.
- Boutla, M. et al. 2004. Short-memory span: insights from sign language. *Nature Neuroscience*, vol. 7, núm. 9, 997-1002.
- Branchini, C. 2006. *On relativization and Clefting in Italian Sign Language LIS*. Doctoral dissertation. Università di Urbino.

## Referències

- Branchini, C. i C. Donati. 2009. "Italian Sign Language relatives: A contribution to the typology of relativization strategies". Dins A. Liptàk (ed.), *On Correlatives*. Amsterdam: North Holland.
- Branchini *et al.* 2007. "Relatively similar: Relative clause typology and sign languages". Paper presentat a la 2a conferència de l'Association Française de Linguistique Cognitive (AFLiCo). Lille, maig.
- Bresnan, J. 1976. Evidence for a Theory of Unbounded Transformations, *Linguistic Analysis* 2, 353-395.
- Brucart, J.M. 1999. "La estructura del sintagma nominal: Las oraciones de relativo". Dins I. Bosque i V. Demonte (eds.). *Gramática descriptiva de la lengua española, vol. 1: Sintaxis básica de las clases de palabras*, Madrid, Espasa Calpe (Colección Nebrija y Bello de la RAE), cap. 7, 395-522.
- Brunelli, M. 2006. *The grammar of Italian Sign Language, with a study about its restrictive relative clauses*. Tesi di Laurea Specialistica, Università Ca'Foscari, Venezia.
- Brunelli, M. 2011. *Antisymmetry and Sign Languages: A Comparison between NGT and LIS*. Tesi doctoral. Universitat de Venècia i Universitat d'Amsterdam.
- Carlson, G. 1977. Amount Relatives. *Language* 53, 520-542.
- Cecchetto, C, C. Geraci i S. Zucchi. 2006. "Strategies of relativization in Italian Sign Language". *Natural Language & Linguistic Theory* 24, 945-975.
- Cecchetto, C, C. Geraci i S. Zucchi. 2009. "Another Way to Mark Syntactic Dependencies: The Case for Right-Peripheral Specifiers in Sign Languages". *Language*, Vol. 85, núm. 2, Juny 2009, 278-320.
- Cole, P. 1987. The structure of internally headed relative clauses". *Natural Language and Linguistic Theory* 5, 2, 277-302.
- Comrie, B. 2006. "Syntactic typologies: just how exotic ARE European-type relative clauses". Dins R. Mairal i J.Gil (eds.), *Linguistic Universals*. Cambridge, 130- 154.



- Costello, B. *et al.* 2009. "Una lengua sin nativos: consecuencias para la normalización". *III Congreso nacional de la lengua de signos española*, Madrid: UNED.
- Coulter, G.R. 1979. *American sign language typology*. Tesi doctoral. University of California: San Diego.
- Coulter, G.R. 1983. A conjoined analysis of American Sign Language relative clauses. *Discourse Processes* 6, 305-318.
- Culy, C. 1990. *The Syntax and Semantics of Internally Headed Relative Clauses*. Tesi doctoral, Stanford University.
- Dachkovsky, S. i W. Sandler. 2009. "Visual intonation in the prosody of a sign language". *Language and Speech* 52 (2/3), 287-314.
- De Gobbo, F. 2003. *Appositive at interface*. Tesi doctoral. Irvine: California University.
- Derbyshire, D. 1979. *Hixkaryana*. Amsterdam: North-Holland Publishing.
- Dixon, R.M.W. and A.Y. Aikhenvald (eds). 2006. *Complementation. A cross-linguistic typology*. New York: Oxford University Press.
- Dryer, M. S. i M. Haspelmath (eds.). *WALS online*. Munich: Max Planck Digital Library, 2011). <http://wals.info/>
- Engberg-Pedersen, E. 1990. "Pragmatics of nonmanual behaviour in Danish Sign Language". Dins W.H. Edmondson i F. Karlsson (eds.), *Papers from the Fourth International Symposium on Sign Language Research*. Hamburg: Signum-Press, 121-128.
- Espinal, M. T. 1991. The Representation of Disjunct Constituents, *Language* 67, 4, 726-762.
- Fisher, S. 1975. "Influences on word-order change in American Sign Language". Dins C. Li (ed.), *Order and Word Order Change*. University of Texas: Austin, 1-25.

## Referències

- Fisher, S. 1990. "The Head Parameter in ASL". Dins W. Edmonson i F. Karlsson (eds.), *SLR'87: Papers from the fourth Symposium on Sign Language Research*. Hamburg: Signum-Press, 75-85.
- Fontana, J.M. 1990. "Is ASL like Diegueño or Diegueño like ASL? A study of internally headed relative clauses in ASL". Dins C. Lucas (ed.), *Sign language research. Theoretical issues*. Gallaudet: Gallaudet University Press, 238-255.
- Fuji, M. 2010. On Internally Headed Relative Clauses in Japanese and Navajo. *Journal of the Tokyo University of Marine Science and Technology*, vol. 6, 47-58.
- Geraci, C. et al. 2008. How can grammar cope with limited short-term memory: Simultaneity and seriality in sign languages. *Cognition*, 106, 780-804.
- Gijn, I. van. 2004. *The Quest for Syntactic Dependency. Sentential Complementation in Sign Language of the Netherlands*. PhD Dissertation. Utrecht: LOT.
- Grimshaw, J. 1975. Evidence for Relativization by Deletion in Chaucerian Middle English, *NELS* 5, 216-224.
- Grosu, J. 2002. Strange relatives at the interface of two millennia. *Glott International* 6, 145-167.
- Grosu, A. i F. Landman. 1998. Strange relatives of the third kind. *Natural Language Semantics* 6, 125-170.
- Happ, D. i M.-O. Vorköper. 2006. *Deutsche Gebärdensprache. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Frankfurt: Fachhochschulverlag.
- Heim, I. 1982. *The Semantics of Definite and Indefinite Noun Phrases*. Doctoral dissertation, University of Massachusetts, Amherst.
- Herrero, Á. 2010. *Gramática didáctica de la lengua de signos española (LSE)*. Ediciones SM, Madrid.
- Hockett, C.F. 1958. *A Course in Modern Linguistics*. The Macmillan Company: New York.

- Kayne, R. S. 1994. *The Antisymmetry of Syntax*. Linguistic Inquiry Monographs 25. Cambridge: MIT Press.
- Keenan, E.L. 1985. "Relative clauses". Dins T. Shopen (ed.), *Language typology and syntactic description. Vol. II: Complex constructions*. Cambridge: Cambridge University Press, 141-170.
- Keenan, E.L. i B. Comrie (1977). NP Accessibility and Universal Grammar. *Linguistic Inquiry* 8, 63-100.
- Kubuş, O. 2010. "Relative Clause Constructions in Turkish Sign Language". Pòster presentat al *Theoretical Issues in Sign Language Research Conference (TISLR)*. Purdue University, West Laffayette, Indiana, USA.
- Lehmann, C. 1984. *Der Relativsatz*. Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Liddell, S.K. 1977. *An Investigation into the syntactic structure of American Sign Language*. Doctoral Dissertation, University of California: San Diego.
- Liddell, S.K. 1978. Nonmanual signals and relative clauses in American Sign Language. In: Siple, P. (ed.), *Understanding language through sign language research*. New York: Academic Press, 59-90.
- Liddell, S.K. 1980. *Restrictive Relative Clauses in American Sign Language Syntax*. Mouton: The Hague.
- Lillo-Martin, Diane. 1991. *Universal Grammar and American Sign Language: Setting the Null Argument Parameters*. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- Lipták, A. 2009. "The Landscape of Correlatives. An empirical and theoretical survey", dins A. Lipták. (ed.), *Correlatives Cross-linguistically*. Amsterdam: North Holland, 1-46.
- MacLaughlin, D. 1997. *The Structure of Determiner Phrase: Evidence From American Sign Language*. PhD Dissertation, Boston University.

## Referències

- Marsaha, I G. 2008. *Desa Kolok – A Deaf village and its sign language in Bali, Indonesia*. Ishara Press.
- McCarthy, J. 1984. "Prosodic Structure in Morphology", dins M. Aronoff i R. Oehrle (eds.), *Language Sound Structure*. Cambridge: MIT Press.
- Meier, R. 2002. "Why different why the same? Explaining effects and non-effects of modality upon linguistic structure in sign language and speech". En *Modality and Structure in Signed and Spoken Languages*, R. Meier et al. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 1-25.
- Miller, D. 1990. ASL Relative Clauses and Their Interaction with Null Categories. En *Sign Language Research: Theoretical Issues*, C. Lucas (ed.). Washington, D.C: Gallaudet University Press, 223-237.
- Mosella, M. 2011. The Position of Fronted and Postposed Relative Clauses in Catalan Sign Language (LSC). Paper presentat a *1st Formal and Experimental Advances in Sign Language Theory (FEAST)*. Università Ca' Foscari, Venezia.
- Neidle, C., J. Kegl, D. MacLaughlin, B. Bahan, R.G. Lee (NKMBL). 2000. *The Syntax of American Sign Language. Functional Categories and Hierarchical Structure*. The MIT Press. Cambridge, Massachussets. London, England.
- Nespor, M. i W. Sandler. 1999. Prosody in Israeli Sign Language. En *Language and Speech*, 42 (2-3), 143-176.
- Newport, E.L. i T. Supalla. 2000. "Sign language research at the millennium". In K. Emmorey and H. Lane (Eds.), *The Signs of Language Revisited: An Anthology in Honor of Ursula Bellugi and Edward Klima*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Nunes, J. i R. M. de Quadros. 2004. Phonetic realization of multiple copies in Brazilian Sign Language. Paper presented at *8<sup>th</sup> Conference on Theoretical Issues in Sign Language Research (TISLR 8)*, Barcelona, setembre 2004.

- Pak, M. 2007. Relative Clauses without CP in Luganda. Dins R. Colavin *et. al.* (eds.) *Proceedings of the 37th Western Conference on Linguistics*, vol. 18, Fresno: California State University, 189-201.
- Petronio, K. 1993. *Clause structure in American Sign Language*. University of Washington dissertation.
- Pfau, R. i M. Steinbach. 2005. "Relative clauses in German Sign Language: Extraposition and reconstruction". A Bateman, L. i C. Ussery (eds.), *Proceedings of the North East Linguistic Society (NELS 35)*, Vol. 2. Amherst, MA: GLSA, 507-521.
- Pfau, R. i J. Quer. 2007. "On the syntax of negation and modals in Catalan Sign Language and German Sign Language". A Visible Variation: Cross-linguistic Studies on Sign Language Structure, Pamela M. Perniss, Roland Pfau i Markus Steinbach (eds.). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Pfau, R. i J. Quer. 2002. V-to-Neg raising and negative concord in three sign languages. *A Rivista di Grammatica Generativa* 27, 73-86.
- Pfau, R. i J. Quer. 2010. "Nonmanuals: their prosodic and grammatical roles". Dins D. Brentari (ed.), *Sign languages (Cambridge Language Surveys)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Quadros, R.M. de. 2003. "Phrase Structure of Brazilian Sign Language". Dins *Cross-linguistic perspectives in sign language research*. Selected papers from TISLR 2000. Signum Press: Hamburg, 141-162.
- Quer, J. *et al.* 2005. *Gramàtica bàsica de la LSC*. FESOCA i UB.
- Riemsdijk, H. van (2000). Free Relatives. *SynCom*: case 44.
- Rosenstein, O. 2001. *Israeli Sign language, a topic prominent language*. MA thesis, Haifa University.

## Referències

- Sandler, W. i D. Lillo-Martin. 2006. *Sign Language and Linguistic Universals*. Cambridge University Press.
- Sauerland, U. 1998. *The meaning of chains*. Doctoral Dissertation. Cambridge, Massachusetts: MIT. Distributed by MIT Working Papers in Linguistics.
- Sauerland, U. 2003. "Unpronounced heads in relative clauses". In J. Schwabe and S. Winkler (eds.) *The interfaces: Deriving and Interpreting Omitted Structures*. Amsterdam: John Benjamins, 205-226.
- Saussure F. 1916. *Cours de linguistique générale*. [Publicat per Charles Bally i Albert Séchehaye]. París - Lausanne: Payot.
- Saito, M. 1985. *Some asymmetries in Japanese and their theoretical implications*. PhD Dissertation. MIT.
- Shimoyama, J. 1999. Internally Headed Relative Clauses in Japanese and E-Type Anaphora. *Journal of East Asian Linguistics*, 8, 147-182.
- Solà, J. 2002. Les subordinades de relatiu. Dins *Gramàtica Del català contemporani*. J. Solà, M.R. Lloret, J. Mascaró i M. Pérez-Saldanya. Vol. 3. Barcelona: Empúries, 2455-2565.
- Stokoe, W. 1960. *Sign Language Structure: An outline of the visual communication systems of the American Deaf*. Studies in linguistics: Occasional papers (No. 8). Buffalo: University of Buffalo.
- Thompson, H. 1977. The lack of subordination in American Sign Language. Dins L. Friedman (ed.) *On the other hand, New Perspectives on American Sign Language*. New York: Academic Press, 181-195.
- Vries, M. de. 2001. Patterns on relative clauses. *Linguistics in the Netherlands*, Vol 18, num 1, 231-243.
- Vries, M. de. 2002. *The syntax of Relativization*. PhD Dissertation. Universiteit van Amsterdam.

- Vries, M. de 2005a. The syntax of Appositive Relativization. On Specifying Coordination, False Free Relatives and Promotion. *Linguistic Inquiry*, Vol. 37, Núm. 2, 229–270.
- Vries, M. de. 2005b. The Fall and Raise of Universals on Relativization. *Journal of Universal Language* 6, 1-33.
- Walsh, M. 1976. *The Murinypata language of North-West Australia*. Australian National University.
- Wilbur, Ronnie. 1979. *American Sign Language and Sign Systems*. Baltimore, MD: University Park Press.
- Wilbur, R. B. i C. Patschke. 1999. Syntactic Correlates of Brow Raise in ASL. *Sign Language & Linguistics* 2, 3-41.
- Zimmer, J. i C. Patschke. 1990. "A Class of Determiners in ASL". Dins C. Lucas (ed.), *Sign Language Research Theoretical Issues*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 201-210.
- Zwart, J. W. 2000. "A Head Raising Analysis of Relative Clauses in Dutch". Dins A. Alexiadou *et al.* (eds), *The Syntax of Relative Clauses*. Amsterdam: John Benjamins, 349-385.

# GLOSSARI

---

## A. Mots tècnics i glosses de les LO

A.	Adnominal
ABS	absolutiu
ACC	acusatiu
ASS	assertió
AUX	auxiliar
AUX	auxiliar
cat.	català
COMPL	complementador
CON	connectiu
COR	correlatiu
CR	construcció relativa
C-RES	complementador de represa
D	determinant/demostratiu
DEF	definit
DET	determinant
DO	objecte directe
ERG / erg.	ergatiu
EVID	evidencial
FUT	futur
FUT	futur
GEN	genitiu
IMPERFEC	imperfecte
INST	instrumental
LCA	axioma de correspondència lineal
lit.	literal
LO	llengua oral
LS	llengua de signes

m/m.	masculí
MNM	marcador no manual
N	nom
nmm	nominalitzador
NOM/ nom.	nominatiu
NR	nominalitzador
OR	oració relativa
PASS / past	passat
PERF	perfecte/perfectiu
pl.	plural
PROR PROREL	pronom relatiu
PROREP	pronom de represa
REAL	realitzat
REL	element relatiu
SC	sintagma complementador
SD	sintagma determinant
sg.	singular
SN	sintagma nominal
SUBJ	subjecte
SUBORD	subordinant
T	temps
V	verb
vg.	vegeu



**B. Llengües de signes mencionades**

	nom de la llengua traduït al català	nom original de la llengua
ASL	Llengua de signes americana	American Sign Language
DGS	Llengua de signes alemanya	Deutsche Gebärdensprache
DSL	Llengua de signes danesa	Danish Sign Language
HZJ	Llengua de signes croata	Hrvatski znakovni jezik
ISL	Llengua de signes israeliana	Israeli sign Language
ISN	Llengua de signes nicaragüenca	Idioma de señas nicaragüense
<i>Kata kolok</i>	<i>ídem</i>	<i>ídem</i>
LIBRAS	Llengua de signes brasilera	Língua brasileira de sinais
LIS	Llengua de signes italiana	Lingua dei segni italiana
LSC	Llengua de signes catalana	<i>ídem</i>
LSE	Llengua de signes espanyola	Lengua de signos o de señas española
LSF	Llengua de signes francesa	Langue des signes française
MVSL	Llengua de signes de Martha's Vineyard	Martha's Vineyard Sign Language
ÖGS	Llengua de signes austríaca	Österreichische Gebärdensprache
TİD	Llengua de signes turca	Türk İşaret Dili

## Glossari

### C. Glosses de les LS

















MNM:

fb	celles arrufades
hn	assentiment
hs	negació: moviment lateral del cap
int	interrogatiu total
ints	intensiu
qu	interrogatiu parcial: celles arrufades, cap avançat
rb	celles aixecades
rel	relatiu: celles aixecades i inclinació del tors
s	ulls tensos
t, tòp	tòpic : celles aixecades, ulls oberts, cap endavant

Altres:

1 2 3 (associat a un signe)	indica persona
IX	signe ÍNDEX
PAM	auxiliar de concordança verbal
PE	determinant de la LIS
POSS <sub>1</sub>	possessiu de primera persona
RPRO-NH <sub>3</sub>	pronom relatiu no humà de la DGS
RPRO-H <sub>3</sub>	pronom relatiu humà de la DGS
x y (associat a un signe)	localitzacions a l'espai sígnic de llocs

D. Anotacions de les imatges

	Una fletxa inclinada indica que el moviment extern és perpendicular, de dins cap enfora o viceversa respecte el cos del signant
	Una fletxa vertical indica un moviment extern vertical, del cap als peus del signant o viceversa
	Una fletxa horitzontal indica que el moviment extern és horitzontal de costat a costat respecte el cos del signant
	igual que els anteriors però amb un moviment intern
	moviment ondulant
	moviment circular extern (amb direcció incorporada)
	moviment asimètric
	contacte amb el cos, el braç o les mans
	moviment intern
	Sobre el cap indica moviment lateral (negació)
	moviment en espiral (cap endarrere)
	moviment circular intern
	Sobre el cap indica inclinació lateral del cap
	articulació quieta
(fletxa amb dos caps) 	moviment repetit
(Repetició de la fletxa) 	signe reduplicat